

**ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΑΠΟΔΗΜΙΩΝ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ
ΕΙΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ
(ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΟΡΤΗΝ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ)**

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου Φλαβίου ἐν μιᾷ ἐορτῇ τοῦ Πάσχα μετὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως εἰς 120,000 ἀνερχομένων ἐπὶ Κεστίου ἡγεμόνος, θέλοντος νὰ δολώσῃ τὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως τῷ Αὐτοκράτορι Νέρωνι, ἔλαβον μέρος 2,700,000 ἀνθρώπων καθαρῶν ἀπάντων καὶ ἐσφάγησαν πασχάλια ἀμνοὶ 256,000, ἀναλογουντες εἰς πρὸς δέκα άτομα². Ἐνταῦθα ἠδύνατο τις νὰ ἴδῃ Ἰουδαίους τῆς διασπορᾶς ἐξ ὄλων τῶν χωρῶν. Ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ ναοῦ συνηγιγάνοντο, ὡς ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστῆς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς, Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἑλαμίται καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, ὅμιλοι ἐξ ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Καππαδοκίας, Πόντου, Φρυγίας καὶ Παμφυλίας μετὰ τῶν διακριτικῶν γνωρισμάτων ἐν τῇ ἐσθῆτι καὶ τῇ γλώσσῃ ἀπειράριθμα πλήρη τῶν πλουσίων Ἰουδαίων ἐξ Αἰγύπτου, ἧτις ἦτο ἡ κυριωτέρη ἐστία τῶν ἀλλοδαπῶν Ἰουδαίων, ἐκ τῆς Λιβύης καὶ Κυρηναίας ἐν Ἀφρικῇ καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι Ἰουδαῖοι καὶ προσήλυτοι Κρήτες καὶ Ἀραβες. Πολλοὶ

1) Ἴδε «Νέα Σιών» Τόμος Γ'. Τεῦχος Ε'.—ΣΤ', σελ. 385—392.

2) Εἰς τοὺς λεπρούς, ἀκαθάρτους καὶ ἀλλοφύλους δὲν ἐπετρέπετο νὰ μετασχωσῶσι τοῦ πασχάλιου ἀμνοῦ. (Ἰώσηπ. περὶ Ἰουδ. πολέμου βιβλ. στ'. κεφ. 9, 3). Τινὲς ὅμως λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὸ στενὸν τοῦ χώρου περὶ τοῦ ναοῦ καὶ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς ἐτελοῦντο αἱ θυσίαι, οὐ μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν συνερχομένων προσκυνητῶν 2,700,000 θεωροῦσι λίαν ὑπερβολικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαγιαζομένων πασχάλιων ἀμνῶν καὶ συνεπῶς κατὰ πολὺ ὑποβιβάζουσι τοὺς ἀριθμοὺς τούτους. Ἐν τούτοις κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομώντος, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Παραλ. 2, 7. ἐθυσιάσθησαν 22,000 ἀμνοὶ καὶ 120,000 πρόβατα.

χιλιάδες, λέγει καὶ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἐκ πολλῶν χιλιάδων πό-
λεων καὶ κωμῶν πορεύονται εἰς τὸν ναὸν καθ' ἐκάστην ἑορτήν,
ἄλλοι μὲν διὰ ξηρᾶς, ἄλλοι διὰ θαλάσσης, ἐξ Ἀνατολῆς, Δύ-
σεως, Βορρᾶ καὶ Νότου¹. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ὅλος ὁ Ἰουδαϊκὸς κό-
σμος συνήρχετο ἐν ἐνὶ τόπῳ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνεκεντρώστο
τὸ πᾶν, τὸ παρελθὲν καὶ τὸ πορὲν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ
ἤκουετο ὁ θόρυβος ἐκεῖνος τῶν ἀπείρων γλωσσῶν, ὅστις πληρῶν
τὸν αἴρα τῇ ἀληθείᾳ παρίστα μεγαλοπρεπῆ μαρτυρίαν τῆς δό-
ξης τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ ἐν ὄλῳ τῇ κόσμῳ.

Καὶ καθὼς ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς χρόναις ἰδρύθησαν διαφοραὶ
Ἐταιρεῖαι καὶ σωματεῖα ἐν Ἱεροσολύμοις προνοοῦντα περὶ τῆς
διευκολύνσεως τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν ἁγίαν Πόλιν προσκυνη-
τῶν, οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐλαμβάνοντο πρὸ τοῦ Πά-
σχα διάφορα μέτρα πρὸς διευκόλυσιν τῶν συρρέοντων εἰς Ἱερο-
σόλυμα προσκυνητῶν. Καὶ δὴ ἕνα μῆνα πρὸ τοῦ Πάσχα ἐπε-
σκευάζοντο πᾶσαι αἱ γέφυραι καὶ αἱ ὁδοί. Οἱ πέριξ τῆς Ἱερου-
σαλήμ παρὰ τὰς ὁδοὺς κείμενοι τάροι ἐπεχρίοντο δι' ἀσβέστου
πρὸς προφύλαξιν τῶν προσκυνητῶν ἀπὸ τῆς μίανσεως διὰ τῆς
ἐπ' αὐτῶν ἐνδεχομένης προσψύσεως. Ταύτοχρόνως καὶ ἐν αὐτῇ
τῇ Ἱερουσαλήμ, ὡς καὶ ἐν τῷ ναῷ, ἐγένοντο προπαρασκευαί πρὸς
ὑποδεχθῆν τῶν πολυριθμῶν προσκυνητῶν.

Ἐκτὸς τούτου ἐλαμβάνετο πρόνοια περὶ τῆς ἀναγγελίας τῆς
ἐπικειμένης ἑορτῆς καθ' ἅπασαν τὴν γῶραν ἐξακριβουμένου ἐπὶ
τούτῳ τοῦ χρόνου τῆς ἐμφανίσεως τῆς νέας σελήνης τοῦ μηνὸς
Νισάν, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν Μάρτιον. Συγχρόνως προσεπά-
θουσι νὰ γνωστοποιήσωσιν εἰς τοὺς παρὰ τὸν Εὐφράτην κατοικοῦν-
τας τὴν ἡμέραν τῆς ἐμφανίσεως τῆς Πασχαλίου σελήνης. Πρὸς
τὸν σκοπὸν τούτον, καθ' ἣν στιγμήν ἐνεφανίζετο ἡ νέα σελήνη,
ἐν τῷ ἔρει τῶν Ἐλαιῶν ἤναπτον πυράν. Ἀμέσως δὲ οἱ μετὰ
προσοχῆς παρατηροῦντες φύλακες ἤναπτον τοικύτας ἐπὶ τῶν ἄλ-
λων ὀρέων καὶ τοιευτοτρόπως μέχρις αὐτῆς τῆς Βαβυλῶνος
διὰ τῶν πυρῶν ἐπληροφόρουσι περὶ τῆς ἐμφανίσεως τῆς νέας

1) Philo de Monarchia II § 1.

σελήνης τοῦ Πασγαλίου μηνός. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ προσέγγισις τῆς μεγάλης ἑορτῆς τοῦ Πάσχα παρήγε καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ζωηροτάτην κίνησιν καὶ πανταχοῦ ἐγίνοντο ἐτοιμασίαι πρὸς μενάβασιν εἰς τὴν ἀγίαν Πόλιν¹. Οἱ προσκυνηταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προϋπελόγιζον τὸν χρόνον τῆς ἔδοιπορίας κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φθάσωσιν εἰς Ἱεροσόλυμα ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἑορτῆς. Τοῦτο ὑπεγόρευεν εὐ μόνον ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ εὕρωσιν εὐκόλως κατοικίαν πρὸς διαμονήν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι σπουδαῖοι λόγοι. Καθ' ἕδὸν ἦτο εὐκόλον νὰ μιανθῶσι καὶ στερηθῶσι τοῦ δικαιώματος τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἑορτήν. Συνεπεία τούτου ἕκαστος προσεπάθει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν ἐνωρίτερον, ἕπως ἐν περιπτώσει μιάσεως σπεύσῃ ἔτι πρὸ τοῦ Πάσχα νὰ ἀγνισθῇ (Ἰωάν. 11, 55). Τοῦτο εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τοὺς κατοικοῦντας μακρὰν τῆς Παλαιστίνης, ἐπειδὴ οὕτοι διερχόμενοι χώρας ἐθνικᾶς εὐκόλως ἠθύναντο νὰ μιανθῶσιν. Εὐνόητον δὲ καθίσταται, πόσον αἱ τριαυταὶ μακρὰι ἔδοιποραὶ ἐτύγχανον διὰ τοὺς προσκυνητὰς κοπιώδεις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Παλαιστίνῃ, ὡς ἐκ τοῦ ἀνωμάλου τοῦ ἐδάφους αὐτῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Ἐκαστος ἔδοιπόρος ἔπρεπε νὰ λάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ καθ' ἕδὸν πᾶν τὸ ἀναγκαῖον αὐτῷ τε καὶ τοῖς ζώοις αὐτοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων δυσχερειῶν καὶ κακουχιῶν, ἃς ὑφίστατο ἐκ τῆς μακρᾶς ἔδοιπορίας, ὑπήρχε καὶ ὁ κίνδυνος νὰ περιπέσῃ καθ' ἕδὸν εἰς τοὺς ληστὰς, εἴτινες ἠθύναντο νὰ ληττεύωσι καὶ κακοποιήσωσιν, ὡς συνέβη εἰς τὸν Σαμαρείτην, τὸν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ κατερχόμενον.

Οἱ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ κατοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἀπερχόμενοι εἰς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὴν ἑορτήν τοῦ Πάσχα ὑφίσταντο, ἔστιν ὅτε, πολλὰς κακώσεις ἐκ μέρους τῶν Σαμαρειτῶν. Ἡ εὐθεὶα ἐδὸς ἡ ἄγιστα ἐκείθεν εἰς Ἱερουσαλήμ διήρχετο διὰ τῆς Σαμαρείας, ἧς οἱ κάτοικοι ἀπόγονοι ὄντες Ἀσσυρίων ἀπίκων, ἀναμιχθέντων μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ καταστραφέντος βασιλείου τῶν δέκα φυ-

1) В. Рыминекаго. О Паломничествѣ въ Иерусалимъ въ Библейское время. Труды Киевской Духовной Академіи 1909 г. Ноябрь стр. 496—500.

λῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἀπὸ πολλοῦ διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ εἰς οὐδένα συγχρωτισμὸν ἤρχοντο πρὸς αὐτούς. Διὰ τοῦτο οὗτοι κατέφευγον εἰς διάφορα μέρη σκοποῦντες νὰ ἀμαυρώσωσι τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἐν Ἱερουσολύμοις ἐορτῶν. Οὕτως ἤναπτον πυρὰς ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἕπως παραπλανήσωσι τοὺς Ἰουδαίους ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς καὶ ἐξαναγκάσωσιν αὐτούς νὰ ἐορτάσωσι τὴν ἐορτὴν οὐχὶ κατὰ τὸν ὠρισμένον χρόνον. Τὸ 13. ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος Σαμαρείται τινες ἐκ μίσους πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κινούμενοι ἤλθον κρύφα κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐρριψαν ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ, καθ' ἣν ὄραν ἠνοιέτο, ἀνθρώπινα ὄσπᾶ, καὶ οὕτω μίαναντες τὸν ναὸν ἠνάγκασαν τὰ πλήθη τῶν προσκυνητῶν ἐν βαθείᾳ λύπῃ νὰ ἀπέλωσιν εἰκαδε¹. Ἐκτὸς τούτου οἱ Σαμαρείται κατέφευγον εἰς διάφορα ἄλλα μέρη, ἕπως μιάνωσι τοὺς εἰς Ἱερουσαλὴμ πορευομένους Ἰουδαίους καὶ οὕτω στερήσωσιν αὐτούς τῆς συμμετοχῆς ἐν τῇ ἐορτῇ τοῦ Πάσχα. Διὰ τοῦτο οἱ διὰ τῆς Σαμαρείας διερχόμενοι προσκυνηταὶ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αὐτῆς μίανσεως ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἐπαρκῆ τροφὴν πρὸς συντήρησιν, ἵνα μὴ λάβωσιν ἀνάγκην τῆς αὐτῆς παρὰ τῶν Σαμαρειτῶν, νὰ ἀντιπαρέρχωνται τὰς οἰκίας αὐτῶν διανυκτερεύοντες ἐν ὑπαίθρῳ καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῶν ἐρχόμενοι.

Καὶ μόνον τὰ λυπηρὰ ταῦτα ἐπεισόδια ἔρκευον νὰ καταστήσωσι τὴν διὰ τῆς Σαμαρείας ἐδοικερίαν λίαν ἐπικίνδυνον. Ἐκ τοῦ ἐπιγείου βίου τοῦ Κυρίου ἡμῶν ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἀναφέρει τὸ ἐξῆς γεγονός περὶ τῆς ἐχθρῆς τῶν Σαμαρειτῶν πρὸς τοὺς ἀπερχομένους εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐκδηλωθείσης ἐν τῇ ἀρνήσει τοῦ φιλοξενήσαι αὐτούς. α' Ἐγένετο, λέγει, ἐν τῷ συμπληρωθῆαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστῆριξε τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ· καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ· καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρειτῶν, ὥστε ἐταιμάσαι αὐτῷ· καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ

1) Ρωθιηκεῖθ, ἐνθ' ἀνωτέρῳ σελ. 502—503

αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἶπον, Κύριε, θέλεις εἰπώμεν πῶς καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς, ὡς καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐποίησε· στραφεὶς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν· οὐκ ἔδοξε πνεύματός ἐστε ὑμεῖς· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι· καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην» (9, 51—56).

Ἄλλ' εὐχὴ σπανίως τὰ πραγματὰ ἐλάμβανον μεγάλας διαστάσεις καὶ ἐκ τῆς διαβάσεως τῶν προσκυνητῶν διὰ τῆς Σαμαρείας ἀνεφύοντο τοιαῦτα γεγονότα, δι' ἃ συνεταράσσετο ἅπανα ἡ γῶρα. Ὁ Ἱστορικὸς Ἰώσηπος ἀναφέρει, ὅτι ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας Κουμαννῶ ὀμίλου Γαλιλαίων προσκυνητῶν ὁδεύων εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Πάσχα ὑπέστη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς κώμης Γιναίας τῆς Σαμαρείας· καὶ πολλοὶ ἐκ τοῦ ὀμίλου τούτου ἐφρονέθησαν. Καταταραχθέντες ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου οἱ πρῶτοι τῆς Γαλιλαίας ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Ἐπαρχον παρακαλοῦντες, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτούς. Ἄλλ' οἱ Σαμαρείται προῦλαβόν καὶ ἐδωροδόκησαν τὸν Κουμαννὸν καὶ ἡ αἵτησις τῶν Γαλιλαίων ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐν Γαλιλαίᾳ τότε ἐξεργάγη ἐπανάστασις, εἰς ἣν προσεχώρησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Οἱ ἐπαναστάται ἐλάβον τὰ ὅπλα καὶ ἤρξαντο διαρπάζοντες καὶ κλοίντες τὰ χωρία τῆς Σαμαρείας. Ἡ ἐπανάστασις ἠπειλεῖ νὰ λάβῃ μεγάλας διαστάσεις καὶ στραφῆ ἐναντίων τῶν Ῥωμαίων. Διὰ τῶν δραστηρίων ἐιργειῶν τοῦ Ἐπαρχου ἡ ἐπανάστασις ταχέως κατεστάλη. Ἄλλὰ μετὰ ταῦτα ἤρξαντο ἐν τῇ γῶρᾳ αἱ ληστεῖαι ἀποβῆσαι καταστρεπτικαὶ διὰ τοὺς Σαμαρείτας. Τότε οὗτοι ἀπετάθησαν πρὸς τὸν Ἐπαρχον καταγγέλλοντες τοὺς Ἰουδαίους· οὗτοι δὲ προέβησαν ὡσπύτως εἰς ἀντιεγκλήσεις προβάλλοντες ὡς ὑποκινητὰς τῆς στάσεως τοῦ Σαμαρείται καὶ κατηγοροῦντες τοῦ Ἐπαρχου ὡς δωροδοκηθέντος ὑπὸ τῶν Σαμαρειτῶν. Οὗτος δὲ τοὺς μὲν Σαμαρείτας ἐδικαίωσε, τοὺς δὲ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὑποκινητὰς τῶν ταραχῶν κατεδίκασεν εἰς σταύρωσιν, τὸν δὲ ἀνθύπατον ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην, ἕπως ἐκεῖ δικασθῆ κατηγορῶν αὐτοῦ ἐπὶ ἀδρανείᾳ. Ἐν Ῥώμῃ ἡ διαφορὰ οὕτῃ ἐλύθη ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων καὶ οἱ αἰτιῶν τῶν Σαμαρειτῶν ἐτιμωρήθησαν διὰ θανάτου (Ἀρχαιολ. XX,

θ, 4). Ἡ δυνατότης τῶν λυπηρῶν τούτων γεγονότων ἠνάγκαζε φυσικῶς τοὺς ἐκ Γαλιλαίας προσκυνητὰς νὰ ἀντιπαρέρχωνται τὴν ἀφιλόξενον χώραν τῆς Σαμαρείας καὶ πορεύωνται εἰς Ἱερουσαλήμ διὰ πλαγίας μᾶλλον ἀπομεικρυσμένης ἑδοῦ. Οὗτοι ᾤδουν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Ἰερδάνου, διέβαινον αὐτὴν παρὰ τὴν Ἱεριχώ καὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ἀγίαν Πόλιν ἐκ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. Διὰ τοιαύτης πλαγίας ἑδοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν Εὐαγγελίων, ἐπορεύθη καὶ ὁ Κύριος εἰς Ἱερουσαλήμ κατὰ τὸ τελευταῖον Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ (Ματ. 20, 17—19. Μαρκ. 10, 32—34. Λουκ. 18, 31—34). Ἰδιοζόντως μεγάλους κόπους καὶ δοκιμασίας ὑρίσταντο εἰ Ἰουδαῖοι τῆς διχασπρωθῆς κατὰ τὰς ἱερὰς ἀποδημίας εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἐξ Αἰγύπτου Ἰλλιάδος, Ρώμης ἤρχοντο διὰ θαλάσσης. Πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον πρὸ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτῶν ἠτοιμάζοντο ἰδιαιτέρα πλοία διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν προσκυνητῶν εἰς Παλαιστίνην. Ἡ διὰ θαλάσσης ἐπικοινωνία κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐτελεῖτο μετὰ μεγάλης δυσκολίας καὶ δυσυπερβλήτων ἐμποδίων. Καὶ ὅμως εἰ προσκυνητὰι ἔπρεπε νὰ φθάσωσι κατὰ τὸν ὀρισμένον χρόνον. Βεβαίως αἱ ἱερὰ ἀποδημιαὶ τῆς Ἱερουσαλήμ δὲν παρωμαρτυροῦντο μόνον ὑπὸ κόπων καὶ μόχθων καὶ διαφόρων λυπηρῶν ἐπεισοδίων. Αὗται εἶχον καὶ πολλὰς τέρψεις, καθησυχάζουσας καὶ ἀνυψούσας τὴν ψυχὴν, καθότι συνέπιπτον εἰς τοιαύτην περίοδον τοῦ ἔτους, ὅτε ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας διὰ τῶν ὑπὸ γλῆς καὶ ποικίλων ἀνθεων κεκαλυμμένων πεδιάδων παρίστα ἕκτακτον θέγμα εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἑδοιπόρου. Ὁ λαὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνήθως ἦτο ἐλεύθερος τῶν ἐργασιῶν καὶ ἠδύνατο ἀνέτως νὰ ἀρρωσιωθῇ εἰς ὀρησκειτικὰς σκέψεις. Πόθος δὲ διακαέστατος ἐκάστου ἦτο νὰ εἶη ἐπὶ τέλει τὸν ναὸν τοῦ μεγάλου Θεοῦ, τὴν ἀγίαν Πόλιν Ἱερουσαλήμ, θεωρουμένην ὡς ἐνδοξοτέραν καὶ διασημωτέραν τῶν πόλεων τοῦ κόσμου, καὶ ἐνωθῇ ἐν ἐνὶ αἰσθηματι μετ' ὅλου τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο, κίττοι αἱ ἱερὰ ἀποδημιαὶ παρουσιάζον καθ' ὅδον μεγίστας δυσχερείας, ἐν ταύταις οὐ μόνον δὲν θεωροῦντο βάρος, ἀλλὰ τούναντίον εἰσῆρχον ζῶς καὶ χαρὰν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν προσκυνητῶν¹.

¹ Рядишскіи ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 506—508.

Ἡ πνευματικὴ αὕτη ἀγαλλίασις, ἡ πληροῦτα τὰς ψυχὰς τῶν ἀναβαινόντων εἰς Ἱερουσαλήμ, διετυπώθη ἐν ταῖς λεγομέναις ὤδαῖς τῶν ἀναβαθμῶν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ψαλμῶν, τῶν ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν κατὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς Ἱερουσόλυμα ψαλλομένων (119—133). Ἐκφράζων τὸ γενικὸν τοῦ λαοῦ αἰσθημα ὁ ψαλμογράφος λέγει ἐν τινι τῶν ψαλμῶν τούτων: «Εὐφράθη ἐπὶ τοῖς εἰρηκῆσι μοι, εἰς οἶκον Κυρίου πορευσόμεθα, ἐστῶτες ἦσαν οἱ πόδες ἡμῶν ἐν ταῖς αὐλαῖς σου Ἱερουσαλήμ.— Ἱερουσαλήμ εἰκοδομουμένη ὡς πόλις, ἧς ἡ μεταχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐκεῖ γὰρ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ, φυλαὶ Κυρίου μαρτύριον τῷ Ἰσραὴλ τοῦ ἐξομολογησασθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου» (ψαλμ. 121, 1—6).

Τὰ χαροποιᾶ ταῦτα αἰσθήματα τρανῶς ἐξεδήλοῦντο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην, καθ' ἣν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν καταπεπονημένων προσκυνητῶν ἐφαίνετο ἐπὶ τέλους ἡ Ἱερὰ Πόλις μετὰ τῶν πύργων αὐτῆς μετὰ τῆς κεχυτωμένης σκέπης τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ τῶν στοῶν αὐτοῦ. Ἰνα παραστήσῃ τις τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἀνάγκη νὰ ἀνομνησθῇ, ἔτι τριαύτη ἦτο ἡ Ἱερουσαλήμ διὰ τοὺς σεβασμένους τὸν Κύριον. Δι' αὐτοὺς ἦτο ἁγία Πόλις, ἐν ἣ κρύβεται αὐτὸς ὁ Θεός, ἐν ἣ ποτε θὰ ἀποκαλυφθῇ ἐν δόξῃ τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ. Τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰσι πλήρη ἐθουσιωδεδεστάτων ἐκχύσεων καὶ τρυφερωτάτων αἰσθημάτων πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. «Ἐπὶ σέ, λέγει, ὁ Προφητᾶναξ Ἰσαίας, φανήσεται Κύριος καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ σέ ὀφθήσεται καὶ πορεύσονται βασιλεῖς τῷ φωτί σου καὶ ἔθνη τῇ λαμπρότητί σου· ἄρουν κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς σου καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου· ἤκασι πάντες οἱ υἱοὶ σου μακρόθεν..... καὶ πορεύονται πρὸς σε δεδοικότες υἱοὶ ταπεινωτάντων σε καὶ προξυνάντων σε καὶ κληθήσῃ πόλις Σιών ἁγίου Ἰσραὴλ διὰ τὸ γεγενῆσθαι σε ἐγκαταλειμμένην καὶ μεμισημένην καὶ οὐκ ἦν ὁ βουθῶν καὶ ὠήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς». (60, 3-5, 14-15). Ἀλλαχοῦ δὲ ἐν τῷ 62 κεφ. λέγει: «Διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι καὶ διὰ Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀνήσω, ἕως ἂν ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη αὐτῆς». Ὁ δὲ Ἰωβίας λέγει: «Εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὃς ὕψωσε τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας (13, 18).

Τοιαύτας ἐλπίδας καὶ τοιαῦτα αἰσθήματα ἔτρεφον αἱ εὐσεβεῖς Ἰουδαῖοι πρὸς τὴν ἁγίαν Πόλιν Ἱερουσαλήμ.

Ἡ συρροὴ τῶν ἀπειραρίθμων προσκυνητῶν ἐξ ἄλλων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα προσέδιδε νέαν ζωὴν εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Οὐ μόνον τὸ ὀρθοσκευτικὸν καθήκον, ἀλλὰ καὶ τὰ καθαρῶς ὑλικά συμφέροντα, τὰ ἐκ τῶν προσκυνητῶν ἀπορρέοντα, ἠνάγκαζον τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ τὴν διοίκησιν αὐτῆς νὰ μεριμνῶσι περὶ τῶν ἐρχομένων προσκυνητῶν.

Ἐκ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων μαθάνομεν, ὅτι, ὅτε ὁ Ἰούδας ἐπέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Σωτῆρος, αἱ ἀρχιερεῖς ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ Κερκαμῆος εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις (Ματθ. 27, 7). Ἐξ ἄλλων πληροφροῶν καταφαίνεται, ὅτι πλησίον τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε σειρὰ ξενωνίων διὰ τοὺς προσκυνητάς, ὡς καὶ ὑπὸ τὸν ναὸν ὑπῆρχον κατοικίαι διὰ τοὺς πτωχοὺς προσκυνητάς (Α. Олесницкаго, Ветхозаветный Храмъ стр. 713). Ἐκτὸς τούτου πᾶς κάτοικος τῆς πόλεως ἔχων κενὸν εἰκῆμα ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ συνήθως προητοίμαζεν αὐτὸ κατὰ τὸν νόμον διὰ τοὺς ἐρχομένους προσκυνητάς. Ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ὅτε πρὸ τῶν παθημάτων αὐτοῦ ἐπεθύμησε νὰ τελέσῃ τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰς τὴν πόλιν εἰπὼν αὐτοῖς: «πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα, ἵνα φάγωμεν. Ἰδοὺ εἰσελθόντων ἡμῶν εἰς τὴν Πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν, εὐεῖπτορεύεται· καὶ ἐρεῖτε τῷ οικεισπότῃ τῆς οἰκίας, λέγει σοι ὁ διδάσκαλος. Ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; κακεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέγα ἐστρωμένον, ἐκεῖ ἐτοιμάσατε» (22, 7—12). Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν προσκυνητῶν τῶν συρρέοντων εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἦτο τόσον μέγας, ὥστε διὰ πάντας δὲν ἐπῆρκεν αἱ ἐν τῇ πόλει κατοικίαι. Διὰ τοῦτο πολλοὶ κατεσκήνουν ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ αἱ κλιτύες τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἐκαλύπτοντο ὑπὸ κήπων Ἐλαιῶνων. Οἱ κήποι οὗτοι ἀνῆκον τῷ ναῷ, καὶ ἡ εἰσοδὸς ἦτο ἐλευθέρα παντὶ

προσκυνητή. Ἐν αὐτοῖς δὲ παρὰ τὸ ψῆφος κατεσκήνουν αἱ προσκυνηταί. Ἐνταῦθα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων πρὸ τῶν παθημάτων αὐτοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν εὕρισκε δι' ἑαυτὸν καταφύγιον. Τὴν ἡμέραν ἐδίδασκεν ἐν τῷ ναῷ, λέγει ὁ Εὐαγγελιστής, τὴν δὲ νύκτα ἐξερχόμενος διήρχετο ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος. Τί παρώτρυνε τὸν Κύριον νὰ διέρχεται ἐνταῦθα τὰς νύκτας ὁ Εὐαγγελιστής; δὲν ἀναφέρει. Ὡς φαίνεται ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐν Γεθσημανῆ, ὁ Κύριος ἡμῶν εἶχεν ὠρισμένον τόπον, ἐνθα κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς κατὰ τὰς ἐσπᾶς διενυκτέρευε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Τὸν τόπον τοῦτον ἐγίνωσκε καλῶς ὁ προσδόχης Ἰούδας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ὠδήγησεν οὗτος τὴν σπεῖραν καὶ τοὺς ἐκ τῶν Ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἵνα συλλάβωσι τὸν Κύριον.

Ἐκτὸς τῆς φροντίδος περὶ τῆς καταλλήλου τοποθετήσεως τῶν προσκυνητῶν, ἦτο βεβαίως ἀνάγκη νὰ ληθῆῃ πρόνοια καὶ περὶ τῆς διατροφῆς αὐτῶν. Ἡ Ἱερουσαλήμ ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν προϊόντων μόλις ἠδύνατο νὰ διαθρέψῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Διὰ τοῦτο αἱ προσκυνηταὶ προσεπάθουν συνήθως νὰ ἐροδιασθῶσιν εἰκὴ διὰ τριφῶν, δυναμένων νὰ ἐπαρκέσωσι δι' ἑλθόν τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς αὐτῶν ἐν Ἱερουσαλὺμοις. Βεβαίως τοῦτο δὲν ἦτο εὐκλεῖον διὰ πάντας· ἡ ἀνάγκη ἔθεν τῆς ἀναπληρώσεως τῆς ἐλλείψεως ταύτης τῶν τριφῶν διὰ τοὺς προσκυνητὰς κατέστησε τὴν Ἱερουσαλήμ ἐν τῶν κυριωτέρων κέντρων τοῦ ἐμπορίου. Κατὰ τὰς ἐσπᾶς εἰς τὴν πόλιν ἔφερον γαλιάδας προβάτων καὶ βρῶν ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα διάφορα τρέφιμα ἐκ τῶν παραλίων τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου.

Ἀλλὰ διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ σπουδαιότερον ἦτο ἡ ἱκανοποίησις τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν προσκυνητῶν, ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς τῆς ἀφίξεως αὐτῶν εἰς Ἱερουσαλήμ πρῶτιστά πάντων ἦτο θρησκευτικῆς. Πάντες αἱ προσερχόμενοι προσκυνηταὶ ὤφειλον νὰ γυθῶσι τοῦ Πατριάρχου ἀμνοῦ τοῦ σφαγιαζομένου ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ Πάσχα καὶ συνάμα νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν ναὸν τὸν νενομισμένον φόρον ὡς καὶ διάφορα εἶδη θυσιῶν. Κατὰ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς χρόνους πρὸς βρο-

Οἰων τοῦ λαοῦ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ προσήρχοντο ἀρωγοὶ οἱ βασιλεῖς, παρέχοντες αὐτῷ τοὺς διὰ τὰς Ουτίδας ἀμνοὺς. Ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Παραλειπομένων ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας (ἀπήρξατο) — προσέφερε τῷ Ἰούδα τῇ Ἐκκλησίᾳ χιλίους μόσχους καὶ ἑπτακισχίλια πρόβατα καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπήρξαντο τῷ λαῷ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως μόσχους χιλίους καὶ πρόβατα δέκα χιλιάδας (2, Παραλ. 30, 24 πρὸς. 35, 6—9). Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους ὁμοῦς χρόνους παρέμοιαι προσφοραὶ δὲν ἐγίνοντο καὶ τὰ πρὸς Ουτίαν πρόβατα ἠγγόροζεν αὐτὸς ὁ λαὸς ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συναθροισμένων.

Ἐτελεῖτο δὲ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἐν Ἱερατολύμοις κατὰ τὸν ἀκέραιον τρόπον. Κατὰ τὸ πρὸ τῆς 14 τοῦ μηνὸς Νισάν Σάββατον, ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ ἐτελεύτησαν ἰδιαιτέραι τελεταί, καὶ ὅς οἱ ραββίνοι ἀνέπτυσσον εἰς τὸν λαὸν τὸν νόμον καὶ τὴν σιμασίαν τῆς ἑορτῆς. Τὴν 10ην τοῦ μηνὸς ἐξελέγοιτο οἱ Πασχάλιοι ἀμνοὶ ἐκ τῶν ἀπειρασίμων ποιμνίων, τὰ ὅποια ἤγοντο εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ἡ 14 ἡμέρα τοῦ μηνός, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τῆς 13, ἦτο ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῶν ἀζύμων (Ἐξοδ. 13, 7), γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα» (Ἰω. 19, 14). Ἐν ταῖς οἰκίαις, ὡς ἀπῆται ὁ νόμος, δὲν ἔπρεπε νὰ μὲνη οὔτε τὸ ἐλάχιστον τεμάχιον ἐνζύμου ἄρτου. Ὁ οἰκογενειάρχης μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐκαθάριζε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἀπαγγέλλων τὴν εὐχὴν: «Εὐλογητὸς εἶ Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ Βασιλεὺς τοῦ κόσμου, ὁ ἁγιάσας ἡμᾶς διὰ τῶν ἐντολῶν σου καὶ ἐπιτάξας ἡμῖν τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐνζύμου». Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπομένων ἑπτὰ ἡμερῶν δὲν ἐπετρέπετο οὔτε νὰ ἔχη τις, οὔτε νὰ τρώγῃ ἐνζυμιον ἄρτον, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μίανσεως, ἧτις θὰ ἀπεκώλυεν αὐτὸν νὰ φάγῃ τὸ Πάσχα. Εἶτα μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἤρχιζεν ἡ ὄψησης τῶν ἀζύμων. Τὸ ἑσπέρας δηλονότι τῆς 13 τοῦ μηνὸς Νισάν, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀστέρων, ὁ οἰκογενειάρχης ἐπορεύετο δι' ὕδωρ, ἔπαρ ἦντλει προσφίρων τὰς λέξεις: «τὸ ὕδωρ τοῦτο διὰ τὰ ἀζύμα». Κατὰ τὸν μετὰ με-

σημβρίαν γρόνον τῆς 14 παρετηρεῖτο ἡ μεγαλειτέρα ἐν τῇ πόλει κίνησις, ἐπειδὴ πάντες τότε ἔσπευδον νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὰς προετοιμασίας αὐτῶν, πρὶν ἢ ἴγῃστη ἐκ τοῦ ναοῦ ἡ σάλπιγξ ἢ ἀναγγέλλουσα τὴν ἑναρξιν τῆς ἑορτῆς. Εὐθύς δὲ ὡς ἠκούετο ὁ ἦχος αὗτος ἕκαστος ἐλάμβανε τὸν ἀμνὸν αὐτοῦ καὶ ἐπορεύετο μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν ναόν. Οἱ πρὸς Θουσίαν πολυάριθμοι ἀμνοὶ κατ' ἀρχὰς εἰρηάζοντο ὑπὸ τῶν ἱερέων, μήπως εἶχον ἐλάττωμά τι καὶ εἶτα ἐσφραγίζοντο· οἱ οἰκογενειάρχαι ἀκολουθῶς παρεσκήυζον αὐτούς εἰς ὄπτησιν. Εὐκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ πόσος κόπος διὰ τοῦτο ἀπηρτίτο· ἐπειδὴ σχεδὸν ταῦτοσχεδῶν παρεσκευάζον αὐτούς, ἐθυσίαζον πλέον τῶν 250,000 ἀμνῶν κατὰ τὸν Ἰώσηπον Φλάσιον (Bel. Jud VI, 9, 3). Τοὺς ἀμνοὺς ὤπτων εἰς γλίλους ἐπὶ τούτῳ κατασκευασμένους κλιθά- νους καὶ πᾶς ἀμνὸς ἐτρώγετο ἐλόκληρος, οὕτως ὥστε οὕτε τὸ ἐλάχιστον τεμάχιον νὰ μὴ ὑπεληφθῇ τὴν πρῶτην. Κατὰ τὸν νόμον ὁ ἀμνὸς ἔπρεπε νὰ τρώγηται κυρίως μόνον ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ ναοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς μεγάλης συρροῆς τῶν προσκυνητῶν τοῦτο καθίστατο ἀδύνατον, οἱ ραββῖνοι ἐπέτρεπον νὰ τρώγωσιν αὐτὸν ἐν γένει ἐν ταῖς ὁρίαις τῆς πόλεως. Ἐν τῇ τραπέζῃ ἠδύναντο νὰ πυρκαθῆται δέκα ἄτμυξ ἢ καὶ πλείονα. Εἰς τὰς γυναίκας ἐπετρέπετο νὰ παρίστανται μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, καίτοι δι' αὐτὰς δὲν ἦτο ὑποχρεωτική ἡ βρώσις τοῦ Πασχαλίου ἀμνοῦ. Παῖδες ὠρισημένης ἡλικίας καὶ δὴ δοῦλοι καὶ ἀλλοδαποί, ἐὰν ἦσαν περιτετημημένοι, ἠδύναντο ὡσαύτως νὰ λάβωσι μέρος ἐν τῇ ἑορτῇ. Ἀφ' αὐτῶν δὲ πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας συνηθροίζοντο καὶ καταλάμβανον ὠρισημένα μέλη περὶ τῆς τραπέζης ἐδίδοτο ἐκάστῳ ποτήριον ἐρυθροῦ αἵμου, κεκραμένου μεθ' ὕδατος, ὅπερ ἔπινον. Ἀκολουθῶς ὁ Πασχάλιος ἀμνὸς ἐδίδοτο ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐρ' ἦς ἦσαν προπαρασκευασμένα τὰ ἄζυμυξ καὶ αἱ τικριδες ὡς καὶ ἰδιαιτέρον τρυβλίον περιέχον φαινίκας καὶ ἄλλους καρπούς. Ὁ οἰκογενειάρχης λαθὼν δέσμην πικριδῶν ἐνέβαλεν εἰς τὸ τρυβλίον καὶ εὐχαριστήσας τὸν Θεὸν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν τῆς γῆς ἐγεύετο αὐτῶν δίῳν συνάμυξ καὶ εἰς ἕκαστον τῶν

παριστοιμένων νὰ γευθῆ. Εἶτα εἰδίδετο τὸ δεύτερον ποτήριον οἴνου μεθ' ὕδατος καὶ ὁ πρωτότοκος ἢ ὁ μικρότερος υἱὸς ἤρώτα περὶ τῆς σημασίας τῆς ἐρωτῆς ('Εξοδ 12,26. Δευτερον. 32,7).

Αἱ προτεινόμεναι ἐρωτήσεις καθορίζοντο ἀκριβῶς ὑπὸ τῶν ραββίνων ὡς καὶ αἱ ἀπαντήσεις, ἐπ' ᾧ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος μεθ' ἐκάστην γράπεζαν τοῦ Πάσχα ἐπιλαμβανέμετο ἡ ἱστορία τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ ἐκ τῆς δουλείας τῆς Αἰγύπτου διὰ τῶν αὐτῶν λόγων. Μετὰ ταῦτα πᾶντες οἱ συναθροισθέντες ἔψαλλον τοὺς ψαλμοὺς 112 καὶ 113 καὶ ἐπέσιον προσευχὴν ἀρχομένην διὰ τῶν λέξεων «Εὐλογοῦντες εἰ Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ Βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης, ὁ λυτρώσας ἡμᾶς καὶ τοὺς προπάτορας ἡμῶν ἐξ Αἰγύπτου». Ἐδίδετο τὸ τρίτον ποτήριον οἴνου, ὅπερ περιεφέρετο ψαλλομένων τῶν ψαλμῶν (114—117) καὶ εἶτα διὰ κοινῆς προσευχῆς ἐπερατοῦτο ἅπαντα ἡ τελετὴ¹.

Τὸ μεσονύκτιον ἡγοίγοντο αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ καὶ ὁ λαὸς ἀγρυπνος σχεδὸν διατελέσας δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κατευθύνετο μετὰ εὐχαριστηρίων προσφορῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς διατάξεως τοῦ νόμου, ὅπως μηδεὶς ἐμφανίζηται πρὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ κεναῖς ταῖς χερσὶ «οὐκ ὀρήσῃ ἐνώπῳν μου κενός» ('Εξοδ. 23, 15). Ἐκ τῶν προσφορῶν τούτων αἱ ἱερεῖς ἐλάμβανον τὴν νέμιμον μερίδα, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐπέστρεφον εἰς τοὺς προσενεγκόντας.

Ἡ ἐρωτὴ διήρκει ἐλόκληρον ἑβδομάδα, καθ' ἣν ἐκτὸς τῆς συνήθους βρώσεως τοῦ Πασχαλίου ἄμνου προσεφέροντο ἀδιάκκοι θυσίαι, τελούμεναι μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τῶν Ἱερέων. Τὴν πρωτὴν τρεῖς ἤχει τῶν σαλπύγων ἐκ τοῦ ναοῦ ἐξήγειρον τοὺς κειμωμένους πολίτας καὶ προσκυνητὰς καὶ αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἀνήγγελλον τὴν ὥραν τῆς ἐωθινῆς προσευχῆς. Αἱ ὁδοὶ ἐπληροῦντο προσκυνητῶν κατευθυνομένων ἐξ ἔλων τῶν μερῶν τῆς πέλειως εἰς τὸν ναόν, καίτοι συγχρόνως ἡγοίγοντο διὰ τὴν προσευχὴν αὐτὴν καὶ ἀπειράριθμοι συναγωγαί.

1) А. Лопухинъ ἐνθ' ἀνωτέρω стр. 60—61 περὶ Κοντογόνη, Ἑβραϊκὴ Ἀρχαιολ. περὶ τῶν ἐθίμων, τὰ ὅποια φυλάττουσιν οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὴν βιβλίον τοῦ Πασχαλίου ἄμνου σελ. 159—160 σημ.

Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου ἕκαστος ἔκλινεν εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν, ἔπου καὶ ἂν εὐρίσκετο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκεῖνην.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Κατ' αὐτὴν ὡς καὶ κατὰ τὰς ἄλλας μεγάλας ἑορτάς οἱ κάτοικοι τῆς Ἱερουσαλήμ εἶχον μεγίστας ὑλικὰς ὠρελείας ἐκ μέρους τῶν προσκυνητῶν, ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐκτός τῶν γενομένων προσφορῶν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ ναοῦ, οὐκ ὀλίγα ἔδωκάν τε πρὸς συντήρησιν ἐκυτοῦ κατὰ τὴν διαμονὴν ἐν τῇ πόλει, ὡς καὶ πρὸς ἀγορὰν περιστερῶν, ἀμνῶν καὶ βειῶν διὰ τὰς θυσίας, πολλὰ δὲ ἄλλα ἀντικείμενα ἠγοράζοντο ὑπ' αὐτῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει διαμονῆς αὐτῶν¹.

Ἐν τούτοις ἡ ἀγοραπωλησία τῶν πρὸς θυσίαν ζώων καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῶν ξένων νομισμάτων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ τὸν ναὸν προσέλαβον, ὡς φαίνεται, τοιοῦτον χαρακτήρα προκαλοῦντα ἀγανάκτησιν εἰς πάντας τοὺς εἰλικρινεῖς ζηλωτὰς τοῦ νόμου. Αἱ αὐλαὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ εἶχον καταστῆ κέντρον ἐμπερίου. Ἐν αὐταῖς συνωστίζοντο τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα. Ὑπὸ δὲ τὴν σκιάν τῶν στοῶν, ἀποτελουμένων ἐκ τεσσάρων σειρῶν κορινθιακῶν κιόνων, παρὰ τὸν ναὸν ἴσταντο αἱ τράπεζαι τῶν ἀργυραμοιβῶν μετὰ σωρῶν διαφόρων νομισμάτων. Αἱ αὐλαὶ τοῦ ναοῦ ἐπληροῦντο δυσωδίας ἐκ τῶν ζώων, αἱ ἔριδες καὶ οἱ διαπληκτισμοὶ εἰς διαφόρους γλώσσας ἐκάλυπτον τὴν ψαλμωδίαν καὶ τὰς προσευχὰς καὶ ὁ εἶκος τοῦ Ὑψίστου τῇ ἀληθείᾳ κατὰ καιροῦς μεταβάλλετο «εἰς σπῆλαιον ληστῶν». Περὶ τοῦ θέματος τούτου τῆς βεβηλώσεως τοῦ ναοῦ, προκαλέσαντος τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μαρτυρεῖ ἡ γνωστὴ περιχοπὴ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου «Καὶ ἐγγύς ἦν τὸ Πάσχα τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀνέθη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς καθομένους· καὶ ποιήσας φραγγέλιον ἐκ σχινίων, πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας· καὶ τῶν κολ-

1) Ποιχίτιе ἐνθ' ἀνωτέρω стр. 60—61.

λυβιστῶν ἐξίγει τὸ κέρμα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν· Ἄρατε ταῦτα ἐντεθῆεν· μὴ ποι-
εῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου» (Ἰωαν. 2, 13-
16). Μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀγιότης τῶν ἡμερῶν καὶ ἡ μεγαλο-
πρέπεια τῆς λατρείας διήγειρεν ἐξόχως τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημ.κ.
Ἐπωφελοῦμενοι τῆς ψυχολογικῆς ταύτης καταστάσεως τοῦ λαοῦ
διάφοροι κήρυκες ἐξέθετον τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν εἰς τοὺς συνα-
θροιζομένους λαοὺς ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς στοαῖς τοῦ
ναοῦ (Λουκᾶς 2, 46) Ὁ ἐπιθυμῶν τὴν διάδοσιν τῆς διδασκα-
λίας αὐτοῦ δὲν εὑρίσκει καταλληλότερον τόπον τῆς Ἱερουσαλήμ
κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν. Ἀναμφιβόλως διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύ-
ριος ἡμῶν καθ' ἑλαστον Πάσχα ἀνέβηκεν εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν καὶ
ἐκήρυξεν ἐν αὐτῇ τὴν οὐράνιον αὐτοῦ διδασκαλίαν ἐπιβεβυιών
αὐτὴν διὰ τῶν θαυμάτων.

Ἄλλ' ἡ Ἱερουσαλήμ δὲν διήγειρε μόνον τὰ θρησκευτικὰ αἰ-
σθήματα τῶν προσερχομένων. Μετὰ τοῦ θύματος τῆς ἁγίας Πό-
λεως διὰ τὸν λαὸν συνεδέετο ἅπαντα ἡ παρελθούσα αὐτῆς ἱστο-
ρία καὶ οἱ ἀναμνήσεις περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐκείνης, ἣν ποτε
εἶχεν. Ἡ Ἱερουσαλήμ ἦτο ἐθνικὸν προσκύνημα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ
λαοῦ, ἐνταῦθα τὰ πάντα ὑπεμίμνησκον περὶ τοῦ παρελθόντος με-
γαλείου, δι' ὃ καὶ ἡ θεία αὐτῆς διήγειρε τὰ μᾶλλον πατριωτικὰ
αἰσθήματα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἱερουσα-
λήμ τὸ αἰσθημ.κ τοῦ λαοῦ στενάζοντος ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ρω-
μαίων καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν καταχρήσεων τῶν Ρωμαίων Ἠ-
γεμόνων ἦτο λίαν εὐερέθιστα. Κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ
Πάσχα, τὸ αἰσθημ.κ καλίστατο τόσον ζωηρόν, ὥστε κατὰ πᾶσαν
στιγμὴν ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψωσι ταραχαί. Ὁ ὑπὸ θρησκευτι-
κοῦ καὶ ἐθνικοῦ φανατισμοῦ κατεχόμενος ὄχλος τῶν πρόσκυνητῶν
εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑποκύψῃ εἰς πᾶσαν ἐπιρροήν Ἐκ τῶν ἱερῶν
Εὐαγγελίων μαρθάνομεν πῶς εὐκόλως κατώρθωσαν εἰ ἄρχοντες
τοῦ λαοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ ἐπωφεληθῶσι τριαύτης ψυχολογι-
κῆς καταστάσεως ἐν τῷ ἔργῳ τῆς καταδίκης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ὄχλος, ὅστις ἐν τῇ ἐρμῇ τοῦ εὐλαβοῦς ἐνθουσι-
ασμοῦ ὑπεστρώνυε διὰ τῶν ἱματίων αὐτοῦ τὴν ἐδόν, δι' ἣς δι-

ἦλθεν ὁ Κύριος κατὰ τὴν εἰσοδὸν αὐτοῦ εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ προσηγόρευεν αὐτὸν Ἀβὲν λέγων: « Ὡταννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ », μετὰ τινὰς ἡμέρας ὑποκινούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ἀπήτει τὴν σταύρωσιν τοῦ Κυρίου καὶ ἐδέχετο τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ' ἐκυτὸν καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ. Αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ λαός, ὅστις ἔτρεφεν ἄσπονδον μῖτος πρὸς τὸν Ἀυτοκράτορα τῆς Ρώμης καὶ κατελαμβάνετο ὑπὸ μανίας ἐπὶ μόνῃ τῇ θείᾳ τῶν ρωμαϊκῶν ἀετῶν, ἔκραξεν ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου « οὐκ ἔχομεν βασιλέα, εἰ μὴ Καίσαρα » (Ἰωάν. 19, 15). Ἰδίως κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς ἐλάμβανον χώραν συνήθως αἱ ἐξεγέρσεις τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει, ὅτε αὐτὴ ἐπληροῦτο ὑπὸ τῶν συρρέοντων προσκυνητῶν. Ἰδοὺ διατὶ ἡ μεγάλη ἐορτὴ τοῦ Πάστρου ἐνέβηλλεν εἰς πολλὰς φροντίδας τοὺς Ρωμαίους Ἡγεμόνας τῆς Ἰουδαίας, θεωροῦντας καθήκον αὐτῶν νὰ παρίστανται κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας σημαντικῶς γυξάνετο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ στάσις τοῦ λαοῦ ἤρθυνατο νὰ ἐκραγῆ ἐν τῷ ναῷ, εἰ ἠγεμόνες μετώκουν εἰς τὰ πλῆσιον τοῦ ναοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἀντωνίας, ἐπόθεν μετὰ προσοχῆς παρετήρουν τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ ναῷ (Ἰουδ. πόλεμος V, 5, 8), ὅπως ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν λάβωσι μέτρα πρὸς καταστολὴν ἐνδεχομένης νὰ προκύψῃ ἐπαναστάσεως. Ἐνεκὰ τούτου κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου ὁ Πόντιος Πιλάτος παρερέθη ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ κατέλυσε ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἀντωνίας, ἐνθα καὶ υπέγραψε τὴν ἀδικὸν καταδίκην τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐκ πείρας γνωρίζων τὸν φανατισμὸν τοῦ ὄχλου τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τὰς μεγάλας στάσεις, τὰς ἐκρηγνυομένας ἐν Ἱερουσαλήμ ἐκ μικρῶν ἀρεσμῶν, ὁ Πιλάτος δὲν ἔσχε τὸ θάρρος νὰ ἀντιστῆ εἰς τὰς ἀπειλητικὰς κραυγὰς τοῦ ὄχλου καὶ ἐπιθυμῶν νὰ προλάβῃ τὸν ἐκραγόντα ἀναβρασμὸν καὶ συγχρόνως τὴν ὀργὴν τοῦ Καίσαρος καταδίκασε τὸν Ἀἰῶνα εἰς τὸ σταυρωθῆναι!

ΑΡΧΙΜ. ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ

ΠΙΣΤΙΣ

Φυσική πίστις.—Θρησκευτική πίστις.—Ἡ πίστις γνώσις.—Ἡ πίστις δύναμις.
—Ἡ ὑγιεινὴ τῆς πίστεως.—Χρεία προφυλακτικῆς.—Χρεία ἀσκήσεως.

Βάσις καὶ κρηπίς πάσης τῆς θρησκευτικῆς ἡμῶν ζωῆς εἶνε ἡ πίστις. Ὁ θέλων, γράφει ὁ ἀπόστολος (Ἐβρ. ια' 6), νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ καλλιεργήσῃ συνάφειαν μετ' Αὐτοῦ, ἀνάγκη νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ὑπαρξίν Του, ἀνάγκη νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν δικαιοκρισίαν Του. Ἄνευ πίστεως εἶνε ἀδύνατον νὰ εὐαρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, οὐδὲ γινόμεθα ἄνευ πίστεως δεκτοὶ πρὸς ἐγγραφὴν ἐν τῷ μητρώῳ τῆς βασιλείας Αὐτοῦ. Ἡ πίστις εἶναι ἡ χειραγωγοῦσα ἡμᾶς εἰς τὴν κολυμβήθραν καὶ διὰ τῆς κολυμβήθρας εἰς τὴν οὐράνιον υἰοθεσίαν.

Ἄλλὰ τί εἶνε λοιπὸν ἡ πίστις;

Πίστις καθόλου καλεῖται ἡ ἐνέργεια ἐκείνη τῆς ψυχῆς, δι' ἧς εἰσδύομεν εἰς ἀληθείας πόρρω τοῦ κόσμου τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς σφαίρας τῆς ἐμπειρίας κειμένης. Ὑπὸ τὴν γενικωτάτην ταύτην ἔννοιαν λαμβανομένη ἡ πίστις, εὐρίσκεται δρωσα ἐν πεδίῳ εὐρυτάτῳ καὶ ἀποτελεῖ τὸν πρώτιστον ὄρον, ὃχι πλέον τῆς θρησκευτικῆς καὶ αἰωνίου, ἀλλ' αὐτῆς τῆς προσκαιροῦ καὶ ἐπιγείου ἡμῶν ζωῆς, καθόσον ἕκαστος ἡμῶν ἀναγκάζεται νὰ πιστεύῃ εἰς πολὺ περισσότερα πράγματα παρ' ὅσα ἐξ ἀμέσου αὐτοψίας ἀντελήφθη ἢ ἐπιστημονικῶς ἀπέδειξεν. Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος ἠρκέσθη εἰς μόνον τὸ σὰρκινόν του ὄμμα, ἢ εἰς τὴν ψηλαφῶσαν χειρὰ του. Τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς ζωῆς του μανθάνει, ἀποφασίζει, ἐμπνέεται, δρᾷ, κατακτᾷ ἄνευ προφανῶν καὶ ψηλαφητῶν πειστηρίων. Ἡ πίστις ἴσταται πρὸ πάσης αὐτοῦ διανοητικῆς ἐρεύνης καὶ πρὸς παντὸς πτερυγισμοῦ τῆς καρδίας του. Αἱ ἱστορικαί, ἀρχαιολογικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ ἡμῶν γνώσεις ἀπεκτηθήσαν διὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως εἰς τὰς πληροφορίας ἀξιόπιστων μαρτύρων, μὲ κατένα ἐκ τῶν ὁπίων ἡμεῖς δὲν ἤλθομεν εἰς ἄμεσον συνάφειαν. Αἱ καλούμεναι θετικαὶ ἐπιστῆμαι ἀναχωροῦσιν ἀπὸ ἀξιωματῶν, ἅτινα ἀδυνατοῦσι ν' ἀποδείξωσιν ἐμπειρικῶς καὶ πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦσι πίστιν ἀπολυπραγμόνητον. «Ἀνάγκη γὰρ, ὡς ἐσημείου ὁ Μ. Βασίλειος

(εἰς ριέ' ψαλι.) ἐκύστης μυθίσεως ἀνεξετάστους εἶναι τὰς ἀρχάς τοῖς μανθάνουσιν· ἐπεὶ ἀμήχανον τοὺς περὶ τὰ πρῶτα ζυγομαχοῦντας δυναθῆναι ὁδῶ καὶ τάξει προελθεῖν εἰς τὸ τέλος». Λέγομεν ὅτι ἡ γῆ κινεῖται περὶ τὸν ἄξωνα τῆς ἀλλὰ ποῖος τὴν εἶδε; Ὁμιλοῦμεν περὶ αἰθέρος, περὶ ἠχητικῶν κυμάτων, περὶ μορίων τῆς ὕλης, περὶ κεντρομόλου καὶ κεντρομόλου δυνάμεως, περὶ χιλίων ἄλλων λεπτομερειῶν, ὧν ἄνευ ἢ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν εἶνε ἐντελῶς ἀνέφικτος· πλὴν τίς δὲν ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ταῦτα εἶνε σωρεία μυστηρίων; «Τὰ μυστήρια τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξεφράζετο ἐπιστήμων ἥκιστα συνδεδεμένος πρὸς αὐτά, ὁ Χούξλεη, εἶνε ἀθύσματα παιδικὰ παραβαλλόμενα πρὸς τὰ μυστήρια τῆς φύσεως». Ζῶμεν ἐν τῷ μέσῳ αἰνιγμάτων. Τὸ ἀκατάληπτον μᾶς περισφίγγει. Ἡ δημιουργία εἶνε Αἰγυπτιαλὸς ναός, πεπληρωμένος Σφηγκῶν. Πανταχόθεν καὶ ἐν μέγα ἐρωτηματικὸν προβάλλει. Πῶς προχωροῦμεν ἐν τῇ ὁδῷ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκζητήσεών μας; Διὰ τῆς ἀνυψώσεως ἀρχῶν τινῶν εἰς **ἐπιστημονικὰ δόγματα** καὶ διὰ τῆς πίστεώς μας, ἦν προσφέρομεν ἀσυζητητὴ πρὸς αὐτά.

Καὶ δὲν εἶνε μόνον τοῦτο. Αὐταὶ αἱ ἀπλούσταται κινήσεις τοῦ καθημερινοῦ μας βίου προϋποθέτουσι τὴν πίστιν. Ὁ γεωργὸς σπεῖρει τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ ἐν πίστει· διότι ποῦ γνωρίζει, ἂν δὲν καταστρέψῃ τὰς συγκομιδὰς του ἢ αὔριον; Ὁ ναύτης ταξιδεύει ἐν πίστει· διότι πόθεν εἶνε βέβαιος, ὅτι δὲν θὰ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει; Τὸ νεαρὸν ζεῦγος τελεῖ τοὺς γάμους του ἐν πίστει· διότι ποίαν ἀσφάλειαν ἔχει περὶ τοῦ μέλλοντος, τὸ ὅποιον ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἔνωσιν θὰ προκύψῃ; Καὶ πόσα ἄλλα θὰ προσέθετέ τις! Ὡς παῖδες πιστεύομεν εἰς τοὺς γονεῖς μας. Ὡς μαθηταὶ πιστεύομεν εἰς τοὺς διδασκάλους μας. Ὡς στρατιῶται πιστεύομεν εἰς τὸν στρατηγὸν μας. Ὡς φίλοι πιστεύομεν εἰς τοὺς φίλους μας. Ὡς ἔμποροι πιστεύομεν εἰς τοὺς ἀνταποκριτάς μας. Ὡς πολῖται πιστεύομεν εἰς τὸ μέλλον τῆς πατρίδος. Ἄνὰ πᾶσαν ὥραν ἐκτελοῦμεν καὶ μίαν νέαν πρᾶξιν πίστεως. Τί ἀπλούστερον τῆς βρώσεως καὶ πόσεως; Καὶ ὅμως καὶ ἐνταῦθα ἀκόμη χρειάζεται πίστις· διότι τίς εἶδεν ἂν δὲν ἐγκρύπτεται ἐν αὐτοῖς τὸ δηλητήριον καὶ ὁ θάνατός μας...; Καὶ ὅμως κανεῖς, τρώγων καὶ πίνων, δὲν ὑποβάλλει ὑπὸ χημικὰς ἀναλύσεις, διὰ νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς ποιότητός των, τὰ τρωγόμενα καὶ πινόμενα. Οὕτως ἡ πίστις περιβάλλει, ὡς τις ἀτμόσφαιρα ἀπαρατήρητος, ὅλην μας τὴν ζωὴν. Ἐὰν δὲν ὑφίστατο ἡ **φυσικὴ** αὕτη **πίστις**, ὡς καλεῖται, πανταχόθεν θὰ ἐξηγειρόντο ὑπόνοιαι, ἀβίωτος θὰ ἦτο ὁ βίος καὶ θὰ κατεθρυσματίζετο ἡ κοινωνία. Δικαίως ἄρα ἐλέχθη ὅτι «ζῶμεν διὰ τῆς πίστεως» καὶ ὅτι ἄρσις τῆς πίστε-

ως ἀπὸ τῆς γῆς θὰ ἐσήμεναι οἰκογενειακόν, ἐθνικόν, ἐμπορικόν, γεωργικόν, ναυτικόν, ἐπιστημονικόν, παντὸς εἴδους θάνατον.

Ἄλλ' ἂν τοιαύτη εἶνε ἡ πίστις ἀπὸ ἀπόψεως γηϊνῆς καθορωμένη, ὅποια τις εἶνε ἀπὸ ἀπόψεως οὐρανίου; Τί εἶνε δηλαδή ἡ *ῥησκευτική* πίστις, περὶ ἧς ἐν τῷ παρόντι ἄριθρῳ κυρίως ἐνδιαφερόμεθα;

Ῥησκευτική πίστις εἶνε ἡ θεόδητος ἐκείνη τῆς ψυχῆς ἰκανότης, δι' ἧς τὸ τέκνον τοῦ Θεοῦ, ἐξερχόμενον τῆς στενῆς τῶν αἰσθήσεων αὐτοῦ περιφερείας καὶ διὰ φακοῦ πανισχύρου ὀπλίζον τὸν ἐνδομυχοῦντα ἄνθρωπον, ἀνέρχεται μέχρι τῶν θείων ἀποκαλύψεων, μελετᾷ τὰς ὕπισθεν τῶν ἀλλοιουμένων ἀναλλοιώτους τοῦ Θεοῦ βουλὰς καὶ οἰκειοποιεῖται ὡς σάρκα καὶ αἷμα τὰς μεγάλας ἐκείνας καὶ σωτηριώδεις ἀληθείας, τὰς ὁποίας ὁ Οὐράνιος αὐτοῦ Πατήρ καὶ δι' ἄλλων μὲν τρώπων, ἀλλ' ἰδίᾳ διὰ τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐφανέρωσεν εἰς αὐτόν. Πέραν τοῦ κόσμου τῆς ψηλαφητῆς ὕλης ὑφίσταται ὁ πνευματικὸς τῶν οὐρανίων ἁρμονιῶν κόσμος, μὲ κέντρον τοῦ ἄπειρον τὸν προσωπικὸν Θεόν. Καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς σαρκίνης ἡμῶν ὑποστάσεως ὑπάρχει αἴθλον καὶ πυρίμορφον τοῦ Θεοῦ τέκνον, ἡ ψυχὴ μας. Ὁ Θεὸς λαλεῖ τοῦς ὑπεργείους Του λόγους, τώρα ἀπὸ τοῦ Σινᾶ ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ Ὄρους τῶν μακαρισμῶν ἐν μέσῳ γελοέσεως φύσεως, καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ ὕψηλοῦ ἐκείνου ὀκρίβαντος, ἀρ' οὐ πάντες οἱ θεοφορούμενοι παρελαύνουσιν ἄνδρες, οὐς στόμα καὶ διαγγελεῖς Του καθιστᾷ τὸ ὑπέρτατον Ὄν. Ὁ Θεὸς ποιεῖ ἀκουστικὴν τὴν φωνὴν Του διὰ μέσου τῆς ἱστορίας, δὸς δ' εἶπεν καὶ τῆς εὐκόσμου δημιουργίας καὶ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. Καὶ ἡ μὲν ψυχὴ ἀκούει μὲ τὴν ἀφέλειαν βρέφους, ἀνακεκλιμένου εἰς τὰ στήθη τῆς μητρὸς του καὶ ροφᾷ, ὡς ἀπὸ στοργικοῦ μαζοῦ, τὰ θεϊκὰ λόγια. Καὶ τὰ ἀποδέχεται ἀνεξετάστως καὶ ἀπολυπραγμονήτως ἢ, καὶ ἐὰν τὰ ἐξετάσῃ, μετὰ ταπεινώσεως καὶ εὐλαβείας. Καὶ τὰ μετουσιοῖ οὐ μόνον εἰς τὸ γνωστικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐπιθυμητικόν καὶ εἰς τὸ βουλευτικόν αὐτῆς. Καὶ καθιστᾷ αὐτὰ λύχνον τοῖς ποσὶν αὐτῆς καὶ φῶς ταῖς τρίβοις. Καὶ συμμορφώνει πρὸς αὐτὰ πᾶν διάβημά της, πάντα πόδον της. Καὶ πεπληροποιημένη τί τὸ πλάτος καὶ μήκος καὶ βάθος καὶ ὕψος τῆς ὑπερβαλλούσης γνώσεως, χωρεῖ σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις διὰ μέσου τῶν διμυλῶν καὶ θυελλῶν τοῦ παρόντος ἐπεστηριγμένη ἐπὶ τὸν βραχίονα τοῦ Θεοῦ. Οἶδεν ᾧ πεπίστευκε. Γινώσκει πόσον Πιστὸς καὶ Ἀληθινὸς καὶ Ἀμὴν, ὁ εἰς θ' πιστεύει, εἶνε. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐξεγείρεται εἰς τὰ βάθη της οὐδ' ἢ παραμικρὰ ἀμφιβολία. Ὁ Θεὸς μου, λέγει πρὸς ἐαυτὴν ἡ ψυχὴ, εἶνε ἡ αὐτογνωσία καὶ δὲν ἢμπορεῖ ν' ἀπατηθῇ. Ὁ Θεὸς μου εἶνε ἡ αὐταγάπη καὶ δὲν δύναται νά με ἀπατήσῃ. Καὶ ἡ γαλή-

νη και ὁ γλυκασμὸς τῆς αἰωνιότητος τὴν ραίνουσιν ἀπὸ τοῦδε διὰ τῶν σταλαγμῶν αὐτῶν. Ναί, ἀπὸ τοῦδε. Διότι τί ἄλλο εἶνε κατὰ τὸν ὠραῖον ὄρισμὸν τοῦ Πασκάλ, ἡ πίστις παρὰ ὁ Θεός, τὸ "Ἀκρὸν Ἀγαθόν, αἰσθητὸς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καρδίᾳ; «Ἄμην, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπεφάνθη τῆς πίστεώς μας ὁ Ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς, ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ΕΧΕΙ ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. ε', 24).

Κατὰ ταῦτα ἡ πίστις ἀπὸ θρησκευτικῆς καὶ Χριστιανικῆς ἀπόψεως εἶνε τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, δι' οὗ πρῶτιστα καὶ μάλιστα ἀποκτάται ἡ ὑπερφυῆς περὶ τῶν θείων μυστηρίων γνῶσις, ἡ ἀληθῶς «γνωστικὸν» ἀπεργαζομένη τὸν πιστόν. Ὑπάρχει ὁ αἰσθητὸς κόσμος καὶ πρὸς τοῦτον συγκοινωνοῦμεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μας. Ὑπάρχει εἰς ἕτερος κόσμος, ὁ τῆς ἐπιστήμης, καὶ τοῦτον οἰκειοποιούμεθα διὰ τοῦ νοῦ. Ἄλλ' εἰς τὴν πληθὺν τῶν ὑψηλοτέρων ἐκείνων ἀποριῶν, αἴτινες εἰς ὄλως διάφορον σφαῖραν καὶ τῆς ὑλικῆς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνήκουσιν, εἰς τὴν πληθὺν τῶν ἀποριῶν ἐκείνων, τῶν ὡς ἐφιάλτης ἐπικαθημένων ἐπὶ τοῦ στήθους μας καὶ ἀπαιτουσῶν ἀμειλίκτως ἀπάντησιν, τίς θὰ ἐπιχύσῃ φῶς; Οὔτε τὸ ὄμμα βεβαίως, τοῦ ὀποίου ὁ ὄρῳζων εἶνε στενός, οὔτε ὁ νοῦς, ὅστις πρὸ τῶν ἀποριῶν τούτων ἴσταται ἐννεὸς καὶ κατασυντετριμμένος, ἀλλ' ἡ πίστις, ἥτις μόνη τὰ χαώδη ταῦτα κενὰ πληροῖ.

Τί ἄρᾳ γε εὐρίσκεται ὀπισθεν τῶν πυκνοτάτων πτυχῶν τῆς ὕλης; Τί εἶνε ἐν τῇ τελευταίᾳ ἀναλύσει του; Πόθεν ἡ ἀφετηρία του καὶ ποῦ καταλήγει τὸ τέρμα τῆς ὑπάρξεώς του; Ἄν τὸ σύμπαν εἶνε ἄλυσις ἐκ μυριάδων καὶ μυριάδων κρῖκων ἀπηρτισμένη, ἀλλὰ τίς ὁ πρῶτος αὐτῆς κρῖκος, τίς δὲ ὁ τὸν κρῖκον τὸν πρῶτον κρατῶν; Εἶνε ἡ γῆ γέννημα προελθὸν ἐκ τῆς ἰδιοτρόπου γαμικῆς συναφείας τοῦ Μηδενὸς καὶ τῆς Εἰμαρμένης, ὡς δοξάζουσι τινες, γέννημα ἀπολακτισθὲν ἀστόργως ἅμα τῇ γεννήσει του, ἵνα ἐν τῷ κενῷ παραπαίῃ μέχρι τῆς μοιραίας ἐξοντώσεώς του, ἢ πλανήτης ἐναρμονίως περὶ ἡλίων κινούμενος καὶ προὑποθέτων Ἥλιον ἄλλον; Ὑπάρχει πρόοδος καὶ ἐξέλιξις ἐν τῇ ἱστορίᾳ, εἶνε ἡ ἀνθρωπότης δρᾶμα μὲ πλοκὴν, μὲ καθωρισμένην λύσιν, μὲ παρακολουθοῦν θέατρον, ἢ ὄλαι αἱ προσπάθειά μας, οἱ ἰδρωτὲς μας, αἱ μελέται μας, τὰ δάκρυά μας, τὰ μαρτύριά μας, αἱ περὶ βωμῶν καὶ ἐστιῶν καὶ μεγάλων ἰδεωδῶν αἱματοχυσαίαι μας, εἶνε οὐδὲν ἄλλο παρὰ μεθύσου παραληρήματα καὶ ἔκφρων μετρημφισμένων χορός; Διατί θριαμβεύει ἐπὶ γῆς τὸ κακόν; Διατί ἡ ἀρετὴ ὀδυνᾶται; Τί σημαίνουσιν ὄλαι αὐταὶ αἱ φυσικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀνωμαλαίαι, αἱ πληροῦσαι παραφωνιῶν τὴν δρχήστραν τοῦ παντός; Πῶς δ' ἐξη-

γητέον ὁ τάφος, ἡ ἀκόρεστος αὐτῆ Σκύλλα καὶ Χάρυβδις, ἡ καθ' ἡμέραν ροφῶσα τοὺς πατέρας μας, τὰς μητέρας μας, τοὺς ἀδελφούς μας τὰς ἀδελφάς μας, τὰς συζύγους μας, τὰ τέκνα μας, πᾶν ὅτι φίλτατον καὶ τίμιον ἐπὶ γῆς μᾶς περιστοιχίζει, ὁ βωβὸς καὶ ἀπαίσιος αὐτὸς τάφος, ὅπου ἡ χθὲς ροδίζουσα ζωὴ κατασταλαίνει εἰς σήψιν καὶ σκώληκα, διὰ τὰ μὴ ἀναθάλη πλέον;

Ἴδου μερικαὶ ἐκ τῶν πελωρίων τούτων ἐρωτήσεων, εἰς τὰς ὁποίας οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφόσον εἶνε ἄνθρωπος, δύναται νὰ μὲνη ξένος, καὶ τὰς ὁποίας λύει ἡ πίστις καὶ δὴ ἡ πίστις ἐκείνη, ἡ κρατούσα εἰς μὲν τὴν μίαν χεῖρα τὸ Εὐαγγέλιον, εἰς δὲ τὴν ἄλλην τὸν Σταυρόν. Αὐτὴ μᾶς δανεῖζει τὰς διαπεραστικωτάτας διόπτρας της διὰ τὰ ἴδωμεν, ὅσον μᾶς ἐπιτρέπει ἢ τε φύσις τῶν ὀρωμένων καὶ αἱ συνίηται ὑφ' ἧς νῦν ζῶμεν—βλέπομεν γὰρ ἄρι δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι—ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων εἶνε ὁ πνευματικὸς Θεός, ὅτι ἐκ τῶν χειρῶν Αὐτοῦ ἐξῆλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ πρὸς Αὐτὸν ὑπάγει, ὅτι ὄχι ὕλη νεκρὰ καὶ ζωώδης τὸν συναπαρτίζει ὅλον, ἀλλὰ σπινθὴρ ἐξ οὐρανοῦ πεσὼν ὑπὸ τὴν αἰθάλην κρύπτεται, ὅτι ἡ ἱστορία, μεθ' ὅλας τὰς παλιμπτώσεις καὶ τὰς πολυπλάγκτους της ὀδυσεείας ἀνὰ μέσον τῶν ἐρήμων της, ἔχει τὸ Σινᾶ της, ἔχει τὴν πυρίνην στήλην της, ἔχει τὴν ἐπιγγελεμένην της γῆν, καὶ οὕτω βαίνει πρὸς πρόοδον ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα τῶν ἀγγέλων, ὅτι αἱ ἠθικαὶ ἀνωμαλῖαι εἶνε προσωρινὰ ἐπεισόδια, ὅτι ὁ τάφος εἶνε ἡ πρὸς τὴν ἀθανασίαν θύρα, ὅτι ἡ σήψις καὶ ἡ ἀποσύνθεσις τοῦ τέως σφριγαλέου σώματος εἶνε ὁ βόμβυξ, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ προβάλη ἡ οὐρανία χουσαλλίς, ὅτι εἰς "Υψιστος Πατήρ διέπει πάντα καὶ ἡμεῖς εἴμεθα τὰ προσφιλή τέκνα Του. Καὶ καὶ μὲν, καὶ ὁ νοῦς ἴσως, εἰς ἑαυτὸν ἀφειμένος, δυνατὸν νὰ διίδη ἐδῶ κ' ἐκεῖ φωσφορισμούς τινες ἀσθενεῖς, ἐντεῦθεν δ' ἔχομεν συγγραφεῖς ἐκτὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ περιβόλου γραψάντας βιβλία, τὰ ὁποῖα *Φυσικὴν Θερησκείαν* ἐτιτολόρησαν. Ἄλλ' αἱ ἐξηγήσεις αὗται αἱ ἄλλως ὑπερμαχοῦσαι τῆς μεταξὺ λογικοῦ καὶ πίστεως μέχρι τινὸς δυνατῆς συνεργασίας, εἶνε λάμπεις πυγολαμπίδων ἐν σκοτίᾳ ἐρεβώδει ἀπέναντι τοῦ φάρου, ὃν στήνει ἐν τῷ κοχλάζοντι πελάγει μας ἡ σελασφόρος πίστις τοῦ Χριστοῦ. Τιμῶμεν τὸ λογικὸν καὶ ἀγαπῶμεν τὴν ἔρηναν, ἀλλὰ δὲν λησμοφούμεν καὶ τὸ ὅτι, μεθ' ὅλας τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη ἡμπορεῖ νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν θερησκείαν, ἔχει τὸν Ρουβίκωνα της. Ὁ νοῦς εἶνε ὁ προσήλυτος τῆς πύλης, ὁ μόνον μέχρι τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ. Μόνη ἡ πίστις εἶνε ὁ ἄκρος ἀρχιερεὺς, ὁ φέρων τὸ βῆμα μέχρι τοῦ *χεκάλ* καὶ *δαβίρ*, μέχρι τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου, μέχρι τῶν ἁγίων τῶν ἁγίων, καὶ πρὸ τοῦ ἱλαστηρίου τῆς θείας δόξης, πρὸ τοῦ ἀληθοῦς *Σκεινάχ* ὑποκλινόμενος.

« Πίστις μαθήσεως τελειότης » ἀπεράντη ἄριστα ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης (Παιδαγ. Α΄, στ΄). Καὶ πρὸ αὐτοῦ δὲ ὁ ὑπὲρ τῆς Εὐαγγελιστῆς ἦτο τοσοῦτον πεπεισμένος περὶ τῆς ἀπὸ τῆς πίστεως προκυπτούσης γνώσεως, ὥστε οὐχὶ σπανίως παρ’ αὐτῶ ἑναλλάσσονται τὰ ρήματα « γινώσκειν » καὶ « πιστεῖν ». (Πρβλ. Ἰω. στ΄. 69. ι΄. 38. ιζ΄. 8). Ἐν τούτοις ἡ γνώσις δὲν εἶνε τὸ μόνον στοιχεῖον τὸ συνιστῶν τὴν πίστιν. Παρ’ αὐτὴν ὑπάρχει καὶ ἡ δύναμις καὶ ὁ πρὸς δράσιν ἐνθουσιασμός. Ἄν ψιλαῖς ἐπινοίαις διχασθῆ κατ’ οὐσίαν ἡ πίστις εἰς τὰ ἀπαρτίζοντα αὐτὴν συστατικά, τὰ κυρίως ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἐκδηλούμενα, τὸ πρῶτον αὐτῆς συστατικόν, κατὰ τὴν φρασεολογίαν τῶν ἁγίων πατέρων (Πρβλ. Κυριλ. Ἱεροσ. Κατήχ. Ε΄. 10-11. Χρυσοστ. ὁμιλ. κθ΄. εἰς τὴν Α΄ Κορινθ. κλπ.) θὰ ὀνομασθῆ *δογματικόν*, τὸ δεύτερον *ποιητικόν* καὶ *τῶν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνεργητικόν*, διότι ἡ μία καὶ αὐτὴ πίστις δισσωῶς ἐνεργοῦσα, ἐκεῖ μὲν τὰ δόγματα τοῦ Εὐαγγελίου καθιστᾷ οἰκεία τῷ ἀνθρώπῳ, ἐδῶ δὲ τὴν θείαν χάριν ἐπ’ αὐτοῦ ἐφέλκεται καὶ ἔργα τεράστια ἀπεργάζεται. Εἶπα « ψιλαῖς ἐπινοίαις ». Διότι ἐγὼ τουλάχιστον δὲν δύναμαι νὰ ἀντιληφθῶ πῶς θὰ γνωρίσῃ ἀφ’ ἐνός τὸν ἀπὸ πολλοῦ ἀναζητούμενον Πατέρα τοῦ ὁ ἀνθρώπος, καὶ ἀφ’ ἑτέρου δὲν θὰ κινήσῃ τοὺς πόδας πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ, δὲν δύναμαι νὰ ἀντιληφθῶ πῶς ἀφ’ ἐνός μὲν θὰ κλίνη τὴν καρδίαν τοῦ εἰς θεωρητικὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀποκαλυφθέντων καὶ ἀφ’ ἑτέρου δὲν θὰ πυρῶθῃ πρὸς καρποφορίαν ἔργων θεαρέσιων. Ἄλλ’ ἡ πίστις δὲν εἶνε ἀπλῆ γνώσις. Δὲν εἶνε ἀνωτέρα τις φιλοσοφία, μὲ τὴν φυλλομέτρησιν τῆς ὁποίας προτιθέμεθα νὰ διέλθωμεν ὥρας εὐαρέστους ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ μας. Εἶνέ τι πολὺ ἀνώτερον. Εἶνε θάρρος, εἶνε ζήλος, εἶνε φλόξ, εἶνε ὀργασμός. Εἶνε ὁ θυρεὸς καὶ ὁ θώραξ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον (Ἐφεσ. στ΄. 16. Α΄. Θεσ. ε΄. 8), τῶν ὁπῶν θὰ κάμωμεν χρῆσιν ἐν τῇ κατὰ τῶν πειρασμῶν πάλῃ. Εἶνε ἡ βακτηρία, ἐφ’ ἧς τὰ ὑπότρομα μέλη ἐν τῷ μακρυνῶ ταξειδίῳ θὰ στηρίξωμεν. Εἶνε ἡ μεγάλη πτέρυξ τοῦ ἀετοῦ, δι’ ἧς ὑπεράνω παντὸς προσκόμματος θὰ πετασθῶμεν. Εἶνε ὁ ὄχετός, δι’ οὗ μετοχετεύονται ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οἱ ποταμοὶ τῆς ἰσχύος τοῦ οὐρανοῦ. Εἶνε ὁ μοχλός, δι’ οὗ μετακινοῦνται εἰς τὰς καρδίας τῶν θαλασσῶν τὰ τῶν δυσχερειῶν ὄρη, καθὼς ὁ Κύριος ἀπεράντη: « Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ· μετίβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ καὶ μεταβίβησεται καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν ». (Ματθ. ιζ΄. 20). Εἶνε τέλος τὸ ὀργανικὸν αἷτιον, ὁ ἀπαράβατος ὄρος πάσης μεγαουργίας. Διότι αὐτὴ εἶνε ἡ στομόνουσα τὸν προφήτην, ἡ χρίουσα τὸν ἥρωα, ἡ πετρόνουσα τὸν ἀπόστολον, ἡ ἐμπνέουσα τὸν ἐπιστήμονα, ἡ νέους κόσμους διανοίγου-

σα εἰς τὸν ἐρευνητήν, ἢ δι' ἀμιάντου ἀλείφουσα τὴν μάρτυρα, ὅπως ἀντιμετώπιση ἐν ἀταραξίᾳ τοὺς τροχοὺς καὶ τὰς στρέβλας τοῦ μαρτυρίου, ἢ διὰ λεπίδος ἀναγραφούσης «πίστις, πατὴρς» ὑποσκάπτουσα τὰ σιδηρᾶ κἀτέργα πεντακοσιετοῦς δουλείας, ἢ ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβαίνουσα, καὶ καταπατοῦσα λέοντα καὶ δράκοντα.

Ἔς διεξέλθη ὁ φίλος ἀναγνώστης τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο κεφάλαιον (ια) τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, ὅπου ὁ τῶν ἔθνῶν ἀπόστολος ἐν ρητορείᾳ λάβρῳ καὶ ἀκαδέκτῳ ἀπαριθμεῖ τὰ μεγάλα καὶ τεράστια, ἄτινα διὰ τῆς πίστεως κατῶρθωσαν οἱ πατέρες τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, διὰ νὰ ἴδῃ ὅτι ἡ ζῶσα καὶ ἀληθῶς σφριγῶσα πίστις δὲν βραδίζει μὲ τὰς χεῖρας κενάς, ἀλλ' ὡς κέρας Ἀμαλθείας ραίνει τὸν δρόμον τῆς διὰ καρπῶν καὶ ἀνθέων. Ὅποσα θαυμάσια δὲν κατειργάσθη! «Πίστει χρηματισθεῖς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεῖς κατεσκεύασε κιβωτόν. Πίστει καλούμενος Ἀβραὰμ ὑπήκουσεν ἐξελεθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἔμελλε λαμβάνειν. Πίστει παρῳήκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἄλλοτριαν. Πίστει Μωσῆς μέγας γενόμενος ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ. Πίστει κατέλειπεν Αἴγυπτον. Πίστει διέβησαν τὴν Ἑρυνθρὰν θάλασσαν. Πίστει τὰ τεῖχη Ἱερικῶ ἔπεσε. Καὶ τί ἔτι λέγω; Ἐπιλείπει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος περὶ Γεδεῶν, Βαράκ τε καὶ Σαμψὼν καὶ Ἱερθᾶε, Δαβὶδ τε καὶ Σαμουὴλ καὶ τῶν προφητῶν, οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἐφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἄλλοτριῶν». Ἡ πίστις εἶνε ἢ καταφυτεύουσα τὸν ἀνθρώπον ὡς τὸν ἀγιογραφικὸν καὶ λαματικώτατον ὕσσωπον ἐπὶ τῶν ἀρραγῶν βράχων τῆς ἄνω Σιών. Καὶ ἐὰν τῷ ὄντι μένη πεφυτευμένος ἐκεῖ, ποίαν δὲν θὰ καρποφορήσῃ ἀρετήν;

Τοιαύτη πολύτιμος καὶ ἀπαραίτητος δωρεὰ οὐσα ἢ πίστις, χρεῖζει καὶ ἀναλόγου ὑγιεινῆς, ὡς χρῆζοῦσι πάντα τὰ χρήσιμα ὄργανα, ἵνα μὴ βλαβῶσι καὶ ἡμεῖς στερεθῶμεν τῶν ἐξ αὐτῶν ὠφελιμάτων. Συνίσταται δὲ ἡ ὑγιεινὴ αὕτη τὸ μὲν εἰς προφυλάξεις τινὰς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, τὸ δὲ εἰς μέσα ἀσκήσεώς της θετικώτερα.

Πλείστα ὄσα συμβάλλουσιν ἐν τῷ βίῳ πρὸς παραβλάβην τῆς θεοδομήτου καὶ θεοδωρήτου πίστεως. Παραβλάπτει τὴν πίστιν ἢ δυσειδαιμονία τῶν στενοκεφάλων καὶ ἀγυρῶν, οἵτινες εἴτε διὰ τὰ ἴδια τῶν τέλη, εἴτε δι' ἐκτρωματικὴν ἀμάθειαν περιβάλλουσι διὰ θείων ἰδιοτήτων τὰ ἔλεινὰ μανιτοῦ καὶ ξόανά των, εἰς ἃ καὶ ἀπαιτοῦσι τὴν τιμὴν καὶ προσκόλλησιν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς μόνον τὸ Ὑψιστον

καὶ ἀληθῶς προσκνητὸν Ὄν. Παραβλάπτει τὴν πίστιν ἢ διανοητικὴ ἀδράνεια καὶ χυνότης, ἢ μὴ λαμβάνουσα τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ τὰ θεῖα ῥήματα, ἢ μηχανικῶς καὶ μοιρολατρικῶς ἀπαγγέλλουσα τὸ σύμβολον τῆς πίστεώς της, ἢ βωβὸν θέλουσα τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἄμβωνα καὶ ἀκατήχητον τὸ ποίμνιον τοῦ Ὑπερουσίου Λόγου. Παραβλάπτει τὴν πίστιν ἢ ἐπιπόλαιος ἐπιστήμη, ἢ ἐπὶ παντογνωσίᾳ κομπάζουσα καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας δῆθεν κοπτομένη, ἢ τὴν χρεωκοπίαν τῆς θρησκείας καὶ τὸν λυσσώδη ἀνταγωνισμὸν λογικοῦ καὶ ἀποκαλύψεως ἀνὰ τὰς ἀγυῖας καὶ ρύμας ἀσυστόλως διατυμπανίζουσα, ἢ σχίζουσα τὸ Χριστιανικὸν «πιστεύω» καὶ εἰς ἄλλο «πιστεύω» τῆς κατασκευῆς της ἀπαιτοῦσα μετὰ πρωτοφανοῦς φανατισμοῦ ὑπακοήν. Παραβλάπτει τὴν πίστιν ἢ «κιτρινὴ φιλολογία», ἢ συγγράφουσα πρὸς σκοποὺς καθαρῶς χρηματιστικούς, ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡθονισμοῦ, ἐπικουρισμοῦ καὶ μονισμοῦ ἀνεπαισθήτως διαδίδουσα, ἢ καὶ τιμὴν καὶ οἶκον προπηλακίζουσα, ἢ τρέφουσα τοὺς ἀναγνώστας της διὰ τοῦ ἐκ τοῦ ἡμικόσμου πηλοῦ, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ προσφέρῃ πλειότερον γαργαλισμὸν καὶ ἀθροίση περισσότερα χρήματα. Παραβλάπτει τὴν πίστιν ἢ μετὰ λυμφῶνων ἀναστροφή, ἢ ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ καὶ μόνον συμφέροντος ἀπορρόφησίς μας, ἢ λήθη τῆς ἐκ Θεοῦ καταγωγῆς μας, ἢ παρασυμβολὴ ἡμῶν πρὸς τὰ κτήνη, ἢ διὰ τὴν γαστέρα ἐγκαταβίωσις, ὁ πρακτικὸς ὑλισμὸς μὲ μίαν λέξιν.

Τί θὰ πράξωμεν ἀπέναντι τούτων; θὰ προφυλαχθῶμεν. Δὲν βλέπεις πῶς, ὅταν ὁ ἄνεμος ἐξεγείρῃ ἐν τῇ ὁδῷ τὰ νέφη τοῦ κονιορτοῦ, ἡμεῖς ὡς ἔξ ἐνοστίκτου ὑψοῦμεν ἐν ἀκαρεῖ τὰς χεῖρας πρὸ τῶν ὀμμάτων μας, ἵνα σκεπάσωμεν τὸ ὄργανον τῆς δρασέως μας, ἄνευ τοῦ ὁποίου θὰ μετεποιεῖτο εἰς ἀπόγνωσιν ἢ ζωή; Παρομοίως θὰ σκεπάσωμεν ἀπὸ πάσης ἐπιτηρείας καὶ τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς, τὴν πίστιν. Δὲν θὰ τὴν ἐκθέσωμεν εἰς τὰ κάρφη καὶ τὰ σκύβαλα τῶν προλήψεων. Δὲν θὰ τὴν φέρωμεν εἰς συνάφειαν πρὸς τὰ κομπορρήμονα κηρύγματα τῶν ἀποστόλων τῆς ἀθείας. Δὲν θὰ τὴν δηλητηριάσωμεν μὲ ἀναγνώσματα ἐκ τῆς γυμνοτραχίλου καὶ ὑλώδους καὶ ἀνηλίου φιλολογίας. Δὲν θὰ τὴν συμπνίζωμεν διὰ βίου κτηνώδους, ἐξηρθρωμένου καὶ χαμαιπετοῦς.

Καὶ ἐνῶ ἄφ' ἑνὸς θὰ ἐργασθῶμεν πρὸς προφύλαξιν της ἀπὸ τῶν κατ' αὐτῆς βασκάνως ἐπερχομένων κακῶν, ἄφ' ἑτέρου θὰ ἐργασθῶμεν καὶ πρὸς τὴν ὅσον οἷον τε τελειοποίησιν καὶ ἄσκησίν της. Διότι, καθὼς πᾶσα ἐναργῆς ἢ λανθάνουσα δύναμις, οὕτω καὶ ἡ πίστις δεῖται συνεχοῦς καλλιέργειας. Ἡ ἀφελῆς φαντασία τοῦ παιδίου βόσκει εἰς τὰ τερπνὰ τῆς Γραφῆς ἱστορήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἢ εὐσεβῆς μί-

την ποτίζει τὸ τρυφερὸν τῆς πίστεώς του ἄνθος. Ἀλλὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν διαδέχεται μετ' ὀλίγον ἡ νεανικὴ καὶ ἀνδρική, ὁπότε ἡ φαντασία καὶ ἡ ποίησις ὑποχωροῦσιν, ἀπαιτοῦσαι κριτικώτερα καὶ λογικώτερα ἐπιχειρήματα. Νεαὶ ἄρα προσπάθειαι ἀνάγκη νὰ καταβληθῶσιν ὅπως εὐρυνθῇ καὶ ἐπὶ στερεωτέρων βάσεων αὐτὴς ἀνεγερθῇ τὸ στενὸν τῶν παιδικῶν χρόνων οἰκοδόμημα. Χρειάζονται μελέται ἀπολογητικαί, φοιτήσεις εἰς κέντρα φωτιστικά, ἀκροάσεις ἀληθινῶν καὶ ταπεινοφρόνων τῆς ἐπιστήμης μυστῶν, ποδηγεσίαι κληρικῶν χρηστῶν, καὶ τὰς Γραφὰς καὶ τὴν «γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς» ἐπισταμένων, στήθη φιλικὰ πεπειραμένον ἐξομολόγου, ὅπου θὰ γύσωμεν τὰς ἀμφιβολίας μας καὶ ὁπόθεν θὰ ἀντλήσωμεν βεβαιότητος νέας, χρειάζονται ἀτομικαὶ ἐνδόμυχοι προσπάθειαι, ἵνα οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι ἀδάμαντες, οἱ ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς μητρὸς εἰς ἡμᾶς κληροδοτηθέντες, ἀνασιμβωιδῶσι καὶ ὑπὸ τὸν νέον τρόπον τοῦ βλέπειν τὰ πράγματα λαμπρότεροι ἀναδειχθῶσιν. Εἶπα «ἀτομικαὶ ἐνδόμυχοι προσπάθειαι». Διότι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἔξωτερικὴ ἐν λέξεσιν οἰκειοποίησις τῶν πιστευτέων, ἡ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μηχανικῶς μεταδιδόμενη, ἀλλ' ἀνάγκη πραγματικῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων μετουσιώσεως εἰς αἷμα καὶ σάρκα μας. Ἡ πνευματικὴ ραθυμία ἀποναρκώνει τὴν πίστιν. Ἀλλ' ὁ ἀληθὴς πιστὸς ὑποχρεοῦται, ὡς οἱ πρῶτοι τῆς Βερροίας ἄγιοι, ν' ἀνακρίνη τὸ καθ' ἡμέραν τὰς Γραφὰς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως, (Πράξ. ιζ', 11.) καὶ νὰ καθιστᾷ τὴν ἀνθρωπίνην φιλοσοφίαν «ὑποβάθραν τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας», ὡς Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀπεφαινέτο. (Στρωμ. στ', η'.) Ἡ πίστις δὲν ἀποτροπιάζεται τὴν ἔρευναν. Ἡ ἐλευθερία, ἔλεγεν ὁ ὁ Λακορδαίρος, δὲν φονεύει τὸν Θεόν. Ἡ ἀλήθεια δὲν ὀρρωδεῖ πρὸ τῶν ἀληθινῶν ἐπιστημονικῶν φώτων. Τοῦναντίον ἀναστηλόνεται σθεναρωτέρω καὶ ἂν δὲν μεταποιῆται εἰς γεγονὸς χειραπτόν, ὡς ὁ κάλαμος τὸν ὁποῖον κρατῶ εἰς τὰς χεῖράς μου, περιαλείφεται ὁμως διὰ τοῦ κύρους τοσοῦτων πιθανοτήτων, ὥστε πρὸ αὐτῶν νὰ μεταπεισθῇ καὶ ὁ Θωμᾶς ὁ ἀπαιτητικώτερος.

Ἄς σπεύσωμεν ὁμως νὰ εἴπωμεν, πρὸς ἀκριβοδικαίαν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων, ὅτι, καίτοι βοηθεῖ καὶ ἀναβαστάζει ἐν τινι μέτρῳ ἡ λογικὴ ἔρευνα τὴν πίστιν, ἀλλ' ἡ καθ' αὐτὸ συντήρησις τῆς καὶ καλλιέργειά τῆς *τῆς ἀνωθεν δεῖται ροπῆς*. «Οὐδεὶς δύναται ἔλθεῖν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατήρ ὁ πέμψας με ἔλκυσῃ αὐτὸν» (Ἰω. στ', 44) εἶνε λόγοι τοῦ Χριστοῦ, τῶν ὁποίων τὴν ἀλήθειαν οὐδεὶς ἐκ τῶν πιστευσάντων εἶνε ὅστις δὲν κατενόησεν. Εἶνε βεβαίως καὶ ἡ ἐπιστήμη θεῖον δῶρον, ὡς εἶνε ἡ πίστις, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ οἱ κ' ὀλίγοι μεταξὺ τῶν δικηοραῖ, αἱ ὁποῖαι δέον νὰ λαμβάνωνται ἐκάστοτε ὑπ' ὄψιν, ἵνα

μή συγγέωνται τὰ ἀσύγγυτα καὶ ἐπιζητεῖται ἡ γνωμοδότησις τῶν Γραφῶν ἐπὶ ἀστρονομικῶν ζητημάτων, καὶ ἀναζητεῖται διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀνὰ τὰ νέφη τοῦ στερεώματος ὁ πνευματικὸς Θεός. "Ἄλλο εἶνε τὸ ἀντικείμενον καὶ ὁ μηχανισμὸς τοῦ ἐνὸς ὄργάνου, καὶ ἄλλο τὸ τοῦ ἄλλου. "Ἄν ἡ ἐπιστήμη ἴσταται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ἀλλ' ἡ πίστις ἔχει τὰς ρίζας ἐντὸς τοῦ ἀδιοράτου καὶ ἀβολίστου πυθμένου τῆς ψυχῆς. "Ἄν ἡ ἐπιστήμη κύκλον ἐνεργείας ἔχη τὸ πεπερασμένον, ἀλλ' ἐπίσης ἔρχεται εἰς συνάφειαν μὲ τὸ ἄπειρον. "Ἄν ἡ ἐπιστήμη ἀλλάσῃ τὸ λεξιλόγιόν της καθ' ἡμέραν καὶ μᾶς ὀμιλῇ σήμερον περὶ ἀτόμων, καὶ αὔριον περὶ νεφελουειδοῦς μάζης, καὶ μεθαύριον περὶ πρωτοπλασμάτων καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἀλλ' ἡ πίστις λαλεῖ ἀπ' αἰώνων γλώσσαν μίαν, τὴν γλώσσαν τῶν ἀγγέλων, τὴν δίκην διστόμου μαχαίρας ἄκρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν διῖκνουμένην. "Ὅταν ὁ Αὐγουστίνος, νοῦς ἀκόμη τῆδε κἀκείσε ριπαζόμενος, μετέβη ν' ἀκούσῃ. ἐκ περιεργείας τὰ κηρύγματα τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου, ὑπέθετεν ὅτι, καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῶν Μεδιολάνων, θὰ ἀντήχουν αἱ συζητήσεις τῶν κοσμικῶν συστημάτων, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο εἰθισμένος. "Ἄντ' αὐτῶν ὅμως εὔρε κήρυγμα ἄκομπον μὲν καὶ ἀφελές, πλὴν ἐνασκοῦν *ἔλξεν* ἀκατανόητον, ὅπερ ἔσυρε τὴν καρδίαν εἰς τὸν Λυτρωτὴν.

Μελέτη λοιπόν· ναί. "Ἐρευνα. "Ἐπιστήμη. "Ἀκροάσεις σοφῶν. Σπουδὴ ἀπολογητικῶν συγγραμμάτων. "Ἀστρονομία. Χημεία. "Ἀνθρωπολογία. Θεολογία. Ἱστορία θρησκευμάτων. Τοπογραφία τῆς ἁγίας Γῆς. "Ἀνωτέρα καὶ κατωτέρα Κριτικὴ. "Ἀσσυριολογία. Σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαί. Πάπυροι. "Ἐστω! "Ἄλλὰ *προσευχὴ καὶ ἠθικὸς βίος* πρὸ πάντων. Ἴδου ἡ συντομωτέρα ὁδὸς πρὸς τὴν τῆς πίστεως στερέωσιν, ἰδὸν τὸ οἰκειότερον καὶ διὰ τοῦτο δραστικώτερον δυναμωτικόν της. "Ἐπιθυμεῖς τῷ ὄντι νὰ ἴδῃς τὸν Θεὸν καὶ ν' ἀντιληφθῆς ὡς ἀδιαφιλονείκτη ἀξιώματα τὴς ἀληθείας τῆς ἀποκαλύψεως Αὐτοῦ; Ρίφθητι εἰς τὰ γόνατα. Στηρξου ἐπὶ τῆς κλίμακος τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ. Γενοῦ ἠθικώτερος. Καθάρισον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροσιδίου. Παῦσον ἀπὸ νὰ κυλινδῆσαι ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἐρώτων παρανόμων. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ὡς τὰ ὕδατι τοῦ ποταμοῦ. Ἐφρόσυν ὀρμῶσιν ἀκάθεκτα, ἕλξ δὲ καὶ βύρβορος εἰς τὸ ρεῦμά των συμμιγνύεται, ἀδύνατον νὰ κατοπτρισθῇ τι εἰς τὴν ἐπιφάνειάν των. "Ἄλλ' ἂν προχέωνται ἤρεμα, ἂν ρέωσι διαφανῆ καὶ διαυγῆ, ὕλος τότε ὁ πάγκαλος οὐρανὸς μὲ τὰ χρυσᾶ του νέφη ὡς μαγευτικὴ εἰκὼν ἐπ' αὐτῶν ἀντανακλάται.

Manchester

Κωνσταντῖνος Ν. Καλλίνικος

πρωτοπρεσβύτερος

ΕΓΓΑΔΙ ΚΑΙ ΜΑΣΑΔΑ¹

Β'. Μασάδα

Διήλθομεν γλυκυτάτην νύκτα ἐν τῇ ρωμαντικῇ τῆς Ἐγγαδί τοποθεσίᾳ, κατάκοποι ἤδη ἐκ τῆς ἀγρυπνίας τῆς προηγουμένης νυκτός καὶ ἡδέως βαυκαλούμενοι ὑπὸ τοῦ ἡρέμου τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς φλοίσβου. Τὴν ἐπιούσαν μετὰ δυσκολίας ἀπεσπασίημεν τῶν ἀγκαλιῶν τοῦ Μορφέως. Ἐγειρόμεθα ἐπὶ τέλους, ἀλλ' ἀδημονοῦντες, διότι ἐμέλλομεν νὰ ἀπέλιθωμεν τῶν θελκτικῶν τούτων μερῶν, οἷονεὶ προαισθανόμενοι τὸ μονότονον καὶ φαλακρὸν τῶν μερῶν, δι' ὧν μέλλομεν νὰ διέλθωμεν. Ὅποια θανατοῦσα βλάστησις εἰς τὰ μέρη τὰ ἀρδευόμενα ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς εὐεργετικῆς ταύτης πηγῆς. Ὁ ὀφθαλμὸς τέρεπται βλέπων πανταχοῦ ἀνθηρὰν καὶ πρασίνην γλόην, δὲν αἰσιθάνεται δὲ τὸν μέχρις ἱλίγγου βαίνοντα ἐκθαμβωτικὸν ἐκείνον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῶν βράχων τῶν φλογερῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, διαφόρων δὲ πτηνῶν ἴσματα, ἀρχόμενα πρὸ τῆς ροδοδακτύλου Ἡοῦς, κατακηλοῦσι τὰ ὦτα.

Ἡ Μασάδα ἀπέχει 4 1/2 ὥρας τῆς Ἐγγαδί· πρέπει δὲ νὰ σπεύσωμεν, ἵνα μὴ καταληφθῶμεν ὑπὸ τοῦ ἀφορήτου τῆς μεσημβρίας καύσωνος. Ἐφωδιάσθημεν δ' ἐντεῦθεν διὰ τῆς ἀναγκαίας ποσότητος ὕδατος. Ἡ ὁδὸς δέ, δι' ἧς διερχόμεθα νῦν μὲν ἀφίσταται τῆς παραλίας, νῦν δὲ προσεγγίζει. Εἶς τινα δὲ μέρη αἰσθανόμεθα βαρεῖαν θείου ὀσμίνην, μαρτυροῦσαν ὑπαρξιν πηγῶν θειούχων. Μίαν δὲ καὶ ἡμίσειαν περίπυον ὥραν μετὰ ταῦτα ἀφικνούμεθα εἰς τὴν *Πιρκετ-ἐλ-Χαλήλ*, δεξιαμενὴν τοῦ Ἀβραάμ, κληθεῖσαν οὕτως ἐκ τοῦ ἐπομένου γεγονότος, ὅπερ δηγοῦνται ἡμῖν μετὰ περισσῆς τῆς εὐγλωττίας οἱ συνοδεύοντες ἡμᾶς Ταμαρίται. «Μίαν ἡμέραν ὁ Ἀβραάμ, ὃν καλοῦσιν οἱ Ἀραβες *Ἐλ-Χαλήλ*, φίλον Θεοῦ, ἕξ οὗ, διαμένοντος ἐν Χεβρώνι,

1) Ἴδε «Νέα Σιών» Τόμος I. Τεύχ. Ε'.—ΣΤ'. σελ. 311—335.

ὀνομάσθη αὕτη Ἐλ Χαλήλ, ἔλθων μετὰ ἡμιόνου ἐνταῦθα πρὸς προμήθειαν ἄλατος, μετ' ἀγανακτήσεως ἤκουσε παρὰ τῶν παρασκευαζόντων τὸ ἄλας ὅτι δὲν εἶχον ἄλας, ἐν ᾧ ὑπῆρχον σωρεῖαι δλόκληροι. Τότε ὁ Ἀβραὰμ λέγει αὐτοῖς. Δὲν ἔχετε ἄλας; Ἀληθῶς δὲν ἔχετε, ἀλλ' οὐδὲ θὰ ἔχητε δὲν θὰ ἦνε δὲ πλέον δυνατὸν νὰ συλλέγητε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ ἄλας, ὃν κατηράσθη, ἀλλ' οὐδὲ ὁδὸν θὰ ἔχητε, ἵνα μεταβαίνητε ἐντεῦθεν εἰς Χεβρώνα». Αὐθωρεὶ δὲ ἡ ἀπειλή τοῦ Πατριάρχου ἐξεπληρώθη· τὸ μὲν ἄλας μετετράπη εἰς λίθους, ἡ δὲ *Οὐάδη Ἐλ-Χαλήλ* κατέστη ἀδιάβατος. Μετὰ τινων ὥρων ἐπίπονον ὁδοιπορίαν, ἐν μέσῳ τῶν ἀκτίνων πυριφλεγούς ἡλίου, διασχίζομεν τὴν *Οὐάδη Χάπαρα*, εἶτα δὲ τὴν *Οὐάδη Μάχρας* καὶ μετ' ὀλίγον τὴν *Οὐάδη ἔλ-Χασπέιπε* καὶ *Οὐάδη Σουφέισιφ*, τέλος δὲ τὴν *Οὐάδη Σεῦάλ*, ἔξ ἴσου σχεδὸν τῆς παραλίας τῆς Νεκρᾶς ἀπέχοντες καὶ ἀφικνούμεθα εἰς τοὺς πρόποδας τῆς *Μασάδας*, μεγαλοπρεπῶς, δεξιᾷ ἡμῶν, ὑψουμένης, ἣτις καλεῖται τὰ νῦν *Σέππε*. Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Μασάδας ἀπεφασίσαμεν, ἵνα γευματίσωμεν· διότι θὰ ἦτο ἄντικρυς ἀνοησία νὰ γευματίσωμεν ἐπ' αὐτῆς, συναποφύροντες μεθ' ἡμῶν τροφίμα, οὐδεμία δὲ ὑπῆρχεν ἐλπίς, ἵνα εὐρωμεν ζωοτροφίας τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡρώδου.

Δύο ὁδοὶ ἄγουσιν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Μασάδας, ὧν μία μὲν πρὸς ἀνατολὰς, πρὸς τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, διαγράφουσα πλείστους ἐλιγμούς καὶ χωροῦσα μέχρι τῆς βορείου τοῦ ὄροπέδιου πλευρᾶς· ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι πιθανώτατα ἢ παρ' Ἰωσήπῳ καλονομένη «Ὀφίς», ἔνεκα τῶν συνεχῶν αὐτῆς ἐλιγμῶν καὶ εἶναι ἐπιπονωτάτη, εἰ μὴ ἐπικίνδυνος. Ἡ δὲ πρὸς δυσμὰς εἶνε τοῦναντίον εὐπροσιτωτέρα καὶ καταλήγει εἰς τὸ πρόχωμα, τὸ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σίλβα κατασκευασθὲν, ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας. Τὸ μέρος τοῦτο καλεῖται «Λευκή» παρ' Ἰωσήπῳ, ἐνταῦθα δ' ἦν τὸ στρατόπεδον τοῦ Σίλβα. Μετὰ μικρὰν μεταξὺ ἡμῶν διαφωνίαν ὡς πρὸς τὴν ὁδόν, διότι οἱ σύντροφοί μου, ὡς δεινοὶ Ἀλπινισταί, πολλάκις ἐπιχειρήσαντες τὴν ἐπὶ τῶν Ἀλπεων ἀνάβασιν, ἠθέλον νὰ ἀναβῶσι διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς ὁδοῦ, συμφωνήθη, ἵνα γένηται ἡ ἀνάβασις ἀπὸ δυσμῶν. Ὁ ὁδηγός, ὃν εἶχομεν ἔτρεφε πρὸ ἡμῶν αἰγὸς δίκην, ὡσεὶ ββάδιζεν ἐν εὐρείᾳ καὶ ἀναπαντικῇ λεωφόρῳ. Ἀνερχόμενοι ἀπαντῶμεν πολλαχοῦ λείψανα τοῦ τείχους, δι' οὗ οἱ Ῥωμαῖοι ἐκύκλωσαν αὐτήν, μετ' ὀλίγον δὲ ἀφικνούμεθα εἰς ἐρείπια πύργου Ῥωμαϊκοῦ, εἶτα δὲ στρεφόμεθα ἀριστερᾷ, ἐνθα ὄρωνται σπήλαια δυσπρόσιτα καὶ μετ' οὐ πολὺ εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ δυτικοῦ ὑψώματος. Μετὰ δυσκολίας δὲ ἀναβάντες ἐρείπια λόφου, ἔχοντος ὑπὲρ τὰ 100 μέτρα ὕψος, ἅπερ εἶνε λείψανα τοῦ προχώματος τῶν

Ρωμαίων, ἀφικνούμεθα εἰς πύλην ἐν καλῇ διασωζομένην καταστάσει, ἄγουσαν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Μασάδας.

Τὸ ὄροπέδιον τῆς Μασάδας ὑψοῦται 124 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Μεσογείου καὶ 516 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Νεκρᾶς· ἔχει δὲ σχῆμα ῥόμβου ἀκανονίστου, ἔχοντος μῆκος μὲν, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, 550 μέτρων, πλάτος δέ, ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, 160 μέχρι 230 μέτρων. Ἡ δὲ μεταξὺ Μασάδας καὶ Νεκρᾶς ἀπόστασις εἶνε τριῶν περίπου χιλιομέτρων. Αἱ πλευραὶ αὐτῆς εἶνε ἀπότομοι καὶ ἀπόκρημνοι, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ δύο μεγάλων κοιλάδων, τῆς *Οὐάδη Σεῦάλ* πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς *Οὐάδη Χαλάφ* πρὸς νότον. Ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου τῆς Μασάδας ἰστάμενοι βλέπομεν πρὸς βορρᾶν, εἰς ἀπόστασιν πενήκοντα μέτρων, μέγαν πύργον τετράγωνον καὶ κατωτέρω ἕτερον στρογγύλον· πρὸς δυσμᾶς δὲ καὶ πρὸς νότον ὄρῶνται δεξαμεναί· πρὸς δυσμᾶς ὄρῶνται τεμάχια τείχους, ἀνεγερθέντος, ὡς φαίνεται, ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας, ἐσπευσμένως. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ὄροπέδιου ὄρῶνται ἐκκλησίαι βυζαντινῆς ἐποχῆς λείψανα, κεκοσμημένης διὰ μωσαϊκοῦ καὶ διὰ κεράμων καὶ μαρμάρων ὁμοῦ συμπλεγμένων. Τὰ σωζόμενα ἐρείπια δεικνύουσιν ὅτι ἡ Μασάδα, μετὰ τὴν παρὰ Ρωμαίων καταστροφὴν, κατοικήθη, εἰ καὶ στερούμεθα ἱστορικῶν περὶ τούτου μαρτυριῶν. Τὰ δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμᾶς σωζόμενα ἐρείπια φαίνονται ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀνύκτορον τοῦ βασιλέως Ἰηρῶδου, τὰ δὲ πρὸς νότον οὐδεμίαν ἔχουσι σημασίαν.

Ἡ ἐκ τοῦ ὄροπέδιου τῆς Μασάδας θέα εἶνε μεγαλοπρεπεστάτη. Ἄπασα ἡ τοῦ νοτίου μέρους ὡς καὶ ἡ πρὸς βορρᾶν τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης ἔκτασις κείται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν· πρὸς νότον φαίνεται τὸ ὄρος τῶν *Σοδόμων* (*Τζέπελ Οὐσδουμ*), μετὰ τῆς τεναγώδους *Σέπκας*. Πρὸς ἀνατολὰς δέ, ἀπέναντι, ἡ ἄκρα *Λισάν* (γλῶσσα), κατωτέρω τὸ Κοράκιον μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ φρουρίου.

Ὁ Πλίνιος ὀμιλεῖ περὶ Μασάδας, ὡς φρουρίου, κειμένου ἐπὶ κορυφῆς βράχου, τίθησι δ' αὐτὴν εὐλόγως μετὰ τὴν Ἐγγαδί: «*Inde (Engaddi) Masada castellum in rupe et ipsum haud procul Asphaltite*», ἐντεῦθεν τὸ φρούριον Μασάδα ἐπὶ βράχου, οὐ μακρὸν τῆς Ἀσφαλιτίτιδος. Ὁ δὲ Στράβων ὀμιλεῖ περὶ τῶν ἐπικεκαυμένων περὶ αὐτὴν λίθων καὶ καλεῖ *Μοασάδα*. «*Καὶ γὰρ πέτρας τινὰς ἐπικεκαυμένας δεικνύουσι τραχείας περὶ Μοασάδα καὶ σήραγγας πολλαχοῦ καὶ γὴν τεφρώδη*»¹.

1) Ἐκδοσ. Λειψίας 1829, Τόμ. Γ'. 1στ'. 2, σελ. 379.

Πρῶτος ὁ Ἀρχιερεὺς Ἰωνάθιαν, βλέπων τὸ φύσει ὄχυρὸν καὶ ἀπόρθητον τοῦ ὄροπέδιου τῆς Μασάδας, ἀπεράσισεν, ἵνα ὄχυρώσῃ αὐτὸ καὶ ἐκάλεσε *Μασάδαν*. Βραδύτερον δὲ Ἑρώδης ὁ Μέγας οὐδενὸς ἐφείσθη, ὅπως καταστήσῃ τὴν τοποθεσίαν ταύτην καὶ τέχνη ἀπόρθητον. Περιέβαλε δ' αὐτὴν διὰ τείχου ἐκ λευκῶν λίθων, ἔχοντος δώδεκα πήχεων ὕψους καὶ ὀκτὼ πλάτος, περιλαμβάνοντος δὲ τριάκοντα ἑπτὰ πύργους, συγκοινωνοῦντας μετὰ κατοικιῶν εὐρυχωροτάτων, ὠκοδομημένων περὶ τὸ τεῖχος τοῦτο. Καὶ ἐπειδὴ ἡ γῆ ἦν γονιμωτάτη, ἠθέλησεν, ἵνα καλλιεργῆται, ὅπως ἐπαρκῆ εἰς συντήρησιν τῶν μελλόντων νὰ καταφύγωσιν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ, ἐν ἧ περιπτώσει δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ προμηθευθῶσιν ἀλλαγόντες τὰ ἐπιτήδεια. Ἐκτίσσε δὲ ἀνάκτορον κατὰ τὴν δυτικὴν ἀνάβασιν, ἐντὸς τῶν τειχῶν, κλίνον πρὸς βορρᾶν. Οἱ τοῖχοι τοῦ ἀνακτόρου τούτου ἦσαν ὑψηλοὶ καὶ ἰσχυροί· ἔφερον δέ, κατὰ τὰς γωνίας, τέσσαρας πύργους ἐξήκοντα πήχεων ὕψους, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ τῶν οἰκημάτων τῶν στοῶν καὶ βαλανείων κατασκευὴ ἦν παντοία καὶ πολυτελής, ὑποστηριζομένων πανταχοῦ ὑπὸ κιόνων μονολίθων. Τὸ δὲ ἔδαφος ἦν ἐπεστρωμένον διὰ μωσαϊκῶν, ὡς καὶ οἱ τοῖχοι. Ἐν ἐκάστη δὲ κατοικίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄροπέδιου, περὶ τὸ ἀνάκτορον καὶ πρὸ τοῦ τείχους, μεγάλαι ὠρύχθησαν δεξαμεναι ἐπὶ τοῦ βράχου πρὸς ἑναποταμίευσιν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ μεγάλη αὐτῶν ποσότης, ὡσεὶ ὑπῆρχον πηγαί. Ὀρυκτὴ δὲ ὁδὸς ἦγεν ἐκ τοῦ ἀνακτόρου εἰς τὸ ὑψηλότερον τοῦ φρουρίου σημεῖον, οὕσα ἀφανὴς τοῖς ἔξω, ἀλλὰ δὲν ἦν εὐχερὲς εἰς τὸν ἐχθρὸν νὰ διαβῇ καὶ τὰς φαινομένας ὁδοὺς· διότι ἡ μὲν πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν Ἀσφαλίτιδα, εἶναι φύσει δυσπρόσιτος, πύργος δὲ μέγας κατασκευασθεὶς κατὰ τὸ στενότερον μέρος ἔφραττε τὴν ἀπὸ δυσμῶν δίοδον, ἀπέχετο δὲ τοῦ φρουρίου οἷχι ὀλιγώτερον τῶν χιλίων πήχεων καὶ παρεκώλυε τὴν διάβασιν· ἦν δὲ δυσάλωτος. Περαιτέρω δὲ καὶ οἱ ἀπόβωες βαίνοντες δὲν ἠδύναντο εὐχερῶς νὰ προβῶσιν. Ἡ φύσις λοιπὸν σὺν τῇ τέχνῃ ὑπερήσπιζε τὸ φρούριον κατὰ πάσης προσβολῆς.

Ἐνδον δὲ ὑπῆρχε σίτος ἄφθονος, ἐπαρκῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, πρὸς δὲ οἶνοι καὶ ἔλαιον ἐν μεγάλῃ ποσότητι, παντοειδῆ ὄσπρια καὶ φοῖνικες. Ὅτε δὲ ὁ Ἐλεάζαρος μετὰ τῶν περὶ αὐτῶν σικαρίων κατέλαβε διὰ δούλου τὸ φρούριον, εὗρε τὴν ζωοτροφίαν ταύτην ἐν τόσον καλῇ καταστάσει, ὥστε θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι κατετέθησαν γεωστί, εἰ καὶ παρήλθον ἕκαστον περιῖπου ἔτη ἀπὸ τῆς ἑναποταμιεύσεως αὐτῶν. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, καταλαβόντες τὴν Μασάδαν, εὗρον τὴν ὑποληφθεῖσάν ζωοτροφίαν ἐν καλῇ καταστάσει. Ἦ δὲ ἐκπληκτικὴ αὕτη τῶν ζωοτροφικῶν διατηρήσεως ἀποδοτέα, κατὰ Ἰώσηππον, εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ

τόποι, ἦτις, ἕνεκα τοῦ ἕψους, εἶνε ἀπηλλαγμένη πάσης διλητηριώδους ἐπιδρομάσως. Ὑπῆρχον δὲ καὶ ὄπλα ἐν μεγάλῃ ποσότητι, ἀρκοῦντα εἰς ὀπλισμὸν δέκα χιλιάδων δένδρων, σίδηρος ἀκατέργαστος, χαλκὸς καὶ μόλυβδος. Αἱ μεγάλαι δ' αὐταὶ παρασκευαὶ ἐνεῖχον πάντως σκοπὸν τινα. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Ἡρώδης κατεσκεύασε τὸ φρούριον τοῦτο, ἵνα καταφυγῇ ἐν αὐτῷ, διπλοῦν φοβούμενος κίνδυνον, πρῶτον ἐκ μέρους τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ρίψωσιν αὐτὸν ἐκ τοῦ θρόνου καὶ ἀναβιβάσωσιν ἐπ' αὐτοῦ ἓνα τῶν ἀπογόνων τῶν προηγουμένων αὐτῶν βασιλέων, δεύτερον δὲ ἐκ μέρους τῆς Κλεοπάρας, ἣτις ἐπανειλημμένως ἐβίαζε τὸν Ἀντώνιον, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῇ νὰ φρονέσῃ τὸν Ἡρώδην καὶ καταλάβῃ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ¹.

Τὴν Μασάδαν καταλαβόντες οἱ σικαριοὶ, ἐπεχείρουν ἕξ αὐτῆς ἐπιδρομὰς εἰς τὰ περὶχωρα, πειρώμενοι νὰ ἀρπάσωσι πάντα, ὅσων πρὸς τὸ ζῆν εἶχον ἀνάγκην, διότι ὁ φόβος δὲν ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ δοθῶσιν εἰς μεζονας διαρπαγὰς. Μανθάνοντες ὅμως ὅτι ὁ Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἤρμεναι καὶ ὅτι οἱ τῆς Ἱερουσαλήμι Ἰουδαῖοι ἦσαν διηρημένοι ἕνεκα στάσεως καὶ δεινῆς τυραννίας, ἐγένοντο θαρραλεώτεροι καὶ εἰς μεζονα προέβησαν ἐγκλήματα. Κατὰ τὴν ἑορτὴν δὲ τῶν ἀζύμων κατελθόντες νυκτὸς καὶ διαλαθόντες τοὺς ἐμποδῶν ὄντας, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς πολίχνης Ἐγγαδί, ἧς οἱ κάτοικοι καταληφθέντες ἕξ ἀπροόπτου ἐφριγον, οἱ δὲ μείναντες, γυναῖκες καὶ παῖδες, ἐπτακόσιοι καὶ ἐπέκεινα, ἐσφάγησαν. Ληλατήσαντες δὲ τὰς οἰκίας καὶ τοὺς κήπους, οἵτινες ἦσαν ὠρίμων καρπῶν πλήρεις, ἐπανῆλθον εἰς Μασάδαν. Ἐξηκολούθησαν δὲ μετὰ ταῦτα λεηλατοῦντες τὰς περὶ τὸ φρούριον κώμας καὶ πορθοῦντες ἅπασαν τὴν χώραν².

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ υἱὸς Γιόρα Σίμων, ἀποστερηθεὶς ὑπὸ Ἀνάνου τοῦ Ἀρχιερέως, ἕνεκα τῆς ἀλκῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τῆς τόλμης, τῆς τοπαρχίας Ἀκραβατηνῆς, κατέφυγε παρὰ τοῖς σικαριοῖς τῆς Μασάδας. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη ὑποπτος, ἐδόθη δ' αὐτῷ ἡ κάτω πόλις ὡς κατοικία, ἐν ἣ ἐγκατέστη μετὰ τῶν γυναικῶν, αἵτινες ἠκολούθησαν αὐτόν, οἱ δὲ σικαριοὶ ἔμειναν κύριοι τῆς ἄνω πόλεως. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, ἐπειδὴ ὁ Σίμων ἐλάμβανε μέρος εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς ἐπιδρομὰς, ἤρξατο κτώμενος τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῶν. Δὲν ἠθέλησαν ὅμως, ἵνα ὑποτείνωσι τὸ οὖς εἰς τὰς παρορμήσεις αὐτοῦ, ὅπως ποιῶσι τὰς ἐπιδρομὰς ἐπὶ εὐρύτερος κλίμακος, Ὁ Σίμων τελευτῶν κακώρθωσεν, ἵνα ἔχη ἴδιον στρατὸν καὶ ἐδόθη εἰς φρικτὰς ληστείας

1) Πολ. Ἰουδ. ζ'. 8, 3 καὶ Η'. 3, 4.

2) Ἐνθ' ἀνωτ. δ'. 7, 2.

ἄνευ συμμετοχῆς τῶν κατοίκων τῆς Μασάδας, ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ. Προσκληθεὶς δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα παρὰ τοῦ λαοῦ συνετέλεσε τὰ μάλιστα, ἵνα καταρτισθῇ γενναία κατὰ τῶν Ρωμαίων ἄμυνα¹. Ἀχθεὶς δ' αἰγμάλωτος εἰς Ρώμην παρὰ τοῦ νικητοῦ ἐφορευέθη.

Ἡ Ἱερουσαλήμ, ἡ Μαχαιροῦς κατελήφθησαν παρὰ τῶν Ρωμαίων ἐν δὲ μόνον ἰσχυρὸν φρούριον, ἡ Μασάδα, ἦν ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἰουδαίων, ἦν οἱ Ρωμαῖοι ἀπεράσισιν νὰ καταλάβωσι πάσῃ ἴδυσίᾳ.

Τοῦ ἐπάρχου τῆς Ἰουδαίας Βάσσου ἀποθανόντος, διεδέξατο αὐτὸν ὁ Φλάβιος Σίλβας. Οὗτος ἀπεράσισεν, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Μασάδας. Ἡ πολιορκία αὕτη εἶνε ἐν τῶν σπουδαιοτάτων τῆς ἀρχαίας ἱστορίας γεγονότων. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει μείζονα γεγονότα συμβάντα ἀλλαχθῶ κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἰουδαίων κατὰ Ρωμαίων, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀπέναντι ὀχρωτάτης θέσεως καὶ τῆς γενναίας τῶν πολιορκουμένων ἀμύνης κατεδείχθη ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ ἐπιδειξίτης τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ρωμαίων, ὅστις κατόρθωσεν ἵνα ἐγείρῃ περὶ αὐτὴν λαμπρὰ πολιορκητικὰ ἔργα, ὧν τὰ μέχρι τοῦδε σωζόμενα ἐρείπια κινουσι τὰν θαυμασμόν ἡμῶν καὶ δεικνύουσιν ὅτι ὁ Σίλβας ἦν ἐπιδειξιώτατος μηχανικός. Ὁ Ἰώσηπος διέσωσεν ἡμῖν τὴν ἱστορίαν τῆς περιφήμου ταύτης πολιορκίας. Τῶν σικαρίων τῶν ἐν τῇ Μασάδᾳ ἀρχηγὸς ἦν, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα Ἐλεάζαρος, ἀνὴρ ἔξοχος καὶ ἀνδρεῖος. Οἱ ὑπὸ τὸν Ἐλεάζαρον ἐθεώρουν ἐχθροὺς τῆς πατρίδος πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν Ρωμαϊκὸν ζυγὸν ὑποβαλλομένους, τούτου δ' ἕνεκα ἐληλάτουν καὶ ἤραζον τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, ἐπυρπόλουν δὲ τὰς οἰκίας αὐτῶν, δικαιολογοῦντες δὲ τὰς ληστρικὰς αὐτῶν πράξεις ἔλεγον ὅτι οὐδεμία μεταξὺ ξένων καὶ αὐτῶν ὑπάρχει διαφορὰ, διότι προὔδωκαν τὴν πατρίδα διὰ τῆς ἀνανδρίας αὐτῶν καὶ προὔτιμησαν τὴν δουλείαν τῆς ἐλευθερίας, ἣς τιμιώτερον οὐδέν. Ἀλλὰ τὰ πράγματα κατέδειξαν, ὡς λέγει ὁ Ἰώσηπος, ὅτι τοῦτο ἦν ἀπλῆ πρόφασις, ἵνα καλυφθῇ ἡ ὀμότης αὐτῶν καὶ ἀπληστία².

Ὁ Σίλβας ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ κατέλαβε πάντα τὰ κύκλω μέρη, ἔθετο δ' ἐν αὐτοῖς φρουράς καὶ περιέζωσε διὰ τείχους τὸ φρούριον, ἵνα μὴ δυνηθῶσι νὰ διαφύγωσιν οἱ ἐν αὐτῷ καὶ ἔθετο σκοπούς ἐστρατοπέδευσε δ' ἐν τόπῳ ἐπιτηδειοτάτῳ πρὸς τὴν πολιορκίαν, συνηγομένῳ μετὰ τοῦ γειτονικοῦ ὄρους. Ἡ προμήθεια τῶν ἐπιτηδείων ἦν δυσχερής, διότι οὐ μόνον ταῦτα ἔξωθεν ἐκομίζοντο καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου παρὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἐκομίζετο, διότι οὐδεμία ὑπάρχει ἐνταῦθα πηγὴ. Ὁ Σίλβας,

1) Ἐνθ' ἀνωτ. δ'. θ, β, 11.

2) Πολ. Ἰουδ. ζ'. 8.

φροντίσας ἐγκαίρως περὶ πάντων τούτων, ἐγράφη ἐπὶ τὴν πολιορκίαν μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ ταλαιπωρίας.

Εἶνε δὲ ἡ Μασάδα βράχος ὑψηλός, ἔχων μεγάλην περίμετρον· κυκλοῦται δὲ πάντοθεν ὑπὸ βαιειῶν φαραγγῶν, ὧν τὸ βᾶδιος δὲν φαίνεται ἄνωθεν. Εἶνε δὲ ἀπόκρημνος καὶ δυσπρόσιτος, πλὴν δύο μερῶν, ἐν οἷς ἡ ἄνοδος δὲν εἶνε εὐχερής. Ἡ μὲν τῶν ὁδῶν ἀπ' ἀνατολῶν, πρὸς τὴν Ἀσφαλτίτιδα λίμνην, ἡ δὲ ἀπὸ δυσμῶν οὔσα εὐπροσιτωτέρα. Καὶ ἡ μὲν πρώτη καλεῖται «Ὀφίς», ἔνεκα τοῦ στενοῦ αὐτῆς καὶ τῶν συνεχῶν ἐλιγμῶν, διότι κλᾶται περὶ τὰς τῶν κρημνῶν ἔσοχάς καὶ πολλάκις εἰς ἑαυτὴν ἀναστρέφουσα καὶ κατὰ μικρὸν αὐτῆς ὑψουμένη, οὕτως ὥστε μόλις ψαύει σημείου προσωτέρω· ὁ δ' ἐν αὐτῇ βαδίζων ὀφείλει νὰ θέτῃ τὸν ἕνα πόδα μετὰ τὸν ἄλλον, διότι ἐκατέρωθεν ὑπάρχουσι βράχοι ἀπόκρημνοι, ὥστε καὶ οἱ τολμηρότεροι καταλαμβάνονται ὑπὸ φόβου. Μετὰ ἀνάβασιν τριάκοντα σταδίων, ἡ λοιπὴ ὁδὸς εἶνε ἀπόκρημνος, ἀλλ' ὁ βράχος καταλίγει εἰς ὄξύ, ἡ δὲ κορυφὴ εἶνε ἐπίπεδος¹.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ὁ τῶν Ρωμαίων στρατηγὸς περιέζωσεν, ὡς εἵπομεν, διὰ τείχους τὴν Μασάδαν, ἵνα μὴ δυνηθῇ τις νὰ διαφύγῃ, ἤρξατο τῆς πολιορκίας, εὐρὼν ἕνα μόνον πρὸς ἐπίθεσιν κατάλληλον τόπον. Μετὰ τὸν πύργον, ὅστις ἔφραττε τὴν ἀπὸ δυσμῶν ὁδὸν πρὸς τὸ ἀνάκτορον καὶ τὴν ἀκρόρειαν, ὑπῆρχεν ἔσοχὴ βράχου εὐμεγέθης τὸ πλάτος καὶ ἕλιαν προκύπτουσα, κειμένη κατωτέρω τῆς Μασάδας τριακοσίους πήχεις· αὕτη δὲ ἐκαλεῖτο «Λευκὴ». Ὁ Σίλβας, ἀναβὰς καὶ καταλαβὼν αὐτήν, διέταξεν, ἵνα οἱ στρατιῶται συσσωρεύσωσιν ἐπ' αὐτῆς μεγάλην χώματος ποσότητα, ὅπερ ταχέως ὑψώθη εἰς ὕψος διακοσίων πήχεων· ἀλλὰ τὸ ἔδαφος δὲν ἐφαίνετο ἀρκούντως στερεὸν καὶ τὸ ὕψος ἀρκούντως ὑψηλόν, ὅπως στηθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ μηχαναὶ πολιορκητικαί· κατεσκευάσθη λοιπὸν ὑπεράνω τοῦ προχώματος τούτου ἀνάκωμα ἐκ λίθων μεγάλων συνηρμοσμένων, ἔχον ὕψος καὶ πλάτος πενήκοντα πήχεων· ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐτέθησαν μηχαναὶ παραπλήσια πρὸς τὰς τοῦ Οὔεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου· τέλος δὲ ἐκτίσθη πύργος, ἔχων ἑξήκοντα πήχεων ὕψος, ὅλως κεκαλυμμένος ὑπὸ σιδήρου, ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὁποίου οἱ Ρωμαῖοι ἀπεμάκρυνον, διὰ ὄξυβελῶν καὶ πετροβόλων, τοὺς ἀπὸ τοῦ τείχους μαχομένους, μὴ τολμῶντας νὰ προκύψωσι τὰς κεφαλὰς. Κατασκευάσας δὲ καὶ μέγαν κριόν, ἐπληττεν ἀπαύστως τὸ τεῖχος καὶ κατώρθισε νὰ ρίψῃ μέρος αὐτοῦ.

Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ σικάριοι κατεσκεύασαν ἔσπευσμέ-

1) Ἐλθ' ἀνωτ. ζ'. 8, 2.

νωσ ἔσωθην ἕτερον τεῖχος, ὕπερ ἔμελλε νὰ διαφύγη τὴν τῶν μηχανῶν ἐνέργειαν. Ἴνα δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο ἢ μαλακὸν καὶ δυνηθῆ νὰ ὑποστῆ τὰς τῶν μηχανῶν ἐμβολάς, κατεσκευάσθη οὕτω: συνήψαν δοκοὺς μεγάλας κατὰ μῆκος προσεχεῖς πρὸς ἀλλήλας· δύο δὲ στίχοι ἦσαν παράλληλοι δοκῶν, διεστῶτες ἀλλήλων, ὅσον πλάτος τείχους, τὸ δὲ μεταξὺ τῶν δύο στίχων διάστημα ἐπληρώθη χώματος, ὅπως δὲ μὴ τὰ χώματα σισσωρευόμενα διαρρεύσωσιν, ἀλλὰι δοκοὶ ἐγκαρσίως τεθειμέναι συνέδρον τὰς κατὰ μῆκος τεθειμένας. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἦν ὡς οἰκοδόμημα, αἱ δὲ ἐμβολαὶ τῶν μηχανημάτων κατὰ τείχους ἐνδίδοντος ἐξελύοντο καὶ καθίστων τὸ ἔργον στερεώτερον, διότι τὸ χῶμα οὕτω συνεπυκνοῦτο περισσότερον. Ὁ Σίβας, ἀντιληφθεὶς τῆς κατασκευῆς ταύτης, ἐσκέφθη ὅτι θὰ κατελάμβανε τὸ τεῖχος εἴχερέστερον διὰ τοῦ πυρός, ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας λοιπὸν νὰ ρίπτωσι κατ' αὐτοῦ δαλοὺς ἀνημιμένους. Τὸ τεῖχος δέ, ἅτε δὴ ὄν κατεσκευασμένον τὸ πλεῖστον ἐκ ξύλων, ἤρξατο καιόμενον καὶ ἐξήγειρε μεγάλην πυρκαϊάν. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἀνεὶρος, πνέων ἀπὸ βορρᾶ, κατέστησε δεινὴν τῶν πολιορκούντων τὴν θέσιν, φοβουμένων ὅτι θὰ πυρποληθῶσιν αἱ μηχαναί. Ἀλλὰ ταχέως νοτίου ἀνέμιον πνεύσαντος, ὡς ἐκ προνοίας τοῦ Θεοῦ, τὸ πῦρ συνεπλήρωσε τὸ ἔργον αὐτοῦ, καέντος τοῦ τείχους ἀπὸ τῆς βίας μερὶ τῆς κορυφῆς. Οἱ Ῥωμαῖοι, βοηθούμενοι οὕτως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐπέστρεψαν ἀγαλλόμενοι εἰς τὸ στρατόπεδον, προτιθέμενοι, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ φρουρίου τὴν ἐπιούσαν, ἐπολλαπλασίασαν δὲ τὰς φυλακὰς ἐν καιρῷ νικτὸς, ἵνα μὴ δυνηθῶσιν οἱ πολιορκούμενοι νὰ διαφύγωσιν.

Ἄλλ' ὁ Ἐλεάζαρος οὐδ' ἐσκέπτετο περὶ φυγῆς, οὐδ' ἄλλω ἔμελλε νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτήν. Βλέπων δὲ τὸ τεῖχος καιόμενον, οὐδὲν δ' εὐρίσκων σωτηρίας μέσον, ἀναλογιζόμενος δὲ ὅσα ἔμελλον νὰ ὑποστῶσι παρὰ τῶν Ῥωμαίων αὐτοὶ τε τὰ τέκνα καὶ αἱ γυναῖκες, ἀπεφάσισεν ἵνα πάντες ἀποθάνωσι, φρονῶν ὅτι τοῦτο ἦν ἀρίστη ἀπόφασις. Συναγαγὼν δὲ τοὺς γενναιοτάτους τῶν ἐταίρων παρώρμησεν αὐτοὺς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς φοβερᾶς ταύτης ἀποφάσεως· ὑπέδειξεν αὐτοῖς τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραδόσεως, τὴν ἐσχάτην τῆς δουλείας ταπεινώσιν καὶ παθήματα ἀφόρητα. «Ἐπέστη, εἶπεν αὐτοῖς, ὁ καιρὸς, ἵνα δεῖξητε ὅτι μόνω τῷ Θεῷ θέλετε νὰ ὑπέικητε. Ἔσοῦντα ὑπέστημεν, ἵνα ἀπαλλαγώμεν τῆς δουλείας· μὴ κατασχύνωμεν ἑαυτοὺς ὑποβαλλόμενοι εἰς σκληροτάτην δουλείαν, ἐν περιπέσωμεν ζῶντες ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ῥωμαίων, ἀφ' οὗ πρῶτοι ἀπεσεύσαμεν αὐτῶν τὸν ζυγόν, ἔσχατοι δὲ ἐτολήσαμεν νὰ ἀντιστῶμεν αὐτοῖς. Μὴ καταστήσωμεν ἑαυτοὺς ἀναξίους τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, ἵνα ἀποθάνωμεν ἐκουσίως καὶ ἐνδόξως.

Οἱ ἐχθροὶ ἐπιθυμοῦσι διακαῶς, ὅπως συλλάβωσιν ἡμᾶς ζῶντας· δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀντιστῶμεν αὐτοῖς· δὲν δύνανται ὁμως νὰ κωλύσωσιν ἡμᾶς τοῦ ἀποθανεῖν μετὰ τῶν προσφιλῶν ἡμῖν ὑπάρξεων. Γινώσκετε ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶνε καθ' ἡμῶν καὶ ὅτι κατεδίκασεν εἰς ἀπώλειαν τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθνος, ὅπερ ἐπαύσατο ἀγαπῶν. Ἐὰν ἦν εὐμενῆς ἢ ὀλιγώτερον καθ' ἡμῶν παρωρογισμένος, οὐδέποτε θὰ ἐπέτρεπεν, ἵνα καταστραφῇ τόσος λαὸς καὶ ἡ ἱερὰ ἐκείνη πόλις ἀποτεφρωθῇ. Μόνοι-δὲ πάντων τῶν Ἰουδαίων ἐνομίσαμεν ὅτι θὰ διασώσωμεν τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν· ἀλλὰ βλέπετε πῶς ἐλέγχει ἡμᾶς μάταια ἐλπίζοντας. Εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν ἡμᾶς τὸ φύσει ἀπόρητον φρουρίον, ἢ ἀφρονία τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἐπιτηδείων. Εἶνε δὲ δυνατόν νὰ ἀμφιβάλωμεν ὅτι ὁ Θεὸς θέλει τὴν ἀπώλειαν ἡμῶν, ἀφ' οὗ εἶδομεν τὸ πῦρ, τὸ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ φερόμενον, στρεφόμενον καθ' ἡμῶν, ἵνα πυρπολήσῃ τὸ τεῖχος, ἐφ' οὗ ἐβασίλειτο ἡ ἄμυνα ἡμῶν; Ταῦτα εἶνε σημεῖα θείας ὀργῆς. Εἶνε δὲ προτιμότερον, ἵνα ἱκανοποιήσωμεν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ δι' ἐκουσίου θανάτου, ἢ νὰ περιμείνωμεν, ὅπως οἱ Ῥωμαῖοι ὧσιν ἐκτελεσταὶ αὐτῆς. Θὰ ἀποθάνωμεν δὲ μετὰ τῆς παρηγορίας ὅτι αἱ μὲν γυναῖκες ἐπέθανον ἀνύβριστοι, οἱ δὲ παῖδες ἄγευστοι δουλείας· μετ' αὐτοὺς δὲ φονεύσωμεν ἀλλήλους καὶ οὕτω σώζομεν τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν καὶ τυγχάνομεν εὐγενοῦς ταφῆς· πρότερον δὲ τὰ χρήματα καὶ τὸ φρουρίον καταστρέψομεν διὰ τοῦ πυρός· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι θὰ λυπηθῶσι διότι δὲν συνέλαβον ἡμᾶς ζῶντας, ἀφήσωμεν δὲ μόνον τὰς τροφάς, διότι αὐταὶ θὰ δεῖξωσιν ὅτι δὲν ἠττήθημεν ὑπὸ τῆς ἐνδείας καὶ ὅτι προετιμήσαμεν τὸν θάνατον τῆς δουλείας».

Ταῦτα εἶπεν ὁ Ἐλεάζαρος. Οἱ λόγοι αὐτοῦ δὲν ἐγένοντο παρ' ὕλων ἀποδεκτοί. Οἱ μὲν ἔσπευδον ἵνα ὑπακούσωσι νομίζοντες ὅτι ἦν ὠραῖος τοιοῦτος θάνατος, οἱ δὲ καταληφθέντες ἐξ οἴκτου πρὸς τὰς γυναῖκας, πρὸς τοὺς παῖδας καὶ πρὸς ἑαυτούς, διὰ τῶν δακρύων ἐδείκνυον τὰ αἰσθητά αὐτῶν. Ὁ Ἐλεάζαρος, βλέπων αὐτοὺς δειλιῶντας πρὸ τῆς ἡρωικῆς ταύτης ἀποφάσεως, ἤρξατο φοβούμενος μὴ καὶ οἱ δείξαντες τηλικαύτην προθυμίαν, ὅπως ἀκολουθήσωσι τὰς προτροπὰς αὐτοῦ, δειλιάσωσι καὶ ὀπισθοχωρήσωσιν. Ἀναλαβὼν λοιπὸν τὸν λόγον, ἤρξατο παρορμῶν αὐτούς, ἐν τῇ ῥύμῃ δὲ τοῦ λόγου ὠμίλησε περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· ὁ δεύτερος οὗτος λόγος τοσοῦτον ἀνεξωρογόνησεν αὐτούς, ὥστε πάντες, ὡς λέγει ὁ Ἰώσηπος, μηδενὸς ἔξαιρουμένου, διέκοψαν τὸν Ἐλεάζαρον καὶ οἰονεὶ καταληφθέντες ὑπὸ ἀκατασχέτου ὀρμῆς καὶ δαιμονῶντες προσεπάθει ἕκαστος νὰ προλάβῃ τὸν ἄλλον, ἵνα μὴ φανῇ ὕστερος. Ἀφ' οὗ δὲ ἐνηγκαλίσθησαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα μετὰ ἀγάπης σπασμωδικῶς ἐφόνευσαν αὐτάς. Οὐ-

δεῖς ἐφράνη διατάζων καὶ ὑποχωρῶν ὄντες δὲ πεπεισμένοι ὅτι ἢ κατὰ τὰς τάστας, εἰς ἣν περιήχθησαν ὄθει αὐτοὺς ἐπὶ τοῦτο, ἐθειώρουν τὴν φρικτὴν ταύτην σφαγὴν, ὡς ἐλάχιστον τῶν δεινῶν, ἅπερ ὕφειλον νὰ φοβῶνται. Ἀλλὰ μὴ φέροντες τὴν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ὁδύνην καὶ φρονοῦντες ὅτι ἀδικοῦσι τοὺς φονευθέντας, ἔστω καὶ ἂν ἐπ' ὀλίγον ἐπιζήσωσι, σωρεύσαντες πάντα τὰ ὑπάρχοντα ἐνέβαλον εἰς αὐτὰ πῦρ. Ἐξέλεξαν δὲ δέκα διὰ κλήρου, ἵνα φονεύσωσι τοὺς ἄλλους κατακλιθέντες δ' ἐγγὺς τῶν θεριῶν ἔτι σωματίων τῶν προσφιλῶν ὄντων καὶ ἐναγκαλισθέντες αὐτὰ παρέδωκαν τοὺς τραχήλους εἰς τὴν μάχαιραν. Ἄφ' οὗ δὲ οἱ δέκα ἐπετέλεσαν τὸ φοβερὸν αὐτῶν ἔργον, ἐξέλεξαν διὰ κλήρου ἕνα, ἵνα φονεύσῃ τοὺς ἄλλους καὶ φονεύσῃ ἑαυτὸν μετὰ ταῦτα. Ἐπιτελέσας οὗτος τὸ ἔργον αὐτοῦ ἠρεῦνησε πάντα τὰ περὶ αὐτὸν πτώματα καὶ βεβαιωθείς ὅτι οὐδεὶς ὑπελείφθη ἔχων ἀνάγκην αὐτοῦ ἠτύχοιριάσθη.

Πάντες λοιπὸν ἀπέθανον πεποιδότες ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ὑπελείφθη, ἵνα περιπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων ζῶν ἠπατήθησαν ἥμως, διότι γυνὴ πρεσβυτίς καὶ συγγενὴς τις τοῦ Ἐλεαζάρου, πλείστων διαφέρουσα γυναικῶν τὴν φρόνησιν καὶ παιδείαν καὶ πέντε παιδιά κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἵνα κρυβῶσιν ἐν ὑπογείῳ ὑδραγωγῷ, τῶν ἄλλων ἐχόντων τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν σφαγὴν. Ἦσαν δὲ οἱ φονευθέντες ἑνακόσιοι ἐξήκοντα, συναριθμουμένων τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδίων. Συνέβη δὲ ἡ τραγωδία αὕτη τὴν δεκάτην πέμπτην Ξανθικοῦ μηνός, ἦτοι τοῦ Μαρτίου.

Οἱ Ῥωμαῖοι προσδοκῶντες μάχην, ἔωθεν παρεσκευάσθησαν καὶ κατεσκευάσαν γεφυράς διὰ κλιμάκων πρὸς ἐπίθεσιν. Μὴ βλέποντες ὅμως ἐξήθρον, ἀλλὰ δεινὴν πανταχοῦ ἐρημίαν καὶ πῦρ ἔνδον καὶ σιωπὴν, ἠπόρουν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι τί συνέβαινε. Φθάντες δὲ ἐντὸς βολῆς ἠλάλαξαν ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ ἴδωσι τινα. Αἱ ἐν τῷ ὑδραγωγῷ γυναῖκες, ἀκούσασαι τὴν φωνὴν, ἐξήλθον καὶ διηγῆθησαν τὰς λεπτομερείας τῶν κατὰ τὴν φοβερὰν ταύτην νύκτα συμβεβηκότων. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐπίστευσαν τὸ κατ' ἀρχὰς τοῖς λεγομένοις, ἔνεκα τοῦ μεγέθους τοῦ τολμήματος ἐπεχείρισαν δὲ νὰ σβέσωσι τὸ πῦρ καὶ ἀρίκοντο μέχρι τοῦ ἀνακτόρου. Ἰδόντες δὲ τότε σωροὺς τῶν νεκρῶν, ἀντὶ νὰ χαρῶσι θεωροῦντες αὐτοὺς ὡς ἐχθρούς, ἐθιμίμασαν τοῦ θανάτου τὴν καταφρόνησιν¹.

Πρῶτοι, ὁ Ῥοβινῶν καὶ ὁ Σμίθ, ἰδόντες ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῆς Ἐγγαδὶ τὸ ὄροπέδιον τοῦτο, ἐμάντευσαν ὅτι εἶνε ἡ ἀρχαία Μασάδα.

1) Πολ. Ἰουδ. ζ'. 8, 2, 8, 4, 5, 6, 7 καὶ θ'.

Πρώτοι ὅμως ἀναβάντες ἐπ' αὐτῆς εἶνε ὁ Οὐόλκωτ, Ἀμερικανὸς ἱεραπόστολὸς καὶ ὁ Τίπιγγ, Ἀγγλὸς ζωγράφος (1842). Ὁ Ροβινσὼν ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ: The Biblical Cabinet¹, δύο τοῦ Οὐόλκωτ ἐπιτολάς, ὧν ἡ μὲν ἐκ Μασάδας, ἡ δὲ ἐξ Ἱερουσαλήμι, ἐν αἷς οὗτος ἀφηγεῖται τὴν εἰς Μασάδαν ἐκδρομὴν αὐτοῦ. Τῷ 1848 ὁ Ἀμερικανὸς λοχαγὸς Lynch, ποιούμενος τὸν περίπλουν τῆς Ἀσφαλίτιδος λίμνης ἐν δυοῖς λέμβοις (Fanny Mason καὶ Fanny Skinner) ἀπέστειλε τρεῖς ἄνδρας ὑπὸ συνοδίαν ὀδηγοῦ καὶ φυλάκων, ἵνα, ἀναβάντες ἐπὶ τῆς Μασάδας, ἐρευνήσωσι τὰ ἐπ' αὐτῆς ἐρείπια. Ἐπὶ τῆς Μασάδας ὁ Πατὴρ Lagrange εὔρε κλεῖδα μεγάλην ὀρειχαλκίνην βυζαντινῆς ἐποχῆς· τὰ δὲ λείψανα τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐκκλησίας δεικνύουσιν ὅτι κατωκῆθη αὕτη τὸ πάλαι ὑπὸ ἀναχωρητῶν ἄγνωστον κατὰ ποίαν ἐποχὴν. Ὁ Πατὴρ Delau² τίθησιν ἐπὶ τῆς Μασάδας τὸ ὑψηλὸν ὄρος τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐρήμου Μαργᾶ, ἐν ᾧ τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε ἐκεῖ, ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ νῦν τὰ ἐρείπια *Χίρπετ Μίρδ*, τὰ ὁποῖα ταυτιστέα πρὸς τὸ *Καστελλίου κοινόβιον*, ἰδρυθὲν τῷ 492 παρὰ τοῦ Ἁγίου Σάβα.

Ἄφ' οὗ ἐπ' ἀρκετὸν ἐμείναμεν ἐπὶ τῆς Μασάδας περιήλθομεν τὸ ὄροπέδιον ἀνὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ὑπὸ τὸ κράτος ζωερῶν ἐντυπώσεων, ἀναλογιζόμενοι τὴν φρικτὴν ἐπ' αὐτῆς ἐξελιχθεῖσαν τραγωδίαν, ἀπεφασίσαμεν, ἵνα καταβῶμεν, διότι ἔπρεπε νὰ φθάσωμεν ἐγκαίρως εἰς Ἑγγαδί, ἐν ἣ ἐμέλλομεν νὰ διέλθωμεν τὴν νύκτα. Ἡ κατάβασις ὅμως δὲν ἦν τόσον εὐχερῆς, ὅσον ἡ ἀνάβασις, μετὰ δὲ ¼ περίπου τῆς ὥρας εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ὑπώρειαν τῆς Μασάδας. Ἦν δὲ ἐβδόμη περίπου μ. μ. ὥρα, ὅτε ἦλθομεν ἐγγὺς τῆς ὠραίας πηγῆς Ἑγγαδί, ἐν ἣ διενυκτερεύσαμεν.

Τὴν ἐπιούσαν ἀπήλθομεν ἐξ Ἑγγαδί, προτιθέμενοι ἵνα ἔλθωμεν εἰς Ἱεριχοῦντα. Ἡ ἀτραπὸς, ἐν ἣ βαδίζομεν εἶνε ἐπιπονωτάτη, μετὰ μίαν δ' ὥραν ἡ ὁδὸς ἀποβαίνει βελτίων καὶ διευθύνεται πρὸς τὰς ἀνατολάς πρὸς τὰ ὄρη, ἅπερ καταλήγουσιν εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Μερσιδ*. Ἡ Νεκρὰ θάλασσα ἐξελίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐν ἀπάσῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπεῖα. Ἐμπροσθεν ἡμῶν ἐκτείνεται τὸ ὄροπέδιον *Χασάσα* μέχρι τῆς *Οὐάδη Ντέρετζε*, εἰς ἣν κατερχόμεθα διὰ ὁδοῦ ἀδιεστάτης· ἡ ἀπέναντι ὁδὸς εἶνε ἔτι ἐλεεινοτέρα. Ἀπορίας δὲ εἶνε ἄξιον ὅτι διήλθομεν αὐτὰς ἀβλαβεῖς. Μετὰ 7 περίπου ὥρας ἀπὸ τῆς Ἑγγαδί ἀφικνούμεθα εἰς ὑψηλοὺς βράχους, οἵτινες δεσπόζουσι τῶν πηγῶν *Αἰν ἐλ Τουβέιρ* πρὸς βορρᾶν, *Αἰν ἐλ Τεράπε* πρὸς

1) Τόμ. 48, σελ. 67 καὶ ἐπιμ.

2) Bulletin de la littérature ecclésiastique, Νοέμβρ. 1899, σελ. 273—281.

νότον. Ἡ χώρα, ἦν διερχόμεθα, εἶνε ἐστερημένη πάσης φυτείας καὶ ἀγρία τὴν ὄψιν. Ἐξακολουθοῦμεν τὴν πρὸς βορρᾶν πορείαν καὶ μετὰ 3 ὥρας διασχίζομεν τὴν *Οὐάδη ἐν Νάρ* ἢ τὸν *Χείμαρρον τῶν Κέδρων* καὶ ἀναβαίνομεν κατὰ τὴν ἄλλην πλευρὰν τὰς ἀποτόμους κλιτύας, αἵτινες δεσπόζουσι τοῦ ἀκρωτηρίου *Φέσχα* διευθυνόμενοι βοραιοανατολικῶς διὰ μέσου λόφων ἀρχιμυρῶν καὶ βραχυδῶν, οἵτινες συνιστᾶσι τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς *Οὐάδη ἐν Νάρ*, καὶ διὰ ὁδοῦ ἐπιπνοωτάτης, ἀφικνούμεθα εἰς τὴν παραλίαν ἐγγὺς τῆς *Ἄιν Φέσχα*. Ἐνταῦθα ἐμέλλομεν νὰ διανυκτερεύσωμεν.

Τὴν Ἄιν Φέσχα περιέγραψεν ὁ Saulcy καὶ Rey. Τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ταύτης εἶνε διαυγῆ καὶ ἀναβλύζουσιν εἰς τοὺς πρόποδας βράχου, οὐ μακρὰν τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Ἡ θερμοκρασία τῆς πηγῆς ταύτης εἶνε 27°, ἢ δὲ γεῦσις ὀλίγον θειώδης καὶ ἄλμυρά· αἱ ὄχθαι δὲ αὐτῆς εἶνε κεκαλυμμέναι ὑπὸ δονάκων· ἐγγὺς δὲ τῆς Φέσχας εἶνε ἡ *Ἄιν ἐτ Ταννούρ*, πρὸ τῆς ὁποίας ἀπαντῶσι δύο μικρὰ ἐρείπια, ὧν τὸ μὲν καλεῖται *Νιὰρ ἐτ Ταννούρ*, τὸ δὲ *Ἐλ Μεπνιέ*, (οἰκοδομῆ). Τὰ ἐρείπια ταῦτα ὁ Πατὴρ Fédelin¹ φρονεῖ ὅτι εἶνε λείψανα οἰκοδομῶν ἐγγεγεμμένων ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τῶν μοναχῶν τοῦ *Κοινοβίου Καστελλίου* ἢ *Μαρδᾶ*. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην τοῦ Πατρὸς τούτου δικαιολογεῖ ἡ ἐπομένη διήγησις τοῦ Ἰωάννου Μόσχου²: «Ὁρος ἐστὶ περὶ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν τὸ Μάριε καλούμενον. Ἐν τούτῳ τῷ ὄρει κάθηνται ἀναχωρηταί. Κῆπον δὲ ἔχουσι διεστηκότα ἀπ' αὐτῶν σημείοις ἕξ, περὶ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης, ὡς ἐπὶ λαγγάδα. Ἐχουσι δὲ καὶ διακονητὴν ἕξ αὐτῶν ἐκεῖ. Οἶαν οὖν ὥραν θιέλουσιν ἀναχωρηταὶ πέμψαι εἰς τὸν κῆπον διὰ λάχανα, στρωννύουσι τὸν ὄνον, καὶ λέγουσιν αὐτῷ. Ὑπαγε εἰς τὸν κῆπον πρὸς τὸν διακονητὴν καὶ φέρε ἡμῖν λάχανα. Ὁ δὲ ὑπάγει πρὸς τὸν κηπουρὸν μόνος· καὶ σταθεὶς πρὸς τὴν θύραν τῆ κεφαλῆ αὐτοῦ κρούει τὴν θύραν· καὶ εὐθέως ὁ κηπουρὸς φορτίσας αὐτὸν λάχανα, ἀπολύει. Καὶ ἔστιν ἰδεῖν τὸν ὄνον ἐκάστοτε ἀνερχόμενον μόνον, καὶ διακονοῦντα τοῖς γέρουσι μόνον, ἄλλω δὲ τινι μὴ παρέχοντα ».

Ἡ τοποθεσία *Μαρδᾶ* εἶνε γνωστοτάτη, εἶνε δὲ τὸ ὄρος *Μίριε*, μίαν λεύγαν βοραιοανατολικῶς τοῦ ἁγίου Σάβα. Ἡ μεταξὺ *Μίριε* καὶ *Φέσχας* ἀπόστασις εἶνε ἀκριβῶς ἕξ ρωμαϊκὰ μίλια, ὡς λέγει ὁ Μόσχος. Ἐπειδὴ δὲ, κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς δυτικῆς τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης ὄχθης, μόνον ἐν Φέσχα ὑπάρχει πηγὴ, κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο ὁ κῆπος τῶν ἀναχωρητῶν τοῦ *Μαρδᾶ*. Περὶ τῶν δύο ἐρήμων τόπων τῶν κειμένων νοτιώτερον, παρὰ τὴν

1) Terre Sainte, Τόμ. κ'. ἀρ. 14, 15 Ἰουλίου 1903.

2) Migne P. G. Τόμ. 87, σελ. 3026.

δυτικὴν τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης παραλίαν, ἴτοι περὶ *Ρουβᾶ καὶ Κοτυλά*, ὠμιλήσαμεν ἤδη. Τὰ ὀνόματα τῶν δύο τούτων ἐρήμων ἀπαντῶσι συνεχῶς ἐν ταῖς βιογραφίαις τῶν ἀναχωρητῶν τῆς Ἰουδαίας. Οἱ δύο οὗτοι ἐρημοὶ τόποι ἐγένοντο θέατρον σκληροτάτων ὑποπιασμῶν τοῦ σώματος, ἐν οἷς οὗτοι διήρχοντο τὸ ἀπὸ τῆς 14 Ἰανουαρίου μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων διάστημα ὑποβαλλόμενοι εἰς νηστείας αὐστηροτάτας.

Ἐν Ἄϊν Φέσχα ἐφοίτη εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τοῦ δονικὸς De Luynes ἢ λέμβος ἢ καλουμένη *Σηγῶρ* (1864).

Πρὸς βορρᾶν τῆς Ἄϊν Φέσχης ὑπάρχουσιν ἐρείπια καλούμενα *Κομράν*, ἅπερ περιέγραψεν ὁ Sauley, ὅστις ὑποτοπάζει ὅτι εὔρε τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως *Γομόρρων*. Κατὰ τὸν Πατέρο Féderlin¹ ταῦτα εἶνε λείψανα ὄχρου φρουρίου, προωρισμένου νὰ ἀναστέλλῃ τοὺς νομάδας ληστὰς τοὺς ἀπὸ νότον ἐρχομένους καὶ πειρωμένους, ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὰς δάσεις τῆς πεδιάδος τοῦ Ἰορδάνου διὰ τῆς κακῆς ὁδοῦ τῆς παραπορευομένης τῇ Νεκρᾷ θαλάσσει.

Ἐξ Ἄϊν Φέσχα ἀπελθόντες τὴν ἐπιούσαν μετέβημεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀββᾶ Γερασίμου ἐντὸς 3½ ὥρων. Ἡ ὁδὸς εἶνε πετρώδης καὶ ἐρημος. Μετὰ ἀνάπαυσιν ἐν αὐτῷ μᾶς ὥρας μετέβημεν εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἐγενματίσαμεν. Περὶ τὴν 2αν ὥραν μ. μ. ἀφήσαντες τὰς γλοερὰς καὶ θελκτικὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου ἐπεσκέρθημεν τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρομοῦ, ἐξ οὗ ἦλθομεν εἰς Ἱεριχοῦντα, ἐν ἧ διεγυκτερεύσαμεν. Τὴν ἐπιούσαν ἐπανήλθομεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

ἸΩΑΝΝΗΣ ΦΩΚΥΑΙΔΗΣ

1) Terre Sainte, Τόμ. κ'. ἀρ. 15, Ἀύγ. 1903.

**ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΝ ΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΩ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΩ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΚΑΙ ΤΩ ΝΑΩ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΤΗΣ ΕΝ ΤΕΡΓΕΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ**

Ἐπάναγκες θεωρῶ νὰ ἀσχοληθῶ εἰς τὴν ἀντιγραφὴν καὶ δημοσίευσιν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ἐξ ὧν καταμανθάνομεν ὀνόματα ἐκλιπόντων ὁμογενῶν, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῆς ὑπαρχούσης κοινότητος κτήτορες καὶ οἰκισταὶ καὶ εὐεργέται, φιλογενέστατοι ἀναφανέντες δι' ὧσων ὑπὲρ τῶν σχολῶν καὶ τοῦ Ναοῦ τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων προσήνεγκον, τινὲς μάλιστα καὶ ὑπὲρ ἄλλων γενικωτέρων ἐθνικῶν σκοπῶν προθύμως διαθέσαντες· τοσοῦτω μᾶλλον, διότι οἱ προέχοντες ἐν τῇ κοινότητι μελετῶσι τὴν κατεδάφισιν τοῦ ὑπάρχοντος Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπως ἕτερον ἔτι μᾶλλον περικαλῆ ἀνεγείρωσι, εὐπορούσης τῆς κοινότητος, ὅποτε θὰ ἐξηφανίζοντο τὰ ὀνόματα τῶν πρώτων τῆς κοινότητος δωρητῶν. Τοιοῦτόν τι ἄλλως τε καὶ συνέβη εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ὅτε, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ ἐνταῦθα Σλαβορθόδοξοι ἤρπασαν τὸν πρῶτον τῆς κοινότητος Ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος, ὃν εἶτα κατεδάφισαν καὶ νέον ἀνήγειρον, τὸ δὲ πρῶτον τῆς κοινότητος νεκροταφεῖον κατελήφθη ὑπὸ τοῦ δήμου Τεργέστης διὰ δημοσίαν ἀνάγκην, πᾶ-

1) Περὶ τῆς Τεργεσταίας παλαιφάτου Ἑλληνικῆς κοινότητος ἱστορικῆς πληροφορίας ἴδε Νέα Σιών Μάϊος — Ἰούνιος 1910 σελ. 373.

σαι δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν τῆς κοινότητος ἰδρυτῶν, οἵτινες ἦσαν καὶ τῆς πόλεως Τεργέστης οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ ἠφανίσθησαν.

II

Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ νεκροταφείῳ ὑπάρχει ὁ Ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ βήματος τοῦ ὁποίου καὶ ἀνωθεν τῆς Πλατυτέρας ἀναγινώσκομεν τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν.

*«Θεοῖς τε καὶ ἱεροῖς Ἀποστόλοις τοῖς Δώδεκα
Ἑλληνας παρεπίδημοι
ὑπὲρ τῶν ἐνθάδε κειμένων
Ἱερὸν δόμον τόνδε ἐκ τῶν ἐνότων ἐδείμαντο
ἐν ἔτει αὐκσί.»*

Ἐν τῷ Ἱερῷ Εὐαγγελίῳ ἀναγράφεται

«Τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον μετὰ τῶν πράξεων καὶ ἐπιστολῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν δώδεκα Μηναίων, Παρακλητικῆς, Τριψίδιου, Πεντηκοσταρίου, Εὐχολογίου, Ψαλτηρίου, Ὁρολογίου μεγάλου καὶ Ἀγιασματαρίου, ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν ἐν τῷ Γραικικῷ κοιμητηρίῳ Ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Δώδεκα Ἀποστόλων παρὰ τοῦ Ἰω. Γ. Χατζηκώστα, εἰς μνημόσυνον τῶν θυγατέρων αὐτοῦ Ἀλεξάνδρας καὶ Ἐλισάβητ, τῆς μητρὸς αὐτῶν Αἰκατερίνης καὶ τῶν γονέων αὐτῆς. Ἐν Τεργέστη τῇ 1)13 Μαρτίου [1855]»

Τὸ ἱερὸν ἀντιμύνησιον ἀναγράφει

«Χαλκοχαραχθὲν ἐν ἔτει 1769 Αὐγούστου 8 δαπάνῃ τοῦ Πανιερωτάτου καὶ Λογιωτάτου Μητροπολίτου Κορίνθου Κυρίου Κυρίου Μακαρίου τοῦ Νοταρᾶ καὶ καθιερωθὲν παρ' αὐτοῦ.»

Μικρὰ εἰκὼν τοῦ Ἁγ. Διονυσίου ἀναγράφει

«Εἰς μνημόσυνον Δημ. Σιδεριάδου.»

“Ἐτεραι ἕξ εἰκόνες ἐν τῷ Σολέᾳ ὑπάρχουσαι ἀναγράφουσιν.

«Εἰς μνημόσυνον Ἀλεξάνδρας καὶ Ἐλισάβητ θυγατέρων Ἰω. Γ. Χατζηκώστα 1854».

Ἐξωθεν τοῦ Ναοῦ καὶ γύρωθεν τοῦ Ἁγίου Βήματος ἐνθα συνήθως θάπτονται οἱ Κληρικοί, εἰσὶν οἱ τάφοι τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς κοινότητος τελευτησάντων κληρικῶν, μὲ τὰς ἐξῆς διαφόρους ἐπιγραφάς, προέχει δὲ ὁ τάφος τοῦ Ἑλληνος Μητροπολίτου Βόσνης.

«Ἐνθάδε κεῖται ὁ Μητροπολίτης Βόσνης
Ἀμβρόσιος

ζήσας ἔτη 78 ἐκοιμήθη ἐν Κύλλῃ τῆς Στυρίας
καὶ ἐτάφη ἐνταῦθα τὴν 17 Νοεμβρίου 1863
ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος δακρυρροῶν τὸν λίθον ἀνέθηκεν.

Ὁ Βόσνης Ἀμβρόσιος κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου του μετέστη εἰς τὸ σχίσμα τῶν Ρώσων Ρασκολνίκων, ὧν ἐγένετο ἀρχηγὸς ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ, παρ’ ὧν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑπερμέτρως τιμᾶται. (πρβλ. Μ. Κωνσταντινίδου ἐν Νέα Ἡμέρα ἀριθ. 1847).

«Ὁ Ἀβράμιος Ἀγγελᾶτος
κλεινὸς Ἀρχιμανδρίτης
Κεφαλληνίας γέννημα
καὶ οὐρανοπολίτης
ὀκτὼ καὶ ὀγδοήκοντα
τῆς ἀρετῆς συζήσας
ἔτη ἐνταῦθα κρύπτεται
τὸν βίον διανύσας
τῇ 4 Ὀκτωβρίου 1835».

«Ἐνταῦθα κεῖται

Ἰωακείμ Φωτίου ἀρχιμανδρίτης
ἐκ Βερροίας τῆς Μακεδονίας
χηρηματίας ὑπὲρ τὰ 40 ἔτη ἐφημέριος

τῆς ἐνταῦθα Ἱερᾶς Ἐκκλησίας ἐτῶν 80
ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ τῇ 15 Ἀπριλίου 1842».

Ὁ αἰόδιμος οὗτος ἀρχιμανδρίτης Ἰωακείμ ἔλαβε μέρος
εἰς τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς κοινότητος «ὁ Ἅγιος
Νικόλαος» διάκονος ὧν, ἅτινα ἐτέλεσεν ὁ ἐν Τεργέστη κα-
ταφυγὼν μετὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρ-
λῶφ Ἐπίσκοπος Μεθύμνης Ἄνθιμος ὁ Καράκολος, ὅστις
καὶ ἀπέθανεν ἐν Τεργέστη καὶ ἐτάφη ἐν τῷ πρώτῳ τῆς κοι-
νότητος νεκροταφείῳ.

«Ἀρχιμανδρίτης Θεοδόσιος Περγαμηνὸς
ζήσας ἕτη ὑπὲρ τὰ 55
καὶ διδάξας πολλαχοῦ κατὰ συνέχειαν
τὰ Ἑλληνικὰ ἐγκύκλια παιδεύματα
ὑπὲρ τὰ 25 ἔτη
παρέδωκε ἐνταῦθα τὸ πνεῦμα εὐσεβῶς
Θεῷ τῷ Παντοκράτορι, οὗ ἡ κόνις κέκρυσται
ὑπὸ τόνδε τὸν λίθον. Τεργέστη 25 Ὀκτωβρίου 1847.

«Ἐνθάδε κεῖται
Γρηγόριος Ἱεροδιάκονος Ψαλτάκης
ἐκ Χίου
εὐσεβεῖα καὶ τῇ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπῃ διαπρέψας,
μετὰ τριακονταετῇ Ἱεροδιακονίᾳ ἐν τῷ ἐνταῦθα
πανσέπτῳ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου
ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 28 Ἀπριλίου 1854
βιώσας ἔτη 75
οἱ πενθοῦντες συγγενεῖς μνημῆα τόδ' ἀνήγειρον».

«Τῇ Ἱερᾷ Μνήμῃ προσφιλοῦς συζύγου καὶ πατρὸς χρι-
στοῦ ἱερέως καὶ διδασκάλου
Διδάκτορος
Παναγιώτη Μαρσούκη
Κεφαλλῆνος
Μεγάλου Σακελλαρίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου
ἐπιτύμβιον τόδε ἀνατίθησιν

ἡ θρηνοῦσα σύζυγος καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ.
τέθνηκεν ἐν Τεργέστη τῇ 25 Ὀκτωμβρ. 1869
ἔτων 56».

Ὁ ἀοίδιμος οὗτος Παναγιώτης Ματσούκης ἦτο διδάκτωρ τῆς Ἰουνίου Ἀκαδημίας Κεκύρας, καὶ μετὰ τιμῆς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς λογίου καὶ εὐσεβοῦς διδασκάλου καὶ ἱερέως παρὰ τῇ ἐνταῦθα κοινότητι.

«*Εὐσταθίῳ Θερειανῶ*
ἀρχιμανδρίτῃ
τῷ ἀπὸ Θεογονίας ἔτει ΑΩΔ
πρὸς Κύριον ἀποδημήσαντι
τῷ ΑΩΠΑ
ἔβηκε».

Ἦτο ὁ Εὐστάθιος Θερειανὸς πατὴρ τοῦ διαπρεποῦς καὶ σοφοῦ Ἑλληνιστοῦ Διονυσίου Θερειανοῦ διευθυντοῦ τῆς Κλειοῦς καὶ διασήμου συγγραφέως περισπουδάστων ἔργων. Ζακύνθιος τὴν καταγωγὴν ἦτο καὶ μουσικοφιλόλογος συγγραφέας καὶ σχετικὴν περὶ Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πραγματεῖαν.

«*Ἱερομονάχῳ Θεοφίλῳ Θεόδωροπούλου*
ἀρχιμανδρίτῃ [τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου]
μεταστάντι τῇ 23 Δεκεμβρίου 1900
τὸ κοινὸν τῶν ἐν Τεργέστη Ἑλλήνων
τιμῆς καὶ μνήμης
ἕνεκα
τόδε τὸ σῆμα
ἀπέθηκε».

Ἐν τῷ ἰδίῳ Νεκροταφείῳ ἀναπαύονται καὶ τινες φιλογενεῖς Ἕλληνες διακροθέντες ὡς εὐεργέται καὶ διδάσκαλοι τοῦ Γένους κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Ἐν περιόπτῳ θέσει κεῖται ὁ τάφος τοῦ κλεινοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους Κωνσταντίνου Κοῦμα, διατελέσαντος διευθυντοῦ τῆς Τεργεσταίας Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἔνθα καὶ πολ-

λὰς τῶν σοφῶν αὐτοῦ συγγραφεῶν ἐδημοσίευσεν. (Περὶ τοῦ Κ. Κοῦμα πρβλ. Ἄ. Ν. Γουῦδα βίος παράλληλος Ἀθῆναι 1870 τόμος β΄. σελ. 48).

«Κωνσταντίνω Κοῦμα τῷ Θετιαλῷ
τῆς ἐνθάδε σχολῆς ἀρχιδιδασκάλῳ
συγγραφαῖς καὶ διδασκαλίᾳ
εἰς τῆς πατρίδος τὴν παλιγγενεσίαν
πλεῖστα καὶ κάλλιστα συμβαλλομένῳ
αἰδίου ἔνεκεν χάριτός τε καὶ τιμῆς
ἔτη ἀπὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἐξηκοστῷ
τῷ κοινὸν τῶν ἐν Τεργέστη Ἑλλήνων
τόν δε τὸν τῦμβον ἀνέθηκαν 1896».

Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δημητρίου Πλατιγένους μεγάλου εὐεργέτου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀφιερῶσαντος ὑπὲρ τὰς 300 χιλ. φιορινίων τὸ εὐεργετηθὲν ἴδρυμα ἐκ λησιμοσύνης οὐδὲν ἔγραψεν, ἢ κοινότης ὅμως τότε τῦμβον ἀνήγειρον. (περὶ Δ. Πλατιγένους πρβλ. Ἄ. Ν. Γουῦδα Βίοι παράλληλοι Ἀθῆναι 1870 τόμος γ΄. σελ. 109).

«Τῷ ἀειμνήστῳ Δημητρίῳ Πλατιγένῃ
Πολίτῃ χρηστῷ καὶ ἐμπόρῳ ἐπιμωτάτῳ
γεννηθέντι ἐν Πορταριά τῆς Θεσσαλίας
ἀναπαυθέντι ἐν Κυρίῳ τῇ Δωδεκάτῃ
Αὐγούστου 1856 ἔτους.

Οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐνταῦθα Ἑλληνικῆς κοινότητος εἰς αἰώνιον μνήμα τόδε ἀνήγειραν.

«Βαρδολομαίῳ Βαρτέλλῃ τὴν πατρίδα Κυπρίῳ
πολλὰ βιώσαντι ἔτι ᾧδε ἐν Τριέστῃ,
πρὸ τριάκοντα δὲ καὶ ὀκτῶ γηραιῷ τεθνηκότι
ἀνδρὶ ἀρίστῳ σεβαστῷ διενεργητικότη
τὸ τόδε γένος προσφοραῖς δωρημάσι πλουσίαις
ὧν ἐκτήσατο εὐπρεπῶς καὶ ἰδρῶσιν ἰδίους
παράδειγμα δὸς ἔτι ζῶν ἄκρας φιλογενείας
εὐγνωμονοῦσα ξύμπασα τῶν ἐνταῦθα κατοίκων
ὀρθόδοξος ὁμήγουρις Ἑλλήνων τῶν ἀποίκων,

τὸν τάφον ἤγειραν αὐτὸν τιμῆς καὶ εὐλογίας
εἰς μνήμην ἐνδόξου ψυχῆς ἐν Χριστῷ μακαρίας
ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1839 τῇ 18/30 Νοεμβρίου».

Ὁ ἀείμνηστος Βαρθολ. Βαρτέλλης ἀνεφάνη μέγας τῆς
κοινότητος εὐεργέτης διαθέσας ὑπὲρ τῶν σχολῶν τὴν μεγά-
λην αὐτοῦ περιουσίαν, καὶ πρὸς σπουδὴν εἰς Βιέννην ἀπόρων
νέων Ἑλλήνων.

»Ξενοφῶντι Σεκληστινῷ
γεννηθέντι τῇ 6ῃ Νοεμβρίου 1816
μεταλλάξαντι τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου 1889
Ἕλλησι φιλοχρίστῳ φιλοπτῶχῳ καὶ φιλοπόλιδι
ὄλβον μὲν καὶ πλοῦτον ἀκραιφνῆ κτησαμένῳ,
τοῦτον δ' ἅπαντα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ναοῦ
καὶ τῶν ἐκπαιδευτερίων καταλιπόντι
τὸ κοινὸν τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων
διαρκῆς μὲν τῆς ἑαυτοῦ εὐχαριστίας σύμβολον
κήρυκα τῆς ἐκείνου μεγαλοδωρίας διαπρῦσιν
τόδε τὸ σῆμα εἰς δόξαν ἀείμνηστον ἔστησεν».

«Γεωργίῳ Γιαννιώτῃ
γεννηθέντι ἐν Συρράκῃ τῇ 17 Μαρτίου 1819
τελευτήσαντι ἐν Τεργέστῃ τῇ 14 Νοεμβρίου 1869
τὸ κοινὸν τῶν ἐνταῦθα Ἑλλήνων
ἐπὶ δωρήματι γενναίῳ χάριν εἰδὸς
σὺν τῷ κληρονόμῳ Ἀχιλλεῖ Γιαννιώτῃ
ἔστησαν».

«Τὸ κοινὸν τῶν ἐνταῦθα ὀρθοδόξων
Ἑλλήνων

εὐγνωμονοῦν τῷ εὐεργέτῃ

Μιχαήλ Ρεπέση

ἐψηφίσατο ὅπως τὸ μνημεῖον τόδε
διατελεῖ ἄδικτον ἔσαι».

Ἰωάννη Μελιγγῷ

τῷ Μεγάλῳ Εὐεργέτῃ

αἰδίου εὐγνωμοσύνης ἔνεκα
τὸ κοινὸν τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων
τάδ' ἐχάραξε»

Ὁ ἐκ Κυθήρων Ἰωάν. Στελιγγὸς εἶναι ὁ τελευταῖος τῆς κοινότητος εὐεργέτης ἐγκαταλιπὼν τὴν ἐκ 390 χιλ. φράγκων περιουσίαν αὐτοῦ ἀποθανὼν τὸ 1907 ὑπὲρ τῶν σχολῶν καὶ τοῦ Ναοῦ.

Κωνσταντίνῳ Κλεάνθῳ
ὕμνων Πινδάρου ἐρμηνευτῇ
δεινῷ ζηλωτῇ τοῦ πάλαι Κλεάνθου
Μουσῶν δ' ἐλικωνιάδων θερμῷ θεράποντι
σῆμα τόδ' ἴδρται».

Ὁ ἀείμνηστος Κων. Κλεάνθης ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺ διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Τεργεσταίας σχολῆς, καὶ ἐξέδοτο σχολιάσας ἐπιτυχῶς τὸν Πίνδαρον. Τὸ ἐπίγραμμα ἐποήσατο ὁ ἐν τῇ διευθύνσει τῆς σχολῆς διάδοχος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας κ. Εὐστ. Πασγάλης.

Διονυσίῳ Θερειανῷ Ζακυνθίῳ
φιλολόγῳ ἄκρῳ
Τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπιγνώμονι κρατίστῳ,
ἐπιφήμῳ ἀρωγῷ μεγαλοφύχῳ
φιλοπόλιδί τε καὶ φιλοπάτριδι φερωνύμῳ
γεννηθέντι μὲν τῇ 28/9 Σεπτεμβρίου 1834
τελευτήσαντι δὲ τῇ 3/15 Μαρτίου 1899
ἢ ἐν Μονάχῳ Βασιλικῇ τῶν Ἐπιστημῶν Ἀκαδημίᾳ,
τόδε τὸ σῆμα
χάρις ἔχουσα
ἀνέθηκε».

Ὁ Διονύσιος Θερειανὸς ἦτο ὁ δεινὸς Ἑλληνιστὴς συντάκτης τῆς Κλειοῦς καὶ πολλῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν ἔργων. Τὴν περιουσίαν αὐτοῦ ἐγκατέλιπε τῇ Βαυαρικῇ Ἀκαδημίᾳ πρὸς βράβευσιν ἔργων Βαυαρῶν καὶ Ἑλλήνων.

«*Ἰωάννη Βορδώνη*
Ἱατρῶ καὶ Προέδρῳ
ὅτι πολλὰ ἔτη ἀξίως ὑπούργησε
τὸ κοινὸν τῶν ἐν Τεργέστη Ἑλλήνων
μνημα τὸδ' ἀνέθηκεν ἔτει ΑΩΛ».

Ὁ Ἰω. Βορδώνης ἔξοχος ἱατρὸς ἐκ Κερκύρας κατεῖχε ὑψηλὴν ἐν Αὐστρία θέσιν, κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἀκμάσας, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων τῆς κοινότητος θεμελιωτῶν. Ἀτυχῶς οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ μηδὲ κἂν ἔχουσι συνείδησιν τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσαν ἀγνοοῦντες.

«*Ἐπαμ. Ἄλ. Βασιλείου*
Ἑλλῆν ἀντισυνταγματάρχης
9 Δεκεμβρίου 1805
14 Μαρτίου 1864».

Ὁ Ἐπαμ. Βασιλείου ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἀγωνιστής, ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου Ἀλεξ. Βασιλείου, οὗ ἡ φιλοπατρία διαφαίνεται ἐν τῇ μετὰ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἀλληλογραφίᾳ, καὶ ὃν ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐτίμα διὰ τόσης φιλίας.

«*Γεώργιος Μαντσοουράνης*
Ταγματάρχης
πρόξενος τῆς Ἑλλάδος
Ἱππότης τοῦ Χρυσοῦ Στανροῦ τῆς Αὐστρίας
τοῦ Σωτήρος τῆς Ἑλλάδος
καὶ διαφόρων ἄλλων ταγμάτων
ιδῶν τὰς πρώτας τοῦ Ἥλιου ἀκτίνας ἐν Ἑλλάδι
κατὰ τὸ 1793 ἔτος
τὰς δὲ τελευταίας ἐν Τεργέστη
κατὰ τὸ 1851»

III

Ἡ κοινότης ἐώρτασε ἑκατονταετηρίδα τὸ 1882 ἔτος καὶ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐορτῆς ἀνεστήλωσε ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ

προεδρείου αἰθούσῃ ταύτῃ τὴν ἐπιγραφὴν, ἣν ἐποίησατο ὁ τότε τῆς σχολῆς διευθυντὴς ἀοίδιμος Δημ. Ἀντωνόπουλος.

«Τοῖς βάσιν αὐτῇ θεῦσί τε καὶ πότ' ὄνησιν ἀρίστην,
εὐροῦσιν πάντῃ, ἀνδράσι πάντ' ἀγαθοῖς,

Ἦδε Πανελλήνων τῆδ' ἐν πόλει ἰδρυνθέντων

Κοινῇ ἀποικεσίῃ, φαιδρὰ ἰδοῦσ' ἔτεα

Ἦς βιοτῆς ἑκατὸν καὶ ἑορτάζουσα δὲ ταῦτα

Ἀντ' εὐεργεσίης μνημ' ἐχάραξ' ὀλίγον

αωπβ»

Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ ἀποθανόντος Προέδρου Ἀμβροσίου Ράλλη, ἀνεστηλώθη ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰθούσῃ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ.

«Ἀμβροσίῳ Στεφάνῳ Ράλλῃ

εὐβούλως τε καὶ διαπρεπῶς ὀπωκαιδεκάκις τῆς

κοινοῦτος προεδρεύσαντι,

διὰ παντὸς τοῦ βίου τὰ συμφέροντα αὐτῆς

περὶ πολλοῦ ποιησαμένῳ,

καὶ μετὰ θάνατον δωρήματι μεγάλῳ εὐεργετήσαντι

μμησεως δ' ἔφεσιν πᾶσι καταλιπόντι

τήνδε τὴν πλάκα

αἰδίου εὐχαριστίας ὑπόμνημα

τὸ κοινὸν τῶν ἐνθάδε Ἑλλήνων

ἀνέθηκεν αωπη».

IV

Ἐνωθεν τῆς κεντρικῆς εἰσόδου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀναγινώσκειται ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ, ἣν ἐποίησεν ὁ ἀοίδιμος καὶ σοφὸς διδάσκαλος Χριστοφόρος Φιλητᾶς.

Θεῶ τρισυποστάτῳ

καὶ τῷ Ἡμετέρῳ προστάτῃ Ἁγίῳ Νικολάῳ

Ἱερὸν

Οἱ Ἕλληγες ὅπως ἂν κατὰ τὰ πάτρια θρησκειῶν ἔχοιεν,
ἐπιτρεπόντων

τῶν τῆς Αὐστρίας σεβαστῶν Αὐτοκρατόρων
τόνδε τὸν Ναὸν ἐδείμαντο ἔτι ΑΨΠΣΤ'.
κατασκευαῖς δὲ ἐπεκόσμησαν ἐκ τῶν ἐνότων
τῷ αωθ'».

Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ κρέματαί ἀργυροῦς πολυτελῆς
πολυέλαιος φέρων ἐπιγραφὴν

«ἀφιέρωμα Ν. καὶ Κ. Μοροζίνη καὶ Γ. Σαλβάρη».

Ἡ δὲ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὥραιας Πύλης ἀργυρᾷ μεγάλη
κανδύλα ἀναγράφει

«Σοφία Βρίγκη τοῦ ποτὲ Γ. Καρτζιώτη 1845».

Αἱ τοῦ Τέμπλου εἰκόνες πᾶσαι εἰσιν ἐπάργυροι μετὰ
τῶν ἑξῆς ἐπιγραφῶν.

Εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀναγράφει:

Ἡ εἰκὼν ἀφιερῶθη παρὰ τοῦ Ἀντ. Βασιλείου ἐξ Ἔργων,
τὸ δ' ἀργυροῦν ἐπικόσμημα ἐγένετο δαπάνη εὐσεβῶν
τινῶν ὁμογενῶν 1841. Διὰ χειρὸς Κων. Γηρέτζου τοῦ ἐκ
Καλλιάρτης τῆς Ἠπείρου ὡς καὶ τὰ ἐπικοσμήματα τῶν τῆς
Θεοτόκου καὶ Ἁγίου Νικολάου δύο εἰκόνων».

Ἐπὶ εἰκόνας τῆς Θεοτόκου

«Ἡ εἰκὼν ἀφιερῶθη παρὰ Λαυρεντίου Πατζηδιώτου ἐξ
Ἔργων, τὸ δ' ἀργυροῦν ἐπικόσμημα ταύτης ἐγένετο δα-
πάνη Δημ. Σκούπα ἐκ Πρεβέζης».

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου

«Ἀφιερῶθη ὑπὸ Κων. Μιστροβάκη 1856»

Ἐπὶ εἰκόνας τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης

«Ἰω. καὶ Πολυξένη Συνοδινοῦ»

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ Ἁγ. Νικολάου

«Ἀφιερῶθη ὑπὸ Ἀγγέλου Γιαννικέση Ζακυνθίου 1839».

Ἐπὶ εἰκόνας τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος

Ἀφιερῶθη ὑπὸ Ἀγγέλου Γιαννικέση Ζακυνθίου 1856».

Ἐπὶ εἰκόνοσ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου
Ἐπιέρωμα Γεωρ. Ἰω. Χατζηκώστα 1848, Ἀπριλίου 23,
δι' ἐπιστοσίας Γ. Μίτζη».

Ἐπὶ εἰκόνοσ τῆσ Ἁγίασ Τριάδοσ
Ἐπιέρωμα Α τοῦ Κ. Κ. Γ. Κ.».

Αἱ κάτωθεν τῶν μεγάλων τούτων ἀργυρῶν τοῦ Τέμ-
πλου εἰκόνων, ὑπάρχουσαι μικραὶ πρὸσ ἀσπασμὸν εἰκόνεσ
ἀναγράφουσι πᾶσαι

«Δῶρον ἐξ Ἱεροσολύμων».

Ἐν τῷ Σολέᾳ τοῦ Ναοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τῶν τοί-
χων ὑπάρχουσι δύο μεγάλαι Ἐλαιογραφίαι μὲ πολυτελεῆ
πλαίσια, ὧν ἡ ἀξία ὑπολογίζεται εἰσ 100 χιλ. φράγκα, παρι-
στῶσαι τὸν Ἰησοῦν καλοῦντα τὰ παιδία, καὶ τὸν Ἰωάννην
βαπτίζοντα, ἔργα τοῦ διασήμου ζωγράφου «Gezzare de I'
acqua 1854».

Ἐντὸσ τοῦ Ἱεροῦ Βήματοσ εἰσ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Παν-
τελεήμονοσ ἀναγράφεται

Ἐπιέρωμα Γεωρ. Κόντογλου 1806».

Ὁ τῆσ εὐλογίασ τίμοσ Σταυρὸσ
«δι' ἐξόδων Κ. Βαρδάκα».

Τὸ Ἱερὸν Ἀρτοφόριον
«Α. Κ. Α. Γ.»

Τὸ μικρὸν Ἀρτοφόριον
«Γ. Ι. Χ. Κ. — Α. Γ.»

Ἐπὶ ἀρχαίου ἀργυροῦ δίσκου
Ἐπιερῶθη παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰω. Ταμβίσκου»

καὶ ἐπὶ ὁμοίου δίσκου

Ἐπιερῶθη παρὰ τοῦ Κυρίου Γεωρ. Ἰωάννου»

καὶ ἐπὶ ἄλλου δίσκου

Ἐπιερῶθη παρὰ τοῦ Κυρίου Παράσχου Κοτράρου».

Υπάρχουσι τέσσαρα πολυτελή Εὐαγγέλια μὲ τὰς ἐξῆς ἐπιγραφάς.

«*Ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἔκδοσις Βενετίας 1780*»

«*Ἀφιέρωμα παρὰ τοῦ ἐδῶ Δημ. Ν. Ἀποστολοπούλου. Τριέστιον 15 Ἰουλίου 1839*».

«*Παράσχος Κοιτράρος ὁ ἐκ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ Ἀναπλίου ὄν, ἀφιέρωσε τὸ παρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον εἰς τὴν τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Νικολάου τιμωμένου, ἵνα μνημονεύηται ἐν τε τῇ Ἱερᾷ Προθέσει καὶ ἐν τῇ παρρησίᾳ αἰέποτε — 14 Ὀκτωβρίου 1786*».

Τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον εἶναι ἀσυνήθους μεγέθους μὲ πολυτελὲς περίβλημα εἰς Ρωσικὴν γλῶσσαν.

Τὸ Ἱερὸν Ποτήριον

«*Ἐγένετο δι' ἐξόδων τοῦ τιμωτάτου Κυρίου Νικ. Πλαστάρου*».

Ἔτερον πολυτελὲς Ποτήριον

«*Μνήσθητι Κύριε τῶν δούλων σου Χρυσάνθου Ἱερομο-
νάχου Μανώλη Μαρίας 1819*».

Τὸ ἱερὸν ἄμφιον τοῦ ἀέρος

«*Α. Δ. 1848*»

Τὸ Ἱερὸν ἀντιμίνσιον

«*Θυσιαστήριον θεῖον καὶ ἱερὸν τοῦ τελεῖσθαι ἐν αὐτῷ ἀγίαν καὶ θεῖαν ἱερουργίαν, ἀγιασθὲν ὑπὸ τῆς θείας χάριτος τοῦ Παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ Πνεύματος, ἔχειν τε ἐξουσίαν τοῦ ἱερουργεῖν ἐν τόπῳ τῆς Δεσποτίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καθιερωθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Πανιερωτάτου Ἀγίου Πατρῶν καὶ Ἡλιδος Μισαήλ 1856*».

Ὁ αἰδιδιμος Μισαήλ ὁ Ἀποστολίδης διετέλεσε ἐφημέριος καὶ διδάσκαλος ἐνταῦθα, ὁ εἶτα καθηγητὴς καὶ Πρύτανης τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν γενόμενος.

Ἐπὶ ἄλλων μικρῶν εἰκόνων ἀναγινώσκομεν τὰς ἑξῆς ἐπιγραφάς.

Ἐπὶ εἰκόνοσ τῆσ Ἀναστάσεωσ

«Διὰ χειρὸσ Δημ. Εὐβοαίωσ 1834».

Ἐπὶ εἰκόνοσ τοῦ Νυμφίου

«Διὰ χειρὸσ Δημ. Χατζῆ Λαμπρινοῦ Σμυρναίου 1834
Μαρτ. 28».

Ἐπὶ εἰκόνοσ τοῦ Σωτήροσ Χριστοῦ

«Χεῖρ Χ'' Λαμπρινοῦ Σμυρναίου ΑΩΙΕ»

Ἐπὶ εἰκόνοσ τῆσ Ἀγίασ Τριάδοσ

«Δέησισ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Νικολάου Δαμουλῆ ΑΨΟΖ
(1777)· χεῖρ Πολυχρονίου τοῦ ἐκ Χάνδακοσ τῆσ Κρήτησ».

Ἐπὶ εἰκόνοσ τοῦ Ἀγίου Νικολάου

«Τῶ ἐν Τεργέστη Ἱερῶ Ναῶ τοῦ Ἀγ. Νικολάου
δώρημα

Κασσάνδρασ Ἀ. Πετροκοκκίνοσ».

V

Οὕτωσ ἔχουσι νῦν πᾶσαι αἱ ἐν τῷ Ναῶ καὶ τῷ Νε-
κροταφείῳ ἐπιγραφαὶ τῆσ ἐνταῦθα Ἑλληνικῆσ κοινότητοσ,
ἅσ ἀντέγραψα εἰσ διαιώνησιν τῶν ὀνομάτων εὐσεβῶν καὶ
φιλογενῶν δωρητῶν, οἵτινεσ προθύμωσ εἰσέφερον ἔκπαλαι
πρὸσ ἴδρουσιν καὶ διατήρησιν τῆσ ἐν ἀκμῇ ἔτι νῦν Τεργε-
σταίασ Ἑλληνικῆσ κοινότητοσ τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν σχο-
λῶν αὐτῆσ.

Ἐν Τεργέστη

Ἀρχιμ Ἱεζεκιὴλ Βελανιδιώτησ

Ο ΠΑΤΗΡ

ΚΑΤΑ FRANK THOMAS¹

Σοβαρώτατον, ἐπὶ παραδείγματι, εἶνε τὸ γεγονός· ὅτι, μητέρες τινὲς ἐπεμβαίνουνσι πολλῶν, ὅπως ἀναβάλωσιν ἢ ὅπως μετριάσωσιν τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπιβαλλομένην τιμωρίαν· τοῦ γεγονότος τούτου αἱ συνέπειαι ἐπιβλαβέσταται εἶναι καὶ ἀλεθριώτατα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν τέκνων· ὁ πατήρ, ὅστις ἐπιβάλλει τὴν τιμωρίαν ὀφείλει καὶ δικαιούται νὰ μετριάξῃ ἢ καὶ νὰ ἀναβάλλῃ αὐτήν· δὲν εἶναι ἴδιον τῆς μητρὸς τὸ τοιοῦτο· διότι ἄλλως τὰ τέκνα θὰ ἀποκτήσωσιν τὴν συνήθειαν νὰ παραπονῶνται εἰς αὐτήν διὰ τὴν πρὸς αὐτὰ διαγωγὴν τοῦ πατρὸς καὶ ἡ διαφωνία δὲν θὰ βραδύνη νὰ παρουσιασθῇ ἐν τῷ οἴκῳ.

Αἱ τιμωρίαι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐφαρμόζωνται ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ τέκνον νὰ διαβλέπῃ δι' αὐτῶν καρδίαν, ἥτις τρυφερῶς ἀγαπᾷ αὐτό, ἢ δὲ μήτηρ συγχωροῦσα ἄς δεικνύῃ εἰς τὸν νῆδον τῆς ὅτι εἶναι ἀσθηρὰ, πολὺ ἀσθηρὰ, πρὸς τὴν κακίαν. Τὸ τέκνον πρέπει νὰ ἐννοῇ πάντοτε ὅτι αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς αὐτὸ τιμωρίαι ἐνοχλοῦσι καὶ λυποῦσι τοὺς ἐπιβάλλοντας αὐτὰς γονεῖς· ὅτι τὸ κατ'ἤκον τῆς ἐπιβολῆς τῶν τιμωριῶν εἶναι κατ'ἤκον ὀχληρὸν καὶ δυσάρεστον διὰ τοὺς γονεῖς, οἵτινες ἐκτελοῦσιν αὐτό, παρὰ τὴν ἑαυτῶν θέλησιν, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ τέκνου καὶ οὐχὶ πρὸς ἐκδίκησιν. Ἐπίσης τὸ τέκνον πρέπει νὰ γνώσκῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ εὕρῃ συγχώρησιν, τὴν ὁποίαν ἠρνήθη εἰς αὐτὸ ὁ πατήρ· διότι ἀμφότεροι οἱ γονεῖς του εἶναι συμφωνότατοι, ὥστε ὅτι πράττει ὁ εἰς τὸ ἀποδέχεται καὶ τὸ ἐπιδοκιμάζει ὁ ἄλλος. Τὸ τοιοῦτο εἶναι ὁ ρος οὐσιώδους πάσης καλῆς ἀνατροφῆς.

Καὶ τίς εἶναι ἄρα γε ὁ σκοπὸς τῆς καλῆς ταύτης ἀνατροφῆς; Σκο-

1) Ἴδε Νέα Σιών Τόμος Ι'. τεύχος Ε'.—ΣΤ'. σελ. 412—424.

πὸς τῆς καλῆς ἀνατροφῆς εἶναι κυρίως νὰ ἐξυψώσῃ τὸ τέκνον, νὰ κα-
ταστήσῃ δῆλα δὴ αὐτὸ ἱκανὸν νὰ φθάσῃ, ὅσον τὸ δυνατόν, εἰς τὸ ἰ-
δεῶδες τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, εἰς τὴν πλήρη ἀκμὴν καὶ ἀνιδήσιν τῶν
πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων, διὰ τῶν ὁ-
ποίων ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐκαστος ἀνθρώπος ἐρχόμενος εἰς
τὸν κόσμον περικλείει ἐν ἑαυτῷ δυνάμεις κεκριμμένας, ἱκανότητος δια-
φόρου, αἵτινες ἐδόθησαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ἀναλόγως τῆς
ἰδιαζούσης αὐτοῦ κλήσεως. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη ἵνα ἀνακαλύψωμεν
τὰς δυνάμεις ταύτας καὶ νὰ θέσωμεν αὐτὰς εἰς ἐνέργειαν οὕτως, ὥστε
τὸ τέκνον διὰ τῆς κανονικῆς ἀναπτύξεως τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ νὰ
δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. Ἐν
ἔργον τῶν γονέων καὶ μάλιστα τὸ τοῦ πατρὸς εἰς τοῦτο κυρίως συνί-
σταται: νὰ βοηθήσῃ δῆλα δὴ τὸ τέκνον εἰς τὸ νὰ πραγματώσῃ τὸ εἶ-
ναι αὐτοῦ, νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως,
ἀφιερῶν ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν καὶ περίσκεψιν εἰς τὴν ἰδιάζου-
σαν αὐτοῦ κλήσιν¹. Ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι, ὅσοι γονεῖς ἀνατρέφουσι
τὰ τέκνα αὐτῶν χάριν ἑαυτῶν, ἐπὶ σκοπῷ ἐγωϊστικῷ, ἀκολουθοῦσι στρε-
βλὴν καὶ σχολιὰν ὁδόν, διότι ἐν τῇ ἀνατροφῇ δὲν πρόκειται περὶ αὐ-
τῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν τέκνων αὐτῶν οὐχὶ τὸ τέκνον διὰ τοὺς γονεῖς,
ἀλλ' οἱ γονεῖς διὰ τὸ τέκνον ἐδόθησαν.

Ἴδου διὰ τί ἡ θέσις καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς εἶ-
ναι ἐξαιρετικὸν διδασκαλεῖον αὐταπαρνήσεως. Ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη ἰδέα
οὐδαμοῦ ἀλλαχῶ, ὅσον ἐν τῇ ἀνατροφῇ, παρουσιάζεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς
τῇ πραγματικότητι· ὅστις θέλει νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, πρέπει νὰ
ἀπολέσῃ αὐτὴν καὶ ὅστις θέλει νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, πρέπει νὰ
λησμονήσῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ· ἂν θέλῃ νὰ ζήσῃ, πρέπει νὰ ἀποθάνῃ.
Εἶναι δυστηγῶς πολυάριθμοι οἱ τετηφλωμένοι ἐκείνοι γονεῖς, οἵτινες
ναυαγοῦσι καὶ ἐξοκέλλουσιν ἐν τῇ ἀνατροφῇ τῶν τέκνων αὐτῶν, οἵτι-
νες πρὸ παντὸς ἀγαπῶσιν ἑαυτούς· ἢ πρὸς τὰ τέκνα ἀγάπη αὐτῶν εἶ-
ναι ἐγωϊστικὸς μετημφισμῶς.

Ὅπως ἐπιτύχῃ τις ἐν τῇ ἀνατροφῇ, ὑπάρχει καὶ ἄλλο τι σημεῖον,

1) Ὁ σκοπὸς οὗτος τῆς καλῆς καὶ ἀρετῆς ἀνατροφῆς, τὸν ὁποῖον θέτει ὁ συγ-
γραφεὺς, ὡς μάλιστα διατυπῶνται οὗτος ἐν τῷ πρωτοτύπῳ (παρὰβλ. *Frank Tho-
mas, La famille*, σελ. 80—81), φαίνεται πως ἡμῖν περιορισμένος, ὡς ἔχον ὑπ'
ἑσθὺν μᾶλλον τὸν ἐπίγειον τοῦ ἀνθρώπου προορισμὸν καὶ τὴν ἐπίγειον ἐνὸς ἐκά-
στου κλήσιν· διότι μόνη αὕτη ποικίλλει καὶ ἰδιάζει παρ' ἐκαστῶ ἀτόμῳ· ἐν ᾧ ἡ
κυρίως πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ἑσθὺν ἡ καλὴ χριστιανικὴ ἀνατροφή, εἶναι ὁ αὐτὸς διὰ
πάντας συνιστάμενος εἰς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐξομοίωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς
τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ μακαριότητος. Σ. Μ.

τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ λησμονῇ. Πρέπει δῆδα δὴ οὗτος νὰ καταστήσῃ αἰσθητὴν εἰς τὸν υἱὸν του τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν καί, πρὸς τοῦτο, πρέπει νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὸν εἰς πλήρη καὶ τελείαν ὑπακοήν. Ἡ ὑπακοὴ αὕτη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη δύναται νὰ εἶναι μᾶλλον ἀπόλυτος καὶ τυφλή, οὐδ' ὑποχρεοῦται ὁ πατήρ νὰ παρέχῃ πλήρεις καὶ σαφεῖς ἐξηγήσεις ἐν πάσῃ περιπτώσει· διότι τὸ τέκνον δὲν ἔχει εἰσέτι τὴν ἀπαιτουμένην κρίσιν καὶ νόησιν διὰ νὰ νοῆῃ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ πάντα. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑπικουή, χωρὶς νὰ ἐκνοῆ, πρέπει νὰ ὑπακούῃ, μόνον διότι ἡ διαταγὴ ἐδόθη παρὰ τοῦ πατρὸς. Τοῦτο πρῶτον δὲν θὰ βραδύνη νὰ κατανοήσῃ ὅτι καλῶς ἔπραξε καὶ τότε θὰ ἀναπτύχῃ ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ ἡ πλήρης πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐμπιστοσύνη· ἢ ἀ κατανοήσῃ κατὰ μικρὸν καὶ ἀνεπαισθήτως ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις φέρει τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, εἶναι προσωπικότης, ἥτις ἀγαπᾷ αὐτὸ καὶ ἥτις ἐπιδιώκει καὶ ἐπιποθεῖ τὴν εὐτυχίαν αὐτοῦ καὶ τότε τελείως θὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτόν· εἰς τὸ ἔξης θὰ ὑπακούῃ ἤδη οὐχὶ διὰ τῆς βίας, ὡς πρότερον, ἀλλ' ἐξ ἐμπιστοσύνης, διότι δὲν δύναται νὰ δυσπιστῇ πρὸς τὸν πατέρα του.

Μετὰ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἡ ἡλικία προχωρεῖ καὶ τὸ τέκνον ἀναπτύσσεται, ἡ ἐμπιστοσύνη αὕτη θὰ καθίσταται ὀλονὲν καθαρωτέρα καὶ μᾶλλον νοητή· ὁ πατήρ θὰ δύναται νὰ ἐξηγῇ ἤδη εἰς αὐτὸ μικρὸν κατὰ μικρὸν πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε δὲν ἐνόει καὶ οὕτω τὸ πνεῦμα αὐτοῦ θὰ φωτίζεται σὺν τῷ χρόνῳ περισσότερο· θὰ ὑπακούῃ μετ' εὐχαριστήσεως καὶ φαιδρότητος, ὅχι μόνον διότι συναισθάνεται ὅτι ἐν τῇ ὑπακοῇ εὐρίσκεται τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ καὶ διότι ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του καὶ θέλει νὰ εὐχαριστήσῃ αὐτόν.

Τότε καὶ αἱ διαταγαὶ τοῦ πατρὸς θὰ μεταβάλλωσι πλέον τύπον καὶ χαρακτῆρα· θὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἀβεντικά, διδόμεναι πλέον ὡς συμβουλαὶ καὶ παραινήσεις, ἡ δὲ ὑπακοὴ τοῦ τέκνου θὰ καθίσταται ἐλευθερωτέρα. Θὰ ἔλθῃ δὲ ἡ γλυκυτάτη ἐκείνη στιγμή, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ πατήρ θὰ δύναται νὰ προσλάβῃ τὸ τέκνον του ὡς σύντροφον ἐν τῇ ἐργασίᾳ του, θὰ χειραφετήσῃ αὐτὸ καὶ θὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸ τῆς πατρικῆς κηδεμονίας, διότι ἤδη ἔφθασεν εἰς τὴν πρέπουσαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἡλικίαν. Ἡ ράβδος τίθεται ἤδη κατὰ μέρος, αἱ προσταγαὶ μεταβάλλουσι χαρακτῆρα καὶ τὸ τέκνον δύναται ἤδη ν' ἀναφωνήσῃ· Πατέρα! μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, ὁ δὲ πατήρ νὰ ἀπαντήσῃ· Υἱέ μου! μετὰ συγκινήσεως βαθυτέρας, ἢ ὅτε πρῶτην φορὰν ἤκουε ψελλίζον τὸ τέκνον του τὴν λέξιν « παπᾶ ».

Καὶ οὕτω λύεται τὸ λεπτότατον ἐκεῖνο πρόβλημα τῆς ἐπὶ τοῦ τέκνου ἐξασκήσεως τοιαύτης ἐξουσίας, ὥστε νὰ χειραφετῆται τοῦτο βαθ-

μηδόν· τὸ τέκνον καθίσταται οὕτως ἐλεύθερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐξουσίας περιεσχεμμένης καὶ φρονίμοι, ἤτις ᾠδήγησεν αὐτὸ κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν ὑποταγὴν εἰς ἑτέραν ἐξουσίαν ἀνωτέραν, τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως δηλαδὴ ἐξουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἣτις εἶναι ἡ μόνη αὐθεντική καὶ ὀριστική ἐξουσία διὰ πλάσμα ἐλεύθερον. Τοῦτο ἄφ' οὗ κατορθωθῆ καὶ ἐπιτελεθῆ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἄνθρωπος, δηλαδὴ πλάσμα ἐλεύθερον ἐν τῇ ὑπακοῇ καὶ ὑπήκοον ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ.

Ἄλλ' ἐν τέλει πρέπει νὰ εἴπωμεν μεγαλοφώνως ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτῆ καὶ τὸ αὐθεντικὸν κῆρος τοῦ πατρὸς, ὅπερ τόσον ἀναπόφευκτον καὶ ἀναγκαῖον εἶναι διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν, τότε μόνον ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ τέκνου, ὅταν ὑποτάσσεται εἰς τὴν ὑψίστην ἐξουσίαν καὶ εἰς τὸ ὕψιστον κῆρος τοῦ Θεοῦ· τὸ τέκνον μόνον τότε ὑπακούει καὶ ὑποτάσσεται πραγματικῶς καὶ εὐχαρίστως, ὅταν συναισιδάνηται καὶ κατανοῇ ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ δίδων εἰς αὐτὸ τὰς διαταγὰς ἐκτελεῖ ἔργον ὑπακοῆς εἰς θέλησιν ἀνωτέραν. Ὅταν ὁ πατήρ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς, τότε ἔχει ἠθικῶς τὸ δικαίωμα νὰ συστήσῃ εἰς τὸ τέκνον του νὰ εἶναι ἠθικόν. Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ στηρίζεται πᾶσα ἡ αὐθεντία καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ πατρὸς.

Σήμερον ἀκούει τις πολλάκις πατέρας νὰ παραπονῶνται ὅτι ματαίως κοπιᾶσαντες οὐδόλως κατώρθωσαν νὰ ἐμπνεύσωσι τὴν ὑπακοὴν εἰς τὰ τέκνα των καὶ ὅτι ἀπώλεσαν πᾶσαν ἐλ' αὐτῶν ἐξουσίαν. Πόθεν ἄρα γε προέρχεται τοῦτο; Πρώτιστα πάντων ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, οὗτοι ἠθέλησαν νὰ ἐκδιώξωσι τὸν Θεὸν ἐκ τῆς κωνανίας καὶ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς φαντάζονται ὅτι ἡ πίστις εἰς Θεὸν εἶναι ἔργον τῶν ἡλιθίων, ἀνάξιον δὲ δι' ἄνθρωπον πεπολιτισμένον τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος κηρύττουσι μεγαλοφώνως ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει, ἢ ὅτι, καὶ ἂν ὑπάρχει, δὲν πρέπει νὰ φροντίζωμεν περὶ αὐτοῦ, διότι καὶ ἐκεῖνος οὐδόλως ἐνδιαφέρεται περὶ ἡμῶν. Συχνάκις ἐπαναλαμβάνουσι ὅτι, ἡ ἐπιστήμη ἀρετὴ ὅπως ἰκανοποίησιν πᾶσας τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἀνεπτυγμένων πνευμάτων· αὕτη δύναται ἰδίως νὰ παρῶσῃ εἰς τὸν πατέρα τὴν βοήθειαν, τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην διὰ νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα του!

Ἴδου λοιπὸν ὅτι ἄρχονται οἱ τοιοῦτοι νὰ φερῶσιν ὅτι ἔσπειραν ἔσπειραν τὴν ἀθειάν καὶ φερῶσιν τὴν ἀναρχίαν· οὐδὲν τούτου φυσικώτερον καὶ λογικώτερον. Ἄφ' οὗ δὲν ὑπάρχει Θεός, ἄφ' οὗ δὲν ὑπάρχει ἐξουσία ἀνωτέρα, τότε ὁ νόμος τοῦ ἰσχυρότερου ἰσχύει ὡς νόμος ἀνθρώπινος, τὸ δὲ τέκνον ὅταν καταστῆ ἰσχυρότερον τοῦ πατρὸς του, ὅταν αἰξινήῃ καὶ ὑπερβῆ τὸν πατέρα του κατὰ τὴν φυσικὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὴν νοητικὴν ἀνάπτυξιν, νὰ περιφρονήσῃ αὐτὸν μάλ-

λον ἢ ἦιτον εὐγενῶς καὶ θὰ ἐρωτᾷ αὐτὸν μετ' ἐκπλήξεως τίνι δικαιώματι δίδει εἰς αὐτὸ διαταγὰς.

Πατέρες, οὔτινες ἀναγινώσκετε τὰς γραμμὰς ταύτας, ἢ σκέψις αὐτῆ σὰς προξενεῖ φόβον καὶ φρίκην; τότε λοιπὸν ὑποτάγητε εἰς τὴν ὑπεροχὸν ἔξουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀποδίδετε εἰς Αὐτόν τὸ ὀφειλόμενον σέβας καὶ τὴν ὑπακοήν· καταστήσατε τοὺς ἑαυτοὺς σας υἱοὺς τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τὸ νὰ δυνηθῆτε νὰ καταστήσητε ἕκαστον τῶν οὐκείων σας ναὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ.

Η ΜΗΤΗΡ

Ἀπαντῶνται ἐν τῇ συγχρόνῳ ἡμῶν κοινωνίᾳ πολυάριθμα ζῶντα ἔρειπια, ἅτινα γεννῶσι τὸν οἶκτον καὶ τὴν ὀδύνην ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Ἴδου ἐνταῦθα ταλαίπωρός τις ἀσθενής, οὔτινας ὀλόκληρος ὁ βίος εἶναι μακρὰ καὶ ἀτελεύτητος βίβασος. Στερούμενος τῆς ἀπαιτουμένης σωματικῆς ὑγιείας καὶ εὐεξίας ἠστούχησε καὶ ἐναυάγησεν ἐν πάσαις ταῖς μέχρι τοῦδε ἐπιχειρήσεσιν αὐτοῦ, ἠναγκάσθη ἄκων νὰ παραιτηθῆ πασῶν τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ φιλοδοξιῶν, νὰ ἀρνηθῆ πάντα τοὺς εὐγενεῖς αὐτοῦ πόθους, νὰ συστειλῆ πάντα αὐτοῦ τὰ ἰστία καὶ νὰ συσπειρωθῆ ὡς κοχλίας ἐν τῷ ταπεινῷ αὐτοῦ κελύφει ἕνεκα τῆς ἀσθενείας, ἣτις ὁσημέρᾳ ἀύξανομένη ἐξαντλεῖ ἀδιακόπως τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ὑπερρεώθη νὰ ἐκτελῆ ἔργα μηδόλως ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰς ἑαυτοῦ ὀρέξεις, ἔφθασε δ' ἐπὶ τέλους στιγμῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν πᾶσα ἀπολύτως ἔργασίᾳ κατέστη δι' αὐτὸν δυσκολωτάτη. Δύσμοιρον καὶ ταλαίπωρον πλάσμα, αἰωνίως πάσχον καὶ ὑποφέρον καὶ ἐπιθυμοῦν τὸν θάνατον, ὅστις βρωδύνει νὰ ἔλθῃ. Τίς λοιπὸν εἶναι ἡ ἄμεσος ἢ ἡ ἔμμεσος αἰτία τῆς μεγάλης ταύτης δυστυχίας τοῦ κακοδαίμονος τούτου θνητοῦ; Εἶναι φρικτὸν εἰπεῖν, αὐτὴ ἢ γεννήσασα αὐτὸν μήτηρ, ἣτις δὲν ἔσχε τὴν δύναμιν οὐδὲ τὸν καιρὸν ὅπως φροντίσῃ θεόντως περὶ τῆς δυστυχιοῦς ταύτης ὑπάρξεως, ἦν ἢ θεία Πρόνοια ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτήν. Μήτηρ ἀνόητος καὶ ἄστοργος οὕσα, ἐγόμιζεν ἀνωτέρας ἑαυτῆς τὰς πρὸς περιθαλψιν τοῦ ἑαυτῆς τέκνου ἀπαιτουμένας φροντίδας· διὸ καὶ παρημέλησεν ὅλως αὐτὰς ἐπιδοθεῖσα εἰς ἀσχολίας ἄλλας, κάλλιον, ὡς ἐνόμιζε, πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἰδιοσυγκρασίαν προσαρμοζομένας καὶ ἢ ἀμέλεια αὐτῆ κατέστρεψε τὴν ὑγιείαν τοῦ τέκνου καὶ ἐδημιούργησε τὸ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν οἶκτρον ἔρειπιον

ἴδου τὸ ἔργον μητρὸς, ἥτις δὲν ἐξεπλήρωσεν ἀκριβῶς καὶ μετ' ἐπιμελείας τὴν ὑψηλὴν καὶ εὐγενεστάτην αὐτῆς ἀποστολήν!

Καὶ νῦν στρέψατε τὸ βλέμμα ὑμῶν πρὸς τὸ περαιτέρω κατακείμενον ἠθικὸν ἐκεῖνο ξερίπιον· εἶναι ἄνθρωπος ἐξεστραμμένος καὶ διεφθαρμένος καθ' ὀλοκληρίαν ἄνθρωπος, ἄνευ χαρακτῆρος καὶ χωρὶς ἠθικοῦ σθένους, ἐκτραπείς ἀνεπαισιθήτως καὶ παραπλανηθεὶς ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ· οἱ πειρασμοὶ πολλαπλασιασθέντες ἐγώπιον αὐτοῦ κατενίκησαν αὐτὸν καὶ ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ. Τὴν ἡδονὴν θηρεύων καὶ περὶ ταύτης μόνον ἐνδιαφερόμενος δὲν ἐνόησεν ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι μέγα καθήκον, ὃ δὲ κόσμος, ὅστις ἐπιτηδεότατα δελεάζει καὶ ἀποπλανᾷ τοὺς νέους, ἀποτροπιάζεται ἤδη αὐτὸν ὡς παρέχοντα αὐτῷ ὕνειδος καὶ αἰσχύνῃν· οἱ παλαιοὶ αὐτοῦ φίλοι δεικνύουσιν ἤδη διὰ τοῦ δακτύλου αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον ἐπικίνδυνον καὶ φευκτόν. Ἀληθῶς εἶναι ἔρμαιον τῶν φοβερῶν κυμάτων τῆς κοσμικῆς παραζώλης καὶ αἱ ἄβυσσοι μέλλουσι μετ' οὐ πολὺ νὰ καταβροχθίσωσιν αὐτὸν διὰ παντός.

Τίς λοιπὸν εἶναι ὁ αὐτοῦργὸς τοῦ δευτέρου τούτου ξερίπιου, ὅπερ χεῖρον τυγχάνει τοῦ πρώτου; Μία μήτηρ ἀκόμη! Μία μήτηρ, ἥτις ἀρχοῦντως ἴσως ἐφρόντισε περὶ τῆς σωματικῆς καὶ ὑλικῆς τοῦ τέκνου αὐτῆς εὐεξίας παρέχονσα αὐτῷ πάντοτε τὴν καλλιτέραν τροφήν, ἀλλ' ἥτις ἡμέλησεν ὅλως καὶ παρείδε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· μία μήτηρ, ἥτις ἐπιπολαίως ὅλως διεχειρίσθη τὸ ἔργον αὐτῆς ὡς παιδαγωγοῦ, οὐδ' ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ τέκνον αὐτῆς εἶχε τι σπουδαιότερον τοῦ σώματος, καρδίαν δὴλα δὴ καὶ συνείδησιν.

Τοῦναντίον ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις φαίνεται τοσοῦτον εὐτιχής, ὁ ἀνὴρ οὗτος, οὗτινος ἡ ὑγίεια φαίνεται οὔσα χαλιβδίνη, ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις, ὑγιῆς ὢν καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα, ἐκκληρορεῖ πιστῶς καὶ ἀνελλιπῶς τὸ ἑαυτοῦ καθήκον, ὁ πεπροικισμένος δι' αὐταπαρνήσεως, ὡς πολίτης, καὶ διὰ ζήλου θερμοῦ, ὡς Χριστιανός· ὁ ἐξαρκῶν ἐπὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐπίδρασιν ὀσημέραι ἀύξανομένην, ὁ ἀνὴρ οὗτος κατέστη τοιοῦτος χάρις εἰς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, ἥτις ἀφιερῶνθι ὀλοψύχως εἰς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας θεωροῦσα τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀνατροφῆς ὡς καθήκον ὕψιστον καὶ συνάμα τερπνότατον. Αἱ ἄπειροι τῆς μητρὸς ταύτης μικροφροντίδες, αἱ καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων μέριμναι, οἱ ἀναριθμητοὶ κόποι καὶ ἀγῶνες, οὓς κατέβαλεν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διαπαιδαγωγήσεως, πάντα ταῦτα διεμόρφωσαν βαθιμηδὸν τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, τὸν ἀδαιμάγνιτον τοῦτον καὶ ἀκέραιον χαρακτῆρα, ὃν ἀποδιανύζομεν σήμερον. Οὕτως ἐργασθεῖσα ἡ μήτηρ αὕτη εἰργάσθη ἅπ' εὐθείας ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότη-

τος ολοκλήρου και τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι ἔργον σπουδαιότατον και ὑπερφανῶς ὄραϊον.

Πολὺς σήμερον γίνεται λόγος παρὰ τοῖς πανεταιρισταῖς (socialistes) περὶ τῶν ἀδικιῶν δῆθεν τῆς τύχης και περὶ τῆς μεγάλης ἀνισότητος τῆς ἐπικρατοῦσης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ὧν οἱ μὲν γεννῶνται πλούσιοι, οἱ δὲ πένητες, οἱ μὲν ἀπολαύουσιν ἀφθόνως και ἀκόπως πάντων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν και πλεονεκτημάτων, οἱ δὲ στεροῦνται τῶν πάντων και μετὰ μεγίστης δυσκολίας μόλις κατέρθωσαν νὰ δημιουργήσωσι πόρους τινὺς εὐτελεῖς, ὅπως μὴ ἀποθάνωσι τῆς πείνης. Δὲν δυνάμεθα πράγματι νὰ ἀρνηθῶμεν τὴν ὑφισταμένην ταύτην ἀνισότητα, ἔχομεν ὅμως τὴν πεποίθησιν ὅτι οὐδεὶς γεννᾶται πτωχός, ὅταν ἔχη καλὴν και φιλόστοργον μητέρα· μία καλὴ και φρόνιμος μήτηρ μεῖζονα ἔχει ἀξίαν και προτιμότερα τυγχάνει παντὸς τοῦ ἀνὰ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς διεσχορπισμένου χρυσοῦ. Ἐκεῖνο, ὅπερ καθίστησι τοὺς ἀνθρώπους διαφόρους και γεννᾷ πράγματι τὴν ἀνισότητα μεταξὺ αὐτῶν, εἶναι ἡ παρουσία ἢ ἡ ἀπουσία τῆς φρονίμου μητρός.

Ὡ Χριστιανὰι μητέρες, οὕς ἱκετεύω, κατανοήσατε λοιπὸν τὴν σπουδαιότητα και τὸ οὐράνιον κάλλος τοῦ ἔργου, ὅπερ ἡ θεία Πρόνοια ἐνεπιστεύθη ὑμῖν. Εἶναι καιρὸς νὰ παύσητε πλέον νομιζουσαι τὰς περὶ τῶν τέκνων ὑμῶν φροντίδας ὡς ἀπώλειαν χρόνου, ὡς ταπεινώσιν ὑμῶν και ὡς ἀμαύρωσιν και εὐτελισμὸν τῆς ὑμετέρας ἀξίας. Εἶναι καιρὸς νὰ παύσητε ὑπολαμβάνουσαι τὸ καθήκον τοῦτο ὡς ἀσβολίαν εὐτελεῖ καὶ μονότονον, ἀναξίαν ὑμῶν και ἀντιφάσκουσαν πρὸς τοὺς ὑψηλοὺς ὑμῶν και ἰδεώδεις πόθους και ἀντικρὺς ἀντικειμένην πρὸς τὴν σπουδὴν και τὴν πνευματικὴν ὑμῶν ἀνάπτυξιν. Εἶναι καιρὸς νὰ ἀποβάλητε ἴδιη ἀπὸ τοῦ ἔγκεφάλου ὑμῶν τὴν πεπλανημένην ἰδέαν ὅτι ἡδίκηθητε δῆθεν ἐπὶ τοῦ Δημιουργοῦ ἔχουσαι κλησιν κατωτέραν τῆς τῶν ἀνδρῶν, ὧν ἐσφαλμένως και παραλόγως φθονεῖτε τὴν θέσιν. Αἱ ἐπιβαλλόμεναι ὑμῖν ἄπειροι φροντίδες τῆς οἰκονομίας και τῆς διατροπῆς, ἀνατροπῆς και διακοσμῆσεως τῶν ὑμετέρων τέκνων, δὲν εἶναι, ὡς νομίζετε, δεσμοὶ δεσιεύοντες τὰς ὑμετέρας χεῖρας,

1) Ἡ ἀνισότης αὕτη και ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὑφίσταται ἀνεκαθεν και θὰ ὑφίσταται ἴσως αἰωνίως· οὐδ' ἔσται ποτὲ δυνατὴ ἡ πραγμάτωσις τῶν χιμαιρικῶν ὀνείρων τῶν σοσιαλιστῶν και ἡ πλήρης και τελεία μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων κοινωνικὴ και οἰκονομικὴ ἰσότης, ἥτις, ὅπως ἔχει συνθήκας διατελεῖ νῦν ἡ ἀγθροπότης, βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας θὰ καταστῆ πρόξενος. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, ἡ ἐπικρατοῦσα ἀνισότης και ποικιλία εἶναι εἰς τῶν ἰσχυροτάτων συνεκτικῶν δεσμῶν, οἵτινες συνέχουσι και συγκρατοῦσι τὴν κοινωνίαν, και ἐνισχύουσι τὴν πρὸς ἀλλήλους στενὴν σχέσιν και συνάφειαν τῶν ἀνθρώπων, ὧν οἱ μὲν ἔχουσιν ἀπύλτον ἀνάγκην τῶν δὲ. Σ. Μ.

οὐδὲ λίθοι προσκόμματος ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ὑμετέρας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως· ὁ οἶκος δὲν εἶναι φυλακὴ καὶ ὁ βίος ὑμῶν δὲν εἶναι δουλεία!

Ἐπάρχουσιν ἀληθῶς πλεῖστοι μητέρες τοιούτους παραλόγους γογγυσμοὺς ἔκστομίζουσαι καὶ τοιούτων πεπλανημένων ἰδεῶν ἐμποροῦμεναι καὶ τοὺς ἑαυτῶν συζύγους ὡς αἰτίους πάντων τῶν κατατροχόντων αὐτὰς κακῶν ἀδίκως μεμφόμεναι. Ἄλλ' ἄς μοι ἐπιτρέψωσιν αἱ κυραὶ αὐταὶ ὅπως διαμαρτυρηθῶ ἐντόνως κατὰ τοῦ τοιούτου τρόπου

1) Ἡ παρεχομένη σήμερον εἰς τὸ θῆλυ γένος ἀγωγή καὶ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τῆς τρυφερωτάτης ἡλικίας διαφθείρει τὴν γυναῖκα· διαστρέφουσα δὲ τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῆς καθίστησιν αὐτὴν εὐεπίφορον εἰς τὴν κατωφύρειαν, ἣν προπαρεσκευάσαν ἤδη πρὸς καταστροφὴν αὐτῆς ἐκεῖνοι, οἵτινες κατ' ἐπίφρασιν κόπτονται ὑπὲρ αὐτῆς καὶ προσποιοῦνται ὅτι ἀγωνίζονται πρὸς ἐξύψωσιν αὐτῆς. Οὕτως, οὕσα ὑπὸ τῆς ἀνατροφῆς προδιατεθειμένη ἢ νεάνις, φύσει δ' εὐπιστον τείνουσα πάντοτε τὸ οὖς εἰς πᾶσαν φωνὴν τὸν ἐγωϊσμὸν αὐτῆς κολακεύουσαν, δέχεται ἀβασανίστως τὰς σατανικὰς ἰδέας, αἵτινες ἐκπορεύονται ἀπὸ τοῦ σχολιοῦ πνεύματος τῶν λεγομένων φεμινιστῶν (γυναικοφίλων) καὶ ἀπὸ τῶν ζοφερῶν σελίδων τῶν φυλῶν μυθιστορημάτων. Ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τούτων ἐμπνεομένη μορφώνει τὴν πεποιθήσιν ὅτι δὲν εὐρίσκεται ἐν τῇ προσηκούσῃ αὐτῇ θέσει καὶ νομίζει ἑαυτὴν ἡδικημένην ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός, ὃν ὑπολαμβάνει προνομιοῦχον ἑαυτῆς τυραννίσκον. Νομίζουσα ὅτι καταποντίζεται ὑπὸ τὰ ὑπερφύαλα κύματα τῆς ἀνδρικῆς ἰσχύος καὶ φιλαυτίας, ἀρτᾶζει, ὡς τινα κἄλω σωτηρίας, τὴν ὑπὸ τῶν νομιζομένων αὐτῆς φίλων ριπτομένην λέξιν τῆς «χειραφετήσεως» καὶ δι' αὐτῆς ἀγωνίζεται νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ἀδικιῶν τοῦ ἀνδρός καὶ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μεμφομένη. Ὅστις ὑπὸ τὴν πρόφρασιν δῆθεν τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐνομίας ἠψήσεν ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ μεροληπτικοῦ αὐτοῦ νόμου τὸ κύρος τοῦ ἀνδρός καὶ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὴν γυναικεῖαν ἀδυναμίαν!! Καὶ ὁμοίως, παρὰ πάσας τὰς διαμαρτυρίας καὶ φωνασκείας τῶν φεμινιστῶν, χειραφετήσις σημαίνει ἀνταρσία κατὰ τῆς φύσεως καὶ κατὰ τῆς νομίμου καὶ λογικῆς καὶ θεοσυστάτου τάξεως καὶ θέσεως τῶν πραγμάτων. Ἡ γυνὴ εἶναι ὁ στέφανος τῆς δημιουργίας, εἶναι τὸ λεπτοφινέστατον καὶ ἀβρότατον ἀριστούργημα τοῦ Πανσόφου καὶ Παντεχνίμονος ἢ Ἀριστοτέχου· εἶναι ἄνθρωπος ἴσος πρὸς τὸν ἄνδρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἠθικὴν αὐτῆς ἀξίαν καὶ κατὰ τὸν ὕψηλόν αὐτῆς προσορισμόν, ἐπὶ τῷ ὄρφῳ δμῶς νὰ μὲν γυνὴ τηροῦσα ἀπαρεγκλίτως τὴν ἰδιόζουσαν αὐτῇ τροχίαν καὶ τὸν ἰδιόζοντα κύκλον δράσεως καὶ ἐνεργείας ἐν τῇ κοινωνικῇ σταδιοδρομίᾳ. Ἐάν θελήσῃ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰ ὑπ' αὐτῆς τῆς φύσεως διαγραφόμενα αὐτῇ ὅρια καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἔργα ἀνδρός· ἐάν ζητήσῃ νὰ ὑπεισχύσῃ εἰς τὸ κοινοβούλιον, ἢ νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς ἔδρας τοῦ Πανεπιστημίου· ἐάν ἀναλάβῃ χαρτοφυλάκιον ὑπουργοῦ, ἢ ἀξίωμα ἱεροκήρυκος, ἢ σκαπάνην μεταλλευτοῦ, ἐκπίπτει ὅλως τῆς ἑαυτῆς θέσεως καὶ παύεται οὐδ' αὖτις ἀποβάλλουσα τὸν γυναικεῖον αὐτῆς χαρακτήρα καὶ τὴν γυναικεῖαν εὐφροσύνην καὶ σεμνότητά· θέλουσα νὰ ἑψωθῇ ταπεινοῦται καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ γείνη γυνὴ γίνεται μηδὲν διότι καθὼς ὁ ἀνὴρ δὲν δύναται νὰ γείνη γυνή, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ οὐδὲν δύναται νὰ γείνη ἀνὴρ. Σ. Μ.

τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ὀμιλεῖν. Προτρέπω τὰς μητέρας ταύτας, ἐγώ, ὅστις δὲν εἶμαι μὲν μήτηρ, εἶμαι ὅμως υἱὸς μητρὸς, ἵνα σκεφθῶσιν ἐπὶ μικρόν· διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι οὕτω δὲν θὰ βραδύνωσι νὰ κατανοήσωσιν, ὅτι κατέχουσιν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος. «Ἡ μήτηρ, ἣτις κρατεῖ τὸ λίκνον—εἶπεν ὁ Shakespeare—κρατεῖ τὸ σκῆπτρον τοῦ κόσμου». Ἡ μήτηρ εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ μεγάλου τούτου ποταμοῦ, ὅστις καλεῖται ἀνθρωπότης καὶ αὕτη δύναται νὰ δηλητηριάσῃ τὸν ποταμὸν τοῦτον, ἢ τοῦναντίον νὰ παράσῃ αὐτῷ ὕδωρ καθαρὸν καὶ διαυγές.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ βίου τὰ πάντα παρὰ τῷ παιδίῳ εἶναι τρυφερὰ καὶ εὐπλαστὰ· καὶ ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ καρδιά καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ φυσικὴ αὐτοῦ ἐν γένει ὑπόστασις· αἱ δὲ πρῶται ἐντυπώσεις χαράσσονται βαθύτατα ἐν αὐτῷ, ὡσεὶ ἐπὶ κηροῦ μαλακοῦ καὶ ὁ χρόνος ἦκιστα δύναται νὰ ἐξαλείψῃ αὐτάς. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἡλικίας τοῦ παιδὸς ἡ μήτηρ ἐξασκεῖ μεγίστην ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν κατέχουσα θέσιν πρωταγωνιστοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ περιπλόκῳ ἔργῳ τῆς ἀνατροφῆς. Πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ βρέφους ἡ φύσις ἔχει, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιφορητισθῆ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ὅπως μόνη ἐργάζεται πρὸς σχηματισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος· ἀλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς τὸ ὄν τοῦτο γεννηθῆ, ἡ φύσις ἀνατίθῃσι τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ διαμορφωτικοῦ αὐτῆς ἔργου εἰς ἕτερον, ἐκλέγουσα κατὰ προτίμησιν ὡς διαδόχον αὐτῆς τὴν μητέρα· διότι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τοσοῦτο δυσχερὲς καὶ λεπτεπίλεπτον καὶ ἀπαιτεῖ τοιαύτας καὶ τοσαύτας φροντίδας, ὥστε μόνη ἡ μήτηρ δύναται νὰ ἀντάποκριθῆ πρὸς αὐτάς· ὀλιγιστοὶ πατέρες θὰ εἶχον τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ὑπομονὴν ὅπως διεκπεραιώσωσι τελείως τοιοῦτον ἔργον. Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα ὑπάρχουσι μητέρες ἀποκαλοῦσαι ἑαυτὰς ἀνωφελεῖς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ θεωροῦσαι τὸ ἔργον αὐτῶν μάταιον καὶ ἀνάξιον πνευματικοῦ ὄντος! Οἶα τύφλωσις!

Καὶ ἡ θεία Πρόνοια ἐφρόντισεν ὅπως ἐφοδιάσῃ τὴν μητέρα διὰ πάντων ἐκείνων τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτῆς καθήκοντος. Ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος αὐτῆς, ἡ λεπτότης αὐτοῦ καὶ ἡ ἀβρότης, ἧς στερεῖται τὸ τοῦ ἀνδρός, μαρτυρεῖ ἀπεριφράστως, ὅτι ἡ γυνὴ δὲν ἐπλάσθη ὅπως ἐκτελῆ τὰς σκληρὰς ἐξωτερικὰς ἐργασίας, ἀλλ' ὅτι θέσις αὐτῆς καὶ στάδιον τῆς δράσεως αὐτῆς εἶναι ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία· ἐντὸς αὐτῆς καὶ οὐχὶ ἐκτὸς ἡ γυνὴ εὐρίσκει ἔργα ἀνάλογα ἀκριβῶς πρὸς τὰς φυσικὰς αὐτῆς δυνάμεις. Ἐλέχθη ὅτι ἡ καρδιά τῆς γυναικὸς εἶναι τὸ ἀριστοτέλημα τῆς φύσεως· τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς φυσικῆς

αὐτῆς ὑποστάσεως, τῆς ὁποίας ἡ λεπτότης, ἡ χάρις καὶ ἡ εὐκαμψία θαναμασιώτατα προσαρμόζονται πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ βρέφους. Ὅποια ὑπερφυσικὴ καὶ ἔξοχος ἐργασία τελεῖται κατὰ τὴν διάπλασιν καὶ γαλούχησιν τοῦ νηπίου!

Πόσον ἀσφαλὲς καὶ εὐτυχὲς εἶναι τὸ νήπιον τοῦτο ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς μητρὸς αὐτοῦ! Πόσον ἀνακουφίζει αὐτὸ ὁ κόλπος αὐτῆς ὁ ἄβροδ καὶ τρυφερὸς ὡς ἡ ἀπαλὴ φωλεὰ μικροῦ πτηνοῦ! Πόσον εἶναι εὐτυχεῖς, ὅσοι ἐγεύθησαν τῆς ἀνακουφίσεως ταύτης! πόσον δὲ δυστυχεῖς καὶ οἰκτιριμοῦ ἄξιοι, ὅσοι δὲν ἠξιώθησαν νὰ γνωρίσωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τὴν γωνίαν ταύτην τοῦ οὐρανοῦ! Λί θωπεῖται τῆς μητρὸς εἶναι..... σχεδὸν θωπεῖται τοῦ Θεοῦ. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας εἶπεν εἰς τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ μέρους τοῦ Λιωνίου «Θὰ γαλονγήσθε καὶ θὰ φέρησθε ἐπὶ τῶν βραχιόνων καὶ θὰ θωπεύησθε ἐπὶ τῶν γονάτων. Ὡς τέκνον, ὅπερ ἡ μήτηρ αὐτοῦ παραμυθίζεται, οὕτω καὶ ἐγὼ παραμυθίσομαι ὑμᾶς· ὄψασθε τοῦτο καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά».

Οὐ μόνον δ' ἡ φυσικὴ ὑπόστασις τῆς μητρὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ θαναμασιῶς προσαρμόζεται πρὸς τὸ ἔργον αὐτῆς. Πᾶσαι αὐτῆς αἱ ιδιότητες φαίνονται ἀφορώσαι εἰς τὴν μητρότητα. Ἡ προβλεπτικὴ αὐτῆς διάνοια, ἥτις μαντεύει μᾶλλον ἢ σκέπτεται, ἐννοεῖ εὐκολώτατα τὴν τοῦ παιδὸς· μεταξὺ τῆς νοήσεως τούτου καὶ ἐκείνης ὑπάρχει ἄρμονία μεγίστη. Ἡμεῖς οἱ ἄνδρες ἐπιχειροῦντες νὰ διδάξωμέν τι τὸν μικρὸν παῖδα μεταχειριζόμεθα συνήθως ἀποδείξεις ὑπερφολικὰς καὶ λεκτικὸν πλήρες δυσκόλων λέξεων καὶ ἰδεῶν ἀφρημένων καὶ δυσερμηνεύτων, οὐχὶ δ' ἀρκούσας εἰκόνας· διὰ τοῦτο μετὰ μικρὸν ἢ προσοχὴ τοῦ παιδὸς περισπᾶται καὶ ἐνθεν κάκεῖθεν διασκορπίζεται· παρακολουθεῖ τὴν μυῖαν, ἥτις ἴπταται πρὸ τοῦ ὑαλοπίνακος τοῦ παραθύρου, τὴν χρυσαλίδα, ἥτις παίζει μεταξὺ τῶν ἀνθέων, τὸ ἄστρον, ὅπερ λάμπει ἐν τῷ σφαιρώματι τοῦ οὐρανοῦ, τὸ πᾶν παρατηρεῖ καὶ παρακολουθεῖ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἡμετέραν διήγησιν καὶ διδασκαλίαν, ἥτις ἥκιστα μὲν αὐτὸ ἐνδιαφέρει, οὐκ ὀλίγην δ' αὐτῷ προξενεῖ ἀνίαν. Ἀΐνης ὅμως ἐπιφαίνεται ἡ μήτηρ καί, βλέπουσα τὰ συμβαίνοντα, ἄρχεται ἱστορίας τινος ἀπλουστάτης καὶ δι' ὀλιγίστων τινῶν κινήσεων τοῦ λεκτικοῦ αὐτῆς χρωστῆρος ζωγραφίζει πρὸ τῶν νοητικῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παιδὸς εἰκόνα τοσοῦτον ἐκφραστικὴν καὶ τοσοῦτο ζωηράν, ὥστε ἡ χρυσαλὶς εὐθὺς ἀφανίζεται καὶ τὸ ἄστρον ὠρριᾷ καὶ ἡ μυῖα λησιμονεῖται· ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ κατορθώσῃ ὁ παπᾶς διὰ τῶν ἀποδείξεων καὶ διὰ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ, τοῦτο κατώρθωσε δι' ὀλιγίστων καὶ ἀπλουστάτων λέξεων ἢ μὰ μὰ, ἥτις μόνη δύναται νὰ συγκρατήσῃ ἐν τῷ σῶφ πᾶν ὅτι ἐν τῷ μικρῷ παιδίῳ διακαῶς ἐπιθυμεῖ νὰ πετάξῃ.

Ἐν αὐτῷ λεκτέον καὶ περὶ τῆς θελήσεως τῆς μητρός. Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι, ὅπως ἀναθρέψῃ τις μικρὰ τέκνα, εἶναι ἀνάγκη ἀπόλυτος νὰ ἔχη ὑπομονὴν ἀληθῶς Ἰώβιον. Ὁ πατὴρ ἔχει πράγματι προοιμίαν ὑπομονῆς ἀφθόνοι, ἣς μεγάλην ποιεῖται χρῆσιν κατὰ τὸν ἕκτος τῆς οἰκίας βίον αὐτοῦ· οὐ μὴν ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ ἡ προοιμία αὕτη ταχέως ἐξαντλεῖται ἐπανερχόμενος οὗτος κατὰ τὴν ἐσπέραν εἰς τὴν οἰκίαν εἶναι κατὰ μέρος καὶ ἐξηνητημένος ἐκ τῆς ἐργασίας καὶ ἐκνευρισμένος ἐκ τοῦ ἀγῶνος τῆς βιοπάλης. Ἐχει λοιπὸν ἀνάγκην ἡσυχίας καὶ ἀναπαύσεως «τὰ μωρὰ» δὲν πρέπει νὰ θορυβῶσι πολὺ αἱ φωναὶ αὐτῶν, αἱ φιλονεικίαι, αἱ συμπλοκαί, ταχέως ἐξαντλοῦσι τὴν ὑπομονὴν τοῦ πατρὸς καὶ φέρουσιν αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν. Ἄλλ' ἡ μήτηρ, ὡς ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς τε φυσικῆς καὶ πνευματικῆς αὐτῆς ὑποστάσεως, ἰδίᾳ δ' ἕνεκα τῆς πρᾶξιός καὶ ὑπομονητικῆς αὐτῆς θελήσεως δύναται νὰ ὑπομείνῃ περισσότερον ἢ ὁ σύζυγος αὐτῆς. Μόνη ἡ μήτηρ ἔχει τὴν ἱκανότητα ἵνα ἐπὶ ὀλόκληρον ἡμέραν εὐρίσκηται μετὰ νεοσοσίας ὀρνιθίων, ἅτινα βόσκοντα ἀδιακόπως πιτίζουσιν. Ἄσμιᾳ νομίση δ' ὁ ἀναγνώστης ὅτι λέγομεν ὑπερβολὰς· δηλολογοῦμεν ὅτι πολλάκις καὶ τῆς μητρός ἡ ὑπομονὴ ἐξαντλεῖται καὶ τότε τὰ ραπίσματα ἀλλεπαλλήλως καὶ βροχηδὸν διαμοιράζονται δεξιὰ καὶ ἀριστερά· ἀλλ' ὅπως φθάσῃ μέχρι τοῦ σημείου τούτου, ἡ μήτηρ πρέπει νὰ ὠδηγήσῃ τὴν αὐτὴν εἰς τὰ ἔσχατα.

Ἄλλ' ἡ καρδιά τῆς μητρός; ὦ! Ὅποια μεγαλοπρέπεια! Δυσχερστάτη τυγχάνει ἀληθῶς ἡ ἀπεικόνισις αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἀψύχου χίρτου καὶ ἡ ἀρμόζουσα παράστασις τοῦ ἐξόχου καὶ ὑπερφουδοῦς ἐκείνου πράγματος, ὅπως καλεῖται μητρικὴ στοργὴ καὶ ἀγάπη. Ἴνα λάβῃ τις ἔννοιαν τῆς ἀγάπης ταύτης καὶ στοργῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδῃ τὴν μητέρα ἀγρυπνοῦσαν καὶ καταναλισκομένην καὶ ὡσεὶ κηρὸς τηκομένην πρὸ τῆς κλίης τοῦ ἀσθενοῦντος αὐτῆς τέκνου· πρέπει νὰ ἴδῃ αὐτὴν μειδιῶσαν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ σχολείου καὶ κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ μαθητικοῦ αὐτοῦ ἐλέγχου, ὅστις μαρτυρεῖ τὴν πραγματικὴν τοῦ τέκνου πρόδοον ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ τῇ ἠθικῇ αὐτοῦ ἀναπτύξει· πρέπει νὰ ἴδῃ αὐτὴν λυπομένην καὶ κλαίουσαν, ὅταν τὰ πάντα βαίνωσι κακῶς. Ὑπάρχουσιν ὄντως μητρικὰ δάκρυα, ἅτινα εὐγλωττότερον διερμηνεύουσι τοὺς ἐν τῇ μητρικῇ καρδίᾳ τεταμένους θησανροὺς τῆς ἀγάπης, ἢ πάντα τὰ ὠραιότερα συγγράμματα, τὰ παραματευόμενα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου.

Ἡ μητρικὴ αὕτη στοργὴ παρατηρεῖται συμφανῶς καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀλόγοις ζώοις¹, ἀμυδρὰ μὲν καὶ ἀσθενῆς παρὰ τοῖς ἀτελεστέροις

1) Ἄς ληφθῇ τοῦτο ἕν' ὅσιν πρὸς πλήρη κατανοήσιν καὶ τελειότεραν ἐκτί-

αὐτῶν, τελειοποιουμένη δὲ βαθμιδῶν καὶ ἐνισχυομένη ἐφ' ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὸν ἀνθρώπον, ἐν ᾗ ἀφικνεῖται εἰς τὸ ζενιθ τῆς ἑαυτῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειότητος καθισταμένη λογικὴ καὶ ἐκσυνειδήτος. Πάντες οἱ ἀνὰ τὴν φύσιν μεμονωμένως διεσκηρισμένοι μουσικοὶ τῆς μητρικῆς στοργῆς φθόγγοι συνοοῖνται ἐν τῇ γυναικὶ τῇ ἐκνοούσῃ τὴν ἑαυτῆς κλῆσιν καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν αὐτῇ ἁρμονίαν θαυμασιωτάτην, ἣτις φαίνεται οὕσα ἀπήχησις μουσικῆς οὐρανιας.

Πᾶσαι αἱ ἰδιότητες τῆς γυναικὸς θαυμασιώτατα συντείνουσι καὶ συντελοῦσι πρὸς πλήρωσιν τῆς ἑαυτῆς κλήσεως, ἣτις εἶναι νὰ εἰσαγάγῃ τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν ζωὴν. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε τάγμα τι ἱερεῶν, Ἐστιάδων καλουμένων, αἵτινες ἦσαν παρθένοι ἔργον ἔχουσαι νὰ ὑποδανίζωσιν ἀκαταπαύστως καὶ νὰ διατηρῶσιν ἄσβεστον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς Ἐστίας, ἣτις ἦτο ἡ θεὰ τῆς οἰκογενείας· φοβερὰ δὲ καὶ ἀπρηεστάτη τιμωρία ἀνέμενεν αὐτάς, ἐὰν παρημέλουν τὸ ἑαυτῶν ἔργον, ἀφίνουσαι τὸ ἱερὸν πῦρ νὰ σβεσθῇ, ἢ ἐὰν κατέστρεφον τὴν ἑαυτῶν παρθενίαν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐθάπτοντο ζῶσαι! Ἀλλὰ καὶ ἡ χριστιανὴ μήτηρ εἶναι ἱέρεια τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἔργον ἔχουσα νὰ συνδανίζῃ καὶ νὰ διατηρῇ τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἦν ὁ Δημιουργὸς ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτήν, ὡς πολῦτιμον παρακαταθήκην· οὐαὶ δ' αὐτῇ, ἐὰν καταχρᾶται τῆς παρακαταθήκης ταύτης, ἢ ἐὰν παραμελῇ αὐτήν!

Τὸ μέγα ἔργον τῆς μητρὸς εἶναι, ὡς εἴπομεν, νὰ εἰσαγάγῃ τὸ τέκνον εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτὸ βαθμιδῶν ἀπὸ τῆς ζωῆς τοῦ

μησιν τοῦ βαθμοῦ τῆς καταπτώσεως καὶ ἐξαχρειώσεως τῶν μητέρων ἐκείνων γυναικῶν, αἵτινες ἔχουσι καρδίαν μόνον ὅπως οἰστρηλατῇ αὐτάς εἰς τὴν ἀκόρεστον καὶ σατυρικὴν τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν· αἵτινες, ὅπως ἀπαλλάττανται τῶν πόνων καὶ ταλαιπωριῶν καὶ φροντίδων, ἕως συνεπάγεται ἡ γέννησις καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν τέκνων, καταφεύγουσιν ἀσπλάγγως, φρικτὸν εἰπεῖν, εἰς παντὸς εἶδους ἐκτροώσεις καὶ ἐμβρυοκτονίας, γινόμεναι παιδοκτόνοι ἐλαφροῦ καὶ ἡσύχῳ τῇ συνειδήσει, ὡσεὶ προῦκτειτο περὶ τῆς φυσικωτέρας καὶ λογικωτέρας πράξεως! Ἄλλαι δέ, ὀλιγώτερον τῶν πρώτων σκληραὶ καὶ θηριώδεις, περισσότερον δὲ συμπερονοτοσκόποι καὶ πρακτικώτερον περὶ τοῦ γήρατος αὐτῶν προνοοῦσαι, ἐπιτρέπουσι μὲν εἰς ἑαυτάς τὴν γέννησιν ἑνὸς ἢ δύο τέκνων, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ τὴν περαιοτέρῳ περὶ αὐτῶν μέριμναν ἀναδέτουσιν εἰς χεῖρας ξένας, εἰς τίτθας καὶ παιδαγωγούς μεμισθωμένας, ἵνα οὕτως ἐλεύθεραι αὐταὶ πάσης κατ' οἶκον ἀσχολίας ἀφιερῶνται ἀνεσχλήτως εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν τοῦ κόσμου τούτου ἀπολαύσεων. Ἀλλὰ τὸ χεῖριστον πάντων, ὅτι ὑπάρχουσι δυστηγῶς καὶ ἀνδρες οὐκ ὀλίγοι, οἵτινες ἐνθαρρύνουσι τὰς ἑαυτοῦς συζύγους εἰς τὰ βύρβαρα καὶ ἀπάνθρωπα καὶ μιὰρὰ αὐτῶν ἐγχειρήματα ταῦτα! Οἷα τύφλωσις! Οἷα ἀποκτίνωσις! Τί λέγω; Οἱ τοιοῦτοι γονεῖς καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ὀρμημεμύτου κτηνώδους φιλοστοργίας στεροῦνται! Σ. Μ.

σώματος εἰς τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πνεύματος διδάσκουσα αὐτὸ νὰ ἐπιγινώσκῃ ἑαυτὸ ὀλονὲν καλλίτερον καὶ χειρουργοῦσα αὐτὸ κατὰ μικρὸν εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ, πρὸς ὃν τοῦτο ἐκλήθη. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς μητρὸς θὰ εἶναι ἡμιτελές, ἐὰν αὕτη δὲν κατορθώσῃ νὰ θέσῃ τὸ ἑαυτῆς τέκνον εἰς προσωπικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ μετὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ· διότι μόνον διὰ τῶν σχέσεων τούτων δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ καταστῇ εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις τοῦ Θεοῦ, νὰ μορφωθῇ καὶ νὰ ζῆσῃ κατὰ Θεόν. Γινώσκω ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ μητέρες, αἵτινες ἐργαζόμεναι μετ' αὐταπαρνήσεως πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ, δὲν βλέπουσιν ἐν τούτοις ὀφθαλμοφανῶς τὰποτελέσματα τῶν ἑαυτῶν ἀγώνων· ἐνίοτε δὲ καὶ ἀποθνήσκουσι πρὶν ἄρρωσι τελείαν νίκη·ν· ἀλλ' ὦ μητέρες, αἵτινες ἀναγινώσκετε τὰς γραμμὰς ταύτας· ἐὰν ἔχητε ἀφιερῶσῃ τὰ τέκνα ὑμῶν εἰς τὸν Θεὸν πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν· ἐὰν μετὰ πίστεως καὶ κατανύξεως προσηυχῆθητε ὑπὲρ αὐτῶν καὶ μετ' αὐτῶν· ἐὰν ἐδιδάξατε αὐτὰ καὶ πρὸ πάντων· ἐὰν ἐδειξάτε αὐτοῖς ἐν τῇ ὑμετέρῃ βίῳ τὴν πραγμάτωσιν ἐκεῖνου, ὅπερ ἐδιδάξατε, μὴ ἀνησιγῆτε ποσῶς ὁ σπόρος, ὃν ἐσπεύρατε οὕτως ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ὑμετέρων τέκνων δὲν θὰ ἀπολεσθῇ. τάχιον ἢ βράδιον θ' ἀναβλαστῆσῃ καὶ θὰ καρποφορήσῃ, καὶ ὑμεῖς θὰ δυνηθῆτε, ἔστω καὶ μετὰ μακρὸν χειμῶνα, ἐνταῦθα ἢ ἐν οὐρανῷ, ν' ἀπολούσητε ἀφθονίας θεορισμοῦ.

Ἐργάτης τις ἐργαζόμενος ἐν τινὶ πόλει τῆς Ἑλβετίας, ἀπομακρυνθεὶς τῆς ἑαυτοῦ εὐσεβοῦς μητρὸς ἔσχε τὸ ἀτύχημα νὰ παρασυνθῇ εἰς φαύλην τινὰ συναναστροφὴν. Ἡμέραν τινά, ἐν ᾗ ἐξήρχετο τοῦ καπηλείου καὶ διηυθύνετο εἰς οἶκόν τινα ἀκολασίας, αἰσθάνεται αἴφνης ἑαυτὸν συνεχόμενον ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς δυνάμεως καὶ μὴ δυνάμενον οὐδὲ κατὰ βῆμα νὰ προχωρήσῃ. Ἐπέστρεψεν οἴκαδε χωρὶς νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν πειρασμόν· λίαν δὲ ἐκπεπληγμένος ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου ἔγραψε περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν μητέρα του, ἣτις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτόν, ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὑποδεικνυομένην ὑπὸ τῆς ἐπιστολῆς ἡμέραν καὶ ὥραν διετέλει αὕτη γονικλινὴς ἱκετεύουσα τὸν Θεὸν νὰ διαφυλάττῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς καὶ ὀδηγῇ αὐτὸν εἰς τὸ ἀγαθόν.

Αἱ προσευχαὶ τῆς μητρὸς, ἐὰν ἔχωσι συνοδεύσει ἀνατροφὴν κατὰ Θεόν, πάντοτε εἰσακούονται, ὁ δὲ χρόνος καὶ ὁ χώρος οὐδὲν ὀφείλονται νὰ ἐμποδίσωσι τὰποτελέσματα αὐτῶν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἤκουσα νὰ διηγῶνται τὴν ἱστορίαν νεαρῆς τινος Ἀμερικανίδος τελείως ἐξεστραμμένης καὶ βεβυθισμένης εἰς τὴν

ἀβυσσὸν τῆς ἁμαρτίας. Κυρία τις συναντᾷ αὐτὴν· καὶ ἀποπειρᾶται· ν' ἀποτεινῆ· πρὸς αὐτὴν συμβουλὰς τινὰς καὶ παραινέσεις καὶ νὰ ὑπομνήσῃ αὐτῇ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ· οἱ γέλωτες ὅμως τῆς πεπωρωμένης κόρης καὶ οἱ σαρκασμοὶ καὶ τὰ σκώμματα διεδέχθησαν τοὺς λόγους τῆς κυρίας, ἣτις διακόψασα αἴφνης αὐτὴν λέγει· ἔχετε ἀκόμη, δεσποινίς, τὴν μητέρα σας; Τὸ δυστυχὲς πλάσμα εὐρέθη ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ ἐσίγησε· τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐξέφραζε λύπην ὀξείαν, οὐδ' ἐτόλμησε πλέον νὰ εἴπῃ τι. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ διεφθαρμένη αὐτῆ κόρη ἤρξατο μεταβάλλομένη· δίδουσα ἔκτοτε προσοχὴν εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν φρονίμων δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν κατωφερῆ ὁδόν, ἣν πρότερον ἠκολούθει, καὶ νὰ μεταβάλῃ βίον ἡ ἀνάμνησις τῆς μητρὸς αὐτῆς ἀπέσπασεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀβύσσου.

Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ παρουσιάσωμεν ἐνταῦθα καὶ ἕτερα παραδείγματα τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν τῆς μητρὸς καταμαρτυροῦντα· ἀλλ' ἔχομεν τὴν πεποιθήσιν ὅτι, κατὰ τὴν μετὰ θάνατον ζωὴν ἐν τῷ ἐπουρανίῳ κόσμῳ, ὅταν τὰ παραπετάσματα θὰ ἀγαπετασθῶσι καὶ γυμνῆ· θὰ φανῆ ἡ ἀλήθεια, τότε θὰ δυνηθῶμεν πράγματι νὰ κατανοήσωμεν ἐπακριβῶς τὴν σπουδαιότητα τῆς μητρὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ βασιλείου τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ βασιλείου τοῦ σκότους· τότε ἡ γυνή, ἣτις τόσον συχνάκις γογγύζει καὶ μεμψιμοιρεῖ κατὰ τῆς ἑαυτῆς τύχης, τότε θὰ μάθῃ ὅτι, μᾶλλον ἢ ἥττον συνειδητῶς, ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότατον ὄργανον εἴτε τοῦ Θεοῦ εἴτε τοῦ Διαβόλου, μετὰ μὲν τοῦ πρώτου ἐργασθεῖσα πρὸς πληρῶσιν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δὲ τοῦ δευτέρου πρὸς κατοίκισιν τοῦ ἔδρου.

Ἴδου διὰ τί ἠθελον νὰ παρακαλέσω τὰς μητέρας, ἵνα γρηγορῶσι καὶ προσέχωσι φυλαττόμεναι ἀπὸ πάντων ἐκείνων, οἵτινες δι' οἰονδηποτε λόγον ἀγωνίζονται ν' ἀποτρέψωσιν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ πρωτίστου αὐτῶν καθήκοντος, τῆς ἀνατροφῆς δηλαδὴ τῶν τέκνων ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἐστίᾳ. Οἱ ὑπὲρ τῆς «χειραφετήσεως» ἀγῶνες τῶν γυναικοφίλων (feministes), αἵτινες ἀποστρέφουσι τὴν μητέρα ἀπὸ τοῦ πρώτου αὐτῆς ἔργου, θὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἀποσύνησιν τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἀντὶ νὰ βελτιώσωσιν αὐτήν. Δυσκόλως πράγματι δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς αἱ γυναῖκες ἡμῶν δύνανται νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ μητέρες καὶ οἰκοδέσποιναί καὶ δικηγόροι, ἢ ἰατροί, ἢ ποιμένες. Δὲν δύναμαι νὰ ἐννόησω πῶς θὰ κατορθώσωσιν αὐταὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ διευθύνωσι τὴν ἑαυτῶν οἰκογένειαν, νὰ φροντίζωσι περὶ τῶν ἰδίων τέκνων ἀσχολούμεναι εἰς τὰς μυρίας λεπτομερείας τῆς ἀνατροφῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ διέρχωνται τὰς ἡμέρας τρέχουσαι ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, ἢ ἐργαζόμεναι εἰς τὸ γραφεῖον δύνανται νὰ εἶναι πνευματώδεις καὶ εὐφυ-

έσται, δὲν ἔχουσιν ὅμως λάβει εἰσέτι τὸ πλεονέκτημα τῆς πανταχοῦ παρουσίας!

Αἱ μητέρες πᾶσαι ὀφείλουσιν ὅπως ἀποκρούσωσιν ἐπιμόνως πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ παραλύσῃ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν αὐ-

1) Πολλάκις καὶ παρ' ἡμῖν ἐλέχθη καὶ ἐγράφη, ὅτι οἱ φεσμοὶ οἱ περιορίζοντες τὴν γυναῖκα ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐν ταῖς οἰκιακαῖς ἀσχολίαις μεταβάλλουσιν αὐτὴν εἰς ἄεργον παράσιτον καὶ στεροῦσιν οὕτω τὴν κοινωνίαν μεγάλου ἀγαθοῦ καὶ δυσυπόλογιστον εὐημερίας, ἣτις ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς ἐφρόνσεως τοῦ κύκλου τῆς δράσεως τῆς γυναικὸς καὶ ἐκ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὰ βιοποριστικά τοῦ ἀνδρὸς ἐπαγγέλματα. Διὰ τῆς συμμετοχῆς ταύτης φρονοῦσι πολλοὶ ὅτι θὰ ὀρθοποδήσῃ ἡ οἰκογένεια καὶ θὰ πολλαπλασιασθῶσιν οἱ γάμοι καὶ θὰ εὐτυχίσῃ ἡ κοινωνία, πολλῶν κακῶν καὶ ἀτόπων ἀπαλλαγτομένη· ἰδέαι ἐσφαλμέναι. Τὰ κακὰ καὶ τὰ ἄτοπο, ἅτινα μαστίζουσι σήμερον τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν δὲν δύνανται διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ θεραπευθῶσιν. Ἡ κλησις τῆς γυναικὸς δὲν εἶναι νὰ παράγῃ, ἀλλὰ νὰ οἰκονομῇ καὶ νὰ διαθέτῃ φρονίμως καὶ λελογισμένως εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας τὸν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐισκομιζόμενον πλοῦτον· ὁ ἀνὴρ, εἶται ὁ παράγων, ἡ δὲ γυνὴ εἶναι ὁ πιστὸς ταμίας καὶ ὁ φρόνιμος οἰκονόμος τοῦ οἰκογενειακοῦ πλοῦτον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, σήμερον ὁ βίος κατέστη λίαν δαπανηρὸς καὶ πολλάκις οἱ πόροι τοῦ ἀνδρὸς οὐδόλως ἐπάρκουνσι πρὸς πλήρωσιν τῶν πολλαπλῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας· ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι λόγος ἀποχωρῶν, ὅπως αἱ γυναῖκες μεταβληθῶσιν εἰς ἄνδρας. Τὸ λογικώτερον καὶ συνάμα τὸ ἀποτελεσματικώτερον κατὰ τοῦ κακοῦ τούτου φάρμακον εἶναι, νομιζόμεν, ἡ ἐλάττωσις τῶν δαπανῶν διὰ τῆς καταπολεμήσεως καὶ καταστροφῆς τῆς πολυτελείας καὶ τῆς ματαιότητος. Μὴ προσπαθεῖτε νὰ μεταποιήσῃτε τὴν γυναῖκα εἰς ἄνδρα· διότι οὕτως ἀγωνίζεσθε κατὰ τῆς φύσεως· ὁ δὲ κατὰ τῆς φύσεως καὶ κατὰ τῶν νόμων αὐτῆς ἀγωνιζόμενος οὐ μόνον ματαιοπύνην ἀλλὰ καὶ πρὸς κέντρα λακτίζει. Ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ματαιότης, ἰδοὺ οἱ ἐχθροὶ οἱ προξενούντες τὴν κακοδαιμονίαν τῆς οἰκογενείας διὰ τῆς κενώσεως τοῦ βαλάντιου καὶ τῆς ἐκμυζήσεως τοῦ ἰδρώτος τοῦ οἰκογενειάρχου. Κατὰ τῶν ἐχθρῶν τούτων ὀφείλουσι νὰ στρέψωσι τὰ ἠκονημένα αὐτῶν βέλη πάντες οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἴδωσιν ἀναγεννωμένην τὴν οἰκογενειακὴν εὐδαιμονίαν καὶ γαλήνην. Ὅταν καταστραφῇ ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ ματαιότης τῆς γυναικὸς· ὅταν αὐτὴ μορφωθῇ οὐχὶ βιοποριστικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς καὶ ἰδίᾳ ἠθικῶς· ὅταν σφρηγηταιθῇ ὁ γυναικεῖος χαρακτήρ συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τότε πᾶσαι αἱ πληγαὶ αἱ ὑποκαίτουσαι καὶ ἀσχημίζουσαι τὸ σῶμα τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας θὰ θεραπευθῶσιν τότε ἡ οἰκογένεια θὰ καταστῇ ἀληθὴς παράδεισος· τότε οἱ γάμοι θὰ πολλαπλασιασθῶσι καὶ τὰ πράγματα θὰ ἐξακολουθῶσι βαίνοντα ὁμαλῶς καὶ γαληνιαίως τὴν φυσικὴν καὶ κανονικὴν αὐτῶν πορείαν. Ἡ πρόσκλησις δὲ τῶν γυναικῶν ὅπως ἀποδυθῶσιν εἰς τὸν βιοποριστικὸν ἀγῶνα τασσόμεναι ἐν τῇ αὐτῇ μετὰ τῶν ἀνδρῶν γραμμῇ κατὰ τὴν κοινωνικὴν βιοπάλην, ἐκτὸς τῶν κακῶν, ἀνίνα προκαλεῖ, καταδείκνυσαι συνάμα τὴν λιποψυχίαν τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου καὶ μαρτυρεῖ τὴν χρωκοπίαν τῆς ἀνδρικῆς ἰσχύος καὶ δυνάμεως καὶ μόνον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ δύναται πῶς νὰ δικαιολογηθῇ. Σ. Μ.

τῶν ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτῶν ἔργῳ. Ἔχουσιν ἀνάγκην ὅλης αὐτῶν τῆς προσοχῆς καὶ πασῶν τῶν δυνάμεων, ὅπως ἐκκληρώσωσι τὸ ὑψηλὸν αὐτῶν καθῆκον ὡς καθιστῶσι λοιπὸν ἑαυτὰς ἀπερισπάστους καὶ ὡς ἀπαλλάττωσιν ἑαυτὰς τοῦ βάρους ἐκείνου, ὅπερ ἐπαυξάνει τὸ φορτίον αὐτῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἤδη ἀρκούντως βαρῦ. Ἄλλως θὰ εὐρεθῶσι πρὸ γεγονότων φοβερῶν καὶ ἀποτροπαίων, οἷα ἐφημερίς τις ἐν Ἀγγλίᾳ τελευταίως ἀπεκάλυψεν. Ὁ δευθυνητῆς τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἐπιθυμῶν νὰ διευκολύνῃ τὴν υἰοθεσίαν τῶν παιδίων ἐκείνων, τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς, ἔνεκα διαφόρων λόγων, δὲν ἠδύναντο ἐπιπλέον νὰ ἐπιβαρύνωνται διὰ τῶν περὶ αὐτῶν φροντίδων, ἐδημοσίευσεν ἀγγελίαν τῆς προθέσεως αὐτοῦ· ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἔλαβεν οὗτος ἰκανὰς αἰτήσεις, ἐν αἷς ἀναγινώσκονται καὶ αἱ ἐπόμεναι γραμμαί. «Ἐν μικρὸν κοράσιον. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ θὰ παρατηρηθῇ πάντων τῶν ἐπ' αὐτοῦ δικαιωμάτων, ἐὰν εὖρη γονεῖς ἐτοιμοὺς νὰ υἰοθετήσωσιν αὐτό· διότι αὕτη ἐπιθυμοῦσα νὰ συναντήσῃ καὶ αὐτὴ τὸν ἑαυτῆς σύζυγον ἐν ξένην τινὶ χώρᾳ διατρίβοντα δὲν δύναται νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτῆς τὴν μικράν.....». Ἐν ἑτέρᾳ ἀγγελίᾳ ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «Ἐν μικρὸν κοράσιον ὠραιότατον, μελαγχροινόν, ἀξιαγάπητον. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐγκατελείφθη πρὸ τινῶν μηνῶν ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς».

Καὶ λάβετε ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ τοιαῦται θηριωδία συμβαίνουσι κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ἐν χώραις πεπολιτισμέναις καὶ ὑπὸ ὀπαδῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατοικουμέναις! Παραλείπομεν τὰ αἰσχρὰ τῶν πολυπληθῶν ἀθεμίτων γεννήσεων, ὧν αἱ πλεῖστοι συνεπάγονται διὰ τὴν μητέρα θλίψεις καὶ πικρίας τοιαύτας, ὥστε ὀδηγοῦσιν αὐτὴν ἐνίοτε εἰς τὴν αὐτοκτονίαν, ἢ εἰς τὴν παιδοκτονίαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ πατήρ ἀπολαύει ἀρίστης ὑπολήψεως καὶ μετέχει τῶν καλλιτέρων συναστροφῶν.

(ἀκολουθεῖ)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΑΧΑΡΟΥΛΗΣ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΚΑΤΑΚΟΜΒΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ χριστιανοὶ ἐνεταφιάζοντο εἰς τόπους εὐρεῖς, συνήθως ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς μεγαλοπόλεως κειμένους, καὶ καλουμένους *Κατακόμβαι*, αὐταὶ δὲ ἐθεωροῦντο ὡς τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον σημεῖον τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος τῶν χριστιανῶν· τοιοῦτοι ἱεροὶ τόποι ὑπῆρχον καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχουσιν ἐν Ρώμῃ, οἵτινες ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος κατέστησαν μία τῶν ἀναντιρρήτων πηγῶν διὰ τὴν μελέτην τῆς ἀρχῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τὰ μέσα τὰ ὁποῖα παρέχουσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀπολογητικὴν εἰσι γεγονότα ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως καὶ ἀμφιβολίας· ἡ βεβαιότης τὴν ὁποῖαν τὰ πλείστα τῶν γεγονότων τούτων φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν ἐγένετο ἀποδεκτὴ οὐ μόνον παρὰ τῶν ὑπερμάχων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν πολεμιῶν αὐτῆς. Συγχρόνως αἱ *Κατακόμβαι* ἔσχον ἐν τῇ βίῳ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἀνάλογον, ἂν ὅχι ἴσην θέσιν πρὸς ἐκείνην, ἣν εἶχον ἀπὸ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν διαφόρων διωγμῶν μέχρι τοῦ Θ' περιήπου αἰῶνος. Τὰ ἱερὰ καὶ ἀθάνατα ταῦτα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα σώζονται μέχρι τῆς σήμερον ἐν Ρώμῃ καὶ τὰ ὁποῖα οἱ ἐπισκεπτόμενοι προσκυνῆται καὶ περιηγητὰ ἀποθαυμάζουσι· προτιθέμεθα νὰ ἱστορίσωμεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἐπισκεφθέντες ταῦτα κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ διαμενῆν ἡμῶν.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπίστευον καὶ ἐδίδασκον ὅτι αἱ *Κατακόμβαι* ἦσαν ἀρχαῖα λατομεῖα, ἀμμοστρωσίαι, τὰς ὁποίας οἱ

χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων μετέβαλλον εἰς κοιμητήρια, εἰς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους ὤφειλον οἱ ἐπιζῶντες νὰ ἐνταφιάζωσιν ἀσφαλῶς τοὺς νεκροὺς καὶ νὰ ἐναπεθέτωσι τὰς ἐνδυμασίας τῶν μαρτύρων αὐτῶν, πολλάκις δὲ νὰ τελῶσιν ἐν αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς θείας λατρείας ἐν ἀσφαλείᾳ ἀπὸ τῆς περισεργείας καὶ κακοβουλίας τῶν διωκτῶν τῶν χριστιανῶν¹. Ἄλλ' ὅμως τὰ χριστιανικὰ κοιμητήρια κυρίως ἦσαν κατεσκευασμένα διὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν σκοπὸν, ἥτοι διὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν ἀμμοστρωσίαι καὶ κοιμητήρια εὐρίσκονται ἐνίοτε πλησίον ἀλλήλων καὶ μάλιστα πολλὰ συγκοινονοῦσι πρὸς ἄλληλα. Ταῦτα δὲ διακρίνουσιν εὐχερῶς, διότι αἱ στοαὶ τῶν πρώτων εἶναι ὑψηλότεραι, εὐρύτεραι καὶ πολλῶ ἦττον κανονικαὶ ἢ αἱ στοαὶ τῶν κοιμητηρίων ἀπλοῦν βλέμμα ριπτόμενον ἐπὶ τεμαχίου τοῦ σχεδίου τῶν κατακομῶν τοῦ ἁγίου Καλλίστου, ἐκ παραλλήλου πρὸς μίαν ἀμμόστρωσιν ἀρκεῖ, ὅπως καταδείξῃ τὴν διαφορὰν, ἣτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Ὡς πρὸς τὸ ὄνομα Κατακόμβαι, ὅπερ συνήθως μεταχειρίζονται ἵνα δηλώσωσι τὰ ὑπόγεια κοιμητήρια, εἶνε σχετικῶς νέον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν. Ἦν κατ' ἀρχὰς ἐν χρήσει διὰ κοιμητήριον εὐρισκόμενον ἐν τῇ ἐδῶ Ἀππιένῃς ἐν ταῖς Κατακόμβαις τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ, τὸ μόνον ὅπερ ἔμεινε πάντοτε γνωστὸν εἰς τοὺς πιστοὺς Ὁσαύτως τοιοῦτον ἕτερον ἦν, καλούμενον τῶν ἐπτὰ περιστερῶν, καὶ ἄλλα ἐφύλαττον τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτῆτου τῶν γαιῶν ἢ ἐλάμβανον τὸ ὄνομα ἐνδόξου τινὸς μάρτυρος, ὅστις ἦν ἐν αὐτοῖς τεθαμμένος. Κοιμητήριον δὲ ἦν ἢ ἀληθῆς ὄνομασία τῶν χριστιανικῶν ἐνταφιασμῶν εἴτε ὑπογείων εἴτε μὴ καὶ ἀπεδίδοτο αὐτοῖς ἢ ὄνομασία αὐτῆ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τε τῶν ἔθνικῶν καὶ τῶν χριστιανῶν², θεωρούντων αὐτὰ ὡς τόπους ἀναπαύσεως τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Οἱ ὑπόγειοι τάφοι, οἱ ἐντὸς βράχων λελαξευμένοι, δὲν εἶνε χριστιανικῆ ἐφεύρεσις· οὗτοι ἦσαν κοινοὶ ἐν Ἰταλίᾳ μάλιστα ἐν

1) Τερτυλ. Ἀπολ. c. 37. Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. VIII, 1, 6. Ἱεροῦ Ἀμβροσίου de exhort. virgin. c. 1.

2) Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορία VII, 11.

Ἀσπίς· καὶ Ἐτρουρία· ὁ εἰδικὸς τύπος τῶν κατακομβῶν ἀνευρίσκειται ἐν Παλαιστίνῃ καὶ γενικῶς πανταχοῦ· ἐνθα ὑπῆρξαν ἱδρύματα Φοινικικά. Οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ἐν Ρώμῃ κατακόμβας ἐκ τῶν ὁποίων μία, ἥτις, ὡς ἀρχαιοτάτη, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σχέδιον τῶν χριστιανικῶν κατακομβῶν. Ἰπάρχουσι μάλιστα περὶ τὴν πόλιν ταύτην τῆς Ρώμης κατακόμβαι τινὲς μικραί, αἰτινες ἀνήκον τοῖς ἐθνικοῖς. Ὡσαύτως ὑπῆρξαν ἐν Ρώμῃ τάφοι τῶν χριστιανῶν μεμονωμένοι, ὧν πολλοὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχρησίμευσαν ὡς πυρῆν κοινῶν νεκροταφείων διὰ τοὺς χριστιανοὺς· ἢ συσῶρευσις τάφων ἀνερχομένων εἰς μέγαν ἀριθμόν, εἶνε ἢ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν τάφων ἢ τῶν Ἰουδαϊκῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν τάφων τοῦ αὐτοῦ σχεδίου.

Παρατηρεῖται ἐπίσης, ὅτι οἱ τάφοι τῶν χριστιανῶν ἦσαν ἐπιμελῶς κεκλεισμένοι (πεφραγμένοι) διὰ τοίχου καὶ μάλιστα εἰς μέρη λίαν συχναζόμενα.

II

Ἐπίσης ἐὰν ἀναδράμωμεν εἰς τοὺς πρώτους χρόνους καὶ ἐξετάσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς λειτουργίας, οἱ ἐνταφιασμοὶ τῶν χριστιανῶν φαίνεται, ὅτι συνωδεύοντο ὑπὸ προσευχῶν καὶ τελετῶν εὐσεβῶν ἐν αὐταῖς ὁ ἱερεὺς προΐσταται¹. Ἐώρταζον ὡσαύτως τὴν ἐτησίαν μνήμην πρὸ πάντων τῶν μαρτύρων. Ἐν τεύθειν ἢ ἀναπόφευκτος ἀνάγκη εἰς τοὺς χριστιανοὺς τὸ νὰ οἰκοδομῶσι τοὺς τάφους αὐτῶν μακρὰν τῶν τάφων τῶν ἐθνικῶν.

Ἄν καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἦν ἀπηγορευμένη θρησκεία (religio illicita = θρησκεία ἄνομος) ὑπὸ τίτλον ξένης λατρείας, ἐν τούτοις ἢ θέσις τῶν νεκροταφείων τῶν χριστιανῶν ὑπῆρξε πάντοτε νόμιμος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δύο περίπου πρώτων αἰώνων οἱ χριστιανοὶ ἀπολαύουσιν ἱερὰ δικαιώματα διὰ πάντα ἰδιωτικὸν ἐνταφιασμόν. Τὸ οἰκόπεδον, τὸ ἴδρυμα, ὅπερ κέκτηται ἰδιώτης τις καὶ ἂν ἀρέσκη αὐτῷ νὰ ἐπιτρέψῃ ἐν τῷ οἰκοπέδῳ ἐνταφιασμόν συγγενοῦς ἢ φίλου, δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο ἐν

1) Τερτυλλιανοῦ. de Trin. 29.

πλήρει ἐλευθερία. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ ἀρχαιοτάται κρύπται φέρουσιν ὀνόματα ἰδιωτῶν (Lucina, Priscilla, Domitilla κτλ.) Ἀργότερον ὁμως, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ὑπῆρξε τόσον μέγας, ὥστε ἡ ἀνάγκη κοινῶν νεκροταφείων ἦν ἐπιβαλλομένη. Τότε ἐπωφελήθησαν τοῦ νόμου, ὅστις ἐπέταττε τοῖς προσώποις ὑπὸ μετρίους ὄρους (collegia tenuiorum) νὰ συνεταιρίζωνται, ὅπως ἐξασφαλίζωσιν ἀμοιβαίως ἐνταφιασμοὺς εὐπρεπεῖς καὶ τόπον ἐνταφιασμοῦ ἐνίοτε τῇ ἀμοιβαίᾳ συνδρομῇ αὐτῶν. Ἐπλήρωνον δὲ διὰ τοῦτο μικρὸν τινα μνησιαῖον δασμὸν καὶ ὤφειλον νὰ συνέρχωνται ἅπαξ τοῦ μηνός¹. ὁ ὄρος οὗτος ἦν τόσῳ νόμιμος, ὥστε οἱ αὐτοκράτορες τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὅτε δὲν ἐδήμειον τὰ νεκροταφεῖα τῶν χριστιανῶν, ἐπροστάτευον τὰ δίκαια τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐφήρμοζον τὸν νόμον ὑπὲρ αὐτῶν δι' ἐθνικῶν δημοσιῶν ὑπαλλήλων· ὅτε ὁμως ἐδήμειον τὰ νεκροταφεῖα, τοῦτο ἐπραττον, ἐξασκοῦντες αὐθαίρετον ἐξουσίαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παράβασιν.

III

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν τῶν νεκροταφείων διοίκησιν, αὕτη ποικίλλει κατὰ τὰς ἐποχάς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δύο πρώτων αἰώνων, αἰώνων ἐλευθερίας διὰ τοὺς ἐνταφιασμοὺς, τὰ νεκροταφεῖα, ἅπερ ἦσαν ἴδιαι κτήσεις ἀπέναντι τοῦ κράτους, ὑπῆρξαν ἀναμφιβόλως ἐνωρὶς προσηρητημένα εἰς τὰς προσηγορίας (tituli); εἶδη ἐνοριῶν, ὡς ὑπῆρξαν ἀναμφιβόλως κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα.

Κατ' αὐτὴν τὴν χρονολογίαν ἡ ἐκκλησία, λίαν σημαντικῆ συγχρόνως διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαδῶν αὐτῆς καὶ μᾶλλον ἐκτεθειμένη εἰς διωγμούς, ἐδοκίμασε τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποκτήσῃ εὐρέα κοινὰ νεκροταφεῖα καὶ νὰ θέσῃ ταῦτα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ νόμου. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ συγκροτῇ ἐπιταφίους συναθροίσεις καὶ νὰ κατέχῃ αὐτάς, ἰδρύσατο κατ' ἀρχὰς τὴν τοῦ Καλλιξίου. Μετὰ ταῦτα ὑπῆρξαν πολλοὶ ἄλλοι, μεταξὺ

1) Τερτυλ. Ἀποκ. 39.

τῶν ὁποίων νεκροταφεία ἰδιωτικὰ ἀπέβησαν κοινά. Ἐπιτρέπεται νὰ πιστεῦσῃ τις, ὅτι ἐκάστη κοινότης τῆς Ρώμης ἔσχε τὸ ἴδιον νεκροταφεῖον καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτος ἠῤῥξανε παραλλήλως πρὸς τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸν τῶν πιστῶν. Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Μαξέντιος τῷ 311 ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς, ἐπὶ τοῦ Ποντίφικος Μιλτιάδου, αὐτος δὲν ἔσχεν ἢ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν διοργάνωσιν τὴν ἐξασκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Μαρκέλου· «διωργάνωσε, λέγει τὸ βιβλίον τοῦ Ποντίφικος, τοὺς 25 Ρωμαϊκοὺς τίτλους εἰς τόσας ἐνορίας διὰ τὴν ὑποδοχὴν, διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς μετανοίας, πλήθους, ὅπερ εἰσῆρχετο εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν μαρτύρων». Ἡ διοικήσις λοιπὸν τῶν κοιμητηρίων ἀπετέλει σπουδαῖον μέρος τῆς ἐγοριακῆς ὑπηρεσίας. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἁγίου Δαμασίου ἐκάστη ἐκκλησία εἶχε δύο ἱερεῖς, ὧν ὁ εἰς ἦν τῷ ἐτέρῳ ὑποτεταγμένος¹. Ὁ πρῶτος ἐξῆσκει ἐν τῇ ἀστικῇ ἐνορίᾳ τὰ καθήκοντά αὐτοῦ, ὁ δεῦτερος ἐν τῇ βασιλικῇ, τῇ κειμένῃ ὑπεράνω τοῦ κοιμητηρίου, οὗτινος εἶχε τὴν φροντίδα. Οἱ διωγμοὶ δὲ δὲν διέκοπτον τὰς λειτουργίας αὐτῶν, ἐκτὸς ὅταν τὸ κράτος ἐπέβαλλε χεῖρα ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰδιοκτησίας.

Ἀπητεῖτο μεγάλη αὐταπάρνησις διὰ νὰ ἐκπληρῶσωσιν αὐτάς, διότι αἱ Πράξεις τῶν μαρτύρων καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς παρέχουσι πολλὰ παραδείγματα ἁγίων ἱερέων ἢ ἐπισκόπων, συλληφθέντων ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ καὶ ἀπαχθέντων εἰς τὸ μαρτύριον· τοιοῦτος ὑπῆρξε Σίξτος ὁ Β΄, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἐτιμῆθη τόσον εἰς τὰς κατακόμβας.

Ἡ σπουδαιότης τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ διευθυντοῦ ἐνὸς κοινοῦ κοιμητηρίου μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ιδιότητος τῶν ἐντίλων αὐτῶν. Ὁ πρῶτος ὑπῆρξεν ὁ ἅγιος Κάλλιξτος, ὅστις δὲν παρητήθη τοῦ ἀξιώματος τούτου ἢ ὅπως ἐκλεγῆ ἐπίσκοπος Ρώμης· τὸ κοιμητήριον, ὅπερ διηύθυνε φέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὅστε ὁ διευθύνων κοινὸν κοιμητήριον ἦν ἐκ τῶν πρώτων προσώπων μετὰ τὸν Πάπαν, καὶ ἦν ἐπιφορτισμένος τὴν διοί-

1) Κυπριανοῦ Ἐπιστολ. XVIII.

κῆρσιν τοῦ κλήρου καὶ τὴν διαχείρισιν τοῦ κοινοῦ θησαυροῦ. Μετὰ τὸν Κάλλαξτον ἡ διεύθυνσις τῶν κοινῶν κοιμητηρίων ἐμεινεν ὡς ἐκκλησιαστικὴ ἐπικαρπία εἰς τὸν διάκονον, τὸν ἐπιφορτισμένον μεθ' ὑψηλῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς ἀπηριθμήσαμεν καὶ αἰτινες παρῆγον αὐτῷ τίτλους συχνότατα ἀδιαφιλονεικίτου εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ ποντίφικου.

Ἀπὸ τῆς Πατριαρχείας Ἰωάννου τοῦ Γ' (560—571), τὰ κοιμητήρια καταστραφέντα ὑπὸ τῶν Βιζυγῶν κατὰ τὸ ἔτος 537, περιήλθον ὑπὸ τὴν ἀμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Πατριαρχείου. Ἐκτοτε δὲν ὑπελείπετο ἡ νὰ ἐξασκῆται ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ἐπιβλεψίς τις καὶ ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῆς ἱερατελεστίας.

ὑπεράνω τῶν ἱερέων καὶ διακόνων ἦσαν οἱ σκαπανεῖς, ταπεινοὶ μὲν ὑπῆρται, ἀλλ' ἐνίοτε ἡρωϊκοί, οἵτινες ἀνῆκον τῇ ἐσωτερικῇ τοῦ κλήρου ἱεραρχίᾳ. Τούτοις ἐπεβάλλετο, ὅπως ἐνταφιάσωσι τοὺς νεκροὺς ἐν τῇ νεκρικῇ ἐθόνῃ καὶ τοὺς αἵμαστάζοντας μάρτυρας¹. Ὡς τὸ ὄνομα αὐτῶν δηλοῖ, τὸ καθήκον αὐτῶν συνίστατο εἰς τὸ νὰ σκάπτωσι καὶ διατηρῶσι τάφους καὶ στοάς, ἀλλὰ πάντοτε τὸ καθήκον αὐτῶν δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο καὶ μόνον· διότι κατὰ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος αἱ ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦσιν, ὅτι ἀποστολὴ αὐτῶν ἔλαβε μείζονα ἔκτασιν. Φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ ἀγοραστοῦ οἰκοπέδου, τῶν μαρτύρων, τῆς τιμῆς τῶν πωλήσεων, τέλος τὸ ὄνομα τοῦ πωλητοῦ, ὅστις ἦν πάντοτε εἰς σκαπανεύς, ἀλλὰ ποτὲ εἰς ἱερεὺς. Ὁ κληρικὸς, κυρίως εἰπεῖν, ἀδιαφορεῖ ὅλως πρὸς τὴν ὕλην τῆς διοικήσεως τῶν κατακομβῶν ἐν αἷς οἱ ἐνταφιασμοὶ κατ' ὀλίγον γίνονται σπάνιοι μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς ἐκκλησίας, ἐκτὸς μιᾶς περιόδου προκαταλήψεως. Νῦν οἱ σκαπανεῖς συμβάλλονται πρὸς ἴδιον συμφέρον, ἀλλὰ τοῦτο μόλις τεσσαράκοντα ἔτη διήρκεσε, μεθ' ἧ δὲν εὕρισκε τις πλέον οὔτε τάφους νέους, οὔτε ἔχνος ὑπάρξεως σκαπανέων. Ἡ ὑπερβολικὴ ἐλευθερία ἢ παραχωρηθεῖσα αὐτοῖς, συνεπήγαγε πολλὰς καταχρήσεις. Εἴτε θέληγῃτρα

1) Ἱεροῦ Ἱερωνύμου, Ἐπιστ. I. ad Innocent. 12.

κέρδους, εἴτε μεγάλη εὐκολία διὰ τὴν ἀφοσίωσιν τῶν πιστῶν, εἴτινες ἐφλέγοντο ὑπὸ πόνου νὰ ἀνεγείρωσι τάφον, ἐν ᾧ νὰ ἐνταφιάσωσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, τοὺς μᾶλλον πλησιάζοντας πρὸς τοὺς μάρτυρας, τοῦτο προῦξένησεν ἀληθῆ βανδαλισμὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Τοῦτων τὰ ἴχνη θὰ διαζωγραφήσωμεν, ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κατακομβῶν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ ρωμαῖκοὶ νόμοι διατελοῦσιν ἐν ἀχρηστία, αἱ πεδιάδες εἶνε ὀλίγον ἀσφαλεῖς, τὰ κοιμητήρια ἰδρῶνται οὐχὶ πλέον ἐκτός, ἀλλ' ἐντὸς τῶν πύλων πέριξ ἐκάστης ἐνοριακῆς Ἐκκλησίας. Πρᾶγμα πολὺ περίεργον, ἐφ' ὅσον αἱ μεγάλαι ἀρχαῖαι οἰκοδομαὶ ἐγκαταλείπονται ἐπὶ τοσοῦτον κατακτῶσι ταύτας οἱ τάφοι. Λαξεύουσιν ἐντὸς τῶν τοίχων θέσεις ὅμοιας πρὸς τὰς τῶν κατακομβῶν. Κατὰ ἑκατοντάδας ἀνεκάλυψαν τοιαύτας, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφὰς εἰς δύο ἐξέχοντα σημεῖα τῆς Ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς, πέριξ τῆς νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης μεγαλοπρεποῦς βασιλικῆς τῆς Santa Maria antiqua ἐν τῷ N—E τοῦ Palatin, καθὼς καὶ μεταξὺ τοῦ Ναοῦ Sacrae-Urbis, πρὸ τοῦ Ναοῦ τῶν ἁγίων Κοσμά καὶ Δαμιανοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Παλλάκις ἐπανέλαβον μετὰ διαθέσεως εὐμενοῦς, ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐστρατολογεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μεταξὺ τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς Ρωμαϊκῆς κοινωνίας, ἦντοι μεταξὺ δούλων ἀμαθῶν καὶ καταδικασμένων εἰς τὰ μεγαλεῖα. Οἱ ἀμαθεῖς οὗτοι καὶ χυδαῖοι ἄνθρωποι μὴ ἔχοντες νὰ ἐλπίσωσιν τι καλὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀπεδέχοντο, λέγουσι, συστηματικῶς μίαν θρησκείαν, ἣτις ἐπέτρεπεν αὐτοῖς νὰ διακηρύττωσιν ἐν τῷ βῆθει τῆς καρδίας αὐτῶν ὅμοια τῶν κυρίων τῶν, καὶ τοῖς ὑπέσχετο τὴν λαμπρὰν ἀνταπόδοσιν τῆς αἰωνίου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως ἀναντιρρήτως, ἢ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἠσθάνθη ἐντροπὴν ἀπέναντι τῶν ταπεινῶν καὶ γηίνων αὐτῶν ἀρχῶν, ἀλλ' αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Κυρίου de Rossi ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ὑπερβολικὴ. Ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος τοῦ χριστιανισμοῦ πολλοὶ ἐκ τῶν τάξεων τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων ἐπίστευσαν εἰς Χριστόν. Ἐπιγραφαὶ ἐπεξίγησαν διάφορα σκοτεινὰ θέματα τῶν ἀρ-

χαίων συγγραφών. Διὰ τούτων ἐγένοντο γνωστοί ἡμῖν οἱ Φλαβιανοί, οἱ Ἀκυλιανοί, οἱ Πομπηανοί, οἱ Κεκίλιανοί, οἱ Αὐρηλιανοί, οἱ Ἀνήσιοι καὶ ἄλλοι χριστιανοὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἢ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπίσης γυναικες φέρουσαι τὸν τίτλον: *clarissimae*, ἦτοι ἐξ αἵματος γερουσιαστικοῦ. Ἡ ἀρχαιολογία ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀκρίβειαν τῶν λόγων, οὓς συχνὰ ἐπανελάβεν ὁ Ἱερὸς Τερτυλιανὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 111 αἰῶνος: «Δὲν εἶμεθα εἰ μὴ τῆς χθῆς, καὶ πληροῦμεν τὸ πᾶν, τὰς πόλεις ὑμῶν καὶ μέχρι τῆς γερουσίας καὶ τοῦ παλατίου τοῦ αὐτοκράτορος ὑμῶν». Τοῦτο ἐξηγεῖ ἡμῖν πῶς τὰ πρῶτα κοιμητήρια, ἃν καὶ ὁ προσωρισμὸς αὐτῶν ἦν νὰ δέχωνται μέγαν ἀριθμὸν τάφων καὶ ἐνίοτε πλουσιῶς ἐστολισμένων, ἐγένοντο ἰδιωτικαὶ ἰδιοκτησίαι.

Ἡ ἀρχὴ τῶν κατακομιβῶν εἶναι ἀπλουστάτη· ἡ χριστιανικὴ ταφή διατηρεῖ τοὺς νόμους καὶ κατὰ μέγα μέρος τὰς συνθηλαίας αἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς· ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς ἵνα ἐνταφιάζωνται ἐντὸς τῆς πόλεως, ἢ Ρώμῃ δὲν εἶχεν οὐδὲν νεκροταφεῖον· ἐνταφιάζον παρὰ τοῖς κατ' ἔκτασιν ὄρομοις τῶν ἰδιοκτησιῶν. Τὸ προσωρισμένον ἔδαφος διὰ τὴν ταφήν ἐδείκνυτο μετὰ σεβασμοῦ καὶ εὐλαθείας πολλῆς. Κατεβάλλετο μεγίστη φροντίς καὶ ὑπὸ ἔδαφος ἀκόμη ἔπως μὴ ὑπερβῶσι τὰ ὠρισμένα ὄρια διὰ τὴν ταφήν. Ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ δὲν ὑπέφερον ἵνα οἱ τάφαι αὐτῶν ὡσι μετὰ τῶν τάφων τῶν Ἑθνικῶν, καὶ μάλιστα ἡ κοινὴ ταφή προὔξεναι αὐτοῖς ἕνεδος, ἐφρόντισαν ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ πτωχοί, νὰ συγκεντρώσωσιν ἕνα μέγαν ἀριθμὸν τάφων ἐν μικρῷ χώρῳ· ἐκ τῆς ἀνάγκης ταύτης προήλθον αἱ κατακόμβαι. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Κυρίου Μιχαήλ de Rossi μία μόνη κατακόμβη ὑπὸ τὴν γῆν 125 τετραγωνικῶν ποδῶν δύναται νὰ περιλαμβάνῃ 250 μέχρι 300 μέτρων στοῶν ἐν ἐκάστη ὀροφῇ, ἦτοι 700 μέχρι 900 μέτρα διὰ τρεῖς ὀροφάς· ἄλλως τε εὖρον ἐν Ρώμῃ ἀρχαιότατα χριστιανικὰ κοιμητήρια, ἅπερ εἰσὶ μεμονωμένα τῶν ἄλλων· ὑπεράνω δὲ τούτων ἰδρύθησαν ἀφόβως ἐπὶ δύο αἰῶνας μνημεῖα ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα, ἅπερ ὠκοδόμουν οἱ Ἑθνικοί. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν χριστιανικὴν συνθήθειαν νὰ ἐνταφιάζωσι τοὺς νεκροὺς καὶ ἔχι

νά·καίωσιν αὐτούς, αὕτη δὲν ἠδύνατο νά ἐκλείψῃ. Σχεδὸν πάν-
τες οἱ Ρωμαῖοι ἔκαιον τοὺς νεκρούς, ἀλλ' εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐνε-
θυμοῦντο πάντοτε, ὅτι ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν ἐτελεῖτο ἄλ-
λοτέ ποτε ἐν Ρώμῃ καὶ ὅτι ἡ συνήθεια αὕτη ἦν μάλιστα διὰ
πολλοὺς ξένους ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 11 αἰῶνος. Συμφώνως
πρὸς τὴν παράδοσιν ἡ ἀρχαιολογία ἀναγνωρίζει πολλά νεκρο-
ταφεῖα χρονολογούμενα ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς. Ταῦτα
δὲ εἰσι τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐν τῇ Βατικανῷ, τοῦ Ἀποστό-
λου Παύλου παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς Ὀστίας, τῆς ἁγίας Πρισκίλλης
καὶ τοῦ Θεριανοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Salaria καὶ τῆς ἁγίας Δομι-
τίλλης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ardéatine.

Τὰ σπουδαιότερα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν παράδοσιν
εἶνε ἀναντιρρήτως τὰ νεκροταφεῖα τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ
Παύλου· οἱ θησαυροὶ τῶν ἀναμνήσεων καὶ τῶν μαρτυριῶν, ἃς
ταῦτα περιελάμβανον ἀνετράπησαν δυστυχῶς διὰ τῆς οἰκοδομῆς
τῶν βασιλικῶν, ἃς ἠκοδόμησαν ἐπὶ τῶν οἰκοπέδων αὐτῶν. Εἶναι
γνωστὸν, ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Ἀπ. Πέτρου Ἀνάκλητος ἀνήγειρε
τὸ μνημεῖον (*memoria*) τούτου καὶ προητοίμασε τὸν ἐνταφια-
σμὸν τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ρώμης. Ὁ τελευταῖος, ὃν ἐνεταφία-
σαν εἰς τοῦτο, ἦν ὁ ἅγιος Βίκτωρ ἐν ἔτει 203· ἡ δὲ σαρκοφά-
γος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου σώζεται ἀκόμη ἐν τῷ βάθει ἐνὸς
φρέατος, εὑρισκομένου ἐν τοῖς σπηλαίοις τοῦ Βατικανοῦ, ἐλίγον
κάτωθεν τοῦ τόπου τῆς ἐξομολογήσεως.

Ἐπίσης κατεστραμμένον εἶνε καὶ τὸ νεκροταφεῖον, ὃπερ ἐκ-
τείνεται περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Δύο ὅμως
ἐπιγραφαὶ χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ 107 καὶ 110 καὶ τρίτη
ἄνευ χρονολογίας, ἀλλὰ βεβαίως ἀρχαία ἐπίσης, ἀρκοῦσι πρὸς
πίστωσιν τῆς αὐθεντίας τῶν παραδόσεων, καὶ πρὸς τὴν ἀρχαιό-
τητα τῶν κρυπτῶν τούτων, αἵτινες φέρουσι τὸ ἔνομα τῆς ἁγίας
Λυκίνης καὶ ἁγίας Κομμοδίλλης. Κέντρον τοῦ νεκροταφείου
τῆς ἁγίας Πρισκίλλης ἦσαν οἱ τάφοι τῆς Ἀκυλῆς καὶ τῆς Πρί-
σκης (Ἰουδαίων·πιστευσάντων εἰς Χριστόν, περὶ ὧν ἐμιλεῖ ὁ Ἀπ.
Παῦλος, καὶ οἵτινες ἐγνώρισαν, ὡς λέγεται, τὸν Ἀπ. Πέτρον),
τῆς ἁγ. Πουδεντιανῆς, τῆς ἁγ. Πραξέδης καὶ ἄλλων προσώπων

τῆς οἰκογενείας τοῦ γερουσιαστοῦ Πουδεντίου, μαθητοῦ τῶν ἀποστόλων. Ἄπας δὲ ὁ τόπος οὗτος τῆς κατακόμβης ἦν τεταγμένος οὕτως, ὥστε νὰ δεχθῆ σαρκοφάγους. Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει τῶν μετὰ ταῦτα στοῶν, ἐνθα τὸ σῶμα ἐτίθετο ἀμέσως εἰς θήκας ἐσκαμμένας ἐπὶ λίθου πορϋδους. Γνωστὸν δὲ ὅτι περιελάμβανε καὶ τὰ σώματα τῶν παπῶν Μαρκελλίνου, Σιλβέστρου, Λιβερίου καὶ Βιργιλίου· αἱ ἀνασκαφαὶ δὲ ἀπέκαλυψαν πρὸς τούτοις τοὺς τάφους τῆς ἐνδόξης οἰκογενείας τῶν Ἀχιλίων Γλαβριόνων. Ἡ ἀνακάλυψις δ' αὕτη, χάρις εἰς τὰ ἐπιδέξια συμπεράσματα, ἅπερ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτῆς, εἶναι μία τῶν λαμπροτάτων τοῦ K. Rossi.

Τὸ νεκροταφεῖον Ὀστριανῶ ἐτήρει τὴν μνήμην τοῦ Ἀγ. Πέτρου, ὅστις ἐβάπτισεν ἐκεῖ. Ἡ θέσις αὐτοῦ ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Rossi, ἐν ᾧ πρότερον συνέχεον αὐτὸ μετὰ μέρος τοῦ νεκροταφείου τῆς ἁγίας Ἀγνῆς. Ἡ κρύπτη τοῦ βαπτίσματος ἀνευρέθη τῷ 1873 ὑπὸ τῶν Κυρίων Ἀρμελλίνι καὶ Μαροῦκκι, οἵτινες ἀνέγνωσαν ἐν αὐτῇ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστόλου καὶ τὸ τῆς ἁγίας Ἐμερεντιανῆς, μαθητρίας τοῦ Πέτρου. Ἀνεῦρον δὲ τὸν τάφον καὶ τὸ παρεκκλήσιον αὐτῆς τῆς ἁγίας.

Ἐν τῶν σπουδαιωτάτων ἀρχικῶν νεκροταφείων (ἔλαβε δὲ μετὰ ταῦτα μεγίστην ἀνάπτυξιν) εἶναι τὸ τῆς Δομιτίλλης μετὰ τῶν βασιλικῶν τῶν ἁγίων Νηρέως καὶ Ἀχιλλέως καὶ ἁγίας Πετρονίλλης. Τὸ ὄνομα τῆς Δομιτίλλης συνδέεται μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῶν Φλαβίων. Μία Δομιτίλλα, μήτηρ τοῦ Φλαβίου Κλήμεντος, ὑπάτου τῷ 95, ἐξωρίσθη παρὰ Δομιτιανοῦ εἰς τὴν νῆσον Πανδαταρίαν, διότι ἦν Χριστιανή. Ἐτέρα δὲ Δομιτίλλα, ἧς ὁ Rossi φαίνεται ὅτι ἀπέδειξε τὴν ὑπαρξιν, περὶ ἧς ὑπῆρχεν ἀμφισβολία, ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Πόνζαν, «τὸ δὲ μαρτύριον αὐτῆς, λέγει ὁ ἁγ. Ἰερώνυμος, ἔλαβε τέρμα μετὰ τῆς ζωῆς αὐτῆς»¹. Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι τὸ σῶμα αὐτῆς δὲν ἐκομίσθη ἐν Ρώμῃ, ἀλλ' οἱ δοῦλοι αὐτῆς, οἱ μάρτυρες Νηρεὺς καὶ Ἀχιλλεύς, οἵτινες κατὰ τὰς Πράξεις αὐτῶν, ἐβαπτίσθησαν παρὰ

¹ Ἰεροῦ Ἰερωνύμου Ἐπ. ad Eustoch. 86;

τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ἐνεταφιάσθησαν ἐν ἀγροκηπίῳ ἀνήκοντι τῇ κυρίᾳ αὐτῶν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου καὶ ἡμίσεως ἀπὸ τῆς Ρώμης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀρδεατίνης. Τὰ πάντα πείθουσιν ἡμᾶς ἵνα ἀποδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἀγροκήπιον τοῦτο διειρηθή ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καλοῦσι ἔ' αὐτὸ τῶρα Tor Marancia. Εὐρὸν δ' ἐν αὐτῷ ἐπιγραφάς, αἵτινες κατέδειξαν τὴν ταυτότητα τοῦ περιεργωτάτου περιβάλλοντος αὐτὸ νεκροταφείου. Τὸ νεκροταφεῖον τοῦτο εἶναι ὄλως ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν σπουδαιότητα καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν ἐν αὐτῷ οἰκοδομῶν, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν 2ον 3ον καὶ 4ον αἰῶνα. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἀνταξιά τῆς μεγάλης οἰκογενείας, ἣτις εἶχεν αὐτό. Ἡ ἀρχαιοτάτη χώρα παρίστησι τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο ὅτι ἐν αὐτῇ ἐννοεῖ τις σαφέστατα τὴν μετὰδασιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σαρκοφάγων εἰς τὴν τῶν θηκῶν (loculi). Ἐγγύτατα δὲ τῶν μυάκων, οἵτινες περιελάμβανον τὸν σαρκοφάγον, οὔτινος δρῶνται ἔτι τεμάχια, ἀντιγόνται αἱ θῆκαι, εἰς ἃς ὅμως ἐδόθη διὰ καλλωπισμοῦ ἐκ μαρμαρώματος ἔψις σαρκοφάγων. Εἶτα δὲ ἔρχεται κοιτῶν (cubiculum), ὑπομνηστικῶν τὰ ὑπόγειά τῆς Ἑτρουρίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Πάντα δὲ ταῦτα εἶναι δείγματα ἀρχαιότητος, ἣν πρὸς τοῦτοις ὑποστήριζει τὸ εἶδος τῶν ζωγραφιῶν, τὸ σχῆμα τῶν γραμμῶν καὶ ὁ ἐρυθρὸς αὐτῶν χρωματισμὸς. Μέρος δὲ τῶν μνημείων τοῦ νεκροταφείου τούτου εἶναι ἐσκαμμένον εἰς τὰς πλευράς τοῦ λόφου καὶ μόνον ὡς ἡμιυπόγεια ἀνοίγονται δὲ ἴσα μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, εἰσέρχεται δὲ τις εἰς αὐτὰ ἰσογείως, φωτίζονται δὲ διὰ τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας. Οὐδὲν δὲ δείκνυσι κάλλιον ἢ ὅσον τὸ ὡραῖον τοῦτο τῶν τάφων σύμπλεγμα τὴν ἐλευθερίαν, ἣν εἶχον ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην οἱ χριστιανοὶ καὶ ὅτε κατεδιώκοντο.

Μεγίστης ἔτι σπουδαιότητος διὰ τοὺς χαρακτήρας τῆς ἀρχαιότητος, οὗς διαβλέπει τις ἐν αὐτῷ, εἶναι τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Πρετεξτάτου ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ.

Αἱ ἐπιγραφαί, ὁ ρυθμὸς τῶν ζωγραφιῶν, τῶν μαρμαρωμάτων, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς πάντα τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς βεβαιούσῃ ἀπολύτως τὴν παράδοσιν περὶ

τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ τέχνη ἐν αὐτοῖς εἶναι πολὺ ἀνωτέρα τῆς τῶν μετὰ ταῦτα περιόδων, ἰδίᾳ δὲ τῆς περιόδου, ἣτις ἐπακολουθεῖ τὴν εἰρήνην τῆς Ἑκκλησίας. Ὡς πρὸς τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία, εἶναι πράγματι ἡ κλασικὴ τέχνη τοῦ κράτους. Ἐπειδὴ δὲ λίαν ἠμφισβήτησαν τὰς παραδόσεις, ἰδίᾳ δὲ οἱ διαμαρτυρόμενοι σοφοί, ἐπικαλούμεθα τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν συμπερασμάτων τούτων. Τὸ πλεονέκτημα τῶν δεδομένων τῆς ἀρχαιολογίας, ὅταν ταῦτα ἦναι πλήρη καὶ βεβαιῶσιν ἄλληλα, ὡς συμβαίνει πολλάκις ἐν ταῖς μελέταις ταύταις περὶ τῆς ὑπογείου Ρώμης, εἶναι νὰ συνεπάγεται τὴν βεβαιότητα τοῦ γεγονότος.

Εἶδομεν πῶς τὸ σύνθημα σύστημα τῶν κατακομῶν ἐτροποποιήθη κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα. Διάταγμα τοῦ Σεπτιμίου Σεύηρου, ὅπερ πρὸ μικροῦ ἐξέτεινε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια τῶν ἐπικηδείων συνεταιρισμῶν, ὑπέθαλπε τὴν μεταβολὴν ταύτην. Μεθ' ὅλους τοὺς διωγμοὺς ὁ τρίτος αἰὼν εἶναι ὁ αἰὼν τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν κοινῶν νεκροταφείων. Ὅτε ἠγνόηθη τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, ὅπερ εἶχεν ὡς πυρῆνα τὴν ἀρχαίαν κρύπτην τῆς Λυκίνης, ἀπεφασίσθη ἵνα ἐρισθῆ ἐν αὐτῇ ἡ ταφὴ τῶν παπῶν, οἵτινες μέχρι τοῦδε ἐθάπτοντο ἐν τῷ Βατικανῷ. Ἐν αὐτῷ δὲ ἐτάφησαν πράγματι 14. Τῷ 236 αἱ διάφοροι χῶραι τῆς Ρώμης διηρέθησαν παρὰ τοῦ πάπα Φαβιανοῦ μεταξὺ τῶν διακόνων, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν νὰ κατασκευάσωσιν ἐν τοῖς νεκροταφείοις πολυαρίθμους οἰκοδομὰς ἐξωτερικὰς, παρεκκλήσια καὶ οἰκίας πρὸς φρούρησιν.

Πρώτη δημόδης ἐξέγεσις κατὰ τῶν χριστιανικῶν νεκροταφείων ἐγένετο ἐν Ἀφρικῇ τῷ 203. Ἀλλὰ μόνον τῷ 257 διὰταγμα αὐτοκρατορικόν, δημοσιευθὲν παρὰ τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἀναφέρει αὐτά. Ἴσως ἐλήφθησαν ὑπ' ἔψει πρότερον κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Δεκίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποδεικνύεται. Τούναντίον δὲ μετὰ ταῦτα καὶ μέχρι τῆς εἰρήνης τῆς Ἑκκλησίας, τὰ νεκροταφεῖα ἦσαν διαρκῶς ἀντικείμενα διαταγμάτων διωγμοῦ, ἀλλ' ὡς τόπος ταφῆς ὀλιγώτερον ἢ ὡς τόπος συναθροίσεων καὶ παρα-

νόμου λατρείας¹. Ἡ ἀπόδοσις δ' ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γαλλιανοῦ τῷ 260 τῶν θρησκευτικῶν τέπων. Τὰ ἀγαθὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ οἱ τάφοι ἐδημεύθησαν καὶ ἐπωλήθησαν παρὰ τοῦ δημοσίου. Ἐδέησε λοιπὸν πρὸς ἀπόδοσιν αὐτῶν εἰς τοὺς νομίμους ἰδιοκτητῆτας νὰ προβῶσιν εἰς νέαν ἀπαλλοτριώσιν. Ἐνεκα δὲ τῆς ἀποδόσεως ταύτης ὁ πάπας Διονύσιος διήρρεσεν ἐκ νέου «τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ νεκροταφεῖα μεταξὺ τῶν ἱερέων καὶ συνέστησεν ἐνορίας καὶ ἐπισκοπὰς».

Ἐνόουν ὅμως ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν ἦτο ὀριστική. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔπαυσαν, καλῶς δ' ἐπραξάν τοῦτο, προσφεύγοντες εἰς προφυλάξεις, ὡν ἀπαντῶσιν ἐτι: ἔχνη, ὅταν ἐξετάζωμεν ἐπιμελῶς τὰς κατακόμβας. Δὲν ὑπῆρχον εἰσοδοὶ μεγαλοπρεπεῖς, δὲν ὑπῆρχον οἰκοδομαὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, δὲν ὑπῆρχον τάφοι μεγαλοπρεπεῖς, ὡς ἐν τῷ νεκροταφεῖῳ τῆς Δομιτίλλης, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους εἰς θέαν πάντων. Ἐφραξαν τὰς ἀρχαίας εἰσοδοὺς καὶ κατεσκευάσαν νέας ἐπιμελῶς κεκρυμμένας, στενάς καὶ ζεφεράς στοὰς εἰς τινὰ ἀφανῆ γωνίαν λατομείου ἐγκαταλειμμένου. Τὰ πάντα δὲ οὕτω συνδυάζοντο, ὥστε νὰ ἀποπλανήσωσι τὴν ἀστυνομίαν καὶ φοβίσωσι τοὺς κατοικοῦλους διὰ τοῦ φόβου, ὃν ἐγείρουσιν οἱ τόποι οὗτοι: οἱ πληρεῖς σκότους. Κατὰ τὴν εἴημευσιν τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἡ εἰσοδος πολλῶν στοῶν ἐκλείσθη διὰ χώματος κομισθέντος ἐξωθεν καὶ αἱ κλίμακες κατεστράφησαν. Ἐσωσαν δὲ οὕτω πολλοὺς τάφους ἱερούς. Ἀλλὰ πολλακίς ἐπ' ἴσης τόσαι προφυλάξεις ἦσαν ἀνωφελεῖς, διότι ἡ ρωμαϊκὴ ἀστυνομία ἦν καλῶς διωργανωμένη, ἡ δὲ λύσσα τοῦ ὄχλου ἦν φοβερὰ κατὰ «τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Καθ' ὅλον τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος οἱ Χριστιανοὶ ὑψίσταντο ἐναλλάξ σκληρότατα. Ὅτε μὲν ἄφινον αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ, ὅτε δὲ ὁ διωγμὸς ἤρχιζε καὶ πάλιν, χωρὶς νὰ γνωσθῇ ἀκριβῶς τὸ αἶτιον. Ὁ Αὐρηλιανὸς κατέλιπεν αὐτοὺς ἐλευθέρους, ἐπροστάτευσεν μάλιστα αὐτοὺς ἐν τινὶ μέτρῳ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς βασιλείας αὐτοῦ,

1) Εὐσεβ., Ἐκκλ. Ἱστορία, VII, II, Acta proconsularia S. Cypriani.

εἶτα δὲ αἰφνίως κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἤρχισε νὰ καταδιώκη αὐτοῦς. Αἱ ἀρχαὶ τῆς βασιλείας τοῦ Διοκλητινοῦ¹ ἦσαν τοιαῦται, ὥστε δὲν προέβλεπέ τις τὰς μελλούσας βιαιοπραγίας. Ὁ διωγμὸς αὐτοῦ ἦν ὁ τελευταῖος, ἀλλὰ καὶ βιαιότατος. Ἐπωφεληθέντες ἐκ τῶν τῆς ἡσυχίας ἐτῶν ἔκτισαν πολλὰς νέας ἐκκλησίας ἀντὶ τῶν παλαιῶν· αὐταὶ ὅμως ἐπυρπολήθησαν· τοῦτο δὲ ἦν ἀνεπανόρθωτος ἀπώλεια διὰ τὴν ἱστορίαν, τὰ ἀρχεῖα τῆς ἐκκλησίας διεσκορπίσθησαν ἢ κατεστράφησαν, ἢ δὲ καταστρεφῆ αὕτη εἶνε αἰτία πολλῶν ἀβεβαιότητων περὶ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἦν ἀνάγκη ἵνα κρύπτονται, ὅπως θάπτωσι τοὺς νεκροὺς, ἰδίᾳ δὲ τοὺς μάρτυρας. Τὰ σώματα τῶν παπῶν Μαρκέλλου καὶ Μαρκέλλου δὲν κατετέθησαν ἐν τῇ νεκροταφείῳ τοῦ Καλλιξτοῦ μετὰ τῶν νεκρῶν τῶν προγενεστέρων. Εὐρέθη δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἄσυλον ἐν τῇ ἰδιωτικῇ κρύπτῃ τῆς Πρισκίλλης. Τὸ διάσημον δάσος δέ, τὸ ἀπὸ τινος ἐγκαταλελειμένον, τῶν ἀδελφῶν Ἀρουάλων, εἰς ἀπόστασιν πολλῶν μιλίων ἀπὸ τῆς Ρώμης, κατελήφθη παρὰ τῶν καταδιωκομένων Χριστιανῶν. Μετεχειρίσθησαν δὲ πρῶτον τὰς στοὰς ἀρχαίου φαμαθῶνος καὶ κατεσκαύσαν θήκας (loculi). Εἶτα δὲ αἱ κατακόμβαι ἐξετάθησαν καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη τὸ νεκροταφεῖον Venerosa.

Μεγάλη ὑπήρξε πρὸ τινῶν ἐτῶν ἡ ἐκπληξίς τῶν σοφῶν τῶν ἐντεταλμένων, ἵνα κάμωσιν ἀνασκαφὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Ἀρουάλων, ὅτε ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ τῆς εἰδωλολατρείας ἀπήντησαν πολυαριθμοὺς στοὰς, τάφους, ἐπιγραφὰς καὶ ζωγραφίας χριστιανικάς! Τέλος ὁ Μαξέντιος ἀπέδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς καὶ τὴν εἰρήνην εἰς τοὺς πιστοὺς. Ὀλίγη δὲ ἀκόμη ὑπομονὴ καὶ διὰ τῆς νίκης τοῦ Κωνσταντίνου ὁ Χριστὸς ἔμελλε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ.

Βεβαίως ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας σημεῖοί νέαν περίοδον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν κατακομβῶν. Ἡ ὥρα τῆς ἐπανορθώσεως καὶ τοῦ δοξασμοῦ ἤχησέ διὰ τοὺς μάρτυρας τοῦ Χριστοῦ.

1) Βλέπε: Allard, La persécution de Dioclétien, t. I. p. 183.

Ἐξηκολούθησαν δὲ ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα θάπτοντες εἰς τὰς κατακόμβας, ἀλλ' ἕλιγώτερον. Ἀπὸ τοῦ διατάγματος τῶν Μεδιολάνων τῇ ὄντι ἐσπευδον ἵνα ἐγείρωσιν ἐν ὑπαίθρῳ πάντα τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας, ἤρξαντο δὲ ὀρύσσοντες τάφους ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Πρῶτοι δὲ οἱ πάπαι ἔδωκαν τὸ παράδειγμα τούτου. Ὁ Μιλχιάδης (311) εἶνε ὁ τελευταῖος πάπας, ὅστις ἐτάφη ἐν τῇ Νεκροταφείῳ τοῦ Καλλιξίου, οἱ δὲ ἐπόμενοι ἐν ἐξωτερικαῖς βασιλικαῖς, ἃς παρεσκευάσαν ζῶντες. Πολλοὶ δὲ βασιλικάι καὶ παρεκκλήσια ἠγγέρθησαν ὑπεράνω τῶν τάφων τῶν μαρτύρων. Διακαῶς ἐπεθύμουν, ὅπως ἐξάρωσι τὴν μνήμην αὐτῶν, νὰ ἐσρατάξωσι τέλος αὐτοὺς ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ, ἐν πλήρει ζήσει ἔμπροσθεν τοῦ κόσμου, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Δυστυχῶς αἱ κατακόμβαι ἔχουσι νὰ ὑποστῶσι ἀρκετὰ ἐκ τῶν τιμῶν τούτων τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τοὺς ἐν αὐταῖς ταφέντας. "Ἴνα παρασκευάσωσι τὴν τοποθεσίαν τῶν μνημείων, ἵνα ἰδρῦσωσι τὰ θεμέλια αὐτῶν ἀκριβῶς ὑπεράνω τῆς κρύπτει τοῦ μάρτυρος, κειμένης ἐνίστη εἰς δεύτερον πλάτωμα ὑπὸ τὴν γῆν, πρὸ οὐδενὸς ὑπεχώρου. Αἱ κατακόμβαι κατὰ γράμμα ἐσχίσθησαν πολλαχοῦ. Πόσαι δὲ πολῦτιμοὶ ἀναμνήσεις κατεστράφησαν οὕτω! "Ἐν δὲ ἡ ἑρμῆ αὕτη ἐξηγηταὶ κάλλιστα, διττῶς λυπούμεθα ὅτι ἔλαβε τὴν μορφήν ταύτην ἵνα ἐκδηλωθῆ, διότι τὰ ἐξωτερικὰ μνημεία κατεστράφησαν ἀπὸ πολλοῦ, ἐν ᾧ αἱ κατακόμβαι θὰ ἐσώζοντο σχεδὸν ἄθικτοι περιμένουσαι τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνάστασιν αὐτῶν.

Ἡ εὐλαβὴς δ' αὕτη μανία τῆς καταστροφῆς δὲν ἤρρεσκεν εἰς πάντας. Ὁ πάπας Λαμάσιος ἐταράχθη ἐπὶ τούτῳ, αἱ δὲ κατακόμβαι εὖρον ἐν αὐτῇ ὑπερασπιστὴν καὶ σωτήρα. Ἐνόησε τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἥτις οὐκ ἦν μόνον εὐλάβεια λεπτοτέρα καὶ αἰσθημα δικαιότερον, ἀλλὰ καί, χωρὶς νὰ σκεφθῆ περὶ τούτου, ἀπέλυτος ἀξία ἐπιστημονικὴ ὅτι αἱ κατακόμβαι ἦσαν ἐνδιαφέρουσαι καθ' ἑαυτὰς καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐσέθειαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ σωθῆ ὁ θησαυρὸς τῶν ἀναμνήσεων, ἃς ἔκρυπτον, ὡς μαρτύριον αἰσθητῶν καὶ διαρκῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, εἰς οὓς θὰ ἐβύθιζον, οὕτως εἶπειν, διὰ μιᾶς τὸν εὐσεβεῖ ἐπισκέπτῃν. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἦν ἱερὸν, δὲν ἔπρεπε δὲ νὰ ἀνατραπῆ ἰταμῶς. Τέλος δὲ ἦν

δίκαιον, πρὸς τιμὴν ἐνδόξων μαρτύρων, γὰ ἐκδιωχθῶσιν ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν ἀνά χιλιάδας θύματα ἀφανέστερα ἢ καὶ ἀπλοῖ πιστοί.

Τὸ ἔργον τοῦ Δαμασίου ἦν διπλοῦν· πολλοὶ δὲ τάφοι μαρτύρων ἦσαν γνωστοὶ μόνον διὰ τῆς παραδόσεως. Καὶ αὐταὶ αἱ προφυλάξεις, αἵτινες ἔπεισαν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν βεβηλώσεων, ἐν τῷ δαιδάλῳ ζοφερῶν διαδρόμων καὶ ἡμικλείστων, ἐνεποίησαν λίθην τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγούσης ὁδοῦ. Ἐπρεπε λοιπὸν πρῶτον γὰ εὑρεθῶσιν, ὁ δὲ Δαμάσιος ἀσχολήθη περὶ τοῦτο μετὰ μεγάλου ζήλου. Εἶτα δὲ ἔπρεπε γὰ καλλωπίσῃσι τοὺς τάφους καὶ γὰ ἐφοδιάσῃσι αὐτοὺς διὰ ἐπιγραφῶν, μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν μαρτύρων καὶ τῶν τίτλων ἐπὶ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν εὐλάβειαν τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ. Ὡν δὲ λίαν λόγιος (εἰ καὶ ἡ προσοδία αὐτοῦ ἐμφαίνει ἐνίοτε παρακμὴν σπουδῶν) συνέτασεν ὁ ἴδιος τὰς μετρικὰς ταύτας ἐπιγραφάς, αἵτινες ἐγένοντο ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, ἔστω καὶ ἂν ὑπελείφθησαν τεμάχια τινα μόνον, ἐν τῶν μέσων τῆς ἐρεῦνης, ἐξ ὧν οἱ σοφοὶ ἐξήγαγον ἐπωφελεῖ ὠφέλειαν. Χαράκτης δὲ τις, ὅστις καθιέρωσε πάντα τὸν χρόνον αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ προσόντα, γὰ προσηλώσῃ αὐτὰς ἐπὶ μαρμάρου, ὁ Φούριος Διανύσιος Φιλόκαλος, συνέστησεν ἐπὶ τούτῳ χαρακτήρας ὠραιοτάτους, εὐκόλως διαγινωσκομένους. Ἐτρεφε δὲ πρὸς τὸν πάπαν, οὗτινος ἦν μετριόφρων καὶ καρτερικὸς βοηθός, εὐλαβῆ λατρείαν, ὡς μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ ὑπογραφή αὐτῆ, συγκινητικὴ ἐν τῇ ἐκφράσει, ἥτις συνοδεύει τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἁγ. Εὐσεβίου τοῦ νεκροταφείου τοῦ Ἁγ. Καλλίξτου.

Ὁ Φούριος Διονύσιος Φιλόκαλος ἔγραψε: Δαμασίου τοῦ πάπα αὐτοῦ λάτρις καὶ ἀγαπῶν.

Ὁ Δαμάσιος λοιπὸν ἐκαθάρισε τὰς στοάς, ἐμεγέθυσε τὰς πρωτίστας κρύπτας, περιεκάλυψεν αὐτὰς διὰ μαρμάρων, διηκούλυσε τὴν πρὸς αὐτὰς ἔλευσιν διὰ κλιμάκων εὐρυτέρων, εἰσήγαγε τέλος τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἐνθα τοῦτο ἦν δυνατὸν διὰ ὀπῶν ὑπαθρίων, καλουμένων *λύχνηφόρων*. Πανταχοῦ δὲ ἔργα στερεοποίησεως ἐξησφάλιζον τὴν διάρκειαν τῶν στοῶν καὶ παρεκκλησιῶν.

Πρὸ τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν αἱ μόναι φθοραί, εἰς ἃς ἐξετέθησαν αἱ κατακόμβαι προήρχοντο ἐκ τοῦ ἀδιακρίτου τῶν πιστῶν ζήλου νὰ θάπτωνται ἐγγὺς τῶν μαρτύρων. Πολλαὶ ἀρχαῖαι ζωγραφφαὶ κατεστράφησαν τότε ἢ ἐβλάβησαν καὶ ἡ στερεῆτης μάλιστα στοῶν τινῶν διεκυβεύθη. Τὴν δὲ ὠραίαν διάταξιν, ἣν διέταξεν ὁ Δαμάσιος, δὲν ἐσεβάσθησαν πάντοτε.

Ἡ ἄλωσις τῆς Ρώμης τῷ 410 παρὰ Ἀλαρίχου, ἔτει ἀπαισιωτάτῳ, σημειοῖ τὸ τέλος τῆς λαμπρᾶς ταύτης περιόδου τῆς ἱστορίας τῶν κατακομβῶν. Ἐκτοτε δέ, μεθ' ὅλους τοὺς γενναίους τῶν παπῶν ἀγῶνας, αὐταὶ ἔβαινον ἀπὸ πτώσεως εἰς πτώσιν μέχρι τελικῆς ἐγκαταλείψεως. Πρῶτον ἔπαυσαν νὰ θάπτωνται ἐν αὐταῖς· οἱ προσκυνηταὶ ὅμως ἐπεσκέπτοντο συνεχῶς ἔτι αὐτάς. Θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τοῦτο περαιτέρω. Ὁ πάπας Σύμμαχος (τῷ 498 καὶ ἐπιμ.) ἐξετέλεσεν ἐν αὐταῖς ἔργα ἀρκούντως σημαντικά. Ἀλλὰ ἡ καταγίς τῆς γοθικῆς ἐπιδρομῆς ἐληγλάτησεν αὐτὰ ἐκ νέου. Αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Δαμασίου συνετρίβησαν. Μετ' ἐπιμονῆς δέ, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε μετὰ ἐπιτυχίας, ὁ πάπας Βιγίλιος ἀντικατέστησεν αὐτάς καὶ ἐπληρώθησε κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὰς παρὰ τῶν βαρβάρων καταταστροφάς. Ὁ Ἰωάννης Γ'. (568) διέταξεν, ἵνα οἱ τάφοι συντηρῶνται. Ἐτέλεσεν καὶ αὐθις τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐν ταῖς κατακόμβαις. Ἀλλ' ἡ πεδιάς ἦν ἔρημος καὶ ὄχι τόσον ἀσφαλῆς. Ἐδίσταζον νὰ ἐξέλθωσι τῶν τειχῶν. Κατὰ τὸν β'. αἰῶνα ἔτι ὁ πάπας Γρηγόριος Γ'. ἵδρυσεν «σωματεῖον ἱερέων μετὰ ἀποστολῆς νὰ λειτουργῶσι καθ' ἑκάστην καὶ ἐνετεῖλατο, ἵνα ἐν τοῖς κύκλοι τῆς Ρώμης νεκροταφεῖοις τὰ ἀναγκαῖα φῶτα πρὸς τέλεσιν τῶν ἀγρυπνιῶν τῶν γενεθλίων τῶν μαρτύρων, ὡς καὶ αἱ προσφοραὶ διὰ τὴν θυσίαν τῆς λειτουργίας κομίζωνται ἐκ τοῦ παλατίου παρὰ τοῦ τεταγμένου ἀξιωματικοῦ, ὅστις θὰ ὑπεδείκνυε ταυτοχρόνως τὸν ἱερέα τὸν ἐντεταλμένον παρὰ τοῦ ποντίφηκος, ἵνα ἱερουργήσῃ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς, ἑορτῆς.

Ἡ τῷ 758 ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων ἔσχατον κατήνεγκε τραῦμα κατὰ τῶν κατακομβῶν. Ἐκτοτε δὲ ἐσκέπτοντο, ἵνα θέσωσι τὰ λείψανα ἐν σκέπῃ ἐκ τῶν βεβηλώσεων. Ἐκομίσθησαν

δὲ σωρήδον ἐν Ρώμῃ μεθ' ὅλας τὰς τελευταίας προσπάθειας τοῦ Στεφάνου Γ'. τοῦ Ἀδριανοῦ Α'. καὶ Λέοντος Γ'. πρὸς ἐπανόρθωσιν ἔτι ἅπαξ τῶν κατακομβῶν. Αἱ κρύπται κατέπιπτον ὁσημέραι εἰς φθοράν. Ὁ Πασχάλ Α'. κατὰ ἐπιγραφὴν περισθεύσαν ἐν Ἀγία Πραξέδῃ, ἐκόμισεν εἰς Ρώμην περὶ τὰ 2,300 σώματα μαρτύρων, τὴν 20 Ἰουλίου 817. Οἱ διάδοχοι ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα αὐτοῦ. Ἡ δὲ ἔξοδος αὕτη τῶν λειψάνων ἐπέτεινε πλέον τὴν ἐλλεινότητα τῶν νεκροταφείων, ὧν τὰ πλεῖστα, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ὀλοτελῶς ἐγκαταλείφθησαν, κατὰ μικρὸν δὲ ἐλησημονήθη καὶ αὕτη ἡ τοποθεσία αὐτῶν. Ἐν δὲ μόνον, τὸ τοῦ Ἀγίου Σεβαστιανοῦ (ad catacumbas), ἦν πάντοτε ἀνοικτὸν καὶ οἱ προσκυνηταὶ ἐπισκέπτοντο αὐτό.

Ἀρχιμ. Ἰάκωβος Ἀρχαζικιάκης

ΤΟ ΠΑΣΧΑ

ΩΣ ΑΚΙΝΗΤΟΣ ΕΟΡΤΗ

Ὁ χριστιανικὸς κόσμος δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς τὸ τέλος τῶν περὶ τοῦ Πάσχα συζητήσεων. Ἡ πολυθρόλλητος ἑορτὴ πρόκειται νὰ γίνη καὶ πάλιν θέμα σεβασῶν συζητήσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Μέγα μέρος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἐπιθυμεῖ, ὅπως ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἕνεκα ἀρκετὰ σεβασῶν λόγων, ὀρισθῇ ὡς ἀκίνητος ἑορτή. Τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖον, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφονται αἱ ἐπὶ τοῦ Πάσχα συζητήσεις τῆς ἐποχῆς μας.

Αἱ συζητήσεις ἔχουσιν ἀρχίσει ἐνταῦθα ἀπὸ πολλοῦ, ἰδίως ὅμως κατὰ τὸ παρελθόν Πάσχα ἔλαβον αὐταὶ δημοτικώτερον καὶ γενικώτερον χαρακτῆρα ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν πρακτικῶν λόγων, δι' οὗς ἐπιθυμεῖται ὁ ὀρισμὸς τοῦ Πάσχα ὡς ἀκινήτου ἑορτῆς.

Ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν νέων τούτων ἐπὶ τοῦ Πάσχα συζητήσεων, ἔστω ἡ ὅλως βραχυτάτη καὶ χρονογραφικὴ ἐπισκόπησις τῶν μέχρι τούδε τειούτων.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὸ Πάσχα εἶνε ἡ ἀρχαιστάτη χριστιανικὴ ἑορτὴ ἢ μᾶλλον ἡ διὰ τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἐκχριστιανισθεῖσα Ἰουδαϊκὴ ἑορτὴ « τὸ καινὸν Πάσχα ». Εἰ καὶ ἐκίστη Κυριακὴ ἀνεμίμνησκε τοῖς Χριστιανοῖς τῶν πρώτων αἰώνων τὸ χαρμῶσυν γεγενὸς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος (ὡς καὶ μέχρι τῆς σήμερον), ἐν τούτοις ἐώρταζεν εὐτεῖ ἰδιαιτέρως καὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα, εἰς τὸ ὁποῖον ἕως ἰδίως χριστιανικὸν χαρακτῆρα ἀναμνησκόμενοι καὶ ἑορτάζοντες κατ' αὐτὸ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Οὕτως, εἰ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τὸ Ἰουδαϊκὸν καὶ χριστιανικὸν Πάσχα συνέπιπτον, ἐν τούτοις ἕνασθεν εἶχεν ὅλως ἴδιον καὶ διάφορον χαρακτῆρα.

Περὶ τὸ 150 μ.Χ. περίπου, ἀναρξίνεται ἡ πρώτη περὶ τοῦ Πάσχα συζήτησις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Τὸ Πάσχα ἑορτάζετο ἐνταῦθα κατὰ τὴν 14

τοῦ μηνὸς Νισσάν, ἐπιμένει κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνθήκην συγχρόνως μὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα. Οἱ παραδειγμένοι τὴν συνθήκην ταύτην ἠελοῦθου, ὡς διέτυρζοντο, τὴν παράδοσιν τοῦ Ἀπστούλου Ἰωάννου, ἐνῶ πράγματι ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν συνοπτικῶν εὐαγγελίων. Ἡ ἀντίθετος ταύτων μερὶς διέτυρζετο, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, ὅτι ἡ ἰδ'. Νισσάν ἦτο ἡ ἡμέρα τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε κατ' αὐτὴν νὰ ἐεργάζηται ἡ Ἀνάστασις αὐτοῦ. Ἐκ τῆς συζητήσεως ταύτης ἐπῆλθεν ἀσάμκντον σχίσμα, εἰ τελευταῖαι ἐδείκνυν τὸς πρώτους ὡς «Τεσσαρακαιδεκατίτας» Ἐν Ρώμῃ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῆς Σωτῆρος περπατοῦμεν τρίτην τινὰ συνθήκην. Κατὰ ταύτην τὸ χριστ. Πάσχα ἀπεμακρύνεται τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, ἐεργάζομεν τὴν μετὰ τὴν ἰδ'. Νισσάν Κυριακὴν, (ἡ ἰδία συνθήκη ἐπεκράτει ἐν Αἰγύπτῳ, Παλαιστίνῃ καὶ Ἑλλάδι). Κατὰ τὴν συνθήκην ταύτην τὸ Πάσχα συνέπιπτε παντοτε Κυριακὴν. Ὁ Πόλυκαρος Σμύρνης ἦλθεν εἰς Ρώμην (154) ἐπὶ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Ἀνικῆτου, ὅπως ὑπερασπίσῃται τῆς συνθ. ἰδ. τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπεγορίσθη ὅμως φιλικῶς ἀπὸ τοῦ Ἀνικῆτου χωρὶς νὰ συμφωνήσῃ μετ' αὐτοῦ. Περὶ τὸ 167 ἐγένετο ἐν Αλεξιδείῃ (Φρυγίας) ἡ περὶ τοῦ Πάσχα ἔρις, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος καὶ εἰ ἀπολογηταὶ Ἀπολινῆρις καὶ Μελίτων (Ἐπισβ. Ἐκ. ἱστορ. 4, 26, 3), ὁ δεῦτερος ὑπερίσπιζε τὸς τεσσαρακαιδεκατίτας. Ἐπι ἰσχυροτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἔρις μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης Βίκτορος καὶ τῆς Μ. Ἀσίας (190-194), τοῦ πρώτου ἐπιθυμοῦντος νὰ ἐπιβῆ τὴν συνθήκην τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῇ ἐν Νικαίῃ, συνόδῳ (325) ἐνίκησεν ἡ ρωμ. συνθήκη, εἰ δὲ Τεσσαρακαιδεκατίται κατεδικάσθησαν. Ὡς ἰδ'. Νισσάν ἐθεωρήθη ἡ πρώτη Πανσέληνος μετὰ τὴν πρώτην ἰσημερινὴν καὶ ἡ ἀκόλουθ. ταύτη Κυριακὴ ὡς ἡ ἐεργή τοῦ Πάσχα. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ὤφειλε διὰ τῶν Πασχαλίων γραμμῶν αὐτοῦ νὰ ἀναγγέλῃ τὸν καθ' ἕκαστον ἔτος συμπέπτεντα χρόνον (ἀναλόγως τῆς Πανσελήνου τῆς ἐεργῆς τοῦ Πάσχα.

Ὅπως ἐμποδίσωσι συνάφειαν μὲ τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ὄρισαν, ὅπως ἐὰν ἡ 14 καὶ 16 Νισσάν συμπέπτη Περκασιεὴν καὶ Κυριακὴν, τότε τὸ χριστιανικὸν Πάσχα ὤφειλε νὰ ἐεργάζηται εὐχὶ ταύτη, ἀλλὰ τὴν ἀμέσως ἐπιμένην Κυριακὴν.

Ἐν ταύτοις ἐξηκολούθη ὑπάρχουσα διαφορὰ ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐεργῆς τοῦ Πάσχα, ἔνεκα τῆς διαφορῆς ἀριθμητικῆς βίας τῶν πασχαλίων κανόνων,

Ὁ κανὼν τοῦ Ἰππολύτου εἶχε κύκλον σιλήνης 16 ἐτῶν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν ὁπίων ἢ πανσέληνος συνέπιπτε ἐπὶ τῶν ἰδίων ἡμερῶν τοῦ ἔτους. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐγένετο ἀποδεικτὸς ὁ κατὰ πλὴν ἀκριβέστερος 19ετής κύκλος τοῦ Ἀνατολίου, καθ' ὃν ἡ Πανσέληνος εἰς διαστήματα 310 ἐτῶν μόνον μίαν ἡμέραν μετατοπίζεται (καὶ τοῦτο ἦτο λάθος εὐχὴ τοῦ κύκλου ἀλλὰ τοῦ Ἰουλ. ἡμερολογίου, τὸ ὁπίον ἐτέθη ὡς βίσις). Ἐν Ρώμῃ τὸναντίον ἐγένετο ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ Πάσχα ἐπὶ τῇ βίσει κύκλου 84 ἐτῶν. Ὁ κύκλος οὗτος εἶχε μὲν τὸ προτέρημα, ὅτι τὸ Πάσχα ἐπανήρχετο τὴν ἰδίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους καὶ τῆς ἐβδομάδος, εὐχ' ἤττιν ὅμως μετὰ τὴν παρέλευσιν τῶν 84 ἐτῶν ἡ Πανσέληνος συνέπιπτε μίαν ἡμέραν βραδύτερον. Ἐκτὸς τούτου ἡ διαφορὰ ἐγένετο εἰσέτι μεγαλειτέρα, καθίσσον ἐν μὲν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἡ ἰσημερία ὑπελογίζετο ὀφθῶς κατὰ τὴν 21 Μαρτίου, ἐσφαλμένως ὅμως ἐν Ρώμῃ κατὰ τὴν 18ην Μαρτίου.

Ὁ Ἀκουϊτανὸς Ἐπίσκοπος Βικτώριος (457) ὑπελόγησε κύκλον 532 ἐτῶν (28κ.ἡ. X19κ.σ.) καὶ ἐξωμίωσε τούτον πρὸς τὸν Ἀλεξανδρινὸν κύκλον, χωρὶς ὅμως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ μνημενευθὲν προτέρημα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κύκλου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὄφειλε κατὰ 19 ἔτη νὰ μεταθέτῃ τὴν ἰσημερίαν εἰς τὴν 20 Μαρτίου. Τίλος ὁ Διονύσιος ὁ μικρὸς (exiguus) († 555) περὶ τὸ 525 συνεμόρφωσε τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Ρώμης πρὸς τοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τῆς συντάξεως νέου κύκλου ἐξ 95 ἐτῶν (5X19κ.σ.). Ὁ πασχάλιος οὗτος κανὼν ἀνεγνωρίσθη καὶ διεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν Δίον, ἰδίως διὰ τοῦ Ἰσιδώρου Σεβίλλης καὶ τοῦ Beda Venerabilis. Εἰς τὸν κανόνα ὅμως τοῦτον ἐξηκολούθει νὰ μένη τὸ λάθος τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου μέχρι τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριανοῦ. Κατὰ τὸν κανόνα τούτον συμπίπτει τὸ Πάσχα ἀπὸ τῆς 22 Μαρτίου — 25 Ἀπριλίου. Οὕτως ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀνατολ. καὶ δυτ. Ἐκκλησίας εἰς τὸν ἐρτασμένον τοῦ Πάσχα ὑψίστατο καὶ πρὸς τὴν ὁμοιότητα τοῦ (Ἰουλ.) ἡμερολογίου ἐν ἀμφοτέροις. (Ἡ διαφορὰ προήρχετο ἐκ τοῦ διαφοροῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἰσημερίας). Ἡ ἀνατολ. Ἐκκλησία διετήρησε καὶ καθιέρωσε τὴν Ἀλεξ. πρᾶξιν, ἐνῶ ἡ δυτικὴ τὴν ἰδίαν μὲν, μετὰ τὴν διαφορὴν ὅμως χρονολογίαν τῆς ἰσημερίας. Ἐν τῇ δίσει ὅμως κατὰ τὸ 1852 εἰσάγεται τὸ νέον Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον κατὰ πλὴν ἀκριβέστερον τοῦ Ἰουλιανοῦ. Τὸ νέον τοῦτο ἡμερολόγιον ἔφερε πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν ἀναγνώρισίν του, ἧτις μάλιστα τῷ 1753 ἐπεκράτησεν ἐν ἁπασῇ τῇ Δίσει. Εἶναι

φυσικόν, ὅτι ἐκ τῆς χρονικῆς διαφορᾶς τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου πρὸς τὸ ἰουλιανόν. ὑφίσταται ἐπίδρασιν καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἔρτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Προηγούμεως, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐρίδων καὶ συζητήσεων ἐπὶ τοῦ Πάσχα συνέβησαν καὶ ἄλλαι σχετικῶς σημαντικαὶ ἰδίως ἐν τῇ κελτικῇ Ἐκκλησίᾳ (ἐν Ἰρλανδίᾳ περὶ τὸν 6 καὶ 7 αἰῶνα), μέχρις οὗ καὶ ἐνταῦθα ἐπεβλήθη ἡ συνήθεια τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Μέχρι τούδε λήγει ἡ περίπλοκος αὕτη ἱστορία τῶν ἐρίδων καὶ συζητήσεων ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ἔρτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἐν ᾗ Δύσις καὶ Ἀνατολή μέχρι τῆς σήμερον ἐξακολουθεῖ ἐμμένευσαι εἰς τὴν ἅπαζ ὑπ' ἐκάστης ἀποδεχθεῖσαν συνήθειαν.

Πᾶς τις θὰ ἐνμίξεν, ὅτι αἱ μακρὰ αὐταὶ συζητήσεις, διὰ τῆς ἀποδοχῆς ταύτης, εὔρον τέλος, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς ἐκ τούτων ἡσυχίαν, εὐχ' ἤτερον τὸ Πάσχα διδοί ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐποχὴν μας νέων συζητήσεων καὶ σκέψεων περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ἔρτασμοῦ του. Ἐς τὰς νέας ὅμως ταύτας συζητήσεις δὲν ἔχουσι πλέον θέσιν αἰρετικαὶ διξασίαι, ἡ ἀναστρεφὴ ἀπὸ τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς, ἀλλ' ἀπλῶς ἐλαττήριον εἰς τὰς νέας ταύτας συζητήσεις καὶ κύριον αὐτῶν μέρος εἶναι ἡ νέα ἐποχὴ.

Ἡ νέα ἐποχὴ φέρει νέαν ζωὴν, νέον πνεῦμα, νέας ἰδέας, τὰ παλαιὰ δὲν ὑρμίζουσι πλέον, ἐμβάλλουσι ἐμπόδια εἰς τὴν νέαν πρόοδον, καὶ εἶναι ἐπιβλαβῆ εἰς αὐτήν· καὶ διὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν τὴν εὐαγγελικὴν φράσιν, ὁ νέος εἰς δὲν διατηρεῖται εἰς ἀκακούς παλαιούς. Ὡς τὰ ἀρχαῖα κοινωνικὰ ἔθιμα, ὡς ὕψιστα καὶ ἐπιβλαβῆ, ἀπεβάλλονται, εὐτω καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα ὑφίστανται τὴν αὐτὴν τύχην, (εἰς ὅσον διετηρήθησαν τινὰ ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως).

Ἡ Μεταρρυθμίσις θὰ κατέλυε καὶ τὰ ὀλίγα, τὰ ὅποια ἀφῆκεν, ἡ τότε ὅμως ἐποχὴ δὲν ἦτο κατάλληλος, διότι τὰ ἀρχαῖα ταῦτα δὲν ἔχουσι θέσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς νέας ζωῆς, δὲν ἐμβάλλουσιν δυσκολίας μόνον εἰς τὸν κοινωνικὸν νέον βίον, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν· Ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα ἐμβάλλουσιν ἐμπόδια καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὀλίγον περιέργον καὶ ὅμως ἀληθές καὶ εὐνήτητον. Ἡ ἐδῶ Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ τὴν ἐποχὴν τῆς, ἐργάζεται, παρακολουθεῖ τὴν νέαν κίνησιν καὶ πρόοδον καὶ εἰς τὴν νέαν τῆς αὐτὴν κίνησιν τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα ἔθιμα παρασιάζονται ὡς ἐμπόδια.

Ἐν τῶν ἀρχαίων τούτων ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων εἶναι ἡ ὑμφορὰ λάντευσις τοῦ χρόνου τοῦ ἔρτασμοῦ τοῦ Πάσχα, τὸ ὅποιον καὶ ἐνταῦ-

Οα ἐρπύζεται, τοὐλάχιστον δι' αὐστηρῆς ἀργίας. Ἀκριβῶς ὅμως ἡ ἀμφοταλάντευσις τοῦ χρόνου τῆς ἀργίας ταύτης ἐμβάλλει πλείστας ὀσας δυσκολίας εἰς τὸν κοινωνικὸν ἐν γένει βίον, καὶ μερικώτερον εἰς τὸν ἐμπορικὸν κόσμον, εἰς τὸν οἰκιακὸν κόσμον, εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων καὶ τέλος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἴδου ἐν ὀλίγοις οἱ λόγαι, δι' οὗς ἡ μεταρροθμισις περὶ τὸν ἐρπυσμὸν τοῦ Πάσχα εἶναι εἰς ἄκρον ἐπιθυμητή.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Γερμανίᾳ ἰδίως τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τέλους Μαρτίου — 15 Ἀπριλίου εἶναι χρόνος μεγάλης σπουδῆς διὰ τὸν ἐν γένει κοινωνικὸν βίον. Αἱ μεγάλαι ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις λαμβάνουσι τότε χώραν, ὡς λ.χ. μεγάλαι ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ, λήξεις τοῦ ὄριου τῶν χρηματικῶν συναλλαγῶν, προπαρασκευὴ τοῦ ἐμπορίου διὰ τὴν ἐρχομένην νέαν ἐποχὴν κλπ. κλπ. παρόμοια ἔπειτα, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο γίνεται συνήθως ἡ ἀλλαγὴ τῶν κατοικιῶν καὶ τὰ συναφῆ πρὸς ταύτην ἐπίσης περὶ τὸ διάστημα τοῦτο συμπίπτει ὁ χρόνος τῶν ἐξετάσεων ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ἡ ἐξέτασις τῆς κατηγήσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅπως δυσκολίας ἐπιφέρει εἰς ὅλα ταῦτα ἡ ἀργία τοῦ Πάσχα συμπίπτουσα εἰς τὸ διάστημα τοῦτο. Ὅπως γίνηται τοῦτο εὐληπέτερον ἀναπτύσσουσι ὀλίγαι τῶν δυσκολιῶν τούτων. Αἱ ἐμπορικαὶ λ.χ. πανηγύρεις (Messen κατὰ τῆς ὀπίσης γίνονται ἐμπόριον δυσεκατομυρίων Μάρων) ἐξαρτῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ Πάσχα ἐρπυζόμενοι εὐθὺς μετ' αὐτὰ, ἡ παρασκευαζομένη δι' αὐτὰς ἐργασία ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ νέου ἔτους (τῆς λήξεως τῶν πρώτων πανηγύρεων) ὀρεῖται νὰ εἶναι ἐπίμνη κατὰ τὸ Πάσχα. Πόσαι λοιπὸν δυσκολίαι δὲν παρέχονται, ἐὰν ὁ χρόνος τῶν ἐργασιῶν τούτων μειωθῇ ἢ ἀυξηθῇ ἀναλόγως τῆς ἐκαστοῦ χρονολογίας τοῦ Πάσχα; Ἐπειτα τὰ τυπογραφεῖα καὶ πλείστα ὅσα ἐργασίαι ὑφίστανται τῆς ἰδίας δυσκολίας προκειμένου κατὰ τὸ ἕνω διάστημα νὰ παραδώσωσι τὰς ἀναληθθεύσας ἐργασίας. Εἶναι δὲ φανερὸν ὅπως δυσκολίας ἐπιφέρει ἡ ἀναληθθεύσας ἀργία τοῦ Πάσχα συμπίπτουσα ἀκριβῶς εἰς τὸ ὄριον τῆς λήξεως τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, αἵτινες ἐνταῦθα εἶναι κεκανονισμέναι ἐπίσης κατὰ τὸ ἕνω διάστημα. Οὐχ ἥτιον ἐρχεται ἐν ἀναφορᾷ, ἡ ἀλλαγὴ κατοικιῶν, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων μερῶν τοῦ ἐδῶ κοινωνικοῦ βίου. Συμπίπτουσιν αἱ ἐρπυκὶ τοῦ Πάσχα κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο, ὅπως ἀλλάσσονται καὶ αἱ κατοικίαι; τότε εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ φανερὸν πόσον ζημίαν ἐπιφέρουσιν, ἀφ' ἐνὸς ὁρησασευτικῆν, ἐμπειδιζομένης

τῆς ἐκκλησιάσιως, ἀφ' ἑτέρου κοινωνικῆν. Οἱ νέοι σειρμῶ. Ὡς γνωστὸν τῶν Θερινῶν τριούτων γίνεται ἐφαρμογὴ ἀμέσως μετὰ τὸ Πάσχα, ἡ δυσκολία ὅμως τῶν παρεσκευαζόντων τούτους ἐργασιῶν εἶναι φανερὰ ἀναλόγως τῆς βραχύνσεως ἢ ἐπιμηκύνσεως τοῦ χρόνου τοῦ Πάσχα.

Ὁ δὲ κόσμος τῶν γραμμάτων, οὕτως ὑρίσταται εὐκ ὀλιγωτέρως ζημίαις καὶ δυσκολίαις ἐκ τῆς ἀμφοιταλαντεύσεως ταύτης τοῦ χρόνου τοῦ ἐρτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἡ ἐργασία τῶν ἐδῶ σχολείων εἶναι χρονικῶς διηρημένη ἐντελῶς διαφόρως ἢ παρ' ἡμῖν. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ Πάσχα. Οὕτω λ.χ. ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας, ὅστις περατοῦται πρὸ τοῦ Πάσχα, ὅτε γίνονται αἱ ἐξετάσεις. Ἐν τῷ Πάσχα συμπέση ἔνωρις, τότε ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας βραχύνεται εἰς ἑλάττω πλείστων μαθητῶν, τῶν ὀπίων ἢ βραχύτες αὐτῇ στοιχίξει ἐν ἔτος πολλάκις, ἐὰν τούναντιον τὸ Πάσχα συμπέση ἀργὰ τότε πάλιν ἐπέρχεται ἡ ἀντιθετὴ ἀναλογία βραχυνομένου τοῦ χρόνου μετ' αὐτό. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὰς ἐξετάσεις, ὡς λ.χ. τῶν γυμνασιακῶν, αἵτινες ἄρχονται περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου (μετὰ τὰς διακοπὰς τοῦ Πάσχα ἄρχεται ἐν τοῖς Πανεπιστημίαις τὸ νέον Θερινὸν ἐξήμερον καὶ ἐγγράφονται οἱ νέοι φοιτηταὶ) εὐκ ὀλίγη σύγχυσις ἐπιφέρεται ἐκ τῆς ἀμφοιταλαντεύσεως τοῦ ἐρτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἐν γένει δὲ ἡ λοιπὴ διδασκαλικὴ ἐργασία ὑρίσταται πλείστας ἐνσχλήσεις ἐκ τῆς ἀμφοιταλαντεύσεως ταύτης.

Τέλος καὶ ἡ Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐδῶ Ἐκκλησία ἐργάζεται, δὲν ἀδρανεῖ. Μία τῶν σπουδαιότερων ἐργασιῶν τῆς ἐδῶ Ἐκκλησίας εἶναι ἡ κατήχησις, διδάσκει τὰ νέα μέλη τῆς τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεώς των, ὅπως τὸ γνωρίζωσιν! (ἐξαιρέσιν δυστυχῶς εἰς τοῦτο, εἰ καὶ μέχρι τινός ἐκ δεδικαιολογημένων λόγων, μόνον ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ποιεῖ). Ἡ διδασκαλία λοιπὸν τῆς Ὁρησκείας καὶ ἡ κατήχησις, ἧτις γίνεται ὑπὸ τῶν ἱερέων, ἔχει τέρμα τὴν ἐσπῆν τῶν Βαλίων, ὅποτε παρὰ τοῖς Διαμαρτυρομένοις γίνεται ἡ ἐσπῆ τῆς Confirmation (ἐνῶ παρὰ τοῖς Δυτικαῖς εὐθὺς μετὰ τὸ Πάσχα ἡ πρώτη μετάληψις παρὰ τούτοις ἡ Confirmatio γίνεται περὶ τὴν Πεντηκοστήν). Κατὰ ταῦτα ἐὰν τὸ Πάσχα συμπέση ἔνωρις τότε ὁ χρόνος τῆς ὀρησκευτικῆς ταύτης διδασκαλίας ἐλαττοῦται εἰς λίαν ἐπιβλαβῆ βαθμίν, ἐὰν δὲ τὸ Πάσχα συμπέση εἰς τὴν ἐσπῆν, καθ' ἣν, ὡς εἶδμεν, γίνεται ἡ μεγάλη κοινωνικὴ ζύμωσις, τότε οἱ ἀκλουθοῦντες τὴν ὀρησκευτικὴν διδασκαλίαν, ἕνεκα τῶν ἐπιδράσεων, ἧς ἔχει ἡ κοινωνικὴ αὕτη ζύμωσις ἐπὶ τῶν οἰκογενειῶν των,

είναι υποχρεωμένοι νὰ ἀπεμακρύνωνται τῆς ὀρησκευτικῆς διδασκαλί-
ας, ἢ ἐκ τοῦ ὀπίου ζῆμιχ εἶναι ἐπίσης φανερά. Ὡστε κατὰ ταῦτα ἡ
ἀμφιταλάντευσις αὕτη τοῦ ἐσρασμῶ τοῦ Πάσχα, εἰ καὶ ἀρχαίον ἐκ-
κλησιαστικὸν ἔθιμον, ἐν τούτοις πλεῖστα ὅσα παρέχει πράγματα εἰς
τὴν ἀκλουθεῦσαν τὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐκκλησίαν.

Ἐκτός τούτων λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐσρτὴ τῆς Πεντηκο-
στῆς, αὕτη εἶναι ἐδῶ ἐπίσης ἡμέρα ἀργίας καὶ διακοπῶν (κατὰ τὸ
πλεῖστον ἐβδωμαδιαίων). Ἐὰν λοιπὸν συμπέσωσιν αἱ ἐσρτὰί τοῦ Πά-
σχα ἐνωρὶς ταύτας ἀκλουθεῖ καὶ ἡ ἐσρτὴ τῆς Πεντηκοστῆς εὐτως,
ὥστε αἱ διακοπαὶ διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δὲν συμπίπτουσιν, ὡς
εἶναι ἐπιθυμητὸν εἰς τὸν ὡς ἔνω ἐργαζόμενον κόσμον, περὶ τὸ μέσον
τοῦ ἔαρος, ἀλλὰ λίαν ἐνωρὶς ὑπολειπεμένου μετ' αὐτὴν πλείστου καὶ
δυσαναλόγου χρόνου ἐργασίας.

Τελευταῖα καὶ πλεῖστα ὅσα παρέμειν ἐμπόδια παρρυσιάζει ἡ ἀμφι-
ταλάντευσις τοῦ ἐσρασμῶ τοῦ Πάσχα, ἀκριβῶς δὲ ἔνεκα τούτων ἐπι-
κρατεῖ γενικὴ ἐπιθυμία, ὅπως καθορισθῇ ὁ ἐσρασμὸς τοῦ Πάσχα ὡς
ἀκινήτου ἐσρτῆς, καὶ δὴ ἐν χρόνῳ, καθ' ὃν τὰ ἐμπόδια ταῦτα ἐντε-
λῶς αἴρονται.

*
*
*

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἤρξατο ἀπὸ πολλῶ ἤδη ἐργασίαι ἐκ μέ-
ρους τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν καὶ ἐμπορικῶν σω-
ματειῶν, ὅπως ἐπιτευχθῇ ὁ γενικῶς ἐπιθυμητὸς ὁρισμὸς τοῦ Πάσχα
ὡς ἀκινήτου ἐσρτῆς. Ἀκριβῶς δὲ κατὰ τὴν ἐσρτὴν τοῦ παρελθόντος
Πάσχα, ἐπανεληθῆσαν ζωηρῶς αἱ συζητήσεις αὗται, πλεῖστοι δ' ὄσει
ἐκ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκ τῶν γραμμῶν καὶ ἐκ τοῦ ἐμπορίου διὰ
δημοσιευθειῶν ἐπιστολῶν συνεφώνησαν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦτον,
προτείνοντες καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν δέον νὰ ἐσρτάζηται τὸ Πάσχα.
(περὶ τὴν 15ην Ἀπριλίου). Βεβαίως ὅμως εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην
λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν σπουδαίως καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἣτις ὡς
ἔχουσα ἀρκετὰς ἐναῦθα δυνάμεις (εὐρισκαμέναις ἄλλως τε ὑπὸ τὰς ἰδίας,
ὡς ἔνω συνθήκας), ἔχει ἐπίσης σοβαρὰν γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος.
Αἱ ἔνω προτάσεις πρὸς καθορισμὸν τοῦ ἀκινήτου τοῦ Πάσχα γίνονται
(ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων) πάντοτε ὑπὸ τὸν ὄρον, τὸν καθορισμὸν
τοῦτον νὰ ἀποδεχθῇ καὶ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία. Καὶ ἡ δυτικὴ ὅμως Ἐκ-
κλησία παρὰ τὰς σχετικῶς ὀπισθοδρομικὰς τῆς ἀρχῆς δὲν ὀκ' ἐδίσταξε
νὰ ἀποδεχθῇ τὴν νέαν ταύτην μεταρρυθμίσιν καὶ τοῦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν

χάριν κεινοῦ ἐρτασμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἰδίως πρὸς εὐκολίαν τῶν ἐνταῦθα δυτικῶν, εἴτινες, ὡς εἴπομεν, εὐρίσκονται ὑπὸ τὰς ἰδίαις κοινωνικὰς συνθήκας.

Ἐκ δυτικῆ ὅμως Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐξ ἡμιεπισήμου (ἂν μὴ ἀνεπισήμου) ἰδιωτικῆς ἐπιστολῆς ἐνὸς ρωμαίου καθολικοῦ ἱερέως φαίνεται, παραδέχεται τὴν ἄνω μεταρρίθμισιν, μόνον ἐπὶ τῷ ὄρει, ἐὰν ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀποδεχθῇ τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον καὶ ἐπομένως ἐὰν καὶ αὕτη ἀποδεχθῇ τὴν μεταρρίθμισιν ταύτην τοῦ ἐρτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Καὶ ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιτραπίτωσαν ἡμῖν ὀλίγα λέξεις.

*
* *

Οὐδεμία ἄμφωβόλις, ὅτι ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ὄφειλε πρὸ πολλοῦ νὰ ἐξη ἀποδεχθῇ τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐργάζεται προκαταρκτικῶς διὰ τοῦτο, καθ' ὅσον ὁ ἀναχρονισμὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου καὶ ἄλλοις καὶ ἐπιβλαβῆς εἶναι. (Εἰς τὸ σημεῖον τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ὄφειλεν ἄνευ ἑτέρου, νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἐν τῇ διασπορᾷ ὀρθόδοξους νὰ ἐερτάζωσι τῆς μεγάλης ἐερτῆς κατὰ τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, ὅποτε ἐν τῇ ἀλλεδαπῇ εἶναι ἡμέραι ἀργίας, καθ' ὅσον εἰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐργατικὰ καὶ σπουδαστὰ μὴ ἐερτάζοντες κατὰ τοῦτο, δέν ἐερτάζουσι καὶ κατὰ τὸ Ἰουλιανόν, ὅποτε εἶναι ἐνταῦθα ἡμέραι ἐργασίας, καὶ ἐξ αὗτου εἶναι καταφανὴς ἡ ὀρθοσκευτικὴ ζημία). Τὸ ἐὰν ὅμως ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀποδεχόμενη τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον ὄφειλε συνεπῶς νὰ συγκατανεύσῃ καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐερτῆς τοῦ Πάσχα ὡς ἀκινήτου ἐερτῆς, τούτοις εἶναι ἐρώτησις, εἰς ἣν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως ὄφειλε νὰ ἀπαντήσῃ.

Βεβαίως ἐὰν ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀποδεχόμενη τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, χάριν τῆς ἐνότητος τοῦ ἐερτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ὑφ' ὅλου τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἤθ-λε συγκατανεύσει εἰς τὴν μεταρρίθμισιν ταύτην, τότε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀντιλέξῃ. Ἐπ' αὐθενί ὅμως λόγῳ ἀκολουθεῖ καὶ ἀναγκασία συνέπειαι τῆς ἀποδεχῆς τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου, ἢ ἀποδεχῆ καὶ τοῦ νέου καθορισμοῦ τοῦ ἐερτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Τούτο δὲ καθ' ὅσον, πρῶτον οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ ἐν τῇ ἀποδεχῇ τοῦ γρηγορ. ἡμερολογίου περὶ ἐνώσεως τῆς ἀνατολ. μετὰ τῆς δυτ. Ἐκκλησίας. Δέν ἔπεται δηλ. ἐκ τοῦ ἂν ἡ ἀνατολ. Ἐκκλησία ἀποδεχθῇ τὸ γρηγορ. ἡμερολόγιον, ὅτι διὰ τοῦτο ἐπετελέσθη ἡ ἔνωσις

τῆς ἀνατολ. καὶ δυτ. Ἐκκλησίας, ἢ ὅτι ἔστω καὶ ἐλάχιστον βῆμα πρὸς ταύτην ἐγένετο (ὡς ἴσως νομίζει ἡ δυτ. Ἐκκλησία, λίαν ἐσφαλμένως, καθ' ὅσον τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου δὲν εἶναι ἐπὶ τέλους καθαρῶς ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα). Ἐκάστη Ἐκκλησία καὶ μετὰ τὴν ἀποδεχθῆναι τοῦ Γρηγορ. ἡμερολογίου ἐκ μέρους τῆς ἀνατολ. Ἐκκλησίας ἐμμένει σταθερῶς εἰς τὰς ἀρχάς τῆς, καὶ δὴ ὡς πόντοτε ἐδειξέν ἡ Ὁρθοδοξία! Ἐπιμένει ἀφοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀποδεχθῆναι ταύτην ὁ χωρισμὸς μένει, εὐδειμία ἀνάγκη ὑπάρχει καὶ τὴν ἀποδεχθῆναι τῆς νέας καθορίσεως τῆς ἐσρτῆς τοῦ Πάσχα καὶ δὴ ὡς ἀναγκαστικὴν ἐπακροῦσθαι τῆς πρώτης ἀποδεχθῆς. Ἐπειτα, ἐκτὸς τούτου, εἰ ἀνωτέρω μνημονευθέντες λόγοι, εἴτινες θὰ ἐπέβαλον ἐν τῇ Δύσει τὸν καθορισμὸν τῆς ἐσρτῆς τοῦ Πάσχα ὡς ἀκινήτου ἐσρτῆς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀνατολικούς τριαύτης σοβαρότητες, καθ' ὅσον καὶ ὁ κοινωνικὸς καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ ἐμπειρικὸς βίος καὶ ὁ κόσμος τῶν γραμμῶν καὶ τέλος ἡ Ἐκκλησία εὐρίσκονται ὑπὸ διαφόρους συνθήκας ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ δύσει. (Τοῦτο εἶναι γνωστὸν, ἐν δὲ ἐγγενῶς τὸ πρόβλημα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς κατηχίσεως καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, τίτε ἡδύνατο αὕτη νὰ ὀργανωθῆ ἄλλως μὴ ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ Πάσχα).

Κατὰ ταῦτα εὐδεις ἀπολύτως σοβαρὸς λόγος ὑπάρχει ὅπως ἡ ἀνατολ. (ὀρθόδοξος) Ἐκκλησία, ἀποδεχθῆναι τὸ Γρηγορ. ἡμερολόγιον, ἀποδεχθῆ καὶ τὴν νέαν τάξιν περὶ τῆς ἐσρτῆς τοῦ Πάσχα, καταργήσασα ἔθιμον ἀρχαῖον καὶ ἱερὸν διὰ μακρῶν ἀγώνων καθιερωθὲν καὶ μὴ παρεμβάλλον ἐν τῇ ἡμῶς δυσκολίᾳ, ὅπως τριαύτας παρεμβάλλει εἰς τὸν ἐδῶ κόσμον.

Διὰ τοῦτο εἰν, ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων λόγων, ὑπάρχει ἀνάγκη ὅπως ἐν τῇ Δύσει τὸ Πάσχα καθορισθῆ ὡς ἀκίνητος ἐσρτή, τοῦτο δύναται νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀνατολ. Ἐκκλησία, ἥτις ὡς εἴπομεν ἀναλαμβάνουσα καὶ τὸ Γρηγορ. ἡμερολόγιον θὰ συγκατένευε μετὰ δυσκολίας εἰς τὸν νέον τῶν καθορισμῶν. Καθ' ὅσον μάλιστα εὐτερος ἐκτὸς τῶν ἄλλων, θὰ ἤγειρεν ἴσως καὶ εὐὸς ὀλίγας ἐκκλησιαστικὰς ταραχάς, παρερχομένης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς μὴ ἀναπτύξεως τῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς μέχρι τοῦ σημείου, εἰς ὃ ἔχουσιν ἀναπτύχθαι εἰς λαοὶ τῆς δύσεως. Τοῦτο ἀπέδειξε τὸ ἐπίσως ἕνεκα ἐντελῶς τυπικῶν λόγων σχῆμα τῶν Ρωσολνίκων ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ δὲ δυτικὴ Ἐκκλησία δύναται ἐλευθέρως νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν νέαν μεταρρυθμίσειν μὴ κωλυμένη ὑπὸ τῆς ὀρθόδοξου, ἀφοῦ ἄλλως τε,

ὡς εἴπεμεν, ἡ πρώτη οὐδὲν ἔχει ἐκ τῆς δευτέρας νὰ ἀναμείνη καὶ μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ὑπὸ ταύτης!

Βεβαίως, ἐφ' ὅσον (μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγορ. ἡμερολογίου ὑπὸ τῆς ἀνατολ. Ἐκκλησίας) ἡ συγκατάθεσις αὐτῆς εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς νέας τάξεως περὶ τῆς ἐσπῆς τοῦ Πάσχα, ἤθελε θεωρηθῆ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ βῆμα πρὸς ἔνωσιν (οὐχὶ ἐν δυτικῇ μερῶς ἢ προτεσταντικῇ ἐννοίᾳ) πάντων τῶν δυστυχῶς ἀλληλομαχεμένων χριστιανικῶν μερῶν, τότε δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ ἐρθὶδ. Ἐκκλησία πρὸ τούτου ἱεροῦ σκοποῦ θὰ ἐθυσίαζεν ἔστω καὶ τὸ ἀρχαῖον τεῦτο ἔθιμον, τὸ ὅποιον ἄλλως τε οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὰ δογματικὰ ζητήματα ἔχει. Ἐρ' ὅσον ὅμως ὁ ἱερός οὗτος σκοπὸς ἐλλείπει, θὰ ἦτο ἐντελῶς περιττὸν νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ ἱερὰν ἡμῶν συνήθειαν ὡς πρὸς τὴν ἐσπῆν τοῦ Πάσχα, ἔστω καὶ μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου.

ΑΜΙΑΚΑΣ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

Berlin 23. VI. 10.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν ταῖς θρησκείαις καὶ ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, Δημητρίου Σίμου Μπαλάνου, Ἀθήναι 1910.

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, οὐ πρὸ πολλοῦ, ἐξεδόθη συγγραμμάτιόν τι, ὡς συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἠθικῆς, ἔξετάζον μὲν τὰ περὶ τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς παρὰ τοῖς σημαντικωτέροις ἀρχαίοις λαοῖς, ἀποδεικνύον δὲ τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεβίβασεν αὐτὴν ὁ Χριστιανισμός. Ἡ ἔρευνα χωρεῖ διὰ βραχέων, οὐχὶ δὲ συγκριτικῶς κυρίως, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, ἀλλὰ τρόπον τινὰ παραλλήλως καὶ ἀφίεται κατὰ τὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου σχῆμα νὰ ἐννοηθῇ ἡ διαφορὰ παρὰ τε τοῖς ξένοις καὶ τῷ Χριστιανισμῷ, ὅπερ μάλιστα γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ συμπεράσματος.

Ὡς ἔχει τὸ σύγγραμμα παρουσιάζεται δι' ἡμᾶς πραγματευόμενόν τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξητάσθη εἰσέτι παρ' ἡμῖν κατὰ πλάτος τε καὶ βάθος· σχετικῶς μελέτας ἀνέπτυξε συντόμως ἄλλοτε ὁ Ἰ. Ν. Σαρίπολος, ὃν ἔχει καὶ ὁ συγγραφεὺς ὅπ' ὄψει, ἀλλὰ πῦσαι φέρουσι τὸν τύπον τοῦ εἰσηγεῖσθαι, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ζήτημα. Διὰ τοῦτο εἰ καὶ συντόμως πραγματεύεται τὸ θέμα αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς, διὰ τὸν λόγον ὁμῶς ὅτι ἀπτεταί πως συγκριτικῶς τῆς διαφορᾶς παρ' ἀμφοτέροις, ἔδει ζητηματὰ τινὰ δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἔνστασις νὰ περιληφθῶσιν. Ἰδίως τὰ ἀποβλέποντα εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ρωμσικοῦ δικαίου. Τοῦτο π. γ. καθόριζε τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς οὐχὶ ἐν τοιαύτῃ μοίρᾳ ταπεινῇ, ὅσην πράγματι ὑποτίθεται. Αἱ διατάξεις αὐτοῦ τυπικῶς ὤσει ὀφίζουσιν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ Χριστιανισμὸς εὐρύτερον ρητῶς διετάξατο. Τί λοιπὸν νεώτερον παρουσίασεν ὁ Χριστιανισμός; Δὲν φαίνεται ἄρα γε οὗτος καθορίζων τι καὶ ἀλλαγῶν προϋπάρχον;

Τοιαύτην ἔνστασιν, ὡς καὶ ἄλλας παρομοίας, ἠδύναντο νὰ παρουσιάσωσιν οὐ μόνον οἱ τῆς γνώμης ἐχόμενοι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὑπεβίβασε μᾶλλον ἢ ἀνύψωσε τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀξιοῦσιν ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ συνεπήγαγε καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς γυναικὸς, οὔτε δ' ὅτι ἐνεποτίσθη ἤδη οὗτος τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανι-

σμοῦ, οὔτε ὅτι τὸ ρητὸν «οὐκ ἔνι ἄρσεν οὐδὲ θῆλυ» εἶν' ἡ αἰτία, ὡς σχεδὸν ὑποστηρίζει καὶ τις ἑλληνὶς συγγραφεὺς ἐν τῇ «ἑλληνικῇ ἐπιθεωρήσει» (Ἰουνίου — Αὐγούστου 1910) ἐξετάζουσα τὰ τῆς κοινωνικῆς θέσεως τῆς γυναικός.

· Πλὴν τούτου ἔδει νὰ μνημονευθῶσιν ἐν ὀλίγοις καὶ τὰ φλέγοντα νῦν ζητήματα, ἂν εἶν' ἀπόρροια τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ ὑπέρβασις αὐτῶν.

Παρ' ὅλα ταῦτα τὸ σύγγραμμα, εἰ καὶ περὶ τὰς πηγὰς μόνον στρεφόμενον, εἶναι οὐχὶ εὐκαταφρόνητος συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἠθικῆς, συγχρόνως δὲ καὶ τερπνὸν μελέτημα.

Ἡ «προσευχή», Κωνσταντίνου Ν. Καλλινίκου, ἐν Κ/λει 1908.

Οἷαν ἐντύπωσιν γεννᾷ ἡ ἐν τῷ παρόντι τεύχει μελέτη τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, τὴν αὐτὴν ἐμποιεῖ καὶ τὸ πρὸ πολλοῦ μὲν ἐκδοθέν, νῦν δ' ἀποσταλὲν ἡμῖν σύγγραμμα περὶ «προσευχῆς». Ὁ συγγραφεὺς εἶναι εἰς τῶν καλῶν ἱεροκηρύκων ἐν τῇ ἑσπερίᾳ ἐν ἀνωτέραις ὀμιλίαις ἐξετάζων τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προσευχὴν, ἀπὸ τῆς σημασίας αὐτῆς μέχρι τοῦ τύπου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Χριστοῦ καθορισθέντος. Ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὅσοι ἐξήτασαν τὸ ζήτημα τοῦτο περιορίσθησαν εἰς μεμονωμένας ὀμιλίας ἐπὶ ὠρισμένων ἀπόψεων, πλὴν δὲ τοῦ Δημ. Μαυροκορδάτου ἀναπτύξαντος σχετικὰ τινα ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτοῦ μελέταις, οὐδεὶς ἔγραψεν ἰδιαίτερον σύγγραμμα. Ὁ τοῦ παρόντος ἔργου συγγραφεὺς τοῦτο παρουσιάζει τὸ καλόν, ὅτι ὑπὸ πρακτικὰς μελέτας, λίαν ἐπαγωγικὰς, ἐξετάζει ὅλα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν προσευχὴν καὶ παρέχει λαμπρὸν βοήθημα εἰς τὰς ἀσθενεῖς ψυχὰς.

Навѣстія рускаго археологическаго общества въ Константинополѣ том. 19, 2—3.

Ἐκ τούτου ὅμοιος ὁ ἐπιγραφόμενος «εἰδήσεις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει» πραγματεύεται, πλὴν τοῦ λόγου ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις τοῦ 1906 καὶ 1907 καὶ 1908, ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὰ βυζαντινὰ ἔργα.

Third annual report of the anglican and eastern—orthodoxe Churches union 1909—1910.

Ἐξεδόθη κατ' αὐτὰς ἡ τρίτη ἐτήσιος ἐκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἑταιρείας «ἑνωσις τῆς ἀγγλικῆς μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας», ἐν ἣ διαφαίνεται πρᾶγματι σταθερὰ πρόοδος καὶ ὡς πρὸς τὰ μέλη καὶ ὡς πρὸς τὸν ὄργανισμὸν τῆς ἑταιρείας. Βεβαίως ὁ σκοπὸς θὰ παραμένῃ εἰσέτι εὐσεβῆς πόθος, ἀλλ' ἡ μεταξὺ σχέσις εἶναι καὶ θὰ ἴναι πάντοτε δι' ἡμᾶς ὠφέλιμος.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Αι ἐν Σαμαρείᾳ ἀνασκαφαί. — Γνωστὸν τυγχάνει τίνων λόγων ἕνεκα τὸ Ἰσραηλιτικὸν ἔθνος, τὸ μέχρι Σολομῶντος ἐνιαῖον ἀποτελοῦν ἔθνος μετὰ πρωτενούσης τῆς Ἱερουσαλήμ, θανόντος αὐτοῦ διηρέθη εἰς δύο ἄνισα τμήματα, εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰούδα μετὰ δύο φυλῶν μετὰ πρωτενούσης τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς τὸ βασιλεῖον τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ δέκα φυλῶν μετὰ πρωτενούσης τῆς Σαμαρείας. Τὴν Σαμαρείαν ἐθεμελίωσε περὶ τὸ 880 ὁ Ἀμβοὶ, ὅστις ἀγοράσας τὸ ὄρος Σεμερῶν παρὰ Σεμῆρ, τοῦ κατόχου τούτου τοῦ ὄρους, ἀντὶ δύο ταλάντων, ἔδρυσεν ἐπ' αὐτοῦ πόλιν, ἣν ἐκάλεσε Σεμηρῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες Σαμάρειαν, κατέστησε δ' αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ. Ἡ νέα πρωτεύουσα αὕτη ἦν μεγαλοπρεπεστάτη καὶ πολυτελεστάτη ὡς ἔξάγεται ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀμώς. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμβοὶ Ἀχιαὺβ ἔγημε τὴν Ἰεζάβελ, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Σιδῶνος, εἰσήγαγε δὲ ἐν Σαμαρείᾳ τὴν λατρείαν τοῦ Βάαλ, ὑπὲρ οὗ ἔκτισεν ἱερόν. Τὴν Σαμαρείαν ἐπολιόρησε δις ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας. Ὁ Ἰοὺ καταλαβὼν τὴν Σαμαρείαν ἐξολόθρευσε τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀχιαὺβ καὶ ἀπέκτεινε τοὺς ἱερεῖς Βάαλ. Ὁ Σαλμανασάαρ, βυσιλεὺς Ἀσσυρίων ὡς καὶ ὁ Σαργῶν, ἐπολιόρησαν τὴν πόλιν καὶ κατέλαβον αὐτήν, αἰχμαλωτίσαντες δὲ τοὺς κατοίκους ἀπέστειλαν εἰς Βαβυλῶνα.

Τῷ 331 Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἐτιμώρησε δεινῶς τὴν πόλιν ταύτην, ἔξεγερθεῖσαν κατὰ τοῦ ἐπάργου τῆς Συρίας. Οἱ ἐκ τῆς σφαγῆς σωθέντες τῶν κατοίκων ἐξωρίσθησαν, ἀντικατέστησαν δ' αὐτοὺς Συρομακεδόνες. Τῷ 129 ὁ Ἀριστόβουλος καὶ ὁ Ἀντίγονος, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ὑρκανοῦ, τοῦ πατρὸς αὐτῶν, κατέλαβον τὴν πόλιν μετὰ πολιορκίαν ἐνὸς ἔτους. Ὁ Γαβίνιος ἀναγκοδόμησεν αὐτήν, ὁ δὲ Λύγουστος παρεχώρησεν Ἡρώδῃ τῷ Μεγάλῳ, ὅστις ἀνέστησεν αὐτὴν μεγαλοπρεπέστατα ὠνόμασε, πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, Σεβίστειον. Ἡ πόλις αὕτη ἐπέχει σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν αὐτῇ ἀνὴρ τις Σίμων καλούμενος ἦν μαγεύων καὶ ἐξιστῶν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἀλλ' ὁ ἀπόστολος Φίλιππος, διὰ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ, προσέειπεν πολλοὺς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ αὐτὸν τὸν Σίμονα. Τότε δὲ οἱ ἐν Ἱερουσαλήμ μαθόντες τὴν ἐπιστροφὴν ταύτην, ἀπέστειλαν τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, οἵτινες ἐπιθίντες ἐπ'

αὐτοὺς τὰς χεῖρας μετέδωκαν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἡ Σαμαρεία εἶχεν ἐπίσκοπον, ὃ δὲ πρῶτος αὐτῆς ἐπίσκοπος παρέστη ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ (325).

Τὰς ἐν Σαμαρείᾳ ἀνασκαφὰς ἐπεχείρησε τὸ Ἀμερικανικὸν πανεπιστήμιον τῆς Χαρβάρης, ὅπερ ἀνέθετο τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν καθηγητὴν Lyon, ὅστις, τῇ συνδρομῇ τοῦ μηχανικοῦ ἀρχιτέκτονος Schumacher, προέβη εἰς σπουδαίας ἀνασκαφὰς, οὔτινες διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 14 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 21 Ἀυγούστου 1908. Τὸ κατ' ἀρχὰς ἀνεσκαψαν τὸ ἔδαφος τοῦ λόφου, εἶτα δὲ τὰ ἀνατολικά μέρη τὰ ἐγγὺς τοῦ χωρίου εὐρισκόμενα, ἐντεῦθεν δὲ ἀνεκαλύφθησαν μεγαλοπρεπῆ ῥωμαϊκῶν ναῶν λείψανα. Οἱ κίονες κείνται ἔτι ὀρθοστάδην ἐπὶ τῶν βάθρων αὐτῶν. Κατὰ δὲ τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν εὐρέθησαν ἔχνη βυζαντινοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν δυτικὴν τοῦ λόφου ἄκραν ἐπὶ τοῦ λόφου ἢ τῆς ἀκροπόλεως, ἐν τῷ κέντρῳ, ὅθεν ἡ θεὰ εἶνε μεγαλοπρεπεστάτη, ἐκτεινομένη καὶ μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου, ἀνεκαλύφθησαν λείψανα δευτέρου Ῥωμαϊκοῦ ναοῦ, ἔχοντος μῆκος μὲν ὑπὲρ τὰ 40 μέτρα, πλάτος δὲ 25. Κάτω δὲ κλίμακος 16 βαθμίδων, διηρημένης εἰς δύο τμήματα, εὐρεται βωμὸς ἐν καλῇ καταστάσει, ἔχων μῆκος μὲν τεσσάρων μέτρων, πλάτος δὲ δύο καὶ ὕψος δύο περίπου μέτρων. Ἐγγὺς δὲ τοῦ βωμοῦ τούτου εὐρέθησαν δύο στήλαι ἀναθηματικαὶ ἐνεπίγραφοι, ὧν τὴν μίαν ἠρμήνευσεν οὕτως ὁ Δομινικανὸς Πατὴρ Vincent, ὅστις εἶνε εἰς τῶν δοκιμωτάτων τῆς Παλαιστίνης ἀρχαιολόγῳ. «Τῷ Διὶ, ἀγαθωτάτῳ καὶ μεγίστῳ, ἕξ στρατιῶται τοῦ 12 συντάγματος, ἐκ τῆς Ἄνω Παννονίας, πολῖται Σισκίῳι, Βαρκιανοὶ καὶ Λατοβέκοι, ἐποιήσαντο τὸ ἀνάθημα τοῦτο». Περὶ τῆς πόλεως Σισκίας καὶ τῶν Βαρκιανῶν καὶ Λατοβέκων ὁμιλεῖ ὁ Πλίνιος. Ὁ ναὸς πάντως ἦν ἀφιερωμένος τῷ Καπιτωλίῳ Διὶ. Δυσχερὲς ἵνα ἀποδειχθῇ ἡ ἐποχὴ τῆς ἀφιερώσεως, ἦν καὶ ὁ Πατὴρ Vincent τάσσει αὐτὴν κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου αἰῶνος.

Ὀλίγον μακρὰν τοῦ βωμοῦ καὶ τῶν δύο στηλῶν εὐρέθη κορμὸς ἀνδριάντος μαρμάρου λευκοῦ, ἔχοντος μεῖζον τοῦ φυσικοῦ μέγεθος. Τὸ ἀγαλμα τοῦτο παρίστησιν αὐτοκράτορα Ῥωμαῖον, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα τὸν Αὔγουστον, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῦ κατεσκεύασεν αὐτὸ Ἡρώδης ὁ Μέγας. Ἡ ἄνω μνημονευθεῖσα κλίμαξ καταλήγει εἰς παραλληλεπίπεδον ἐπεστρώμενον, ὅπερ περιβάλλεται ἐν μέρει ἐκ τεσσάρων βάσεων κίωνων, αἵτινες εἶνε παρεμφερεῖς πρὸς τὰς τῆς Βααλβέκ. Ἀποδίδονται δὲ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρώδου καὶ ἀπετέλουν βεβαίως μέρος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀυγούστου. Κατὰ τοὺς ἀναλαβόντας τὰς ἀνασκαφὰς ταῦτα πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἐνταῦθα τέσσαρας ἐποχάς, ἀπὸ

τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς μέχρι τέλους τῆς ρωμαϊκῆς. Ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ χώρου ἐπισῶρευσις ναῶν δείκνυσιν ὅτι ἀρχῆθην ὑπῆρ-
γεν ἐν αὐτῷ ναός, ὅστις ἴσως εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀχιὰβ ἐγεργειῖς τῷ
Βάαλ ναός¹.

Αἱ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἀνασκαφαί. — Πρὸ τινῶν μη-
νῶν ἐν γηπέδῳ ἀνίσκονται τοῖς Λευκοῖς Πατράσι (Ἁγία Ἄννα), ὅπερ
ἐξεχωρήθη αὐτοῖς παρὰ τῆς Πριγκιπίσσης de la Tour d'Auvergne
καὶ πρόσκειται εἰς τὸ Μοναστήριον τῶν Καθολικῶν Καρμηλιτῶν κα-
λογραιῶν ἐπὶ τῷ ὄρῳ, ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς ἐφημέριοι ἐν τῇ Ἐκκλη-
σίᾳ αὐτοῦ, ἐγένοντο μερικαὶ τινες ἀνασκαφαί παρὰ τῶν Πατέρων
τούτων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Πατρὸς Cré, γνωστοῦ ἀρχαιο-
λόγου, αἵτινες ἀπεκάλυψαν τὴν ὑπαρξίν ἀρχαίως ἐνταῦθα οἰκοδο-
μῆς μετὰ μωσαϊκῶν εἰς τρία μέρη, ἐν οἷς ὡς με διεβεβαίωσεν ὁ Ἡ-
γούμενος τῶν λευκῶν Πατέρων Σεβασμιώτατος Πατὴρ Federlin ἀ-
νέγνω τὴν λέξιν Ἰσίδωρος. Τὸ καλλίτερον τῶν μωσαϊκῶν τούτων κεῖ-
ται εἰς βάθος δύο περίπου μέτρων καὶ κυκλοῦται ὑπὸ περιφράγματος.
Τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ διακρίνω ἐπ' αὐτοῦ. Ἐν μέσῳ δ'
αὐτοῦ ὑπάρχει ὀπή, δι' ἧς διέφρευγε τὸ ὕδωρ. Περαιτέρω δὲ πρὸς ἀ-
νατολὰς ἐντὸς τοῦ Μοναστηρίου ἐν τῷ κήπῳ ὁρᾶται ἀψίς. Τὸ πρὸς
δυσημῶς τοῦ οἰκοδομήματος μέρος φαίνεται ὅτι ἦν δεξαμενὴ. Ἐν γέ-
νει περὶ τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐρειπίων τολμηρὸν θὰ ἦνε νὰ ἀποφαν-
θῇ τις πρὶν ἢ γένωνται πλήρεις ἀνασκαφαί καὶ ἐκκαθαρισθῇ ὁ χώ-
ρος ἐκ τῶν χωμάτων.

Ἐπάρχουσί τινες νομίζοντες ὅτι τὰ ἐρεῖπια ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς
τὴν Ἐκκλησίαν ἐκεῖνην, ἣν, κατ' Εὐσέβιον, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος
ἠγειρεν ἐπὶ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, ἐν ᾧ ἐδίδασκε
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ Κύριος. Ἡ Σιλβία ἢ Αἰθερία λέγει ὅτι ὁ τό-
πος, ἐν ᾧ ὁ Κύριος ἐδίδασκεν ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἦν σπή-
λαιον, εὐρισκόμενον ἐντὸς Ἐκκλησίας, ἣν καλεῖ *Ἐλαιῶνα*, ἐν ἧ οἱ
Χριστιανοὶ μετέβαινον, ἵνα προσεύξωνται τὴν νύκτα τῆς Μεγάλης Πέμ-
πτης, εἶτα δὲ ψάλλοντες ὕμνους μετέβαινον εἰς τὸ *Ἐμβώμιον* (Imbo-
mion), ἐξ οὗ ἀνελήφθη ὁ Κύριος. Ἡ ἐνταῦθα ἐκκλησία ἦν μεγαλο-
πρεπεστάτη, τὰ δὲ ἀνακαλυφθέντα ἐρεῖπια δεικνύουσιν ὅτι πρόκειται
περὶ συνήθους οἰκοδομῆς. Ἄλλως τε ἀγνοοῦμεν ποῦ κυρίως ἔκειτο τὸ
σπήλαιον τοῦτο. Ἴσως τοῦτο κεῖται ἐν τῷ γηπέδῳ τῷ μεταξὺ δύο ὁ-
δῶν, ὧν ἡ μὲν ἐκ τῆς κοιλάδος Ἰωσαφὰτ ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ὄρους
τῶν Ἐλαιῶν, ἡ δὲ εἰς τὸ προσκύνημα τῆς Ἀναλήψεως, ὅπερ εἶναι

1) Ἴδε πλατύτερον περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων τὸ ἄρθρον τοῦ Πατρὸς Vin-
cent ἐν Revue Biblique, Ἰούλιος 1909 σελ. 435—445.

κατάφυτον ἐξ Ἑλαιοῦν καὶ κείται ἀκριβῶς ἀπέναντι τῶν ἀνακαλιφθέντων ἔρειπίων. Ἐκεῖνο δὲ ὕπερ ἐμπροσθέν ἡμᾶς ἔτι πλέον ἐν τῇ ἰδέᾳ αὐτῇ εἶνε ὅτι τὸ μέρος τοῦτο εἶνε **βακούφ**, ὅπερ καταδείκνυσιν ὅτι ὑπῆρχεν ἐνταῦθα ἱερόν τι καθίδρυμα ἀρχαῖον, διότι οἱ Ἄραβες κατακτηταὶ σπανίως μετέβαλλον τὸν ἀρχαῖον προορισμὸν τῶν διαφόρων οἰκοδομῶν, ὡς καὶ αὐτὰς τὰς ὀνομασίας τῶν διαφόρων τοποθεσιῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἀρχαίου «Λαζάριον», δηλοῦντος τὴν Βηθανίαν, προήλθε κατὰ παραφθοράν ἢ καθ' ἡμᾶς ὀνομασία **Ἑλ-Ἀζαρίε**.

Ἐλπίζομεν ὅτι σὺν τῇ ἑαρινῇ ὥρᾳ θὰ ἐπαναλιφθῶσιν αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ θὰ ἐκκενωθῇ ὁ χώρος ἐκ τῶν καλυπτόντων χωμάτων, καὶ οὕτω θὰ δυνηθῇ τις νὰ σηματοποιῇ ὁποσοδήποτε μίαν ἰδέαν περὶ τῶν ἔρειπίων. Ὡς ἐγένοντο αἱ μερικαὶ αὐταὶ ἀνασκαφαὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὰ ἔρειπια μορφήν Ἐκκλησίας, οὕτω δὲ ὁ τὸ πρῶτον ἐπισκεπτόμενος αὐτὰ νομίζει ὅτι εἰσίσκεται ἀπέναντι ἔρειπίων Ἐκκλησίας.

Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἱεριχοῦντι.— Τὰς ὑπὸ τοῦ Sellin γενομένας ἐν Ἱεριχοῦντι ἀνασκαφάς, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσωμεν προσεχῶς, οὐ μακρὰν τῆς πηγῆς τοῦ προφήτου Ἐλισαίου, ὅστις ἄξιότι ὅτι εἶρε τὰ ἔρειπια τῆς ἀρχαίας τῶν Χανααίων πόλεως, ἣν κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ἀνέλαβε γερμανικὴ ἐταιρεία, ἣτις θὰ ἐξακολουθήσῃ αὐταίς. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου ἡ ἀγγλικὴ ἐταιρεία, ἣτις πέρουσι προσέβη εἰς ἀνασκαφάς ἐπὶ τοῦ λόφου Ὀπέλ ἢ Ὀφιᾶ, κειμένου πρὸς νότον τοῦ Χάραμ-ἔσ-Σερὶφ (Ἱεροῦ τοῦ Σολομῶντος) ἐπανελάβεν αὐτάς. Γνωστὸν ὅτι πολλοὶ τῶν ἀρχαιολόγων παροδέχονται ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰβουσαίων, ἣν ἐκτίθεισεν ὁ Δαβὶδ, ἢ μετὰ ταῦτα πόλις Δαβὶδ, ἔκειτο οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὀπέλ, καὶ ὅτι οἱ τάφοι τοῦ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος ἔκειτο ἐπ' αὐτοῦ.

Ὁ Ἰσραηλιτικὸς πληθυσμὸς τῆς ὑψηλοῦ.— Κατὰ τὰ Archives Israélites (21 Ἀπριλίου 1910) ὁ Ἰσραηλιτικὸς πληθυσμὸς τῆς ὑψηλοῦ ἀνέρχεται εἰς 11,500,000, ὧν ἐν μὲν Εὐρώπῃ 8,853,599, ἐν δὲ Ἀσίᾳ 484,165, ἐν Ἀφρικῇ 325,778, ἐν Ἀμερικῇ 1,889,624, ἐν Αὐστραλίᾳ 27,106, ἦτοι τὸ ὅλον 11,570,272. Ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐν Ρωσίᾳ κατοικοῦσι 5,215,805, ἐν Γερμανίᾳ 607,862, ἐν Αὐστρουγγαρίᾳ 2,076,378, ἐν Ἀγγλίᾳ περιλαμβανομένης τῆς Ἰρλανδίας 237,760, ἐν Γαλλίᾳ 100,000, ἐν Ἰταλίᾳ 35,617, ἐν Ἰσπανίᾳ 2,500, ἐν Ρωμανίᾳ 266, 652, ἐν Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ 106, 977, ἐν Ὀλλανδίᾳ 103, 988, ἐν Πορτογαλίᾳ 1200, ἐν Σουηδίᾳ 3012, ἐν Βουλγαρίᾳ 37,653, ἐν Ἑλβετίᾳ 12,264, ἐν Σερβίᾳ 5,729, ἐν Ἑλλάδι 8,350, ἐν Δανίᾳ 3, 176, ἐν Νορβηγίᾳ 642, ἐν Κρήτῃ 1,150, ἐν Λουξεμβούργῳ 1,201, ἐν Βελγίῳ 15,000 ἐν Γιβραλτάρῃ 1,300, ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ 8,213.

Ἐκ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἰουδαίων 1,777,885 κατοικοῦσιν ἐν τοῖς ἠνωμένοις κράτεσι τῆς Βοσθείου Ἀμερικῆς, 60,000 ἐν Καναδᾷ, 30,000 ἐν Ἀργεντινῇ, 9,000 ἐν Μεξικῷ, 4,000 ἐν Κούβῃ, 3,000 ἐν Βραζιλίᾳ, καὶ 2,000 ἐν Ἰαμαϊκῇ.

Ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ 105,000 ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Ρωσίᾳ, 90,000 ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ, 77,000 ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, 60,000 ἐν Μεσοποταμίᾳ, 29,000 ἐν Περσίᾳ, 35,000 ἐν Ἀραβίᾳ, 20,000 ἐν Βουχάρῳ, 18,000 ἐν Ἀφγανιστάν, 18,000 ἐν Ἰνδίᾳ, 3,000 ἐν Ἀδεν, 2,000 ἐν Κίνα καὶ Ἰαπωνίᾳ.

Ἐκ δὲ τῶν ἐν Ἀφρικῇ 109,000 ἐν Μαρόκκῳ, 62,000 ἐν Τύνιδι, 65,000 ἐν Ἀλγερίᾳ, 40,000 ἐν τῇ νοτίῳ Ἀφρικῇ, 30,000 ἐν Αἰγύπτῳ καὶ 18,000 ἐν Τριπολίτιδι.

Πρόκειν Γερμανὸς ἐν Ἱερουσαλήμ. — Ἀπό τινων ἡμερῶν ἡ Ἁγία Πόλις φιλοξενεῖ τὸν Δούκα τῆς Σαξωνίας, Ἰωάννην Γεώργιον (Johann-Georg), Πιον, Κάρολον, Λεοπόλδον, Μαρίαν, Ἰανουάριον, Ἀνάκλητον, γεννηθέντα ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ βασιλείου τῆς Σαξωνίας Δρέσδῃ, οὗτινος ὁ ὑπερότοκος ἀδελφὸς Μαξιμιλιανός, διδάκτωρ τῆς νομικῆς καὶ τῆς θεολογίας, ἱερεὺς δὲ ἀπὸ τοῦ 1896, εἶνε Καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ δικαίου καὶ τῆς Λειτουργικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς ἐν Ἑλβετίᾳ Φριβούργῃ. Γνωστὸν ὅτι ἡ βασιλικὴ τῆς Σαξωνίας οἰκογένεια πρεσβεύει τὸ Καθολικὸν θρήσκειμα, ἐν ᾧ οἱ Καθολικοὶ τοῦ βασιλείου ἀνέρχονται εἰς 200,000 ψυχῶν ἐπὶ πληθυσμοῦ 4,500,000 κατοίκων. Ὁ Δοῦξ ἐπεσκέψατο τρεῖς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ ἡμετέρου Μοναστηρίου, ἣτις ἐγκλείει, ὡς γνωστὸν πολυτιμοτάτην ἀρχαίων χειρογράφων συλλογὴν, ἐν ἐκάστῃ δ' ἐπισκέψει παρέμεινε πλεον τῆς ὥρας. Ὁ δοῦξ εἶνε ἐγκρατὴς τῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μετὰ πολλοῦ δὲ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐξήταξε διάφορα μεγάλῃς σπουδαιότητος χειρόγραφα, ἰδίᾳ δὲ τὰ δι' εἰκόνων κεκοσμημένα, ὧν τινες μετὰ περισσῆς ἔχειργασμέναι τέχνης, διασώζονται ἐν ἀρίστη καταστάσει μετὰ πάροδον τοσούτων αἰώνων. Ἀρίστην δ' ἐνεποίησεν αὐτῷ ἐντύπωσιν ἰδίᾳ ὁ ὑπ' ἀρ. 14 κῶδιξ, ὅστις εἶνε ὁ ὡραιότερος πάντων τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ κωδίκων ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῷ πολλῶν εἰκόνων, ἕνεκα τῆς λαμπρᾶς καὶ λεπτῆς αὐτῶν ἐργασίας, τῆς ἀρίστης διασώσεως καὶ τοῦ εἰκονισμοῦ μετὰ τῶν ἱερῶν εἰκόνων, καὶ μυθολογουμένων προσώπων· περιλαμβάνει δὲ λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὸς καλλίστας δ' αὐτοῦ εἰκόνας ἐφωτογράφησεν ὁ μετ' αὐτοῦ ἐκ Σαξωνίας ἐλθὼν φωτογράφος. Ἔλαβε δ' ἐπ' ἴσης φωτογραφίας ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 109 κώδικος, ὅστις εἶνε εἰλητὸν ἐκ μεμβράνης καὶ περιλαμβάνει ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυ-

σοστόμου λειτουργίαν, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης τὴν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐδείχθη τῇ Α. Ὑψηλότητι βιβλίον ἀνήκον τῷ Φιλίπῳ Μελάγγθονι (1497—1560), ἐν ἀρχῇ τοῦ ὁποίου ἔχει ἑλληνιστὶ τὴν περιγραφὴν τῆς μορφῆς τοῦ Κυρίου μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπογραφῆς λατινιστὶ. Γνωστὸν ὅτι ὁ ἴδιος τὸ οἰκογενειακὸν αὐτοῦ ὄνομα Schwartzerde (μέλαινα γῆ) μετέτρεψεν, ὡς κακόφωνον, εἰς Ἑλληνικόν, ἀπαρραλλάκτως ὡς ὁ ἡμέτερος Γεμιστὸς Γεώργιος μετωνόμασεν ἑαυτὸν Πλάθωνα ἦν δὲ εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐν Γερμανίᾳ μεταρρυθμίσεως, ἕνεκα δὲ τοῦ ἠπίου καὶ διαλεκτικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος ἐπεκλήθη *Φινεζλὸν τῆς Μεταρρυθμίσεως*.

I. Φ.

Περὶ τῆς διαδόσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς.— Ἐσχίτως ἐδημοσιεύθη ἡ 106ῃ ἐτησίᾳ λογοδοσίᾳ τῆς «Βρετανικῆς βιβλικῆς Ἑταιρείας», Ἐν τῇ λογοδοσίᾳ ἐκτίθεται ἡ ἐκτίκτως ἐπιτηγῆς δρασὶς τοῦ ἰδρύματος τούτου. Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐξεδόθησαν 843,784 ἀντίτυπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, 1,198,226 τῆς Νέας Διαθήκης, 4,578,014 χωριστὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τὸ ὅλον 6,620,024 ἀντίτυπα. Ἐν τῷ μεταξὺ πλεόν τῶν 1,500,000 ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Κίναν, 356,000 εἰς τὴν Κορέαν καὶ 305,000 εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Σημαντικὴ ποσότης πωλεῖται καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἑκατονταετοῦς αὐτῆς δράσεως ἡ Βιβλικὴ Ἑταιρεία ἔξεδωκε πλεόν τῶν 222,000,000 ἀντιτύπων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν λαῶν, τῶν ἐροδιασθέντων ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας δι' ἱερῶν βιβλίων ἐν τῇ μητρικῇ αὐτῶν γλώσσῃ ἀνέρχεται εἰς 400. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὸ Εὐαγγέλιον ἐξεδόθη εἰς 6 νέας γλώσσας. Πρὸς τοῖτοις 40 χιλιάδες ἀνθρωποφάγων τῆς νοτίου Παραλίας τῆς Νέας Τυνίαιας ἔλαβον εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον.

A. K.

Τιμαὶ ἐδωδύμων ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ 1806.— Τῷ 1806 ὁ διάσημος Γάλλος Chateaubriand, συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων, ἐν οἷς τὸ «Πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ», «οἱ Μάρτυρες», ἐπεχείρησε νὰ περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα, μέρη τινὰ τῆς Τουρκίας καὶ τὴν Παλαιστίνην. Τὸ σύγγραμμα, ὅπερ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ συνέγραψεν, ἐπιγράφεται: «Ὀδοιπορικὸν ἐκ Παρισίων εἰς Ἱερουσαλήμ». Ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσιν εἰκόνας ποιητικαὶ ζωηρόταται, διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα, ἀνέκδοτα καὶ διάφοροι δηγήσεις καὶ πράγματα συνηθέστατα τοῦ καθημερινοῦ βίου. Παρ' αὐτοῦ δὲ μαθηάνομεν τὰς τιμὰς τῶν διαφόρων ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐδωδύμων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, αἵτινες παραβαλ-

λήμειναι πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς τιμὰς δεικνύουσι πόσον ὑπερετιμήθησαν τὰ διάφορα τῆς τροφῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶδη. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, οἱ κάτοικοι δλίγην ἐποιοῦντο χρῆσιν κρέατος βοείου· ἰδοὺ δὲ τὸ περὶ τούτων σχετικὸν χωρίον (Itinéraire de Paris à Jérusalem, Τόμ. Β'. σελ. 77).

Ὁ στατήρ τῆς Ἱερουσαλήμ σύγκειται ἐξ 100 πατριάνων ἢ ράτλ, τὸ δὲ πατριάνιον ἐξ 900 δραμίων, ἦτοι ἐκ δύο δεκάδων καὶ ἐνὸς τετάρτου, ἦτοι ἰσοδυναμεῖ σχεδὸν πρὸς ὀκτὼ λίβρας γαλλικὰς.

Τὸ πατριάνιον τοῦ προβαίου κρέατος τιμᾶται γρ. δύο καὶ δέκα παράδας, τὸ τοῦ μοσχείου ἐν γρόσιον, τοῦ ξιφιίου ἐν γρόσιον καὶ τινὰς παράδας. Μέγας μόσχος τιμᾶται 30 ἢ 35 γρόσια, μέγα δὲ πρόβατον 10 ἢ 15 γρόσια καὶ μία αἴξ 6 ἢ 8.

Τὸ μέτρον τοῦ σίτου ποικίλλει ἀπὸ 8 μέχρι 9 γροσίων. Τὸ πατριάνιον τοῦ ἐλαιολάδου τιμᾶται 3 γρόσα. Τὰ λαχανικὰ εἶναι λίαν ἀκριβὰ, κομίζονται δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ ἐξ Ἰόπτης καὶ τῶν γειτονικῶν χωρίων. Ὁ Στατήρ δὲ τῶν σταφυλῶν ἀνῆλθε τῷ 1806 μέχρι 27 γροσίων.

Ἴδου καὶ ἄλλαι τινὲς πληροφορίες.

Πρῶτος ἐργάτης, κτίστης, λεπτοεργός, ξυλουργός, λαμβάνει πλὴν τῆς τροφῆς, ἡμερομίσθιον 2 γρόσα ὃ δὲ ἀπλοῦς ἐργάτης ἐν γρόσιον.

Ὁ ἡμίονος τιμᾶται ἑκατὸν ἢ διακοσίων γροσίων, ἀναλόγως τῆς καλλονῆς αὐτοῦ, ὃ δὲ ὄνος 15 μέχρι 50 γροσίων. Συνήθης ἵππος τιμᾶται 80 ἢ 100 γροσίων, ἀλλ' ἀραβικῆς καταγωγῆς ἵππος εἶνε ἀνεκτίμητος. Ὁ Ἀπτάλλας Πισᾶς, Διοικητῆς Δαμισκοῦ, ἠγόρασε πρὸ μικροῦ τοιοῦτον ἀντὶ 3,000 γροσίων.

I. Φ.

ΕΠΙΣΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

*Ἐπιστολὴ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν πρὸς τὸν
Διοικητὴν Ἱεροσολύμων*

Ἀριθμ. 170

Ἐἶνε φρονικόν, ὅτι τὰ ὠφελήματα τὰ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἐξησφαλισμένα διὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ληφθεισῶν ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἀναρνεύσεως ἐν Ἱερουσαλήμ μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Πατριαρχείου ἀφορῶσιν ἅπαντας τοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Ὀρθοδόξους. Διὰ τοῦτο ὁ περιορισμὸς τῆς Παρεδρείας ἐν τῷ Μικτῷ Σωματείῳ τῷ ἐντεταλμένῳ τὴν ἐποπτείαν τοῦ καθορισμοῦ καὶ τῆς διανομῆς τῶν ὠφελημάτων τούτων ὑπὲρ μερίδος τινὸς τῶν κατοίκων ἢ ὑπὲρ ὀλίγων ἀτόμων καὶ ἢ ἐξάσκησις ἐπιρροῆς ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τοῦ εἰρημένου Σωματείου, οὗ ἢ σύστασις ἐνεφανίσθη συνεπεία τῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ διατυπωθέντων κατὰ τοῦ Πατριαρχείου παραπόνων, ἀντίκειται πρὸς τὸν σκοπὸν, οὗ ἐστοχάσθη ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν λήψιν τῶν εἰρημένων ἀποφάσεων. Ἐξ ἄλλου δὲ ὁ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως προσδιορισμὸς τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν καὶ ἢ ἐφαρμογὴ ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν τῶν περὶ Δημαρχιῶν Νόμου ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἀνεκὰθεν τηρουμένην ὑπὸ τοῦ Κράτους πολιτείαν ἐν τοῖς τὰ Πατριαρχεῖα ἀφορῶσι ζητήμασι καὶ δίδει χώραν εἰς σχόλια τινα. Ἐκ τῆς σκέψεως ταύτης ἔλκει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἢ ἐκ τῶν (γνωστῶν) ἀποφάσεων ἀναγομένη εἰς τὸν ὅρισμὸν τοῦ τρόπου

τῆς ἐκλογῆς κατὰ συνεννόησιν τοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ λαοῦ (τοῦ ποιμνίου). Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ ἐν ὀλίγαις μόνον ἐκ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Μητροπόλεων ὑπάρχουσι Ῥωμαῖοι κάτοικοι, αἱ δὲ λοιπαὶ δὲν ἔχουσιν οὔτε ἔδρας ἐκκλησιαστικάς, οὔτε ποιμνιον, τῆς ιδιότητος Μητροπολίτου ἀπονεμομένης ἐν εἴδει τίτλου (τιμητικοῦ). Διὰ τοῦτο ἐθεωρήθη συνᾶδον πρὸς τὸ δίκαιον καὶ τὰς περιστάσεις, ὅπως διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν σταλησομένων εἰς τὰς ἔδρας τῶν Μητροπόλεων ὁ λαὸς ὁ ἀνήκων εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὰς ὑπαρχούσας ἐν ἐκάστη Μητροπολιτικῇ περιφερεία ἐκλέξῃ ἀνὰ ἓν ἄτομον ὡς μέλος τοῦ ρηθέντος Μικτοῦ Σωματείου, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ὁ τρόπος οὗτος αἰτιάσῃ τὴν ἐκλογὴν μελῶν πλείονων τῶν ἕξ γὰρ ἐφαρμοσθῆ τὸ σύστημα τῆς ἐναλλαγῆς (μοναβεμπὲ) μεταξὺ τῶν Μητροπόλεων.

Εἶναι λοιπὸν ἐπάναγκες γὰρ γίνῃ παραδεκτὸς τρόπος τις ἐκλογῆς ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ καὶ γὰρ ἐπιτευχθῆ τοιαύτη τις συμφωνία, δηλουμένου καὶ κοινοποιουμένου Κυβερνητικῶς εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῆ οὔτε εἰς τὸ Πατριαρχεῖον οὔτε εἰς μερίδα τινὰ τῶν κατοίκων ἢ ἐπιδιώξῃς ἰδιαίτερων σκοπῶν καὶ ἢ δημιουργία αἰτιῶν πρὸς παράτασιν τῆς διαφορᾶς.

Ταῦτα κατὰ κοινοποίησιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπὸ Ὁ Ἰουλίου 1326 (1910) τηλεγραφήματος τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος.

Τῆ 9 Αὐγούστου 1326 (1910)

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ἘΚΛΟΓΗΣ ΜΕΛΩΝ ΜΙΚΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ

Α.

Σήμερον συνήλθεν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῶν Ἱεροσολύμων ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν εἰς τὸν Ἱεροσολυμιτικὸν Θρόνον ὑπαγομένων Ἐπαρχιῶν, οἵτινες ἐξελέγησαν παρὰ τῶν Ἐπαρχιῶν αὐτῶν δυνάμει κανονικῶν μασπατάδων παροδοθέντων τῷ Μακαριωτάτῳ Πατριάρχῃ Κυρίῳ Δαμιάνῳ, Προέδρῳ τῆς συνελεύσεως, τῆς συγκει-

μένης ἐκ τῶν κάτωθι υπογεγραμμένων μελῶν. Μὴ παρευρεθέντων δὲ τῶν ἀντιπροσώπων Ἱεροσολύμων καὶ Ἰόππης μηδὲ λαβόντων μέρος ἐν τῇ συνδιασκέψει, τῶν πλείστων ὁμῶς ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ παρασάντων, ἀπεφασίσθη δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας, παμψηφεί δὲ ὑπὸ πάσης τῆς ἐκ τῶν κληρικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν λαϊκῶν τοιοῦτων συνισταμένης συνελεύσεως ἡ σύνταξις ἄρθρων κανονισμοῦ ἐκλογῆς τοῦ Μικτοῦ Σωματείου κατὰ τὸν ἐπόμενον τρόπον.

Α'.— Ἡ ἐκλογή καὶ ὁ διορισμὸς τῶν μελῶν τοῦ Μικτοῦ Σωματείου δέον νὰ ἦ σύμφωνα τῷ πνεύματι τῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, τῆς ἀνακοινωθείσης τῇ Διοικήσει Ἱεροσολύμων ὑπὸ ἡμερ. 9ης μηνὸς Αὐγούστου 1910 (1326) καὶ ὑπ' ἀριθμ. 170— τ. ἔ. δέον, ἵνα γένηται ἡ ἐκλογή ἐκάστῳ μέλῳ τοῦ Μικτοῦ Σωματείου ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ τῇ ἐχούσῃ τὴν δικαιοδοσίαν, ἵνα ὀρίσῃ μέλος, τὸ δὲ διαληφθὲν Σωματεῖον ἀπαρτίζεται ἐκ περιτροπῆς, αἵε τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἐπαρχιῶν ὑπερβαίνοντος τὸν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ὀρισθέντα ἀριθμὸν τῶν ἔξ μελῶν.

Ὁ διακανονισμὸς δὲ τοῦ τρόπου τῆς ἐκ περιτροπῆς ἐκλογῆς παρὰ τῶν Ἐπαρχιῶν, τῶν ἐχουσῶν δικαίωμα διορισμοῦ, μελῶν ἐν τῷ Μικτῷ Σωματείῳ καὶ ἡ σύνταξις προγράμματος διακανονίζοντος τὴν τοιαύτην ἐκλογὴν ἀνεβλήθη εἰς δευτέραν συνεδρίασιν. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Ἱεροσολήμι, ἐπειδὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου, ἐγένετο παραδεκτὸν ἐξαιρετικῶς, ἵνα ἀντιπροσωπεύηται ὑπὸ διαρκοῦς μέλους ἐν τῷ εἰρημένῳ Μικτῷ Σωματείῳ, ἀνανεουμένου ἅπαξ κατὰ διετίαν.

Β'. Ἐκάστῃ Ἐπαρχίᾳ συνωδὰ τῇ ἐπιζατούσῃ παρ' αὐτῇ συνηθείᾳ ἔχει τὴν πλήρη ἐλευθερίαν, ἵνα ἐκλέγῃ τὸ διὰ τὸ Μικτὸν Σωματεῖον μέλος αὐτῆς, ἐν περιπτώσει δὲ διαφορᾶς κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος μέλους λαμβάνεται ὑπ' ὄψει ἡ πλειονοψηφία.

Γ'.— Ἐκαστον μέλος τῆς κοινότητος, τὸ 20ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ συμπληρώσας, ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν.

Δ'.— Ἀνὲν ἐπιτρέπεται ὁ διορισμὸς ἐν τῷ Μικτῷ Σωματείῳ μέλους κατωτέρου τῆν ἡλικίαν τοῦ τριακαστοῦ ἔτους. Ὁ ὑποψήφιος διὰ τὸ Μικτὸν Σωματεῖον δέον νὰ ἦ Ὀθωμανὸς ἐκ καταγωγῆς, Ῥωμαῖος Ὁρθόδοξος, δημότης τῆς περιφερείας τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ Θρόνου συμφώνως τῷ πνεύματι τοῦ εἰδικοῦ ἁρθρου τοῦ ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου διαλαμβανομένου τῇ ἀνακοινωθείσῃ τῇ Διοικήσει Ἱεροσολύμων νὰ μὴ ἦ δὲ οὗτος ἐκ τῶν ἐγνωσμένων ἐπὶ διαφορᾶ ἡθῶν, μηδὲ νὰ διετέλισέ ποτε ἐν αἰτίᾳ κακορρηγίματος, μήτε

κατεχράσθη τῆς ἐμπιστοσύνης ἢ κατηγορήθη ἐπὶ δολιότητι. Ὡσαύτως δὲ νὰ ἦ ἱκανὸς καὶ νὰ γνωρίζῃ ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν.

Ε'. — Ἐκαστον τῶν λαϊκῶν μελῶν ἀπουσιάζον ἢ κωλυόμενον ἐκ δεδικαιολογημένων λόγων, ἵνα παρευρίσκηται ἐν ταῖς συνεδριάσει τοῦ Μικτοῦ Σωματείου ὀφείλει, ἵνα δίδῃ τὴν ψήφον αὐτοῦ εἰς τινα τῶν ἐτέρων πέντε συναδέλφων αὐτοῦ.

ΣΤ'. — Ἐὰν μέλος τι τελευτήσῃ ἢ παραιτηθῇ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ χρόνου τῆς περιόδου αὐτοῦ, ἐκλέγεται ἕτερον ἐκ τῆς Ἐπαρχίας, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ πρῶτον μέλος, κατὰ τὸν προρρηθέντα τρόπον.

Ζ'. — Θὰ κατασκευασθῇ σφραγὶς τοῦ Μικτοῦ Σωματείου Ἑλληνιστὶ καὶ Ἀραβιστὶ, ἥτις μετὰ τὸ τέλος ἐκάστης συνεδριάσεως θὰ τίθεται ἐν κυτίῳ, ὅπερ σφραγίζουσι 4 ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Μικτοῦ Σωματείου, δύο ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ δύο ἐκ τῶν λαϊκῶν.

Η'. — Ἡ συνεδρίασις τοῦ Μικτοῦ Σωματείου τότε μόνον θεωρεῖται κανονικὴ, ὅταν συνέλθωσι τοὐλάχιστον τὰ δύο τρίτα τῶν μελῶν, ἥτοι 4 κληρικὰ καὶ 4 λαϊκὰ τοὔτεστι κατ' ἴσον ἀριθμὸν ἐκ τῶν δέο μερῶν.

Θ'. — Ὅριζεται ποσὸν ἐκ χιλίων καὶ ἑκατῶν λιρῶν συγκείμενον ἐτησίως διὰ τὰς δαπάνας τῆς ἐλεύσεως, τῆς διαμονῆς καὶ τῆς ἀποζημιώσεως ἐκ καθυστερήσεως τῶν ἀτομικῶν ἐργασιῶν τῶν ἕξ λαϊκῶν μελῶν. Ἡ σύγκλησις δὲ τοῦ Μικτοῦ Σωματείου κατὰ μὲν τὸ παρὸν πρῶτον ἔτος γενήσεται τῇ πρώτῃ Νοεμβρίου κατὰ δὲ τὰ ἐπόμενα ἔτη τῇ πρώτῃ Λυγούστου.

Ι'. — Δὲν ἐκτελοῦνται αἱ ἀπαράσεις τοῦ Μικτοῦ Σωματείου εἰ μὴ ὅταν συμφωνῶσι πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἀνακοινωθείσας ἀποφάσεις τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως.

ΙΑ'. — Ἐὰν παραστῇ ἀνάγκη τροποποιήσεως ἐνὸς τῶν ἄρθρων τοῦ παρόντος κανονισμοῦ, τοῦτο γενήσεται μόνον μετὰ προηγουμένην πρόσκλησιν γενικῆς συνελεύσεως, ἀπαρτιζομένης ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν Ἐπαρχιῶν διὰ τὴν ἐπὶ τούτου ἐξέτασιν.

Ἐν Ἱεροσολύμοις τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου 1910

Β'.

Σήμερον συνήλθον ἐν τοῖς Πατριαρχείοις οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐπαρχιῶν τῶν κάτωθι ὑποσημειουμένων ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Κυρίου Δαμιανοῦ. Σκέψεως δὲ γενομένης περὶ καθορισμοῦ τῶν Ἐπαρχιῶν τῶν ἔχουσῶν δικαίωμα, ἵνα συμμετέχωσιν ἐν τῷ Μικτῷ Σωματείῳ καὶ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς ὑπηρεσίας

αὐτῶν ἐν τῇ διαληφθέντι Σωματείῳ κατὰ τὸ σύστημα τῆς περιτροπῆς ἀπεφασίσθησαν ὁμοφώνως τὰ ἑξῆς:

Α'. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἐκ περιτροπῆς κοινῆς ὑπηρεσίας τῶν Ἐπαρχιῶν θὰ ἐκτελῆται ἐν διαστήματι μιᾶς δωδεκαετίας κατὰ τὸ ἀκόλουθον διάγραμμα:

1) Ἱερουσαλήμ		δώδεκα	ἔτη
2) Ἄκρα καὶ Κάϊρα	Μητρόπολις	ἕξ	»
3) Βηθλεέμ	»	ἕξ	»
4) Ναζαρέτ	»	ἕξ	»
5) Ἰόππη		ἕξ	»
6) Σάλτη		πέντε	»
7) Κάρακ		πέντε	»
8) Χούσουν (τρία) Ἀτζλοῦν (τρία)		ἕξ	»
9) Νεάπολις		τέσσαρα	»
10) Γάζα		τέσσαρα	»
11) Πειζάλλα (τρία) Ραμιάλλα (τρία)		ἕξ	»
12) Λύδδα (δύο) Ρέμλη (δύο)		τέσσαρα	»
13) Μαδηβιά		δύο	»

Τούτῳ δὲ θεωρεῖται βάσις καὶ διὰ τὰς λοιπὰς περιόδους τῆς ἐκ περιτροπῆς κοινῆς ὑπηρεσίας.

Β'.— Ὁμοφώνως ὠρίσθη ἐν τῇ διαστήματι τῶν δύο πρώτων ἐτῶν, ὅπως ὑπηρετήσωσιν αἱ ἀκόλουθοι ἕξ Ἐπαρχίαι: Ἱερουσαλήμ, Ἄκρα, Βηθλεέμ, Ναζαρέτ, Ἰόππη καὶ Σάλτη.

Γ'.— Ἐπειδὴ ἡ ἀπόφασις τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὀρθῶς, ὅπως διὰ κλήρου ἀνανεωθῆ τὸ ἡμισυ τῶν μελῶν τοῦ Σωματείου κατὰ τὴν λήξιν τοῦ πρώτου ἔτους, τούτου ἕνεκα δέον, ἵνα ἐφαρμοσθῆ τὸ ἄρθρον τοῦτο συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀποφάσεως τῆς Ὑψηλῆς Κυβερνήσεως. Τῆς κληρώσεως ταύτης γενομένης εὐθὺς ἀμέσως θὰ καταρτισθῆ τὸ διάγραμμα τῆς ἐκ περιτροπῆς συμμετοχῆς τῶν Ἐπαρχιῶν κατὰ τὴν δωδεκαετίαν συμφώνως τῇ ἀνωτέρῳ ἀναγραφείσῃ τάξει. Οὕτω δὲ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ἄρξεται ἡ ἐκλογή ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν Κάρακ, Χούσουν καὶ Νεαπόλεως καὶ οὕτω καθεξῆς διὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη. Ἐπὶ τούτῳ συνετάχθη τὸ παρὸν πρακτικόν.

Ἐν Ἱεροσολύμοις τῇ 27ῃ Σεπτεμβρίου 1910.

Ἐπονται αἱ ὑπογραφαὶ τοῦ Πατριάρχου, τῶν ἐν ταῖς συνεδριάσεσι παραστάντων κληρικῶν τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν ἀντι-

προσώπων τῶν Ἐπαρχιῶν, Ἀκρῆς, Βηθλεέμ, Ναζαρέτ, Σάλτης, Κάρακ, Χούσουν καὶ Ἀτζλοῦν, Νεαπέλεως, Γάζης, Πετζάλλας καὶ Ραμάλλας, Λύδδης καὶ Ρέμλης καὶ Μαδηβᾶς.

**Πατριαρχικὴ Ἐγκύκλιος πρὸς τὸ Ὁρθόδοξον πλήρωμα
τοῦ Ἁγιωτάτου καὶ Ἀποστολικοῦ Θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων.**

Ἀριθμ. Πρωτ.

1883

Ἐν τῇ μερίμῃ Ἱμῶν, ὡς πνευματικῶν Ποιμένων τοῦ θεόθεν ἐμπειστευμένου Ἱμῶν περιουσίου λαοῦ, οὐ παυσίμεθα νυχθημερόν δεήσεις καὶ ἱκετηρίας ἀναφέροντες τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας καὶ τοῖς ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὁποίων πάσας Ἱμῶν τὰς τε πνευματικὰς καὶ ἡθικὰς δυνάμεις ἐκδαπανῶμεν, τοῦτο μόνον ἐπιποθοῦντες καὶ τοῦτο ἐπιδιώκοντες, ἵνα οἱ ἐν τῇ πνευματικῇ ἀμπέλῳ ἐμφυτευόμενοι βλαστοὶ ἐνισχυθῶσι καὶ ὑψωθέντες ἀνθήσωσι καὶ ἐν ἀγαθοῖς καρποφορήσωσι πρὸς δόξαν Θεοῦ, τοῦ τῶν καλῶν πάντων Παροχέως. Διὰ τοι τοῦτο ὀλόθυμον τὴν δοξολογίαν ἀνεπέμψαμεν τῷ Οὐρανίῳ ἡμῶν Πατρὶ καὶ Θεῷ πάσης παρακλήσεως εὐδοκήσαντι τὴν μὲν ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τῶν καιρῶν καὶ ἐξ ἐπηρείας πάντως τοῦ πονηροῦ ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ Ἱμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ τρικυμίαν μετατρέψαι εἰς γαλήνην, τὴν δ' ἐπὶ τούτῳ καιρίως ἡμᾶς πλήξασαν λύπην καὶ οὐδύνην εἰς χαρὰν καὶ εὐφροσύνην.

Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τοίνυν αἰσίᾳ τῶν πραγμάτων τροπῇ χάριτας ὁμολογοῦντες καὶ τῇ Σεβαστῇ ἡμῶν Ἀυτοκρατορικῇ Κυβερνήσει ἐπιμελῆ πρόνοιαν καὶ σύνεσιν ἐπιδειξαμένην πρὸς συναντίληψιν καὶ διευκόλυνσιν Ἱμῶν ἐν τῷ ἔργῳ τῆς πολυμόχου καὶ βαρείας διακονίας καὶ τῇ μερίμῃ ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἡθικῆς προόδου, ἀννηώσεως καὶ εὐημερίας τῶν ἀνὰ τὸν καθ' Ἱμᾶς Ἁγιωτάτου Θρόνον οἰκούντων εὐλογημένων χριστιανῶν, ἐσπουδάσαμεν ἐγκαίρως μὲν ἀνακοινώσασθαι τὴν ἐπὶ τῶν ἀναφνεύτων ἐν τῇ ἀνωμαλίᾳ ζητημάτων ἐξενεχθεῖσαν Ὑψηλὴν Αὐτῆς ἀπόφασιν παντὶ τῷ ἐμπειστευμένῳ Ἱμῶν περιουσίῳ λαῷ, ἐν τῷ ἅμα δ' ἐπιλαβέσθαι τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτῃ διακελευομένων. Διὸ καὶ ἐπανειλημμένως συσχεψάμενοι μετὰ τῶν παρὰ πασῶν τῶν καθ' Ἱμᾶς Ἐπαρχιῶν ἐκλελεγμένων καὶ ἐνταῦθα παραστάντων προορίτων ἐκ τῶν εὐλογημένων χρί-

στιανῶν, συνετάξαμεν τὸν περὶ τοῦ τρόπου τῆς συγκροτήσεως τῶν λαϊκῶν μελῶν τοῦ συνῶδᾶ τῇ διαληφθείσῃ ἑψηλῇ ἀποφάσει συσταθισομένου Μικτοῦ Σωματείου ἀπαραίτητον Κανόνισμόν, ὃν καὶ ἀποστέλλομεν συνημμένον τῇ Πατριαρχικῇ Ἱερῶν ταύτῃ Ἐγκυκλίῳ πρὸς ἀνάγνωσιν αὐτοῦ δημοσίᾳ εἰς ἐπίσκοπον πάντων καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἐν αὐτῇ διατετυπωμένων.

Δεόμενοι δὲ τοῦ Κυρίου ἐπιβραβεῦσαι τελείαν τὴν εἰρήνην τῇ Ἁγίᾳ Αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ στηρίζει πάντας ὑμᾶς ἐν τῇ πατροφῶ πίστει καὶ ἀρετῇ πρὸς προκοπὴν, φωτισμὸν καὶ ἐπίδοσιν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς καὶ θεαρέστοις, δι' ὧν δοξάζεται τὸ ὑπερύμνητον Αὐτοῦ ὄνομα ἐπιδαψιλεύομεν πᾶσιν ὑμῖν τὰς πατρικὰς Ἱερῶν εὐχὰς καὶ εὐλογίας καὶ διατε'οῦμεν.

(ἱ.π.) Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ΔΑΜΙΑΝΟΣ
καὶ ἐν Χριστῷ Εὐχέτης ἀπάντων Ὑμῶν.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ Σεπτεμβρίου 30 1910.

**Πατριαρχικὴ Ἐγκύκλιος πρὸς τοὺς Μητροπολίτας
καὶ Ἐγχομένους τῶν Ἐπαρχιῶν**

Ἀριθμ. Πρωτ.
1832

Συνῶδᾶ τῇ ἐκδοθείσῃ καὶ προαποσταλείσῃ εἰς τὰς Ἐπαρχίας τοῦ καθ' Ἡμῶν Ἀγιοτάτου Ἀποστολικοῦ Θρόνου ἑψηλῇ ἀποφάσει τῆς Σεβαστῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῶν ἡμετέρων χριστιανῶν καὶ τῇ μετ' αὐτὴν ληφθείσῃ ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα Διοικήσεως ἐτέρας, τῇ διακελευούσῃ ἐκλεγῆναι τὰ μέλη τοῦ συσταθισομένου Μικτοῦ Σωματείου ἐκ περιτροπῆς παρὰ πασῶν τῶν Ἐπαρχιῶν καὶ ἐν τῷ Κέντρῳ τῆς περιφερείας αὐτῶν, διεξήχθησαν ἐπανειλημμέναι συσκέψεις μετὰ τῶν παρὰ πασῶν τῶν Ἐπαρχιῶν ἐκλεγέντων καὶ ἐνταῦθα παρευρεθέντων ἀντιπροσώπων, ἐξαιρουμένων τῶν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰόππης ὡς μὴ παραστάντων, καταλήξασαι μετὰ ὁμόφωνον ἀπόφασιν εἰς τὴν σύνταξιν Κανονισμοῦ, διαγράφοντος τὸν τρόπον τῆς ἐκ περιτροπῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τοῦ διαληφθέντος Σωματείου. Παρασκευασθείσης δὲ νῦν τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀπαιτουμένης Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς εὐλογημένους χριστιανοὺς τοὺς ἀνὰ τὸ κλίμα τοῦ καθ' Ἡμῶν Θρόνου εὐρισκομένους, ἀποστέλλομεν ταύτην ἐν ἀιτιτύποις, συνοδευομένοις καὶ ὑπὸ ἐτέρων τοιούτων τοῦ συνταχθέντος περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τοῦ Μικτοῦ Σωματείου Κανονι-

σμά, ὅπως ἀναγνωσθῶσιν ἐπ' Ἐκκλησίας ἐν τε ταῖς πόλεσι καὶ χω-
ροῖς εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἐν αὐτοῖς διατετυ-
πωμένων.

Προστιθέμενοι δ' ὅτι κατὰ τὸ παρὸν ἔτος συνφθὰ τῶ ἐιδικῶ ἄρ-
θρῳ τοῦ ἀποστελλομένου Κανονισμοῦ μέλλουσιν ἐκλέξαι καὶ ἀποστεῖ-
λαι ἐνταῦθα ὡς μέλη τοῦ Μικτοῦ Σωματείου ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ,
ἢ Ἀκρη, Βηθλεέμ, Ναζαρέτ, Ἰόππη καὶ Σάλτη ἐπευλογοῦμεν τὴν
υἱκὴν Σου ἀγάπην πατρικῶς καὶ διατελοῦμεν.

**Τοῖς δὲ Μητροπολίταις Πτολεμαίδος καὶ Ναζαρέτ τῶ ἐν Βηθλεέμ
Ἐπιτρόπῳ καὶ τῶ Ἠγουμένῳ Σάλτης μετὰ τῆς ἐξῆς προσθήκης :**

Ἀδελφικῶς συνιστῶμεν τῇ Ὑμετέρῃ ἀγαπητῇ Ἱερότητι (ἢ πατρι-
κῶς ἐντελλόμεθα τῇ υἱκῇ σου ἀγάπῃ) προτρέψασθαι μὲν τοὺς ἄρμο-
δίους καὶ συντρηῆσαι μετ' αὐτῶν πρὸς ταχεῖαν καὶ εἰρηνικὴν ἐκλογὴν
αὐτόθι τοῦ μέλους ἐν τῷ Μικτῷ Σωματεῖῳ ἐπὶ τῇ βίψει τῶν ἐν τῷ
ἀποστελλομένῳ Κανονισμῷ διαγραφομένων ὄρων, προνοῆσαι δὲ περὶ
ἐφοδιάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ κανονικοῦ τῆς ἐκλογῆς πιστοποιητικοῦ, παρὰ
τῶν εἰλογημένων τῆς ἔμπειστημένης αὐτῇ περιφερείας χριστιανῶν
ὑπογραφομένου, καὶ ὑπ' αὐτῆς εἰς βεβαίωσιν τοῦ ἐγκύρου τῆς ἐκλο-
γῆς ἐπικυρωθησομένου, καὶ διευκολύναι τὴν ἀναχώρησιν καὶ παρουσίαν
ἐνταῦθα τοῦ ἐκλεγησομένου πρὸ τῆς πρώτης τοῦ προσεχοῦς μηνὸς
Νοεμβρίου, ἵνα μὴ ἀνασταλῇ ἢ ἐναρξῆς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Μικτοῦ
Σωματείου.

Ταῦτα εἰς πληροφορίαν καὶ ὁδηγίαν. Ἀδελφικῶς δὲ καὶ αὐθις
αὐτὴν περιπτυσσόμενοι (πατρικῶς δὲ καὶ αὐθις αὐτὴν ἐπειλογοῦντες)
διατελοῦμεν.

Ἐν τῇ ἀγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ Σεπτεμβρίου 30 1910

(6π.) Ὁ Ἱεροσολύμων ἐν Χριστῷ Εὐχέτης

Πατριαρχικὸν τακρίριον πρὸς τὴν Διοίκησιν Ἱεροσολύμων

Ἀριθμ. 30.

Στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς περιλήψεως τοῦ πρακτικοῦ τοῦ ὑ-
πουργικοῦ Συμβουλίου τῆς ἀνακοινωθείσης ἡμῖν δι' Ὑμετέρου
τεσπερὲ χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς 26 Μαΐου 1910 (1910) καὶ
ὑπ' ἀριθμ. 36 καὶ τὸν τρόπον τῆς λύσεως τῶν μεταξὺ τοῦ ἡ-
μετέρου Πατριαρχείου καὶ τῶν Ρωμαίων Ὁρθοδόξων ἰθαγενῶν

περιλαμβάνοντος ὡς καὶ ἐπὶ τῶν διατάξεων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ ἐπισήμῳ γράμματι τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τῷ ἀνακοινωθέντι τῇ ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι ἀπὸ 9 Αὐγούστου 1326 καὶ ὑπ' ἀριθμ. 170 συνήλθομεν μετὰ τῶν προκρίτων τοῦ λαοῦ, τῶν πληρεξουσιοδοτηθέντων ἀπὸ μέρους τῶν κατοίκων ὄλων τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων Θρόνου δυνάμει μαζβατάδων κανονικῶν τ. ε. τῶν κατοίκων Ἀκρης, Βηθλεέμ, Ναζαρέτ, Σάλτης, Κάρακ, Χούσουν καὶ Ἀζλοῦν, Νεαπόλεως, Γάζης, Λύδδης καὶ Ρέμλης, Πετζάλλας καὶ Ραμάλλας καὶ Μαδηβᾶς, τῶν χριστιανῶν Ἱεροσολύμων καὶ Ἰόππης μὴ λαβόντων μέρος. Γενομένης δὲ συσκέψεως κοινῆς ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν ἐνεκρίθη ὁμοφώνως ἢ κατάστρωσις δύο πράξεων, τῆς μὲν μιᾶς περιλαμβανούσης τὴν βᾶσιν τῆς ἐκλογῆς τῶν λαϊκῶν μελῶν τοῦ Μικτοῦ Σωματείου, οὗ τὴν συγκρότησιν ἐπιβάλλει ἡ εἰρημένη περιλήψις τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τῆς δ' ἑτέρας τὸν τρόπον τῆς διαιρέσεως τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ ὑπεγράψαμεν ἅπαντες. Ἡδὴ ἐσωκλείοντες ἀποστέλλομεν τῇ ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι δύο ἀντίγραφα ἐπικεκρωμένα, ὡς καὶ τὴν μετάφρασιν αὐτῶν. Ὡσαύτως δ' ἐγνωρίσαμεν τὰ ἀποφασισθέντα εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας ἐντειλάμενοι τὰ δέοντα ταῖς δικαιομέναις ἀποστεῖλαι μέλη τοῦ Μικτοῦ Σωματείου, ὅπως προβῶσιν εἰς ἐκλογὴν τῶν μελῶν αὐτοῦ διὰ τὸ πρῶτον ἔτος, συνωδὰ τῷ κανονισμῷ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς διαιρέσεως τῶν ἐπαρχιῶν (30 Σεπτεμβρίου 1910).

(ὑπ). ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανός.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

Ἐπιστολὴ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας

Lambeth Palace S. E. 30 Σεπτεμβρίου 1910

Τῇ Α. Μακαριότητι τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων

Σφβασμιώτατε Ἀδελφέ,

Δρατιόμενος τῆς ἐδκαιρίας ἐπὶ τῇ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἐπισκόπου *Chichester* ἐπισκέψει τῆς Ἱερουσαλῆμ ἐκφράζω τῇ Ὑμετέρᾳ Μα-

καριότητα τοὺς ἀδελφικούς μὲν ἀσπισμοὺς καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ διαρκοῦς καὶ ἐγκαρδίον σεβασμοῦ καὶ ἐπολήψεως. Χαρτοποιεῖ ἡμᾶς γινώσκοντας, ὅτι ἡ Ὑμ. Μακαριότης ἐξακολοῦθεῖ διατελοῦσα ἐν ἀδελφικῇ φιλίᾳ μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ ἐμπίστον μου φίλου Ἐπισκόπου *Blyth*, καὶ ὅτι ἴαν εὐγενῶς ἐπιδείκνυσεν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῆς ὤρειάς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει.

Ἀνέθηκα τῷ Ἐπισκόπῳ *Chichester* ἐκφράσαι τῇ Ὑμ. Μακαριότητι ταύτῃ τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἀγάπης ἡμῶν καὶ ἐμπιστοσύνης καὶ εἶπεῖν Ὑμῖν, ὅτι ἀδιαλείπτως ἐνοῦμεν τὰς προσεσχὰς ἡμῶν μετὰ τῶν ἐμετέρων, ἵν' ἡ εὐλογία τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ ἐπαναπαύηται ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἧς ἐπαξίως προῖστασθε καὶ ἐπὶ τοῦ ποιμνίου τοῦ Ὑμῖν ἐμπιστευθέντος.

Περιφρονήσαι Κείριος ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ τὰς ἐξόδους καὶ εἰσόδους ἡμῶν.

Ἐγὼ τὴν τιμὴν, ἵνα διατελῶ ἐν Κυρίῳ Ἰ. Χριστῷ
πιστὸς ἀδελφὸς καὶ φίλος τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος

RANDALL CANTUAR

Ἐπιστολὴ Ἀρχιεπισκόπου Ἰρλανδίας.

Γουλιέλμος, Θεῖα Προνοία, Ἀρχιεπίσκοπος *Armagh* Πρωτόθρονος πάσης Ἰρλανδίας καὶ Μητροπολίτης τῷ ἡμετέρῳ ἐν Χρῷ ἀδελφῷ Μακαριωτάτῳ καὶ Σεβασμιωτάτῳ, Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, χαίρειν.

Ἐπιτρέφατε, ἵνα συστήσωμεν τῇ ἡμ. Μακαριότητι τὸν Θεοφιλέστατον Ἰάκωβον *Bennett*, Θεῖα Προνοία Ἐπίσκοπον *Meath*, τὸν πρῶτον χωρεπίσκοπον τῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ Ἐκκλησίας, ἄξιον, λόγιον καὶ τετιμημένον υἱὸν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πατριζίου ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρχιεπισκοπικῇ ἡμῶν πόλει *Armagh* κατὰ τὸν ε' αἰῶνα. Ὁ προσηρῆς Θεοφιλέστατος Ἰάκωβος *Bennett* Ἐπίσκοπος *Meath* φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τῇ Ὑμ. Μακαριότητι καὶ ἐκείνοις, οὓς ἀντιπροσωπεύετε ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, τὴν ἀγάπην ἐκείνην καὶ φιλίαν ἐξ ἡμῶν καὶ τῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ Ἐκκλησίας, ἧτις ἐνοῦσας τὰς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐν τῇ μετ' Αὐτοῦ κοινωσίᾳ.

Ἐδόθη ἐν τῷ ἐν *Armagh* ἡμετέρῳ ἀνακτόρῳ ἐν εἰλικρινεῖᾳ παντὸς σεβασμοῦ καὶ ἀδελφικῆς ἐκτιμῆσεως τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1910.

WILLIAM ARMAGH

καριότητι τοὺς ἀδελφικοὺς μὲν ἀσπισμοὺς καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ διαρκοῦς καὶ ἐγκαρδίου σεβασμοῦ καὶ ἐπολήψεως. Χαραγοιεῖ ἡμῶς γινώσκοντας, ὅτι ἡ Ὑμ. Μακαριότης ἐξακολοθεῖ διατελοῦσα ἐν ἀδελφικῇ φιλίᾳ μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ ἐμπίστον μου φίλου Ἐπισκόπου *Blyth*, καὶ ὅτι ἂν εὐγενῶς ἐπιδείκνυσιν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ μέγα αὐτοῦ ἔργον ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῆς ὁραίας αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει.

Ἀνέθηκα τῷ Ἐπισκόπῳ *Chichester* ἐκφράσαι τῇ Ὑμ. Μακαριότητι ταύτην τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἀγάπης ἡμῶν καὶ ἐμπιστοσύνης καὶ εἰπεῖν Ὑμῖν, ὅτι ἀδιαλείπτως ἐνοῦμεν τὰς προσευχὰς ἡμῶν μετὰ τῶν ἑμετέρων, ἵν' ἡ εὐλογία τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ ἐπαναπαύηται ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἧς ἐπαξίως προΐστασθε καὶ ἐπὶ τοῦ ποιμνίου τοῦ Ὑμῖν ἐμπιστευθέντος.

Περιφρονήσαι Κύριος ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ τὰς ἐξόδους καὶ εἰσόδους ὑμῶν.

Ἐχω τὴν τιμὴν, ἵνα διατελῶ ἐν Κυρίῳ Ἰ. Χριστῷ
πιστὸς ἀδελφὸς καὶ φίλος τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος

RANDALL CANTUAR

Ἐπιστολὴ Ἀρχιεπισκόπου Ἰρλανδίας.

Γουλιέλμος, Θεῖα Προνοία, Ἀρχιεπίσκοπος *Armagh* Πρωτόθρονος πάσης Ἰρλανδίας καὶ Μητροπολίτης τῷ ἡμετέρῳ ἐν Χρῷ ἀδελφῷ Μακαριωτάτῳ καὶ Σεβασμιωτάτῳ, Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων, χαίρειν.

Ἐπιτρέψατε, ἵνα συστήσωμεν τῇ ἡμ. Μακαριότητι τὸν Θεοφιλέστατον Ἰάκωβον *Bennett*, Θεῖμ Προνοία Ἐπίσκοπον *Meath*, τὸν πρῶτον χωρεπίσκοπον τῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ Ἐκκλησίας, ἄξιον, λόγιον καὶ τετιμημένον υἱὸν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἰδρυθείσης ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πατριζίου ἐν ταύτῃ τῇ Ἀρχιεπισκοπικῇ ἡμῶν πόλει *Armagh* κατὰ τὸν ε'. αἰῶνα. Ὁ προσηρθηὶς Θεοφιλέστατος Ἰάκωβος *Bennett* Ἐπίσκοπος *Meath* φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τῇ Ὑμ. Μακαριότητι καὶ ἐκείνοις, οἷς ἀντιπροσωπεύετε ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ, τὴν ἀγάπην ἐκείνην καὶ φιλίαν ἐξ ἡμῶν καὶ τῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ Ἐκκλησίας, ἣτις ἐνοῖ πάσας τὰς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐν τῇ μετ' Αὐτοῦ κοινωνίᾳ.

Ἐδόθη ἐν τῷ ἐν *Armagh* ἡμετέρῳ ἀνακτόρῳ ἐν εἰληκρινεῖα παντὸς σεβασμοῦ καὶ ἀδελφικῆς ἐκτιμήσεως τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1910.

WILLIAM ARMAGH

Ἐπιστολὴ Ἀρχιεπισκόπου Δουβλίνου

The Palace

St. Stephens Green Dublin

**Τῇ Α. Μακαριότητι τῷ Πατριάρχῃ τῆς Ἁγίας πόλεως
Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης Δαμιανῶ,**

ἀγαπητῶ ἐν Χριστῶ ἀδελφῶ καὶ ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῃ

Αὕτη ἡ ἐπιστολὴ ἐπιδοθήσεται τῇ Ὑμ. Μακαριότητι ὑπὸ τοῦ Θεοφιλεστάτου Καρόλου J. d' Argy διδάκτορος τῆς Θεολογίας καὶ Λόρδου Ἐπισκόπου Ossory, Ferns καὶ Lcighlin, κειμένων ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ μου ὡς Μητροπολίτου τῆς Νοτίου Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας τῆς Ἰρλανδίας, προθυμεμένον μὲν ἐπισκεφθῆναι τὴν Ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ, ἐπιθυμοῦντος δὲ σύστασιν πρὸς τὴν Ὑμ. Μακαριότητα.

Ἐπιτρέψατε οὖν συστήσῃ αὐτὸν ὡς εὐπαιδευτον καὶ πιστὸν Ἐπίσκοπον τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῆς Ἰρλανδίας τῇ εὐνοίᾳ τῆς Ὑμ. Μακαριότητος.

Ἐχω τὴν τιμὴν, ἵνα διατελῶ, Ἀγιώτατε Πατριάρχα,
Ἑμέτερος πιστὸς ἀδελφὸς ἐν Χριστῶ

Ἰωσήφ Dublin

Ἀρχιεπίσκοπος Δουβλίνου, Πρωτόθρονος Ἰρλανδίας καὶ Μητροπολίτης
17 Ὀκτωβρίου 1910.

Ἐπιστολὴ τῆς Ἑταιρίας

«Ἐνωσις τῆς Ἀγγλικανικῆς μετὰ τῆς Ὀρθοδ. Ἀνατολ. Ἐκκλησίας»

**Τῇ Αὐτοῦ Μακαριότητι τῷ Πατριάρχῃ Ἱερουσαλήμ,
Μακαριώτατε!**

Τὰ ὑπογεγραμμένα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑταιρίας «Ἐνωσις τῆς Ἀγγλικανικῆς μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» δρατόμεθα τῆς εὐχαρίστου ἐκκαιρίας, ὅπως ἐκ μέρους τοῦ ὕλου Σωματίου ἡμῶν προσαγορεύσωμεν τὴν Ὑμετ. Μακαριότητα. Συνίσταται δὲ ἡ ἐκκαιρία αὕτη ἐν τῇ ἐπισκέψει τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων καὶ ἱερέων, ὅπως λάβωσι μέρος ἐν ταῖς τελεταῖς, ταῖς συνημμέναις μετὰ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, τοῦ ὑπὸ τὴν Ὑμετέραν δικαιοδοσίαν τελοῦντος.

Εἶνε δι' ἡμᾶς εὐτυχία τὸ ν' ἀναγνωρίζωμεν τὴν αὐξοῦσαν φιλίαν καὶ τὰς σχέσεις τὰς μεταξὺ ἀμφοτέρων ἡμῶν καὶ τὸ νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ ἔνωσις, ὑπὲρ ἧς ἀμοιβαίως ἐνδιαφερόμεθα, ταχέως θὰ ἐπιτευχθῆ. Ὑπὲρ τοῦ τοιούτου τέλους εὐκρινῶς προσευχόμεθα, κατανοοῦντες, ὅτι προνόμιον ἡμέτερον εἶναι νὰ προσφέρωμεν τὸ μερίδιον ἡμῶν, ἀν-

ταπαντῶντες εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Κυρίου, προσευξαμένοι «ἵνα πάν-
τες ἐν ὧσιν» Προσευγηθῆτω καὶ ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης, παρακαλοῦ-
μεν, ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ κοινῶ ἡ-
μῶν Κυρίου.

Διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος

Τέκνα ἐν Χριστῷ,

Ὁ Αἶδεσ. R. A. J. SÜKLING, Ἀντιπρόεδρος

» W. WAKEFORD, Ταμίας

» H. J. FYNES—CLINTON, Γενικός Γραμματεὺς

» R. DEARMER, Προϊστάμενος τῆς Γεν. Ἐπιτροπῆς

ΙΕΡΕΙΣ

Ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρίας «Ἐνωσις τῆς Ἀγγλικανικῆς μετὰ τῆς
Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας».

Τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ Ἀγιωτάτῳ Πατριάρχῳ

Τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλῆμ

καὶ ὅλης τῆς Παλαιστίνης κ. τ. λ. Κυρίῳ Κυρίῳ

ΔΑΜΙΑΝῶ,

Σταλὲν διὰ τῆς Α. Σεβασμιότητος
τοῦ Ἐπισκόπου Κιζέστου τῆς Ἀγγλίας.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ἀριθμ. Πρωτ.

1431

Δαμιανὸς ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερου-
σαλῆμ καὶ πάσης Παλαιστίνης τῷ ἐν Χριστῷ ἀδελφῷ Σεβασμιωτάτῳ
Ἀρχιεπισκόπῳ Καντουαρίας, Πρωτοθρόνῳ πάσης Ἀγγλίας καὶ Μη-
τροπολίτῃ Κυρίῳ Ράνδαλλ Ὁωμᾶ χαίρειν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ.

Ἡῦφρανεν Ἡμῶν τὴν καρδίαν ἡ μεστὴ ρημάτων γνησίας εὐαγ-
γελικῆς ἀγάπης καὶ ἀνάπλευς ἐγκαρδίων ὑπὲρ Ἡμῶν τε καὶ τοῦ θε-
οῦ Ἡμῖν ἐμπειστευμένον λογικοῦ ποιμνίου εὐχῶν ἀπὸ λ'. τελευ-
ταίου Σεπτεμβρίου ἐπιστολῆ τῆς Ὑμετέρας λίαν Ἡμῖν περισπουδά-
στου Σεβασμιότητος, ἣν ἐπέδοτο Ἡμῖν, γενόμενος μετ' ἀγάπης καὶ
τιμῆς δεκτός, ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Chichester, ὅς καὶ ἀπὸ
γλώττης ἐπανάλαβεν ἐκεῖνα καὶ ἅμα ζωηρῶς Ἡμῖν παρέστησε τὸν ἱε-
ρὸν καὶ ἔνθεον ζῆλον, ὑφ' οὗ Αὕτη διακαίεται ὡς καλὸς ποιμὴν τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Συνεκίνησαν δ' Ἡμᾶς ἰδίᾳ
ὅσα Αὕτη εἴφημα λέγει περὶ τῶν σχέσεων Ἡμῶν πρὸς τὸν Θεοφι-

λέστατον ἐνταῦθα Ἐπίσκοπον Κύριον Βλάτθ, τὸν ἐπιπόθηνον Ἡμῖν ἐν Χριστῷ ἀδελφὸν καὶ ἀξιάγαστον φίλον, καὶ πρὸς τὸ καλῶς καὶ ἐπαινετῶς μάλα διεξαγόμενον ἔργον αὐτοῦ, ὅπερ μετὰ συμπαθείας, εὐμενείας καὶ προσοχῆς ξεδιασμένης ἀείποτε παρακολουθοῦντες, συναγαλλιασάμεθα αὐτῷ ἐπὶ τῇ τῶν ἐγκαινίων τοῦ περικαλοῦς ναοῦ, οὐ προΐστανται, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τελέσει, ἐν ἣ αὐτοπροσώπως παραστάντες ἐτύχομεν ἐκτάκτων φιλοφρόνως τιμῶν. Ἐνχαριστοῦντες δ' Αὐτῇ ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς Αὐτῆς λόγοις καὶ βεβαιοῦντες Αὐτήν, ὅτι οἱ αὐτοὶ αἰεὶ διατελέσομεν πρὸς πᾶν ὅ,τι τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐνταῦθα πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν Ἐκκλησίαν, διαπέμπομεν Αὐτῇ διὰ τοῦ ἐν ὧραις αἰσῆσις ἐπανακάμπτοντος Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Chichester ἐγκάρδιον ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν καὶ τοῦ Κυρίου δεόμενοι καθοδηγεῖν Αὐτήν τῇ χειρὶ Αὐτοῦ τῇ κραταίᾳ καὶ τῷ βραχίονι Αὐτοῦ τῷ ἱψηλῷ ἐν τῇ πεπιστευμένῃ Αὐτῇ πνευματικῇ καθηγεσίᾳ τοῦ λαοῦ Αὐτοῦ διατελοῦμεν».

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλὴμ 1910 Ὀκτωβρίου 20
τῆς Ὑμετέρας ἐριτίμου Σεβασμιότητος ἀγαπητὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφός
(ὄπ.) Ὁ Ἱεροσολύμων ΔΑΜΙΑΝΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ.
1432

» Δαμιανὸς ἑλέφ Θεοῦ Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης τῷ ἐν Χριστῷ ἀδελφῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Δουβλίνου, Ἐξάρχῳ Ἱρλανδίας καὶ Μητροπολίτῃ Κυρίῳ Ἰωσήφ χαιρεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ.

Ἄσμενοι καὶ ἀξίως ἐδεξιόμεθα τὸν ἐπιπόθηνον Ἡμῖν τὴν ἀπὸ 15. μηνὸς Ὀκτωβρίου ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας ἀγαπητῆς Σεβασμιότητος Θεοφιλέστατον Λόρδον Ἐπίσκοπον Ossory, Fermis καὶ Leighlin Κύριον Κάρολον J. D' Arcey, Διδάκτορα τῆς Θεολογίας, ὄν καὶ ἐπόντα Ἡμῖν τοὺς ἀδελφικοὺς Αὐτῆς ἀσπασμοὺς μετ' ἀγάπης καὶ ἐνδιαφερόντως ἠρωτήσαμεν περὶ Αὐτῆς. Μετ' αὐτοῦ δὲ νῦν ἐπανακάμπτοντος ἐν ὧραις αἰσῆσις εἰς τὰ ἴδια, μετὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπὶ τὰ ἐνταῦθα ἐλεύσεως αὐτοῦ, διαπέμπομεν Αὐτῇ μετὰ τῶν ἐγκαρδίων ἐνχαριστιῶν Ἡμῶν τὸν ἀδελφικὸν Ἡμῶν ἀντασπασμὸν καὶ τὰς διαπύρους εἰγὰς ὑπὲρ ὑγείας καὶ εὐδαιμονίας Αὐτῆς ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Κυρίου καὶ ὑπὲρ δαμιλοῦς πνευματικῆς καρποφορίας τοῦ σφῶς κυβερνωμένου ὑπ' Αὐτῆς λογικοῦ ποιμνίου».

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλὴμ 1910 Ὀκτωβρίου 20
τῆς Ὑμετέρας ἐριτίμου Σεβασμιότητος ἀπόθνημος ἐν Χριστῷ ἀδελφός
(ὄπ.) Ὁ Ἱεροσολύμων ΔΑΜΙΑΝΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ.

1433

Δαμιανὸς ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης τῷ ἐν Χριστῷ ἀδελφῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἄρμαγ, Ἐξάρχῳ πάσης Ἰρλανδίας καὶ Μητροπολίτῃ Κυρίῳ Γουλιέλμῳ χαίρειν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ.

Ἐν χαρᾷ καὶ μετὰ τῆς ὀφειλομένης ἀγάπης ἐδεξάμεθα τὸν θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον ἐν Meath, πρῶτον χωρεπίσκοπον τῆς ἐν Ἰρλανδία Ἐκκλησίας, ἄνδρα δὲ πάσης τιμῆς ἄξιον, Κύριον Ἰάκωβον Bennett, ὃς καὶ ἐνεχείρισεν ἡμῖν τὴν ἀπὸ ἱ. Ὀκτωβρίου ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας ἀγαπητῆς Σεβασμιότητος, ἐπειπὼν τοὺς ἀδελφικούς Αὐτῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτῆς πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν ἀσπασμούς. Μετ' ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος ἠρωτήσαμεν τὴν Αὐτοῦ Θεοφιλίαν περὶ Αὐτῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας Αὐτῆς, ἡδέως δὲ πάνυ ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος. Εὐχαριστοῦντες δ' Αὐτῇ θερμῶς πέμπομεν Αὐτῇ διὰ τῆς Αὐτοῦ Θεοφιλίας, ἐπανακαμπτούσης νῦν ἐν ὥραις αἰσiais εἰς τὰ ἴδια, τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας πρὸς τὴν ὑπ' Αὐτῆς οἰκοστροφουμένην δεξιῶς καὶ συνετῶς ἐν Ἰρλανδίᾳ σὺν ταῖς διαπύροις ἡμῶν εὐχαῖς ὑπερὸ τῆς ἐν Θεῷ εὐδαιμονίας Αὐτῆς καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν προόδου καὶ προκοπῆς τοῦ πνευματικοῦ Αὐτῆς ποιμνίου.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλήμ 1910 Ὀκτωβρίου 20

Τῆς Ὑμετέρας ἐριτίμου Σεβασμιότητος πρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

(ὕπ.)

Ὁ Ἱεροσολύμων ΔΑΜΙΑΝΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ.

1434

Δαμιανὸς ἐλέω Θεοῦ Πατριάρχης τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ καὶ πάσης Παλαιστίνης τοῖς εὐλαβεστάτοις πρεσβυτέροις, τοῖς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἐταιρείας «Ἐνωσις τῆς Ἀγγλικανικῆς μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» συγκροτοῦσιν, τέκνοις ἐν Χριστῷ ἀγαπητοῖς, B. A. J. Suckling W. Wakeford. H. I. Fynes-Clin-ton καὶ P. Dearmer, χάριν καὶ δύναμιν παρὰ Κυρίου εὐχεται.

Χαρᾶς πολλῆς πρόξενος ἐγένετο ἡμῖν ἡ διὰ τῆς ἀπὸ ἱβ'. Ὀκτωβρίου ἐπιστολῆς Ὑμῶν ἀπευθυνθεῖσα ἡμῖν ἐξ ὀνόματος τοῦ θεοφιλέστατου προθιμένου σκοπὸν Σωματείου Ὑμῶν προσαγόρευσις ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως τῆς Ἁγίας Πόλεως ὑπὸ θεοφιλεστίτων Ἀγγλικανῶν Ἐπισκόπων πρὸς συμμετοχὴν ἐν ταῖς ἐπ' ἐγκαινίαις τοῦ

λαμπροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τελεταῖς. Ἐκφράζομεν Ὑμῖν καὶ δι' Ὑμῶν τοῖς ὅλοις μέλεσι τοῦ Σωματείου τὰς πατρικὰς Ἱερῶν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ προσαγορεύσει ταύτῃ, ἣτις τυγχάνει Ἡμῖν πολύτιμος. Τὴν ἀγαλλίασιν δ' ἦν αἰσθαιόμεθα ἐρημνεῖοντες ἐπὶ τῷ ἀνθούντι ἐν ταῖς καρδίαις Ὑμῶν ἱερῷ καὶ ἐνθέῳ πόθῳ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, ὅς ἐστιν ἡ νιχθημερινὴ πάντων εὐχὴ πρὸς τὸν Οὐράνιον Θεμελιωτὴν καὶ Ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας, δεόμεθα λιπαρῶς Αὐτοῦ τῆς χάριτος ἐνισχύειν Ὑμᾶς καὶ σθενοῦν καὶ ἀπὸ ἐλπίδος εἰς ἐλπίδα προάγειν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ κάλλιστε φράνῳ ἁγῶνι, ὃν ὑπεδύσασθε μετὰ τῶν ἄλλων δημοφρόνων καὶ ὁμοψύχων Ὑμῶν, εἰς δόξαν τοῦ ὑπερυμνήτου Αὐτοῦ ὀνόματος».

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱεροσολήμῃ 1910 Ὀκτωβρίου 20
(ὑπ.) Ὁ Ἱεροσολύμων ΔΑΜΙΑΝΟΣ ἐν Χριστῷ Εὐχέτης

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ὁ Προϋπολογισμός.— Περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου συνταχθεὶς καὶ ὑποβληθεὶς δι' ἐκθέσεως τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιτροπείας ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Οἰκονομικοῦ ἔτους ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 1909—31 Αὐγούστου 1911 παρεπέμφθη πρὸς μελέτην εἰς εἰδικὴν Ἐπιτροπείαν, ὑποβαλοῦσαν τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῆς δι' ἐκθέσεως τῇ ἀγίᾳ Συνόδῳ, ἣτις μετὰ συζήτησιν ἐπὶ τινῶν σημείων τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπήρτισεν αὐτόν, τεθέντα ἤδη ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ὅθεν εἰς τοῦτιδον ἄρχεται τὸ Οἰκονομικὸν ἔτος τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ.

Περιοδικὸν «Νέα Σιών».— Τοῦ Διακόνου Τιμοθέου Π. Θέμελη συνελεία τῶν νέων αὐτοῦ καθηκόντων, ὡς Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, παραιτηθέντος τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών», διωρίσθη αὐτ' αὐτοῦ ὡς Διευθυντῆς μὲν ὁ ἐκ τῶν Συνοδικῶν μελῶν Ἀρχιμανδρίτης Ἰάκωβος, Διευθυντῆς ὄν καὶ τοῦ Γυμνασίου, ὡς ἀρχισυντάκτης δὲ ὁ Καθηγητῆς Ἰωάννης Φωκυλίδης, τοῦ γραμματέως Μιχαὴλ Καραπιτέρη παραμένοντος τοῦ αὐτοῦ.

Ἐνάρξεις μαθημάτων Σχολῶν.— Ἀρχομένου τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐγένοντο αἱ ἐνάρξεις τῶν μαθημάτων τοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου εἰς τέλειον Γυμνασίον καταρτισθέντος τέως Ἱμμιγυμνασίου, ἐπειλογοῦντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπιτρόπου τῆς Α. Θ. Μακαριότητος Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου κ. Μελετίου, ὅτε ὁ Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Ἀρχιμανδρίτης Ἰάκωβος Ἀρχαζικιάκης μετὰ τὴν νενομισμένην Ἱεροτελεσίαν ἀπήγγειλε τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην προσλαλιὰν καὶ ἐξῆρε τὴν πρῶτον τῆς Σχολῆς, ὡς τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ βαιμολογίου.

Σεβασμιώτατε ἅγιε Ἐπίτροπε

καὶ λοιπὴ φιλόμουσος δμήγυρις!

Ἐὐλογητὸν καὶ δεδοξασμένον εἶη τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὅτι τῇ

πανσθενουργῶ Ἀυτοῦ χάριτι καὶ εὐδοκίᾳ καταξιοθέντες ἐν ὑγείᾳ δια-
νῦσαι τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν διακοπῶν καὶ ἐπὶ ἱκανὸν τό τε πνεῦ-
μα διαναπαύσαντες καὶ ἀναψύξαντες, ἤδη τῇ ἱερᾷ τοῦ καθήκοντος
φωνῇ ὑπέικοντες καὶ αἰθίς προθύμως καὶ γοργῶς πάντες διδάσκον-
τές τε καὶ διδασκόμενοι ὡς καλοὶ τῶν γραμμιάτων ἐργάται καὶ θερά-
ποντες συνεργόμεθα σήμερον ἐν τῇ μουσοσιόλῳ ταύτῃ στοᾷ, ἵνα ὑπὸ
τῆς εὐχῆς καὶ εὐλογίας σεβαστοῦ Ἱεράρχου τῆς Μητροῦς τῶν Ἐκκλη-
σιῶν, ἑναρξιν ποιησώμεθα τῶν πνευματικῶν ἡμῶν ἀγώνων ὑπὲρ τε
τῆς ἡθικῆς διαπλάσεως καὶ τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεώς τῆς νέας ταύ-
της γενεᾶς ἀκράδαντον δὲ ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι, καθὼς οἱ ἔμ-
πειροι καὶ φιλότιμοι ἀγωνισταί, ἐξ ἀναπαύλας πρὸς μείζονας ἐξανι-
στάμενοι ἄθλους κορυφώτερον ἀντέχουσι πρὸς τοὺς πόνους καὶ σπου-
δαιότερον σπεύδουσιν εἰς τὸ τέρμα, πάσας τὰς μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος
κακοτυχίας ἀσμένως πάντοτε ὑπομένοντες τοῦ βραβείου ἕνεκα, οὕτω
καὶ ἡμεῖς προθυμότερον καὶ ἀμφοτέροις δυνάμεσι θέλομεν ἀγωνισθῆ-
τοὺς τε πόνους κούφως καὶ ἀγογγύστως ὑπομένοντες καὶ ταῖς σπου-
δαῖς ἐνθαρρυνόμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ βραβείου τῆς εὐδοκιμήσε-
ως, ὑπερ τοσοῦτον πολυτιμότερον καὶ τιμηθέντερον, καθ' ὅσον ἔσται
πνευματικόν, περικοσιμοῦν καὶ καταγλαΐζον οὐχὶ τὸ τῇ φθορᾷ παρα-
δοθησόμενον ὕλικόν σῶμα, ἀλλὰ τὴν αἰὸν καὶ ἀθάνατον ψυχὴν. Ἴνα
δὲ μὴ ὦμεν ἑαυτοῖς ὑπερηφάνως θαρροῦντες, ἐπεκαλέσθημεν ἤδη κα-
τὰ χρέος ἐν πλήρει κατανύξει, καὶ εἰς τοῦπιόν οὐδέποτε θέλομεν παύ-
σει καθ' ἡμέραν ἐπικαλούμενοι διὰ προσεγγῆς, ὡς μόνον σωτήριον
καὶ ἀναγκαῖον ἐν τῷ πνευματικῷ τούτῳ ἀγῶνι ἐφόδιον, τὴν ἐξ ὑψους
πανσθενῆ χάριν καὶ δύναμιν ἐκείνου, ὅστις εἶπεν ὅτι, «χωρὶς ἐμοῦ οὐ
δύνασθε ποιεῖν οὐδέν».

Ἐνδόμυχον δὲ αἰσιδιάνομαι τὴν χαρὰν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀγαλ-
λίᾳσιν καὶ ταύτην νῦν δημοσίᾳ ἐκινεῶ κατὰ τὴν ἑναρκτήριον ταύτην
ἡμέραν βλέπων ὅτι, ἡ Σχολὴ ἡμῶν ἀναδείκνυται εἰς πλήρης Γυμνά-
σιον, πόθον ὅν εἶχον ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν ταύτης.
Πολλοὶ τῶν εὐκλεῶν ἐκείνων προκατόχων μου περιχαρῶς πάντοτε ἐ-
φρανόζοντο καὶ μετὰ πολλῆς τῆς παραμυθίας ὠνειροπόλουν καὶ διακα-
ῶς ἐπεθύμουν τοῦτο, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι μὲν ἀπῆλθον εἰς τὰς αἰωνίους
μονὰς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν φέροντες τὴν ἄληθειαν ταύτην, ὅτι μὴδὲ ὑποφώ-
σκουσιν τὴν σκιάν τῆς πραγματικότητος ταύτης κατηξιώθησαν· κατιδεῖν
οἱ δὲ ἐπιζῶντες χαίρουσιν ἐνδομύχως ἢ μαζρόθεν ἀκούοντες ἢ καὶ ἐγγύ-
θεν ἰδίους ὄμμασι καθορῶντες οὕτω λαμπρῶς καὶ ἐπιτιχῶς ἐκπελη-
ρωμένον τὸν διακαῆ τοῦτον τῆς καρδίας αὐτῶν πόθον, ἡμεῖς δέ, εὐ-
τυχέστεροι πάντων, ἰδοὺ γιγνόμεθα ἤδη ἐπικαρπωταί.

Καὶ ἡμεῖς μὲν σεβαστοὶ φίλοι καὶ ἀγαπητοὶ συνάδελφοι περιζωσάμενοι τὰς ὀσφρῆς ἡμῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ εἰλικρινεῖ ἀφοσιώσει πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνατιθεμένων ἡμῖν πνευματικῶν καθηκόντων ἐπιδοσώμεθα ἐκδιόμως καὶ θαρραλέως, ἀναλάβωμεν καὶ αὐτὴς μετὰ τῆς ἐγνωσμένης φρεσπονίας, προθυμίας καὶ αὐστηρᾶς ἀκριβείας τὸ ἐπίμοχθον μὲν καὶ καματορόν, ἀλλ' ἔνδοξον καὶ ἱερὸν τῆς διδασκαλίας ἡμῶν ἔργον ἐκρίζουντες μὲν καὶ ἐκθάπτοντες ἐκ τῶν ἀπαλῶν καρδιῶν τῶν ἐμπεπιστευμένων ἡμῖν τούτων νέων πᾶσαν τυχὸν ἀναφρησομένην ἐν αὐταῖς ἀγρίαν βοτάνην καὶ βλάβησιν, φυτεύοντες δὲ πᾶν ὅ,τι ὑγιές, ὀρθόν, ἀληθές, νομοταγές καὶ θεάρεστον καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐν παιδείᾳ καὶ νοθεσίᾳ Κυρίου ἐκτρέφοντες καὶ διαπαιδαγωγοῦντες, ὑπὸ τῆς γλυκερᾶς καὶ βεβαίας πεποιθήσεως ἐνισχυόμενοι καὶ παρηγορούμενοι, ὅτι ἄνωθεν ἡμῶν ἔστιν ὁ ἀξίαντος Θεός, ὁ τὰ πάντα εἰδώς, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ γερροῦς καὶ πλουσίως ἀντιμετρῶν καὶ ἀνταποδιδούς τοῖς μετὰ συνειδήσεως ἀγωνιζομένοις καὶ νομίμως ἀθλοῦσιν. Μέννησθε, ὅτι κεκλήμεθα ὅπως τῶν παίδων τούτων οὐ μόνον τὸν νοῦν μαθήμασι πολλοῖς καὶ καλοῖς καὶ ὑψηλοῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν ἡδῆσι χρηστοῖς ἐπιζώσωμεν, διακοσμοῦντες αὐτοὺς τῇ ἡμετέρᾳ διδασκαλίᾳ καὶ ἐμποιοῦντες τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἡμερότητα καὶ γαλήνην. Μὴ ἐπιλανθανώμεθα τῆς ἱερᾶς καὶ ὑψηλῆς ἡμῶν ἀποστολῆς, ἣν ἡ Ἐκκλησία τῆς Σιών ἐν πάσῃ πίστει ἡμῖν ἀνέδειτο.

Ἐμεῖς δὲ ὅσοι μαθηταί, ἐνισχυθέντες διὰ τῆς ἐπικληθείσης σήμερον ἄνωθεν κοινῇ προσευχῇ καὶ δεήσει θείας χάριτος καὶ ἀντιλήψεως τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων καὶ ἐφοδιασθέντες διὰ τῶν εἰχῶν καὶ εὐλογιῶν τοῦ ἀντιπροσωπεύοντος τὸν Μακαριώτατον ἡμῶν καὶ τῆς λοιπῆς γεραρᾶς καὶ σεβασμίας τῶν ἀδελφῶν χορείας προσέλθετέ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ μετὰ προθυμίας εἰς τὸν ἐπίμοχθον μὲν, ἀλλὰ πολλὰ καλὰ κἀγαθὰ ἐν τῷ μέλλοντι ὑπισχνούμενον ἄγωνα τῆς μαθητείας ὑμῶν καὶ ἐπιληθῆτε πάλιν αὐτοῦ ἕκαστος ἐν ἧ ὥρισται τίξει, προαγόμενοι ἐπιτιγῶς καὶ προσεγγίζοντες ὁσημέραι εἰς τὸ ποθητὸν τοῦ μαθητικοῦ ὑμῶν σταδίου τέρμα, ἵνα οὕτω τοῖς πᾶσι τρανῶς καὶ ἀριδίλως καταδεξήτε ὅτι οἴδατε νὰ ἐκτιμᾶτε ἀποχωρόντως τὰς ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς ὑμῶν ἐκπαιδεύσεως ἀδρόαυς δαπάνας καὶ συντόνους προοιπαθείας τῆς Ἱερᾶς Ἀγιοταφρικῆς Ἀδελφότητος καὶ νὰ δικαιώνητε τὰς ὑπὲρ ὑμῶν χρηστὰς αὐτῆς ἐλπίδας. Μὴ λησμονήτε, ὅτι ἡ ἐν τῇ Σχολῇ φοιτήσις καὶ διαπαιδαγωγῆσις ὑμῶν διπλοῦν καθόλου σκοπὸν προτίθεται, τὸν μὲν ἵν' ἐπανέξῃ τῆς διανοίας τὸ φῶς διὰ τῶν μαθημάτων, τὸν δὲ ἵν' ἀναπτύξῃ καὶ καθαρῶς τῆς καρδίας τὰς ἀρετὰς, ἀποταμιεύουσα ἐν τῷ ταμίῳ τοῦ νοῦς τὴν κατ' ἐπίγνωσιν ἀρετὴν, ἣτοι διησαν-

ρὸν ἀξιοματίων καὶ παραδειγμάτων ἡθικῆς τελειότητος· ἀπλούστερον δ' εἰπεῖν, τὸ καθήκον ὑμῶν μαθήται ἔσται διπλοῦν, νοὸς καλλιέργεια καὶ ἡθους διάπλασις· διότι τί τὸ ὄφελος ἂν τὸν μὲν νοῦν ὑμῶν ἀναπτύσσετε παντοίαις γνώσεσι καὶ πάσῃ ἐπιστήμῃ, τὴν δὲ ψυχὴν ὑμῶν ἔχητε ἄμορφον, ξηρὰν καὶ ἄγονον ἀγαθῶν ἔργων καὶ ὑψηλῶν ἀρετῶν; Τί τὸ ὄφελος, ἂν κατὰ τοὺς γραμματικούς καὶ συντακτικούς κανόνας συντάσσητε ποικίλας ἑμῶν συνθέσεις, διάκεισθε δὲ πάντες ἀσυντάκτως ἐν τοῖς ἡθεσιν; Ὁ ἄνθρωπος, διπλοῦς ὢν τὴν φύσιν, διπλᾶς ἔχει καὶ τὰς σχέσεις καὶ τὰς ὑποχρεώσεις, διπλᾶ καὶ τὰ καθήκοντα καὶ ἐπὶ τῶν ἀναλλοιώτων τούτων βάσεων καὶ τῶν ἀληθινῶν ὑμῶν σχέσεων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὸν κόσμον πρέπει νὰ στηρίζηται πᾶσα ἀληθὴς τοῦ πνεύματος ὑμῶν μόρφωσις. Ἢ ἀπεριόριστος διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἢ συνεπισῶρευσις παντοίων γνώσεων, ἢ ἀχανὴς καὶ ποικίλη πολυμάθεια ἄνευ τοῦ χαλινοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θρησκείας, ἄνευ τῆς θρησκευτικότητος ἐκείνης καὶ εὐσεβείας, ἣτις ἐξηγενίζουσα λαμπρύνει καὶ ὑψοῖ ὅλην τὴν φύσιν ἡμῶν καὶ τὰ νοήματα, τοιαύτη λέγω διανοητικὴ ἀνάπτυξις οὐδὲν ἄλλο ἔστιν ἢ βαρβαρότης καὶ τάφος τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ. Μέννησθε διὰ παντός, ὅτι οὔτε καρπὸς ἀποδίδει ἀπινώτατος κῆπος, οὔτε ἀμητὸν ἀποφέρει ἀγεώργητος γῆ, ἀλλὰ καὶ οὔτε σῶμα χωρὶς ἰδρώτων ἔρρωται, οὔδὲ εὐχυμιον γίνεται, ἀλλὰ μένει ἀσθενὲς καὶ νοσηρὸν ὑπὸ νωθρότητος καὶ ἀγυμνασίας, ἀκμάζει δὲ καὶ κραταιοῦται διὰ τῶν ἀσκήσεων. Ἐργάζεσθε λοιπὸν καὶ χωρεῖτε ἀόκνως ἐπὶ τὰ πρόσκ(η) μηδαμῶς ἀπορραθυμοῦντες, ἀλλὰ διηνεκῶς ἀντεχόμενοι τοῦ προκειμένου ἀγῶνος. Πείθεσθε τῇ διδασκαλίᾳ, ταῖς λόγοις καὶ ταῖς συμβουλαῖς καὶ παραιέσεσι τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων, τῶν διδασκάλων καὶ ἀνωτέρων ὑμῶν· τηρεῖτε ἀκριβῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως τὰς τῆς Σχολῆς διατάξεις, σκοπὸν ἔχούσας τὴν ἀφαίρεσιν πίσης ἀφορμῆς πρὸς οἰανδήποτε πρᾶξιν καὶ κίνησιν ἀντιβαίνουσαν ταῖς ἡθικαῖς ἀρχαῖς. Ἐχετε ἐν παντί καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ διανοήματι ὑμῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν μόνην ταύτην ἀληθὴ καὶ στερεὰν πάσῃς ἀληθοῦς σοφίας ἀρχὴν καὶ θεμέλιον, ἐν ᾧ καὶ μόνῳ ἐγκνιμονεῖται τοῦ ἀνθρώπου τὸ μεγαλεῖον, ἢ πνευματικὴ καὶ ἡλικιᾷ αὐτοῦ πρόοδος καὶ αἰτίδιος εὐκλεία. Οὕτω χωρεῖτε μετὰ καρτερίας εἰς τὸ ἔργον ἑμῶν ἀκροώμενοι πάντοτε μετὰ προσοχῆς τῶν διδασκομένων, ἐντρυφῶντες νυχθημερὸν εἰς ἱερὰ καὶ κλασικὰ ἀναγνώσματα καὶ κοσμοῦντες τὸν μὲν νοῦν διὰ τῶν ἀσφαλεστέρων καὶ ἀκριβεστέρων γνώσεων, τὴν δὲ ψυχὴν διὰ τῶν χρηστοτάτων ἡθῶν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. Ἀποφεύγετε τὰς τῶν φάουλων ὀμιλίας καὶ σιναναστρουφίμους καὶ προσομιλεῖτε πάντοτε καὶ σιναναστρέφεσθε μετὰ τοιοῦτων ἀνθρώπων,

οἷτινες καὶ ὁρώμενοι μόνον παιδαγωγούσι καὶ μεταρρυθμίζουσι τὰ ἡθῆ καὶ θαυμασίως ἀναφλέγουσι πρὸς τὴν ἀρετὴν τὰς τῶν ἄλλων ψυχάς. Ἀμιλλᾶσθε, μαθηταί, ἀλλήλοις ἀγαθὴν ἀμιλλαν ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ ὑψηλᾶ, καὶ οὕτως ἦξετε ἕκαστος ἐν καιρῷ ἐπὶ τὴν ζηλωτὴν περιωπὴν τῆς παιδείας καὶ ἐπὶ τὴν ἐφικτὴν χριστιανικὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἡθους. Ὅσον δ' ἂν τις τελειότερον διακοσμήσῃ τὸ ἴδιον ἡθος, τοσούτῳ μέτρῳ διατίθῃσιν ὑστερον καὶ τὸν ἴδιον οἶκον αὐτοῦ καὶ τὸ πολίτευμα, ἐφ' ᾧ καὶ εἷς τῶν νεωτέρων ἀρίστων παιδαγωγῶν ἐπισταμένως τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν διερευνήσας καὶ ἀναπτύξας λέγει: «ἐὰν μὴ ἀκριβῶς διατηθῶσι τὰ ἡθῆ κατὰ ρυθμὸν καὶ στάθμην, οὐδὲ τὰ κατ' οἶκον οἰκονομηθῆσονται ὀρθῶς· ὁπότεν πένηται ἀρετῶν ἢ ψυχῆ, οὐδὲ τῆς οἰκίας ἀξάνεται ὁ πλοῦτος ὁ ποικίλος καὶ πολυμερής· ὁπότεν δὲ ἡ οἰκία ὑπάρχῃ τεθορυβημένη καὶ συντεταραγμένη οὐδεὶς οὐδέποτε πολιτεύεται καλῶς. Τἀνάπαλιν δέ, καλῶς μὲν τοῦ πολιτεύματος ἄρχει ὁ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ἀριστα διατιθέμενος· κάλλιστα δὲ τὸν ἴδιον οἶκον διακοσμεῖ, ὁ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν χρηστοῖς ἡθῆσι διανυγᾶσας καὶ πάσης αὐτὴν κακίας εὐτυχῶς ἀπαλλάξας».

Τοιούτους μαθητάς, ἀπαιτεῖ καὶ ἀναμένει ἡ πρεσβυγενὴς Ἐκκλησία τῆς Σιών, τοιούτους θέλει ὁ Μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης, τοιούτους ἢ ὑπὲρ ἡμῶν ἀφειδῶς δαπανῶσα γερασμία Ἀγιοταφικὴ Ἀδελφότης καὶ παρ' ἡμῶν προσδοκῶσα τὴν ἑαυτῆς λαμπηδόνα καὶ εὐκλειαν καὶ τοιούτους τέλος ἢ ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης εἰς νέαν περίοδον εἰσερχομένη ἡμετέρα Σχολή, ἣν Κύριος ὁ Θεὸς σκέποι ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτοῦ καὶ στηρίζοι ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σιών. Γένοιτο!

Ἀδθημερὸν ἐγένοντο καὶ αἱ ἐνάρξεις ἐν τῷ Κεντρικῷ Παρθενωγωγείῳ, τῆς ἐλλογιμωτάτης Διευθυντρίας Ἑλένης Ἀθανασίου προσφρωνησάσης λακωνικῶς μὲν, ἀλλὰ λίαν προσφυῶς ταῖς μαθητρίαις. Ὅμοίως ἦρξαντο τὰ μαθήματα καὶ τῶν λοιπῶν ἀνὰ τὴν Παλαιστήνην Σχολῶν τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ.

Ἀυτοκρατορικαὶ καὶ Βασιλικαὶ ἐορταί.— Ἀγομένης τῆς ἐπετείου ὀνομαστηρίου ἐορτῆς τοῦ Ὑψηλοτάτου Μ. Δουκὸς καὶ Διαδόχου τῆς Ρωσσίας Ἀλεξίου (ᾧ Ὀκτωβρίου), τῆς ἐπετείου τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως τοῦ Μεγαλειοτάτου Ἀυτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσιῶν Νικολαίου τοῦ Β'. (21ῆ Ὀκτωβρίου), τῆς ἐπετείου τοῦ ὀνόματος τῆς Μεγάλης Δουκίσσης Ἐλισάβετ (ᾧ Σεπτεμβρίου) τῆς ἐπετείου τῶν γενεθλίων Αὐτῆς (20ῆ Ὀκτωβρίου) καὶ τῆς ἐπετείου ἐορτῆς τοῦ ὀνόματος τῆς Α. Υ. τῆς Προγκηπίσης Διαδόχου τῆς Ἑλλάδος Σοφίας (17 Σεπτεμβρίου) ἐτελέσθησαν Πατριαρχικαὶ λειτουργίαι καὶ ἐψάλη-

σαν δοξολογίαί ἐν τῷ Πανίερω Ναῶ τῆς Ἀναστάσεως προεξάρχοντος τοῦ Μακρυιωτάτου ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ὀρθοδόξων Κρατῶν Ρωσσίας καὶ Ἑλλάδος. Ἦ Α. Θ. Μακαριότης ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς ταύταις διαβιβίασα τηλεγραφικῶς τὰς συγχαρητικὰς Αὐτῆς εὐχὰς ἔτιχε θερμοτάτων ἐνχαριστηρίων ἀπαντήσεων παρὰ τῶν Ὑψηλῶν πανηγυριστῶν.

Γενέθλια Ἀνακτος. Ἐπὶ τῇ ἑπετείῳ ἑορτῇ τῶν Γενεθλίων τῆς Α. Α. Μ. τοῦ Γαληνοτάτου, Κρηταιοτάτου καὶ Φιλολίου ἡμῶν Ἀνακτος Σουλτὰν Μεχμέτ Ρεσὰτ τοῦ Β'. (11ῃ Ὀκτωβρίου) ἡ Α. Θ. Μακαριότης συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Σφρασμιωτάτων Ἀρχιερέων, Ἀρχιμανδριτῶν καὶ ἄλλων μελῶν τῆς Ἱερῆς ἡμῶν Ἀδελφότητος κατήλθεν εἰς τὸν Πανίερον Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Διερμηνέως τῆς Διοικήσεως Γιοῦσερ Ἐφέντη ἴδδε καὶ πολλῶν ἄλλων ἐντιμοτήτων ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ δοξολογίαν καὶ ἀνέγνω εὐχὴν διάπυρον ὑπὲρ ὑγείας, μακροημερεύσεως καὶ κραταιώσεως τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος καὶ ὑπὲρ παγίωσεως καὶ προόδου τῆς Συνταγματικῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορίας, διαβιβίασα τὰς εὐχὰς ταύτας καὶ τηλεγραφικῶς τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι. Μετὰ τὸ πέρας τῆς δοξολογίας καὶ τὴν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἄνοδον, καθ' ἣν ἡ Αὐτοῦ Μακαριότης ἐν προπόσει ἐδείξθη καὶ αὐθὶς ὑπὲρ εὐκλείας καὶ δόξης τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος, ὁ Μακαριώτατος ἐν συνοδείᾳ τῶν Σφρασμιωτάτων Ἀρχιερέων Φιλαδελφείας καὶ Σφραστείας, τοῦ Γέροντος Ἀρχιγραμματέως, δύο Ἀρχιμανδριτῶν καὶ τῶν Γραμματέων τῆς Τουρκικῆς καὶ τῆς Ἀρβικικῆς ἐπεσκέψατο τὴν Αὐτοῦ ἐξοχότητα τὸν Διοικητὴν καὶ ἐξέφρασε τὰς συγχαρητήριους τῆς Ἐκκλησίας εὐχὰς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Γενεθλίων τοῦ Ἀνακτος, ὡς καὶ τηλεγραφικῶς διεβίβασε τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι λαβοῦσα καὶ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν:

Τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Δαμιανῷ.

Πληροφροσῶμεν Ὑμῶς ὅτι τὸ τηλεγράφημα τὸ διαλαμβάνον τὰ συγχαρητήρια Ὑμῶν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς εὐτυχοῦς ἑορτῆς τῶν γενεθλίων τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος, ἐποβλήθην τῷ Αὐτοκρατορικῷ Θρόνῳ ἐπεσπάσατο τὴν Ὑψηλὴν Αὐτοκρατορικὴν εὐαρίσκειαν.

24 Ὀκτωβρίου 1326 (1910)

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος **Χάλεδ Ζιά.**

Συγχαρητήρια ἐπὶ ἑορταῖς Βαϊραμίου. Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Βαϊραμίου (καταλύσεως ἐκ τῆς νηστείας) 21ῃ Σεπτεμβρίου, ἡ Α. Θ. Μακαριότης ἐπεσκέψατο ἐν συνοδείᾳ τὸν Διοικητὴν τῆς ἁγίας Πόλεως, τὸν Στρατιωτικὸν Διοικητὴν καὶ τὸν Ἱεροδισαστὴν, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἐκ-

φράσασα τὰς συγχαρητήριους ἐσχάς. Συγχρότως δ' ἀπηρώθηνε συγχαρητήρια τηλεγραφήματα πρὸς τε τὴν Αὐτοῦ Μεγαλειότητα τὸν Ἀνακτα, τὸν Μέγαν Βεζύρη, τοὺς Ὑπουργοὺς τῆς Δικαιοσύνης, Ἐσωτερικῶν καὶ Στρατιωτικῶν καὶ ἄλλους ἀνωτέρους κυβερνητικοὺς ἀντιπροσώπους καὶ ἐκομίσαστο μετ' ἄλλων καὶ τὰς ἀκολούθους ἐυχαριστηρίους ἀπαντήσεις.

Τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Λαμινῷ

Τὸ τηλεγράφημα Ὑμῶν, δι' οὗ ἐπεβλήθησαν τῷ Ὑψηλῷ Αὐτοκρατορικῷ Θρόνῳ τὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπελεύσεως τῆς εὐτυχοῦς ἑορτῆς τοῦ Βαϊραμίου ὑποβληθὲν τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι, ἐπεσπάσατο τὴν Αὐτοκρατορικὴν εὐαρέσκειαν.

24 Σεπτεμβρίου 1326 (1910)

Ὁ Ἀρχιεραρχία τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος *Χάλεδ Ζιά*.

Τὸ τηλεγράφημα τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος, τὸ διαλαμβάνον τὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ ἐπελεύσει τῆς εὐτυχοῦς ἑορτῆς τοῦ Βαϊραμίου ἐν ἀγάπῃ ἐδεξάμεθα. Τὰ δ' αὐτῆς ἐκδηλωθέντα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ τεκμηρία τῆς εὐκρινείας ἐγένοντο παραίτια τῆς Ὑμετέρας εὐαρεσκειᾶς. Εἰς ὑπόμνησιν ὅθεν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγαθῆς μερίας καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐυχαριστίας Ἡμῶν σπεύδομεν εἰς τὴν εὐκρινῆ ταύτην ἀπάντησιν.

25 Σεπτεμβρίου 1326 (1910)

Ὁ Μέγας Βεζύρης *Χακκῆ*

Ἐπειγόμεθα εἰς ἔκφρασιν τῆς Ὑμετέρας εὐχαριστίας πρὸς τὴν Ὑμετέραν Μακαριότητα, προθυμοποιηθεῖσαν ἵνα συγχαρῇ Ἡμῶν ἐπὶ τῇ εὐτυχεῖ ἑορτῇ τοῦ Βαϊραμίου. Ἐφ' ᾧ καὶ εὐχόμεθα ἵνα διατηρηθῇ ἡ ὑψηλὴ εὐνοία τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος.

27 Σεπτεμβρίου 1326 (1910)

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Θρησκευμάτων *Νετζμεδδίν*.

Τὸ τηλεγράφημα, ὅπερ ἡ Ὑμετέρα Μακαριότης ἐνηρεστήθη, ἵνα ἀπευθύνῃ πρὸς Ἡμᾶς ἐπὶ τῇ εὐτυχεῖ καὶ ἐλόγημένῃ ἑορτῇ τοῦ Βαϊραμίου, ἐξ οὗ τεκμηριούται πιστῶς ἡ μετ' ἀγάπης ἔνδειξις τῆς φιλίας, ἐπεσπάσατο τὴν Ὑμετέραν ἐγνωμοσύνην. Ὅθεν σπεύδομεν εἰς ἔκφρασιν τῶν Ὑμετέρων εὐχαριστιῶν.

22 Σεπτεμβρίου 1326 (1910)

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν *Ταλαάτ*

Μετὰ σεβασμοῦ δεξάμενοι ἀνέγνωμεν τὸ τηλεγράφημα τῆς Ὑμετέρας Μακαριότητος τὸ διαλαμβάνον τὰ συγχαρητήρια ἐπὶ τῇ εὐτυχεῖ ἑορτῇ τοῦ Βαϊραμίου. Εἰς ἀνταπόδοσιν ὅθεν τῶν τεκμηρίων τῆς εὐνοίας καὶ ἀγάπης, ἡν ἐνηρεστήθητε περιτρώως νὰ ἐκδηλώσητε ἐκφράζομεν

τὴν ἐνχαριστίαν καὶ ἐγγνωμοσύνην Ἑμῶν καὶ ἐπευχόμεθα ἵνα διατηρηθῆ ἕσασι ἢ λίαν Ἑμῶν πολέτιμος Ἀρτῆς εἴνοια καὶ ἐγκάρδιος ἀγάπη.

23 Σεπτεμβρίου 1926 (1910)

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Σερφετ.

Ἀποβίωσις Ἀρμενίου Πατριάρχου. Τὴν τετάρτην Ὀκτωβρίου ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ ἐν Ἱερουσαλὴμ βαδύγηρος Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων Haroutioun Véhabledian καὶ ἐκηδεύθη τῇ 6ῃ τοῦ αὐτοῦ ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Προξενικῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ἐθνοτήτων, παραστάντων ἐν τῷ ἐντὸς τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου Ἀρμενικῷ Ναῶ, ἔνθα κατανκτικῶς ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, ἐκ μέρους τοῦ ἡμετέρου Πατριάρχου ὡς ἀντιπροσώπων τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Α. Θ. Μακαριότητος Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου κ. Μελετίου μετὰ τοῦ Γέροντος Ἀρχιεραματωῦς Ἀρχιμ. Κελαδίωνος καὶ τοῦ Ἀρχιμ. Ἰακώβου, οἵτινες καὶ συνώδευσαν τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ ἄχρι τοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σιών Νεκροταφείου τῶν Ἀρμενίων, κατατεθέντος ἐν τοῖς ἐντὸς τῆς ἐκεῖ Μονῆς αὐτῶν Πατριαρχικοῖς μνήμασιν.

Ὁ μακαρίτης ἐγεννήθη τῷ 1820 ἐν Καίρῳ ὀνομασθεὶς Ἰωσήφ καὶ τῷ 1840 προσελήφθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μητροπολίτου Καίρου, ὅτε μετὰ μικρὸν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ τοῦ προστάτου αὐτοῦ προαχθέντος εἰς Πατριάρχην τῶν Ἀρμενίων ἐν Ἱερουσαλὴμ προσεκλήθη καὶ ἐχειροτονήθη διάκονος. Τῷ 1850 μετέβη εἰς Κων)πολιν καὶ ὕστερον εἰς Ἀρμιάς, ἔνθα προχειρίζεται εἰς πρεσβύτερον. Μετὰ ταῦτα προαχθεὶς εἰς Ἀρχιμανδριτὴν ἀπεστάλη τῷ 1855 εἰς Χάρπετ τῆς Ἀρμενίας ὡς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος καὶ μετὰ διετίαν ἐπανήλθεν εἰς Κων)πολιν ὡς Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος. Τῷ 1859 διορίζεται Ἐπίτροπος ἐν Ἐρζερούμ καὶ μετὰ ἐν ἔτος ἀνεχώρησεν εἰς Ρωσίαν ἔνθα ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος Ἐρζερούμ ποιμένας αὐτὴν ἐπὶ 21 ἔτη. Τῷ 1880 ἀποστέλλεται εἰς Ἱερουσαλὴμ ὡς Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος διαμείνας μέχρι τοῦ 1885, ὅτε ἐκλεγείς Πατριάρχης διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν μετέβη ἐκεῖσε. Ἀλλὰ θανόντος εἶτα τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ Πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων ἐξελέγη καὶ Πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων ἀφικόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ τὸν Μάϊον τοῦ 1889 καὶ ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν διαρρῦθμισιν τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἀρμενικῆς Ἀδελφότητος καὶ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς κτηματικῆς αὐτῆς περιουσίας μετὰ πολλοῦ τοῦ ζήλου μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς. Ὁ μεταστὰς ἀπῆλθε πολλῆς ἐκτιμῆσεως καὶ σεβασμοῦ παρὰ πάντων ἰδίᾳ δὲ παρὰ τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου, τηρήσαντος μετ' αὐτοῦ λίαν φιλικὰς καὶ εἰρηνικὰς σχέσεις.

Ἐκατονταετηρίς τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως 1810-1910.—Συμπληρωθείσης ἤδη τῆς ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, συνεπεία μεγάλης πυρκαϊᾶς, ἑκατονταετηρίδος, ἐγένοντο αἱ δεῖναι προετοιμασίαι πρὸς τὸν ὡς οἶόν τε μεγαλοπρεπέστερον πανηγυρισμὸν τῆς ὑψίστην σημασίαν κεκτημένης ταύτης ἑκατονταετηρίδος, διὰ τῆς πρόσκλησως πρὸς συμμετοχὴν καὶ ἀντιπροσώπων τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν. Τῶν καιρικῶν ὁμως περιστάσεων, ἕφ' ἃς διατελεῖ τὸ ὀρθόδοξον ἡμῶν Γένος, μὴ ἐπιτρεφασῶν τὴν τέλειαν τῆς πανηγύρεως μετὰ τῆς δεούσης ἐπισημότητος, ἀνεβλήθη μὲν ὁ ἑορτασμὸς τῆς ἑκατονταετηρίδος εἰς εὐδιετώτερον χρόνον, τελεσθείσης μόνον τῆς ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἀναστάσεως ἑτησίας Ἀρχιερατικῆς λειτουργίας ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας Σωφρονίου, ἐξεδόθη δὲ τῇ προτέρᾳ ἐγκρίσει τοῦ Μακαριωτάτου ὑπὸ τῆς Νέας Σιών τῇ συνεργασίᾳ τῶν λογίων Ἀγιοταριτῶν ἀναμνηστικῶν πανηγυρικῶν τεύχος ἐπὶ τῇ Ἐκατονταετηρίδι τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως.

Ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ.—Καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος (14 Σεπτεμβρίου) ἡ ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ διεξήχθη ἐν πάσῃ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ τάξει τοῦ Μακαριωτάτου προεξάρχοντος ἐν τε τῷ Ἑσπερινῷ καὶ τῇ θείᾳ Λειτουργίᾳ, συλλειτουργούντων καὶ τῶν Σεβασμιωτάτων Ἀρχιερέων. Τὴν Λειτουργίαν ἐπηκολούθησεν ἐπιβλητικωτάτη Λιτανεΐα συμμετεχόντων καὶ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν, Ἡγουμενῶν καὶ Διακόνων τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν Ἀδελφότητος πέριξ τοῦ Ἱεροῦ Κουβουκλίου καὶ τοῦ Καθολικοῦ. Ἐν δὲ τῷ Σηπταίῳ τῆς Εὐρέσεως καὶ τῷ Φρικτῷ Γολγοθᾶ ἐγένετο κατὰ τὰ κεκανονισμένα ὑπὸ τοῦ Τυπικοῦ τῶν μεγάλων Παρρησιῶν ἡ Ὑψωσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὃν ἡ Α. Θ. Μακαριότης ἔφερεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καθ' ὅλην τὴν λιτανεΐαν.

Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.—Τῇ 17ῃ Ὀκτωβρίου, οἱ ἐνταῦθα ἀφιχθέντες Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι, ἐπὶ τῇ ἐπικειμένη ἑορτῇ τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐν τῇ ἀγίᾳ πόλει Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἀνήλθον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Α. Θ. Μακαριότητος συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Θεοδώρου Dowling καὶ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Canon Yates. Μετὰ τὰς δεούσας συστάσεις ὁ Λόρδος Ἐπίσκοπος Chichester ἐπέδωκε τῇ Α. Θ. Μακαριότητι ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας καὶ ἔφεραν παρὰ τῆς ἐν Λονδίῳ Ἑλληνο-Ἀγγλικῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῆς τελευταίας. Μετὰ τοῦτον ὁ Ἐπίσκοπος Meath Θεοφιλέστατος Ἰάκωβος Bennett παρουσίωσε συστατήριον γράμμα παρὰ τοῦ Ἀρ-

χιεπισκόπου καὶ Πρωτοθρόνου πάσης Ἰρλανδίας Γουλιέλμου, καθὼς καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Ossory, Θεοφιλέστατος Κάρολος ἐπέδωκεν αὐτόγραφον συστατήριον ἐπίστολὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Δουβλίνου πρωτοθρόνου Ἰρλανδίας καὶ Μητροπολίτου Ἰωσήφ. Ὁ δὲ τέταρτος Ἐπίσκοπος Χαρτούμ ἐκφράσας τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ προσωπικῇ ταύτῃ συνεντεύξει μετὰ τῆς Α. Μακαριότητος ἀνεκρινώσατο πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα περὶ τῆς ἐν Σουδάν θέσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῶν ἐκεῖ Ὀρθοδόξων. Μετὰ δὲ τὴν ἀνταλλαγὴν διαπύρων εὐχῶν ὑπὲρ στερεώσεως καὶ προαγωγῆς τῶν ἤδη ὑφισταμένων φιλικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς ἀπῆλθον μετὰ μεγάλων τιμῶν.

Ἐγκαίνια τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.— Τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Τρίτῃ περὶ τὴν 10 πρωϊνὴν ὥραν ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐπανηθείσης Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Γεωργίου διὰ νέας προσθήκης πρὸς Ἀνατολὴς τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ φροντίδι τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου ἐν Ἱεροισαλήμ Blyth, παραστάντων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν Ἐθνῶν, τῶν Προξένων ἐν ἐπισήμοις στολαῖς καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιλέκτων, ὧν περὶ τοὺς 150 ἀφίκοντο χάριν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἐξ Ἀγγλίας. Τὴν τελετὴν ταύτην, εὐγενεῖ προσκλήσει τοῦ Ἀγγλικανοῦ Ἐπισκόπου Blyth ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ὁ Μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἰορδάνου κ. Μελετίου, τοῦ Γέροντος Ἀρχιερατοῦ Ἀρχιμ. Κελαδίωνος καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Συνόδου διακόνου Τ. Π. Θέμελη, ἐκτελοῦντος καὶ τὴν ἐν τῇ Ἀγγλικῇ γλώσσῃ διερμηνείαν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς τελετῆς ἅπαν τὸ Ἱερατεῖον καὶ οἱ κληρικοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Χριστιανικῶν ἐν Ἱεροισαλήμ ἔθνῶν ἡγουμένου τοῦ Μακαριώτατου ἀπῆλθον εἰς τὸ Ἐπισκοπεῖον πρὸς μικρὰν ἀνάπαυαν, ἐνθα παρίσταντο μετὰ τῶν αὐτῶν στολῶν πάντες οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι καὶ ὁ ἀνώτερος αὐτῶν κληρικός. Τότε προσερχθέντων ἀναψυκτικῶν ὁ Μακαριώτατος ἠῤῥατο τὰ δέοντα τῇ περιστάσει καὶ ἐξέφρασεν ἐν ταύτῃ τὰς συγχαρητικὰς αὐτοῦ εὐχὰς τῷ Θεοφιλεστάτῳ Ἐπισκόπῳ Blyth ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ συμπληρώσει τῆς οἰκοδομήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀπήντησε δ' οὗτος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι μετὰ πολλοῦ τοῦ σεβασμοῦ ἐκφράσαντες ἰδιαιτέρως τὴν μεγάλην αὐτῶν χαρὰν ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτοῖς ὑψηλῇ τιμῇ διὰ τῆς αὐτοπροσώπου τῆς Α. Θ. Μακαριότητος παρουσίας. Μεθ' ὃ ὁ Μακαριώτατος μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ ἀπῆλθον προπεμφθέντες μετὰ πολλῶν τιμῶν.

Διορισμοί.— Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ ἀποφάσει ὁ Μοναχὸς

Γεννάδιος τέως Οικονόμος ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σταυροῦ διωρίσθη ἡγούμενος ἐν Νίκοβι ἀντὶ τοῦ ἀσθενοῦντος Ἱερομονάχου Μισαήλ. Ὁ δὲ Ἱερομόναχος Ἀθανάσιος διωρίσθη Πυρακαμαράσης χρηματίας ὡς τοιοῦτος καὶ ἄλλοτε.

Ἐπισκευαὶ ἐν τῷ Προσκυνηματι τῆς Βηθλεέμ.— Τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ Παρασκευῇ μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν μετὰ τῆς Ὑ. Κυβερνήσεως ὁ Μακαριώτατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Γέροντος Δραγουμάνου ἀπέστειλεν εἰς Βηθλεέμ τὸν Παραδραγουμάνον Ἱερομόναχον Χριστόδουλον μετὰ τοῦ Γραμματέως τῆς Τουρκικῆς Ἰσχᾶκ Ἐφένδη, ἐνθα παρειρέθησαν οἱ Δραγουμάνοι τοῦ Λατινικοῦ καὶ Ἀρμενικοῦ Μοναστηρίου μετὰ τῶν ἡγουμένων καὶ Κανδηλαπτῶν τῶν τριῶν τούτων ἔθνῶν καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Μουδύρου τῆς Βηθλεέμ καὶ τοῦ Διερχιμηνέως τῆς Διοικήσεως Γιούσεφ Ἐφένδη ἴδδε καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου διὰ τεχνίτου ὀθωμανοῦ ἀφηρέθησαν οἱ τῆς ἐσωτερικῆς πλαγίας στεφάνης τοῦ Ἀστέρος σαλευόμενοι ἕξ παλαιοὶ ἥλοι καὶ προσηλώθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἕτεροι ἕξ πρὸς μεζζονα στερέωσιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ Ἀστέρος.

Πρίγκιψ τῆς Σαξωνίας ἐν Ἱερουσαλήμ.— Τελευταῖον ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ὁ Πρίγκιψ Ἰωάννης Γεώργιος Δουξ τῆς Σαξωνίας ὅς καὶ ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Μακαριότητα δεχθεὶς ὑπερον ἐνθερμιον ἀντεπίσκειψιν. Ἡ Α. Β. Ὑψηλότης ἐπανειλημμένως ἐπεσκέψατο τὴν ἡμετέραν Βιβλιοθήκην καὶ ἐκζητήσας τὴν νενομισμένην παρὰ τῆς Α. Μακαριότητος ἄδειαν ἀπῆλθεν εἰς ἐπίσκεψιν τῆς σεβασμίας Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα.

Ἐπέτειος τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου Ἱεροσολύμων.— Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου (23 Ὀκτωβρίου) πανηγυριζομένη ὡς ἑορτῇ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐτελέσθη ἐπίσημος ἑσπερινός τε καὶ λειτουργία ἐν τῷ Κεντρικῷ τοῦ Μοναστηρίου Ναῶ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, ὡς παραμενούσης ἔτι κεκλεισμένης τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου διὰ τὰ γνωστὰ ζητήματα μεταξὺ ποιμνίου καὶ ποιμένων. Ἐν τε τῷ ἑσπερινῷ καὶ τῇ λειτουργίᾳ ἐχοροστήτησεν ἡ Α. Θ. Μακαριότης, τοῦ Ἀρχιμ. Ἰακώβου, Διευθυντοῦ τοῦ Γυμνασίου, ἐπιτελέσαντος τὴν θείαν λειτουργίαν, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας διενεμήθη ἡ ἕξ ἄρτου καὶ οἴνου εὐλογία τῷ λαῷ συρρεῦσαντι ἐν τῷ Κεντρικῷ Μοναστηρίῳ ἕκ τε Ἱεροσολύμων, Βηθλεέμ καὶ Πετζάλλας. Ἀπασα δ' ἡ Ἀδελφότης ἐν σώματι ἀπῆλθεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα λαβοῦσα τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας παρὰ τοῦ Πατρὸς

αὐτῆς καὶ Πατριάρχου, δεξαμένου καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν συγχαρητήρια τηλεγραφήματα.

Ναῦται προσκυνηταί. Προσορμισθείσης ἐν Ἰόλλῃ ρωσικῆς κανονιοφόρου ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ἄγημα ἕξ ἑκατὸν ναυτῶν μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν (22 Ὀκτωβρίου), οἵτινες ἐπισκεφθέντες πάντα τὰ ἐν τῷ Πανιέρῳ Ναῶ Προσκυνητάτα ἀνῆλθον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ ἐδέξαντο τὴν εὐλογίαὶν τοῦ Μακαριωτάτου, διανείμαντος αὐτοῖς εἰκόνα μετὰ σταυροῦ καὶ κομβολογίου.

Διάφενσις κακοβούλων συκοφαντιῶν. Δοθείσης ἀφορμῆς ἐκ τῆς σιτάσεώς τινων ἐπιτηδείως ὑποκρυπτομένων καὶ ἐπιστελλόντων τῆδε κακεῖσε ἀπὸ σκοποῦ ἀκατονόμαστα λιβελλογραφήματα καὶ πλαστὺς πληροφορίας ἐπὶ δημοσιεύσει, εἰς διαιρέσεις μᾶλλον καὶ δημιουργίαν αὐθις ἐκκλησιαστικῶν σκανδάλων ἀποσκοπούσας καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους παριστώσας, ἀπεστάλη τῷ ἐν Βασιλευούσῃ Ἐπιτρόπῳ πρὸς δημοσίευσιν χάριν τῆς ἡσυχίας τοῦ δημοσίου τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα :

«Τινὲς ὑποῦλων ἐνταῦθα σκανδαλοποιῶν δυσθύμως ἀποβλέποντες πρὸς βαθμηδὸν ἐπιτειχθεῖσαν σύμπνοιαν καὶ εἰρήνην ἐν ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐπιδιώκουσιν αὐθις διατάραξιν αὐτῆς : αἱ ἐπιστέλλουσι διαφόρους καταγγελίας κατὰ Καθεστῶτος ἐνταῦθα ὅλως πλαστὺς καὶ ἀβασίμους σχολίμως δημιουργουμένας πρὸς ἑξέγερσιν δημοσίας γνώμης καὶ ἐπιτυχίαν καταχθονίων προδοτικῶν σκοπῶν εἰς βάρος πολυπαθοῦς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας. Τοιαύτας συκοφαντικὰς καὶ καταπτύστους εἰδήσεις ἐδημοσίευσεν καὶ φύλλον Ἀμερολήπτου πρὸς αἶσχος τοιαῦτα βυρσοδομοῦντων, ἀποβαλόντων πάντα χαλινὸν εὐπρεπείας καὶ εὐσυνειδησίας. Ἀδέκαστος ἱστορία βοᾷ ὑπὲρ πραγματικῆς ἀληθείας γεγονότων καὶ ἀποκαλύπτει βαθμηδὸν προδότας ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν συμφερόντων πρὸς θρίαμβον ἀρετῆς καὶ δικαίου».

(20 Σεπτεμβρίου 1910)

Δραγουμάνος Ἀρχιμανδρίτης Ἐῶδωρος Ἀρχιεραματοῦς Ἀρχιμ. Κελαδίων
Ἀρχιμ. Ἰωσήφ Ἐπίτρ. Ν. Ἀναστάσεως Μ. Ἀρχιδ. Κλεόπας Ἐπ. Οἰκονομικῶν
Ἀρχιμ. Παντελεΐμων Ἠγ. Γεθσημανῆς Ἀρχιμ. Ἰάκωβος Σχολάρ. Γυμνασίου
Ἀρχιμ. Ἰουστίνος Ἐπίτροπος Κτημάτων Ἱερομ. Μελίτων Ἐπίτρ. Ἐκπαιδεύσεως.